

Міністерство освіти і науки України
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Національна академія державного управління при Президентові України
Харківський регіональний інститут державного управління

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ГОЛОВАНОВА НАТАЛЯ ВІКТОРІВНА

УДК 351.751-043.82:654.19(043)

ДИСЕРТАЦІЯ

**МЕДІАПРОСТІР В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ
ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ**

25.00. 01 – теорія та історія державного управління
Державне управління

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Н.В. Голованова

(підпис, ініціали та прізвище здобувача)

Науковий керівник **КРЮКОВ Олексій Ігоревич**,
доктор наук з державного управління, професор

АНОТАЦІЯ

Голованова Н. В. Медіапростір в умовах формування та реалізації державної інформаційної політики – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.01 – теорія та історія державного управління (281 – публічне управління та адміністрування). – Харківський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. – Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Харків; Івано-Франківськ, 2021

Дисертацію присвячено новому вирішенню науково-теоретичного завдання, що полягає в обґрунтуванні особливостей функціонування сучасного медіапростору в умовах формування та реалізації державної інформаційної політики та розробки на цих засадах перспективних напрямків подальшого вдосконалення антропоцентричної, ціннісно-орієнтованої моделі інформаційної політики держави.

Представлено характеристику новітнього феномену розвитку цивілізації – медіапростору як багатоаспектної суперпозиції кумулятивної взаємодії трьох видів просторів – трьох основних вимірів глобальної реальності: інформаційного, віртуального та фізичного, які в синергетичній сукупності становлять собою ментальну ноосферу та характеризуються домінантним впливом на політичний та соціальний простір держав, формування ними своєї державної інформаційної політики. Охарактеризовано такі новітні феномени-складові сучасного медіапростору, як наративи, фрейми, семантичні мережі, гештальт, скрипти, концепти, концептосфери, які структурують ментальне поле ноосфери та сприяють закріпленню суб'єктивного сприйняття впорядкування навколишньої реальності.

Виокремлено ключові концепти філософії інформаційної політики Київської Русі-України та визначено, що головною особливістю формування та реалізації державної інформаційної політики на українських теренах є

києвоцентризм, як ключовий концепт філософії української інформаційної політики від часів Київської Русі до сьогодення. В такому розумінні Київ цементує єдність держави і забезпечує гармонійне співіснування регіонів України, надає ментальному полю, медіапростору країни національних духовних і естетичних властивостей, притаманних кращим особистостям і втіленим у кращі зразки науки і мистецтва й роль української столиці стає вирішальною у геополітичному, націєутворюючому, історико-культурному, духовно-ціннісному, людиновимірному, мовному тощо аспектах.

Систематизовано генезис становлення та розвитку державної інформаційної політики незалежної України та виокремлено сім основних періодів розвитку медіапростору та інформаційної політики незалежної України: 1. Період початкової інституціоналізації інформаційної політики (1991–1997 рр.); 2. Період "України без Кучми" (1998–2004 рр.); 3. Період революційного романтизму (2004–2009 рр.); 4. Період інформаційного аутсорсингу (2010–2013 рр.); 5. Період повстання Гідності (2014–2015 рр.); 6. Період формування системи інформаційної безпеки України (2016–2020 рр.); 7. Період турбулентності, наростання інформаційних війн та початку цифрової трансформації (2020–2021 рр.).

Визначено, що сучасна інформаційна політика держави розглядається як реактивна діяльність органів публічної влади у відповідь на виклики формування нового базового медіапростору – реаловірту – тривимірного світу безмежних можливостей і властивостей, де відбувається формування Номо medium (людини медійної) та нової – медійної цивілізації. Обґрунтовано, що така політика в сучасних умовах має формуватися на засадах діалогу (полілогу) владних інституцій та суспільства. Встановлено, що державна інформаційна політика України має забезпечувати національні інтереси у інформаційній сфері та національний інформаційний суверенітет, проте аналіз виконання зазначеної функції свідчить про її низьку ефективність, що певною мірою пов'язано з об'єктивними процесами, які відбуваються в медіапросторі та несуть з собою загрози інформаційно-психологічного та інформаційно-технічного характеру. Охарактеризовано найсуттєвіші з викликів та загроз глобального й національного медіапростору та низку відповідних заходів, які запроваджувалися в Україні

стосовно захисту національного інформаційного суверенітету на посилення інформаційної безпеки держави.

Зроблено висновок, що державна інформаційна політика певною мірою є як продуктом діяльності керівних суб'єктів національної системи публічного врядування, так і об'єктом управління з боку глобального медіапростору, відтак взаємозв'язок державної інформаційної політики та медіапростору – це динамічна модель, у якій наявні прямі, зворотні, перехресні лінійні і нелінійні зв'язки. Відтак у сучасних умовах державна інформаційна політика мусить бути одночасно як проактивною (такою, що формує та розповсюджує в глобальному інформаційному просторі ключові меседжі та наративи держави, пропагує її цінності та захищає інтереси), так і реактивною (такою, що здійснюється як оперативна реакція владних органів на ті чи інші нагальні виклики та загрози медіапростору).

Обґрунтовано концептуальні засади динамічної моделі медіапростору в його мультиконтекстному, безкордонному та мережевому вимірах з синергетично-кумулятивними перетинаннями національних і глобального медіапростору, принциповою неможливістю цілісного управління та регулювання медіа-контенту і каналів розповсюдження як ключових чинників актуалізації проблематики захисту інформаційного суверенітету та інформаційної безпеки в процесах реформування сучасної державної інформаційної політики.

Запропоновано перспективні напрямки раціоналізації сучасної державної інформаційної політики в Україні, зокрема такі як: універсальне міжнародно-правове регулювання медіапростору, побудова єдиного європейського простору, з урахуванням простору світового; створення понятійно-категоріального апарату в галузі інформаційного права та інформаційного законодавства України; забезпечення якісного контенту телерадіопрограм, залучення до участі в передачах вчених, фахівців, експертів, дотримання кодексу мовлення, надавання переваг у частині ретрансляції програмам суспільного мовлення; переходу від домінування в національному медіапросторі войовничої риторики двобою, до риторики злагоди й взаємного удосконалення, поступу до миру; розвиток і підтримка комунікацій України зі світом, зокрема діалогу інтелектуальних еліт фахівців і експертів у світовому медіапросторі, ініціювання всеукраїнського,

всесвропейського та всесвітнього лінгвістичного діалогу; запровадження політики ненасильства в медіапросторі та в цілому в суспільстві; приборкання «совкових» методів і підходів у інформаційній політиці, натомість запровадження на практиці антропоцентричних, ціннісно-орієнтованих підходів та принципів Належного урядування, впровадження суб'єктно-суб'єктнісних суспільних відносин, перехід від павутиння ієрархічних зв'язків до мережива взаємозв'язків і влади творчості.

Ключові слова: державне управління, медіапростір, державна інформаційна політика, інформаційна безпека, інформаційний суверенітет.

ANNOTATION

Holovanova N. V. Mediaspace in the conditions of formation and realization of the state information policy. – Manuscript.

The thesis for the degree of Candidate of Science in Public Administration, specialty 25.00.01 – theory and history of public administration (281 – Public Administration). – Kharkiv Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine. – Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Kharkiv; Ivano-Frankivsk, 2021.

The dissertation is devoted to a new solution of scientific and theoretical task, which is to substantiate the peculiarities of modern media space in the formation and implementation of state information policy and development on this basis of promising areas for further improvement of anthropocentric, value-oriented model of state information policy.

Characteristics of the latest phenomenon of civilization development - media space as a multifaceted superposition of cumulative interaction of three types of spaces - three main dimensions of global reality: informational, virtual and physical, which together form a mental noosphere and are characterized by dominant influence on political state and social its state information policy, are presented. Such new phenomena-components of modern media space as narratives, frames, semantic networks, gestalt, scripts, concepts, conceptospheres, which structure the mental field of the noosphere and contribute to the consolidation of subjective perception of the ordering of the surrounding reality, are characterized.

The key concepts of the philosophy of information policy of Kyivan Rus-Ukraine are identified and it is determined that the main feature of the formation and implementation of state information policy in Ukraine is Kyiv-centrism, as a key concept of the philosophy of Ukrainian information policy from Kyivan Rus to the present. In this sense, Kyiv cements the unity of the state and ensures the harmonious coexistence of the regions of Ukraine, gives the mental field, the media space of the country national spiritual and aesthetic properties inherent in the best personalities and embodied in the best examples of science and art, and the role of the Ukrainian capital becomes decisive in geopolitical, nation-building, historical-cultural, spiritual-value, human-dimensional, linguistic, etc. aspects.

The genesis of the formation and development of the state information policy of independent Ukraine is systematized and seven main periods of development of the media space and information policy of independent Ukraine are singled out: 1. The period of initial institutionalization of information policy (1991–1997); 2. The period of "Ukraine without Kuchma" (1998-2004); 3. The period of revolutionary romanticism (2004-2009); 4. Information outsourcing period (2010–2013); 5. The period of the uprising of Dignity (2014-2015); 6. The period of formation of the information security system of Ukraine (2016–2020); 7. A period of turbulence, the rise of information wars and the beginning of the digital transformation (2020-2021).

It is determined that the modern information policy of the state is considered as a reactive activity of public authorities in response to the challenges of forming a new basic media space - realovirt - a three-dimensional world of boundless possibilities and properties, where Homo medium (media man) and new media civilization are formed. It is substantiated that such a policy in modern conditions should be formed on the basis of dialogue (polylogue) of government institutions and society. It is established that the state information policy of Ukraine should ensure national interests in the information sphere and national information sovereignty, but the analysis of the implementation of this function shows its low efficiency, which is to some extent related to objective processes that take place in the media space and carry information-psychological and information-technical threats. The most significant of the challenges and threats of the global and national media space and a number of relevant measures implemented in Ukraine to protect national information sovereignty to strengthen the information

security of the state are described.

It is concluded that the state information policy is to some extent a product of the leading subjects of the national system of public governance and the object of management by the global media space, so the relationship of state information policy and media space is a dynamic model in which there are direct, inverse, cross linear and nonlinear connections. Therefore, in modern conditions, the state information policy must be both proactive (one that forms and disseminates in the global information space key messages and narratives of the state, promotes its values and protects interests) and reactive (such as an operational response of the authorities). to certain urgent challenges and threats of the media space).

Conceptual bases of dynamic model of media space in its multicontext, borderless and network dimensions with synergetic-cumulative intersections of national and global media space, fundamental impossibility of integral management and regulation of media content and information distribution channels as key factors of information protection state information policy is justified.

Prospective directions of rationalization of modern state information policy in Ukraine are proposed, in particular, such as: universal international legal regulation of media space, construction of a single European space, taking into account the world space; creation of conceptual and categorical apparatus in the field of information law and information legislation of Ukraine; providing high-quality content of TV and radio programs, involving scientists, specialists, experts in the programs, adhering to the broadcasting code, providing advantages in terms of retransmission of public broadcasting programs; the transition from the dominance in the national media space of militant rhetoric of duel to the rhetoric of harmony and mutual improvement, progress towards peace; development and support of Ukraine's communications with the world, in particular the dialogue of intellectual elites of specialists and experts in the world media space, initiation of all-Ukrainian, all-European and world linguistic dialogue; introduction of a policy of non-violence in the media space and in society as a whole; curbing "soviet" methods and approaches in information policy, instead of introducing anthropocentric, value-oriented approaches and principles of Good Governance, introduction of subject-subject social relations, transition from the web of hierarchical connections to the web of relationships and power of creativity.

Keywords: public administration, mediaspace, state information policy, information security, information sovereignty.

Список публікацій здобувача за темою дисертації

A. В яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Голованова Н. В. Міжнародний діалог як складова медіапростору. *Державне будівництво*. 2016. № 1. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2016-1/doc/1/07.pdf>.

2. Голованова Н. В. Інформація у глобальному суспільстві. *Теорія та практика державного управління*. 2017. № 1. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2017-1/doc/1/08.pdf>.

3. Голованова Н. В. Медіапростір як важливий чинник побудови інформаційного суспільства. *Актуальні проблеми державного управління*. 2017. № 1. С. 27-35.

4. Голованова Н. В. Ціннісні орієнтири інформаційної політики в просторі Україна-ЄС (у світлі тлумачень Плотина, Левінаса і синкретичних підходів давнього Києва) *Публічне урядування*. 2018. № 4(14). С. 90-103.

Holovanova N. V. Values of information policy in the space of ukraine-eu (in the light of plotin, levinas and syncretic approaches in the philosophy of ancient Kyiv). *Public management*. 2018. No 4(14). PP. 87-101.

5. Голованова Н. В. Питання створення ціннісної моделі інформаційної політики у медіапросторі. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України*. 2018. Вип. 2. С. 60-80.

6. Голованова Н. В. Інформаційна політика України як європейської держави в умовах сучасних загроз. *Публічне урядування*. 2019. № 3(18). С. 144-158.

Holovanova N. V. Information policy of Ukraine as an european state in conditions of current threats (architecture approach) *Public management*. 2019. No 3(18). PP. 143-157.

7. Голованова Н. В. Історико-філософські засади створення моделі новітньої (чутливої) інформаційної політики України як європейської держави. *Теорія та*

практика державного управління. 2019. Вип. 2. С. 80-89.

8. Голованова Н. В. Сучасний медіапростір в умовах побудови новітньої моделі державної інформаційної політики) до 30-річчя Незалежності України; архетипний підхід. *Věda a perspektivy: Praha-západ*, 2021, Vol. 3(3) С. 32-68.

Б. Які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Голованова Н. В. Інформаційний простір Україна-ЄС: ціннісні орієнтири, історія та сучасність. *Новий колегіум*. 2017. № 4. С. 30-34

2. Голованова Н. В. Медіапростір в умовах путінізму. *Актуальні проблеми розвитку управлінських систем: досвід, тенденції, перспективи*: матер. наук.-практ. конф. (м. Харків, ХарПІ НАДУ, 31 березня 2016 р.). URL: <http://kbuara.kharkov.ua/e-book/conf/2016-2/doc/3/05.pdf>

3. Nikiryelova Ye. M., Golovanova N. V. The European dimension of Ukraine and the media space of the eastern Ukrainian border. Збірник тез щорічної студентської конференції (м. Харків Харків, ХарПІ НАДУ, 14 квітня 2016 р.). URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/conf/2016-2/doc/6/03.pdf>

4. Голованова Н. В. Медіадіалог інтелектуалів і експертів України та США як чинник державної інформаційної політики. *Публічне управління XXI століття: форсайтінг успіху*: матер. XVI міжнар. наук. конгресу (м. Харків, ХарПІ НАДУ, 21 квітня 2016 р.). С. 159-163.

5. Nikiryelova Ye. M., Golovanova N. V. The European Union and Ukraine in the Context of National Security: Legal Framework and Media Space. *Публічне управління XXI століття: форсайтінг успіху*: матер. XVI міжнар. наук. конгресу (м. Харків, ХарПІ НАДУ, 21 квітня 2016 р.). С. 480-483.

6. Голованова Н. В. Слов'яномовний діалог у поліетнічному просторі світу. *Глобалізація/європеїзація і розвиток національних слов'янських культур*: матер. Міжнар. наук. конф. до Дня слов'янської писемності і культури (Київ, НАН України, 24 травня 2016 р.). С. 143-146.

7. Голованова Н. В. Історико-філософські засади регулювання медіапростору Україна – ЄС. *Національні цінності й національні інтереси в системі публічного управління*: матер. наук.-практ. конф. за міжнар. участю. (Київ, НАДУ, 12 жовтня 2016 р.), т. 1. С. 171-176.

8. Голованова Н. В. Вибори у США та інформаційна політика. *Публічне управління та адміністрування: розвиток і впровадження*: матер. наук.-практ. конф. молодих учених за міжнародною участю (Київ, НАДУ та Представництво Польської академії наук, 17 листопада 2016 р.). С. 48-51.

9. Голованова Н. В. Медіапростір як складова ноосфери. *Ноосферна парадигма в публічному управлінні: теорія, історія, сучасність*: матер. наук.-практ. конф. (Харків, ХарPI НАДУ, 15 березня 2017 р.). С. 88-93.

10. Голованова Н. В. Пріоритети державної інформаційної політики. *Актуальні проблеми розвитку управлінських систем: досвід, тенденції, перспективи*: матер. щорічн. наук.-практ. конф. (Харків, ХарPI НАДУ, 5 квітня 2017 р.). URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/conf/2017-3/doc/1/06.pdf>

11. Голованова Н. В. Образ інформаційного суспільства як чинник розвитку держави. *Публічне управління XXI ст.: традиції та інновації*: матер. XVII міжнар. наук. конгресу (Харків, ХарPI НАДУ, 27 квітня 2017 р.). С. 117-120.

12. Голованова Н. В. Ціннісні орієнтири державної інформаційної політики. *Публічне управління: ціннісні орієнтири, стандарти якості та оцінка ефективності*: матер. щорічн. Всеукр. науково.-практ. конф. за міжнародною участю (Київ, НАДУ, 26 травня 2017 р.). С. 18-21.

13. Голованова Н. В. Уроки періоду революційних перетворень 1917-1921 рр. для інформаційної політики України епохи метамодерну. *Проголошення незалежності Української Народної Республіки: досвід для сучасного державотворення*: матер. заочної Всеукр. науково.-практ. конф., присвяченої 100-річчю IV Універсалу Української Центральної Ради, (Київ, НАДУ, 29 березня 2018 р.). URL: http://academy.gov.ua/?lang=ukr&tip=osn&page=2&tipn=News&newsid=1366&designtype=blank_page

14. Голованова Н. В. Комунікація «вчитель-учень» як інструмент критичного сприйняття і чинник розвитку інформаційної політики. *Публічне управління XXI ст.: світові практики та національні перспективи*: матер. XVIII міжнар. наук. конгресу (Харків, ХарPI НАДУ, 26 квітня 2018 р.). С. 111-114.

15. Голованова Н. В. Запровадження мовлення громад як інструмент розвитку національної інформаційної інфраструктури у прикордонних областях. *Публічне врядування в Україні: стан, виклики та перспективи розвитку*: матер.

щорічн. Всеукр. науково.-практ. конф. за міжнародною участю , присвяченої 100-річчю державної служби в Україні, (Київ, НАДУ, 25 травня 2018 р.). С. 34-36.

16. Голованова Н. В. До створення антропоцентричної моделі інформаційної політики. *Теорія та практика публічного управління та адміністрування у XXI сторіччі*: матер. I Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю здобувачів вищої освіти та молодих вчених (Київ, 30 листопада 2018 р.). С. 78-80.

17. Голованова Н. В. Антропоцентричний підхід у інформаційній політиці сучасної України. *Проблема людини в українських реаліях: минушість та сьогоднішня* : матеріали Філософсько-антропологічних читань (Київ, Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, 5 жовтня 2018 р.) URL: <http://www.filosof.com.ua/>

ЗМІСТ

ВСТУП	13
РОЗДІЛ 1	
МЕДІАПРОСТІР ЯК ЧИННИК ПОБУДОВИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ІНФРАСТРУКТУРНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ФОРМУВАННЯ Й РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ	24
1.1. Медіапростір як об'єкт наукового пізнання: онтологічний зміст, сутність, та тенденції розвитку	24
1.2. Державна інформаційна політика: історично-філософські засади, зміст і особливості формування	39
1.3. Взаємозв'язок та взаємообумовленість медіапростору та державної інформаційної політики	53
Висновки до розділу 1	67
РОЗДІЛ 2	
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ	71
2.1. Вплив контенту та наративів сучасного медіапростору на формування і реалізацію державної інформаційної політики України	71
2.2. Структура і функції державної інформаційної політики України в контексті забезпечення дотримання національних цінностей	88
2.3. Сучасна державна інформаційна політика зарубіжних країн в глобальному медіапросторі: компаративний аналіз	105
Висновки до розділу 2	132
РОЗДІЛ 3	
КОНЦЕПЦІЯ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	136
3.1. Експертні підходи щодо оцінки сучасного стану та підвищення ефективності державної інформаційної політики України	136
3.2. Сучасні виклики та напрями раціоналізації державної інформаційної політики в Україні	156
3.3 Концептуальні засади динамічної моделі медіапростору в контексті формування антропоцентричної державної інформаційної політики України	177
Висновки до розділу 3	193
ВИСНОВКИ	196
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	201
ДОДАТКИ	221

ВСТУП

Актуальність теми. Світове суспільство стоїть на порозі переходу від техногенезу до антропогенезу, до утворення світової спільноти людей. В умовах глобалізації та в процесі розвитку інформаційного суспільства політичні інститути держави втрачають контроль над змістом інформаційного простору. З одного боку, маємо відкритість національних інформаційних систем, з іншого – з'являються проблеми у проведенні цілеспрямованої державної інформаційної політики та публічного урядування. Новий рівень існування потребує нового розуміння таких сутностей, як інформація, медіапростір, інформаційна політика держави.

Медіапростір у сучасних підходах – складна, глобальна система, що самоорганізується, містить усі соціально-культурні складові, які генерують інформаційні передумови та запити. До структури медіапростору включаються весь обсяг інформації, що циркулює у інформаційних потоках, засоби трансляції інформації, засоби усної комунікації. Медіапростір зберігає соціальну пам'ять, формує соціальну структуру суспільства, визначає соціальний діалог і сам як такий визначається змістом названих складових. Кінець ХХ ст. приніс у суспільне життя феномен інформаційних війн. Інформаційні фрейми, пропаганда духовних цінностей, які суперечать загальноприйнятним традиційним, маніпулювання інформацією та свідомістю і з'явлення технологій антипропаганди, інформаційних резервацій стали ознаками новітнього часу. Це висуває певні виклики перед зовнішньою та внутрішньою державною політикою будь-якої держави, і передусім перед інформаційною складовою цієї політики. З'ясування цих питань важливо для напрацювання принципів інформаційної політики держави на сучасному етапі, з певною перспективою у часі. У цих умовах потрібні відповідні підходи належного врядування, і передусім у інформаційній політиці держави.

Аналіз наукових досліджень і публікацій дає підстави стверджувати, що від початку становлення філософської думки й понині простежується активне

звернення філософів, науковців, експертів та практиків публічного врядування до проблем формування та функціонування інформаційно-комунікативного простору державноорганізованих суспільств, комунікаційного діалогу, інформаційного та меліапростору. Цю проблематику досліджували Дж. Аркілла, Д. Белл, Д. Ятес, Г. Гаадамер, Д. Гумперт, Р. Каскарт, Р. Крейг, Кароль Ніке, Д. Пітерс, Е. Монро Прайс, Л. Спроул, С. Кейслер, А. Тоффлер, А. Турен, М. Туроф, Сюзан К. Херінг, С. Хілтз, Г. Штромайер, К. Янг та ін. Серед наших співвітчизників варто виокремити таких дослідників як М. Бахтін, О. Бухтатий, М. Ващкевич, Р. Гаріфуллін, А. Говорунов, Д. Іванов, М. Каган, В. Конах, О. Крутій, О. Крюков, О. Матяш, Ю. Нестеряк, В. Нечитайло, М. Носов, М. Опенков, Ю. Осипов, І. Парфенюк, Б. Потятиник, Г. Почепцов, І. Проноза, О. Радченко, Є. Романенко, О. Соснін, Т. Ткачук, А. Фісун, В. Фурашев, Я. Чмир та ін.

Водночас все ще залишаються малодослідженими проблеми взаємовпливу сучасного медіапростору та державної інформаційної політики, забезпечення інформаційного суверенітету та інформаційної безпеки держави в глобальному та національному медійному просторі, що найтіснішим чином пов'язане з удосконаленням інформаційної політики держави.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами темами.

Дисертаційне дослідження підготовлене на кафедрі політології та філософії Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України в межах НДР «Публічне управління в умовах глобалізації» (№0116U007246), в якій доробок автора становить висвітлення особливостей формування та реалізації державної інформаційної політики України в умовах нероздільності глобального та національного медіапростору; а також: зі створенням карт покриття телерадіосигналом з Росії прикордонних територій (Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення – Харківський секретаріат); створенням малопотужного FM-мовлення (мовлення громад), 2016-2018 рр. (Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення – Харківський секретаріат; у

межах Рамкової програми співробітництва України з Радою Європи та Євросоюзом).

Мета і основні завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є теоретико-методологічне обґрунтування особливостей функціонування сучасного медіапростору в умовах формування та реалізації державної інформаційної політики та розробки на цих засадах перспективних напрямків подальшого вдосконалення антропоцентричної, ціннісно-орієнтованої моделі інформаційної політики держави.

Реалізація означеної мети обумовила постановку та послідовне вирішення низки відповідних *завдань*:

- узагальнити розвиток та закономірності еволюційних процесів розуміння й сутності поняття медіапростору у вітчизняній та зарубіжній науці;
- систематизувати та хронологізувати історико-філософські наукові підходи до державної інформаційної політики України;
- здійснити компаративний аналіз політико-філософської рефлексії проблематики взаємообумовленості медіапростору державної інформаційної політики в історичному, геополітичному, соціокультурному та психологічному вимірах;
- виявити характерні риси й особливості процесів формування та реалізації державної інформаційної політики України в контексті історико-культурних та духовно-ціннісних аспектів впливу контенту та наративів сучасного медіапростору;
- систематизувати та охарактеризувати структурно-функціональні та інструментальні аспекти державної інформаційної політики в контексті забезпечення дотримання національних цінностей у медіапросторі;
- узагальнити досвід формування та реалізації державної інформаційної політики зарубіжних країн і роль комунікацій у становленні глобального й національних медіапросторів;

– провести експертне опитування щодо оцінки сучасного стану державної інформаційної політики України та узагальнити рекомендації щодо подальшого її вдосконалення органами публічної влади;

– систематизувати основні виклики медіапростору сучасній державній інформаційній політиці в Україні та обґрунтувати напрями її раціоналізації;

– обґрунтувати концептуальні засади мультиконтекстної й багатовимірної моделі медіапростору як інфраструктурного середовища формування ціннісно-орієнтованої антропоцентричної державної інформаційної політики України.

Об’єктом дослідження є феномен медіапростору, його онтологічний зміст, сутність, динамічні властивості та тенденції розвитку.

Предметом дослідження є процеси формування та реалізації державної інформаційної політики, зокрема, в частині забезпечення інформаційного суверенітету України та захисту національного інформаційного простору.

Методи дослідження. Методологічна основа проведеного дослідження базується на застосуванні низки взаємопов'язаних загальнонаукових та спеціальних методів. Для досягнення мети й виконання поставлених завдань ми підходили до нашого дослідження з розумінням того, що інформаційна політика держави як частина політики належного врядування має вибудовуватися на принципах системності, цілісності, єдності світобудови і багатоманіття форм її прояву. Відповідно методами дослідження стали аналіз і синтез, інтеграція і диференціація, індукція і дедукція та ін. Інформаційна політика має формуватися на засадах принципу пізнання і самопізнання всього багатоманіття прояву форм людської сутності як цілого. Тому використано системний, комплексний, структурно-функціональний, ретроспективний, наративний, споглядальний, порівняльний, узагальнюючий, когнітивний, аксіологічний, антропологічний, нейропсихологічний та інші підходи.

При цьому засадничим у дослідженні зберігалось забезпечення органічної єдності знань з державного управління, історії, філософії, правознавства,

соціології, лінгвістики, українознавства, культурології, етнології, юдаїки, фольклористики, мистецтвознавства, психології, антропології та інших наук.

Практичною і теоретичною базами дослідження стали наративи сучасності; моніторинг тематичних комунікацій і процедур прийняття рішень у державних органах влади; моніторинг кіномистецької сфери України; моніторинг умов дорожнього сполучення всередині країни та з країни за кордон; моніторинг вітчизняних телерадіопрограм і його контент-аналіз; моніторинг мовних аспектів медіапростору; моніторинг представлення у медіапросторі цінності книжок та читання; спостереження щодо комунікацій у суспільстві та проявів особистісної гідності та свободи; моніторинг зовнішніх моделей (медіапростір та інформаційна політика розвинутих країн у динаміці); опитування думки експертів з питань дослідження; опитування експертів щодо ситуації в Донбасі; моніторинг медіапростору на прикордонні та у прифронтовій зоні; аналіз законодавчих актів України та зарубіжних країн, даних статистики; аналіз публікацій і ведення тематичних сторінок, адміністрування сторінок співтовариств у соцмережах; монографії, публікації у вітчизняних і зарубіжних виданнях.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у теоретико-методологічному обґрунтуванні особливостей функціонування сучасного медіапростору в умовах формування та реалізації державної інформаційної політики та розробки на цих засадах перспективних напрямків подальшого вдосконалення антропоцентричної, ціннісно-орієнтованої моделі інформаційної політики держави. Основні наукові результати, які характеризують новизну результатів виконаного дослідження, полягають у тому, що:

уперше обґрунтовано концептуальні засади динамічної моделі медіапростору, що відрізняється мультиконтекстним, безкордонним, багатовимірним та мережевим характером, синергетично-кумулятивними перетинаннями національних і глобального медіапростору, принциповою неможливістю впорядкованого й цілісного управління та урядового або іншого зовнішнього регулювання медіа-контенту, наративів і каналів розповсюдження як

ключових чинників актуалізації проблематики захисту інформаційного суверенітету та інформаційної безпеки в процесах реформування сучасної державної інформаційної політики.

Удосконалено:

– понятійно-категоріальний предметний простір науки державного управління шляхом уточнення поняття медіапростору, що вирізняється авторським тлумаченням медіапростору як багатоаспектної суперпозиції кумулятивної взаємодії трьох видів просторів – трьох основних вимірів глобальної реальності: інформаційного, віртуального та фізичного, які в синергетичній сукупності становлять собою ментальну ноосферу та характеризуються домінантним впливом на соціальний простір, динамічною пластичністю, всюдисутністю, маніпулятивним характером протікання комунікаційних процесів. Ноосферно-ментальне розуміння медіапростору є продуктивним у визначенні глобального та національного у інформаційній політиці держави, у розширенні задач інформаційної політики як домінуючої та формуючої людиноцентричної та ціннісно-орієнтованої політики, захисту інформаційного суверенітету та інформаційної безпеки держави;

– систематизацію досвіду формування та реалізації державної інформаційної політики зарубіжних країн і роль комунікацій у становленні глобального й національних медіапросторів, що вирізняється виокремленням 4-х провідних світових моделей державної інформаційної політики: Європейської, Англосаксонської, Азійської, Китайської та системною характеристикою їх спільних і відмінних рис, серед яких домінуючими в перших двох моделях є ліберальний підхід держави до регулювання інформаційного ринку й наголос на побудові супермагістралей та їх універсальному обслуговуванні, в той час як в двох останніх приділяється більше уваги державному регулюванню ринку, спостерігається прагнення встановити зв'язок між традиційними культурними цінностями і невідворотними соціальними змінами;

– періодизацію історичних етапів розвитку комунікацій та інформаційної політики незалежної України в контексті впливу контенту та наративів сучасного

медіапростору, що відрізняється виокремленням та розкриттям змісту наступних семи історичних періодів: 1. Період початкової інституціоналізації інформаційної політики (1991–1997 рр.); 2. Період «України без Кучми» (1998–2004 рр.); 3. Період революційного романтизму (2004–2009 рр.); 4. Період інформаційного аутсорсингу (2010–2013 рр.); 5. Період повстання Гідності (2014–2015 рр.); 6. Період формування системи інформаційної безпеки України (2016–2020 рр.); 7. Період турбулентності, наростання інформаційних війн та початку цифрової трансформації (2020–2021 рр.);

– систематизацію структурно-функціональної побудови та інструментарію державної інформаційної політики України, що на відміну від існуючих базується на безумовному підпорядкуванні принципів та функціоналу діяльності усіх суб'єктів ієрархічної ланки формування й реалізації інформаційної політики держави завданням забезпечення дотримання національних цінностей та національних інтересів України в інформаційно-комунікаційній сфері, національному та глобальному медіапросторі, боротьбі із такими загрозами медіапростору як: наростання інформаційної та комунікаційної нерівності; підвищення залежності соціальних інститутів і людей від засобів масової інформації; формування нового глобального медіапорядку, де вирішальними суб'єктами виробництва контенту і управління інформаційними процесами виступатиме вкрай обмежене коло транснаціональних корпорацій, тощо.

Дістали подальшого розвитку:

– наукове висвітлення історико-філософських особливостей формування та реалізації державної інформаційної політики на українських теренах, що відрізняється від існуючих тлумачень фокусуванням наукової уваги на киевоцентризмі, як ключовому концепті філософії української інформаційної політики від часів Київської Русі до сьогодення. В такому розумінні киевоцентризм вбирає в себе синкретизм, кордоцентризм і поліфонію та виступає державотворчим, об'єднуючим чинником, центральним семантичним символом нації, згідно з яким Київ виступає не тільки осередком державності, але доміантним суб'єктом у націєутворюючому, історико-культурному, духовно-

ціннісному, людиновимірному, мовному й геополітичному аспектах цивілізаційного поступу українського народу;

– наукове обґрунтування сутності державної інформаційної політики як механізму реалізації інформаційно-комунікативної функції держави в умовах агресивного впливу глобального та національного медіапростору на інформаційно-комунікаційні та соціально-політичні процеси, що набуває багатоаспектного характеру і охоплює кілька середовищ: техносферу, інфосферу, соціоінфосферу. На відміну від існуючих підходів сучасна інформаційна політика держави в такому контексті розглядається як реактивна діяльність органів публічної влади у відповідь на виклики формування нового базового медіапростору – реаловірту – тривимірного світу безмежних можливостей і властивостей, процеси стрімкого розширення реаловірту на основі створення нової системи відтворення сигналів, руху інформаційних потоків, в ході яких усуваються всі традиційні обмеження фізичного простору, скасовується будь-яка географічну віддаленість; відбувається формування Homo medium (людини медійної) та нової – медійної цивілізації;

– сучасні наукові підходи до раціоналізації сучасної державної інформаційної політики в Україні шляхом виокремлення низки наступних її нагальних напрямків: універсальне міжнародно-правове регулювання медіапростору, побудова єдиного європейського простору, з урахуванням простору світового; створення понятійно-категоріального апарату в галузі інформаційного права та інформаційного законодавства України; забезпечення якісного контенту телерадіопрограм, залучення до участі в передачах вчених, фахівців, експертів, дотримання кодексу мовлення, надавання переваг у частині ретрансляції програмам суспільного мовлення; переходу від домінування в національному медіапросторі войовничої риторики двобою, до риторики злагоди й взаємного удосконалення, поступу до миру; розвиток і підтримка комунікацій України зі світом, зокрема діалогу інтелектуальних еліт фахівців і експертів у світовому медіапросторі, ініціювання всеукраїнського, всеєвропейського та всесвітнього лінгвістичного діалогу; запровадження політики ненасильства в

медіапросторі та в цілому в суспільстві; приборкання «совкових» методів і підходів у інформаційній політиці, натомість запровадження на практиці антропоцентричних, ціннісно-орієнтованих підходів та принципів Належного урядування, впровадження суб'єктно-суб'єктнісних суспільних відносин, перехід від павутиння ієрархічних зв'язків до мережива взаємозв'язків і влади творчості;

– узагальнення бачення медіа-експертами ключових трендів сучасного стану, тенденцій функціонування та проблем сучасної інформаційної політики держави в Україні та світі шляхом проведення міжнародного експертного опитування, в ході якого викристалізувалися основні принципи антропоцентричної, ціннісно-орієнтованої моделі інформаційної політики України та інструментарій підвищення ефективності такої політики, зокрема: запровадження універсальності підходів на основі критичного мислення та раціонального відстоювання національних інтересів; утвердження просвітницьких та духовно-ціннісних стандартів законотворчості й публічно-управлінської діяльності; дерадикалізація суспільних настроїв в Україні засобами комунікації; подолання неоднозначності політики щодо мов меншин; підвищення ролі спільнот вчених, митців, експертів, громад в ухваленні та реалізації публічно-управлінських рішень як на центральному, так і на місцевому рівнях.

Практичне значення одержаних результатів полягає в обґрунтуванні рекомендацій щодо вдосконалення державної інформаційної політики України, а також у розвитку теорії медіапростору та зокрема теорії комунікацій. Висновки та рекомендації дослідження можуть використовуватись як суб'єктами державного управління, так і суб'єктами публічної сфери: громадянами, громадськими організаціями, фахівцями тощо. Окремі положення та висновки дисертаційного дослідження знайшли застосування: у Департаменті масових комунікацій Харківської обласної державної адміністрації в частині уточнення підходів до представлення у медіапросторі Харківської області цінності книжок та читання (довідка № 01-25/1523 від 30.09.2019 р.); в діяльності Всеукраїнської Академії наук публічного управління в частині розробки конвергентної стратегії

проведення опитувань у сфері міжнародної інформаційної політики (довідка № 102 від 2021 р.); у діяльності ТОВ «Телерадіокомпанія «Елітон» Харківської обл. у частині насичення новими змістами створюваних телерадіокомпанією телепрограм та посилення взаємодії тележурналістів із представниками громади та місцевого самоврядування (довідка № 498 від 27.10.2020 р.).

Також розробки дисертації можуть бути використаними при викладанні навчальних курсів з державної інформаційної політики в закладах вищої освіти.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, що містить авторські ідеї та розробки щодо вдосконалення інформаційної політики держави на принципах належного врядування, ціннісної спрямованості і антропоцентризму. Усі наукові результати та висновки отримані автором особисто й обговорені у процесі роботи з науковим керівником (мета, завдання дослідження, результати).

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дисертаційного дослідження оприлюднено у ході науково-комунікаційних заходів, основними з яких є: Міжнародна наукова конференція «Україна і США: досвід і перспективи співпраці», Київ, лютий 2016 р., НУ ім. Т. Г. Шевченка; XVI Міжнародний науковий конгрес «Публічне управління XXI: форсайтинг успіху», 21.04.2016, Харків, ХарРІ НАДУ; Всеукраїнська науково-практична конференція за міжнародною участю «День інформаційного суспільства 2016», 19.05.2016, Київ, НАДУ; Міжнародна конференція «RTI250: Відзначення 250-ї річниці права на інформацію та подальше зміцнення всіх національних систем країн східного партнерства», 21.09.2016, Київ, Рада Європи і Верховна Рада; Конференція «Гуманітарні аспекти становлення інформаційного суспільства», XXI Міжнародний молодіжний форум «Радіоелектроніка та молодь у XXI столітті», 25-27.04.2017, Харків, ХНУРЕ; VII Міжнародний форум «Україна-ЄС: новий рівень кооперації», 25.05.2017, Харків, ХарРІ НАДУ; Науково-практична конференція «Публічне управління в Україні: стратегія реформ», 27.09.2017, Харків, ХарРІ НАДУ; Науково-практична конференція за міжнародною участю «Національні цінності й національні інтереси в системі публічного управління»,

12.10.2017, Київ, НАДУ; «Європейський вибір України як вияв її соціокультурних начал», міжнародний філософський клубі на базі Української школи архетипіки, 25.03.2018, Київ; XVIII Міжнародний науковий конгрес «Публічне управління XXI ст.: світові практики та національні перспективи», 26.04.2018, Харків, ХарPI НАДУ; Всеукраїнська науково-практична конференція за міжнародною участю «Інституціоналізація публічного управління в Україні в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних викликів», 24.05.2018, Київ, НАДУ; Всеукраїнська науково-практична конференція за міжнародною участю «Публічне врядування в Україні: стан, виклики та перспективи розвитку», 25.05.2018, Київ, НАДУ; IX Міжнародний конгрес українців, 25-27.06.2018, Київ, НАН України; IX теоретико-методологічний семінар за міжнародною участю «Архетипіка і публічне управління: європейський простір у вимірах уявного, реального та ідеального», 28-29.06.2018, м. Монпельє, Франція; Вебінари Ради Європи спільно з Національною радою «Кращі практики регулювання у сфері медіа: стандарти Ради Європи та Директива ЄС про аудіовізуальні медіа-послуги» у рамках проєкту «РЕ та ЄС працюють разом для підтримки свободи медіа в Україні» (5 вебінарів 16-28 липня 2020 р. та 6 вебінарів (26 травня – 7 червня 2021 р.).

Публікації. Результати дослідження оприлюднено у 25 публікаціях, з них 7 – статті у наукових фахових виданнях України, 1 – у міжнародному науковому виданні, 17 – тези доповідей на конференціях та наукових семінарах.

Обсяг і структура дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дисертації – 231 сторінка, у т. ч. основного тексту 188 сторінок. Текст доповнюють 7 рисунків, 10 таблиць, 5 додатків. Список використаних джерел містить 242 найменування, з них 73 пункти складають посилання на джерела іноземними мовами.

РОЗДІЛ 1

МЕДІАПРОСТІР ЯК ЧИННИК ПОБУДОВИ ІНФОРМАЦІЙНОГО
СУСПІЛЬСТВА ТА ІНФРАСТРУКТУРНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ФОРМУВАННЯ Й
РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ**1.1. Медіапростір як об'єкт наукового пізнання: онтологічний зміст,
сутність та тенденції розитку**

У сучасному науковому дискурсі існує проблема розуміння сутності поняття медіапростору як такого, зокрема, у період розвитку суспільства у напрямку суспільства інформаційного (постіндустріального) та постінформаційного. Є різні підходи до розуміння концепції інформаційного суспільства. Є нелінійним процес переходу суспільств у інформаційну фазу. Нелінійність процесу обумовлює не тільки розвиток і модернізацію суспільств, а й спричинює біфуркаційні стани, інформаційні експансії та фобії.

У різних аспектах медіапростір досліджується у роботах П. Адамса, В. Антоновича, А. Аппадурі, Д. Аркілли, Д. Багалія, М. Бахтіна, П. Бергера, Ж. Бодріяра, Н. Больца, С. Болл-Рокича, А. Бріггза, М. Бугайські, П. Бурдьє, М. Вебера, Л. Винара, Е. Гідденса, Г. Гіндлера, Є. Гофмана, М. Дефлюера, І. Дзялошинського, І. Засурського, Г. Зиммеля, І. Канта, М. Кастельса, М. Кайку, П. Коблі, Н. Коулдрі, П. Лазарсфельда, Г. Лассвела, А. Лефевра, В. Ліппмана, Е. Лоренца, Т. Лукмана, А. Маккарті, Г. Маклюена, Є. Нім, Й. Петровського-Штерна, Платона, Плотіна, І. Пригожина, Д. Рашкоффа, Д. Ронфледа, . Сковороди, П. Сорокіна, Р. Стултса, О. Тоффлера, Ф. Уебстера, М. Уотерса, А. Файоля, Ю. Фельштинського, М. Флера, Д. Фолкхаймера, С. Харрісона, М. Шашкевича, Ю. Шереха-Шевельова, А. Янссона, вітчизняних дослідників Е. Афоніна, М. Бурича, Є. Волкової, С. Грицай, В. Дзюндзюка, Л. Зубанової, В. Ільганаєвої, В. Корженка, О. Котукова, О. Крутій, А. Кузнецова, Д. Кулеби, С. Кулібаби, О. Крюкова, І. Михайлина, О. Орлова, М. Пірен,

М. Поповича, І. Рейтеровича, О. Петрунька, Т. Піскун, Г. Почепцова, П. Редіна, В. Сичової, В. Солових, С. Телешуна, Л. Хашиєвої, Є. Юдіної.

Ми також мусимо відзначити суттєвий внесок до уточнення поняття медіапростору як ментальної сфери філософів, культурологів, зокрема киево-та українознавців, письменників, публіцистів Л. Абессонової, Г. Адамовича, Л. Алекової, Ю. Андруховича, І. Бергмана, К. Горностай, О. Забужко, Н. Зборовської, Г. Іванова, В. Кебуладзе, В. Кіпіані, Л. Костенко, Б. Лепкого, О. Мандельштама, Т. Манна, О. Москалевського, В. Набокова, С. Павличко, В. Пелєвіна, О. Петровського, А. Погрібного, О. Рахліної, М. Уесіби, Ф. Фелліні, Л. Цисіня, А. Шептицького та ін. Зокрема ці імена нам особливо близькі за когнітивним сприйняттям реальності, за деталізацією контекстів, які визначають ментальну сферу, за антропоцентричним та ціннісними підходами.

Поняття «медіапростір» («media space») стало використовуватися з 1980-х рр. у роботах Г. Маклюєна, Р. Стултса і С. Харрісона [93; 185; 204; 237]. В українській науці термін «медіапростір» уведений у 90-х рр. ХХ ст. На думку дослідників, медіапростір це весь обсяг інформації, що циркулює в інформаційних потоках, і всі засоби трансляції інформації, зокрема бібліотеки, архіви, сховища, ЗМІ, засоби усної комунікації, лекторські зали університетів і академій.

Близькими за значенням поняттю «медіапростір» є поняття «інформаційний простір», «інформаційно-комунікаційний простір», «гіперреальність». О. Тоффлер ввів поняття інфоноосфери перехідного етапу на шляху трансформації суспільства до майбутніх цивілізацій, від техногенеза до антропогенезу людської цивілізації [152, с. 60-72, 139-165]. Д. Аркілла виокремлює три варіанти інформаційного простору: кіберпростір, інфосфера та ноосфера, при цьому ноосфера об'єднує всі три простори [174].

У сучасному дискурсі просторі інформаційного суспільства в залежності від наукового напрямку є різні наукові підходи до визначення змісту поняття медіапростору:

- соціологічний як сукупність засобів соціальної комунікації (П. Бергер,

. Бурдье, Є. Гідденс, Є. Гофман, Г. Зиммель, П. Лазарсфельд, Г. Лассвел, А. Лефавр, В. Ліппман, Т. Лукман, Т. Піскун, П. Сорокін, Є. Юдіна);

- психологічний як сукупність засобів психологічного впливу на особистість (Ж. Бодріяр, Г. Маклюен);

- журналістський як сукупність засобів масової інформації та засобів масової комунікації (М. Бурич);

- філософсько-культурний і антропологічний як багатоаспектний феномен, який розглядається на різних рівнях і у різних проявах (А. Аппадурі, С. Грицай, Л. Зубанова, В. Ільганаєва, С. Кулібаба, Е. Лоренц, І. Пригожин, Д. Рашкофф, Ф. Уебстер, М. Уотерс). Зараз переважає соціологічний підхід до визначення поняття «медіапростір», але, окрім вищеназваних, все активніше формуються філософсько-когнітивний і нейрофілософський підходи до визначення цього поняття. З одного боку, медіапростір є об'єктом уваги медійників, соціологів, культурологів, психологів, правників тощо, з іншого боку медіапростір сам формує такі сфери, як соціальний простір, культуру, юридичне поле, право тощо. Таким чином, поняття медіапростору потребує уточнення і конвергентного, державно-управлінського підходу до визначення його як ментальної сфери. Саме в такому розумінні в подальшому дослідженні будемо розглядати медіапростір не як простір медіа, а як ментальне поле у широкому розумінні.

Якщо узагальнити сучасні підходи, то медіапростір – це складна, глобальна система, що самоорганізується, містить усі соціально-культурні складові, які генерують інформаційні передумови та запити, і є репрезентацією соціального простору. До структури медіапростору включаються весь обсяг інформації, що циркулює у інформаційних потоках, засоби трансляції інформації, засоби усної комунікації. На наш погляд, існуючі підходи потребують уточнення, адже вони не дозволяють детально зрозуміти, як медіапростір зберігає соціальну пам'ять, формує соціальну структуру суспільства, визначає соціальний діалог і сам як такий визначається змістом названих складових.

Відтак пропонуємо трактувати поняття медіапростору як багатоаспектної суперпозиції кумулятивної взаємодії трьох видів просторів – трьох основних

вимірів глобальної реальності: інформаційного, віртуального та фізичного, які в синергетичній сукупності становлять собою ментальну ноосферу та характеризуються домінантним впливом на соціальний простір, динамічною пластичністю, всюдисутністю, маніпулятивним характером протікання комунікаційних процесів. Ноосферно-ментальне розуміння медіапростору є продуктивним у визначенні глобального та національного у інформаційній політиці держави, у розширенні задач інформаційної політики як домінуючої та формуючої людиноцентричної та ціннісно-орієнтованої політики, захисту інформаційного суверенітету та інформаційної безпеки держави.

Для уточнення сутності медіапростору і з'ясування характеру його зв'язку з інформаційною політикою держави у інформаційній сфері розглянемо його властивості, структуру, співвідношення з інформацією як такою. Дослідники визначають: маніпулятивний характер процесів, які протікають у медіапросторі; пластичність медіапростору (визначається тими чи іншими соціальними та політичними структурами); його пов'язаність із соціальним простором, здатність створювати так звану «нову реальність». «Створюючи нові умови життєдіяльності соціуму, нова реальність впливає не тільки на його організаційні, комунікаційні особливості, але й на характер суспільних відносин, які стають стрімкішими, медіанасиченішими, розмаїтішими та інтенсивнішими, породжуючи нові соціально-психологічні, інформаційно-психологічні феномени: інформаційні фобії, інформаційні навантаження та напруження, агресію та інформаційні злочини. Такий підхід надає нам можливість розглянути «медіапростір» з позицій його багатоаспектності, синтетичного характеру, складності сучасного інформаційно-комунікаційного простору (див. рис. 1.1.), який «охоплює кілька середовищ, що утворюють нові умови суспільного життя: техносферу, яка побудована на ІКТ; інфосферу, що базується на інформаційно-мережевих магістралях; соціоінфосферу, яка обіймає будь-які потоки інформації, структури, що їх організують і управляють, створюють їх споживання і впливають на стан соціального інтелекту» [57].

Рис. 1.1. Взаємозв'язок медіапростору з іншими інформаційними сферами

Структурно поняття медіапростору трактується різними дослідниками неоднозначно. Так, про різні принципи підходів до поняття медіапростору (текстоцентричний, структурний, територіальний, технологічний, екологічний) пише Е. Нім і пропонує три виміри медіапростору: медійований простір - «переданий», який репрезентує простір за допомогою медіа (як фізичний, так і соціальний), є медіаобрази і медіатексти як результат медійного «картографування» реальності; медіатизований простір – будь-який тип соціального простору, що передбачає використання медіа та/або відчуває їх значний вплив, тобто це середовище поширення медійних технологій, що змінюють природу і конфігурацію самих просторів (можна говорити про медіатизацію публічного і приватного простору, політики, релігії, роботи, відпочинку, шопінгу, подорожей тощо); простір медіа («старих», «нових», їх конвергентних форм) – матеріальний простір мас-медійних мереж і потоків (може мати як фізичну, так і «віртуальну» географію). Якщо медійований простір співвідноситься з контентом, медіатизований – із середовищем його розповсюдження та споживання, то медійний простір – це канали виробництва і передачі інформації, тобто самі медіа та система їх взаємозв'язків. Межі між цими трьома вимірами досить умовні. У інформаційному суспільстві медіа втрачають свою автономність від суспільства і «розпорошуються» в соціальній реальності,

насичуючи її цифровими образами й наративами [102].

За Н. Коулдрі та А. Маккарті медіапростір – це діалектичне поняття, що відображає, як медіаформи виробляють і одночасно самі виробляються існуючим соціальним простором [217, с. 1-15]. Крім того, це поняття, яке має кілька вимірів. З одного боку, медіапростір матеріальний і складається з об'єктів (приймачів, дисплеїв, кабелів, серверів, передавачів), «вбудованих» в географічно конкретні структури влади і сегменти економіки. З іншого боку, вже стало звичним підкреслювати «віртуальність», «примарність» і ефемерність медіапростору (особливо кіберпростору) на противагу «реальності», його віддаленість від матеріального плану існування. За Д. Фолкхаймером і А. Янссоном медіапростір і комунікації треба розглядати у трьох вимірах: ідеологічному та політичному, технологічному, текстуральному (матеріалізація простору за допомогою культури, - тут відчутний вплив ідей А. Лефевра, І. Гофмана, Е. Гідденса) [199]. Метод дослідження медіапростору як топологію медіакомунікацій пропонує П. Адамс [168].

Узагальнення зазначених підходів різних наукових шкіл та напрямків наведемо в Таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Розуміння медіапростору в сучасному науковому дискурсі

Підхід	Зміст	Прибічники підходу
Соціологічний	сукупність засобів соціальної комунікації	П. Бергер, П. Бурдьє, Є. Гідденс, Є. Гофман, Г. Зиммель, П. Лазарсфельд, Г. Лассвел, А. Лефевр, В. Ліппман, Т. Лукман, Т. Піскун, П. Сорокін, Є. Юдіна
Психологічний	сукупність засобів психологічного впливу на особистість	Ж. Бодріяр, Г. Маклюен
Журналістський	сукупність засобів масової інформації та засобів масової комунікації	П. Адамс, М. Бурич
Медійно-топонімічний	топология медіакомунікацій	Е. Нім
Філософсько-культурний і антропологічний	багатоаспектний феномен, який розглядається на різних рівнях і у різних проявах	А. Аппадурі, С. Грицай, Л. Зубанова, В. Ільганаєва, С. Кулібаба, Е. Лоренц, І. Пригожин, Д. Рашкофф,

		Ф. Уебстер, М. Уотерс Д. Деннет, Д. Рей
Філософсько-когнітивний	простір рефлексивного пізнання	
Нейрофілософський	простір впливу свідомості на людське життя	Т. Метцингер, П. Чьорчленд,
Матеріалізовано- прикладний	тривимірний простір: ідеологічно-політичний, технологічний, текстуральний	Д. Фолкхаймер, А. Янссон
Державно-управлінський, або конвергентний	уся ментальна сфера у багатоконтекстних її проявах, яка охоплює інфосферу, техносферу, соціоінфосферу і людину як носія ментальності і громадянської свідомості	наша пропозиція

Розглядаючи сучасний медіапростір, можна констатувати, що він є середовищем не стільки пошуку інформації, скільки середовищем пошуку фрагментів інформації, які не підпорядковані жодній єдиній логіці та компліюються суб'єктом, виходячи з власних (часто апіорних) бачень і вподобань актора медіапростору.

У соціологічному тлумаченні, за російським соціологом О. Юдіною, «медіапростір – ...особлива реальність, яка є частиною соціального простору та організує соціальні практики й уявлення агентів, включених у систему виробництва та споживання масової інформації» [167; с. 151].

Можна констатувати, що на сьогодні саме існування такої соціальної реальності є сумнівним, адже високий ступінь фрагментації суспільства не може не впливати на дезорганізацію соціальних практик. Більше того, віртуалізація сучасного медіа-простору дає змогу говорити про певну віртуальну реальність. До того ж, як зазначалось вище, актори медіапростору практично не споживають інформацію через те, що по суті займаються компіляцією різнорідних частин інформації, при цьому отримуючи певну (створену самим актором із фрагментів) інформацію, яка не є інформацією, тому що відображає суб'єктивну композицію фрагментів, та жодним об'єктивним чином не пов'язана з реальною подією.

Сучасний медіапростір практично є засобом обміну та конструювання фрагментів інформації (а не інформації), що цілком відповідає визначенню

симулякру за Ж. Бодрійяром (симулякр – це зображення без оригіналу, репрезентація чогось, чого насправді не існує). Навіть слова вже не є такими, що позначають змісти. Є слова і фрази, а є змісти, це не одне й те саме. Промовляється одне, а значення промови зовсім інше. Про розбіжність слів і значень сповіщає у своєму дослідженні відомий американський вчений Г. Гіндлер [200].

Сучасний медіапростір характеризує односпрямованість комунікації, викликана монополією фахівців і професіоналів щодо переданої інформації. Відбувається фрагментація інформації, яка унеможлиблює розуміння її первинної сутності. Ж. Бодрійяр відзначав, що «осуществляется отклонение смысла, деполитизация политики, декультуризация культуры, ...на всём пространстве повседневной жизни существует огромный процесс симуляции» [13]. Інформаційна фрагментація призводить до розщеплення образів, які сприймаються як певні фрагменти (кристали) дійсності та починають втрачати можливості для створення цілісних образів такої дійсності. При цьому кількість акторів, які намагаються домінувати, постійно збільшується, що перетворює медіа-простір із середовища інформаційного обміну на середовище інформаційного домінування (спроб домінування). Більше того, такий інформаційний обмін перетворюється на інформаційне споживацтво.

У зв'язку з тим, що за трансформації у інформаційне та постінформаційне суспільство ментальна сфера зазнає таких процесів, як глобалізація, демасифікація, концентрація, диджиталізація та конвергенція, ми схильні вважати, що й поняття медіапростору потребує ущільнення за змістами кожного з підходів до його визначення і конвергенції у комплексну поліконтекстну різнорівневу модель, яка відповідає державно-управлінській моделі медіапростору. Оскільки ж медіапростір сам по собі є потужним дієвим явищем, здатним впливати на публічну політику у всіх її напрямках, у інформаційній сфері включно, ми вимушені задатися запитанням: чи вичерпне або чи коректне загальноприйнятне визначення державної інформаційної політики?

За тлумаченням експертів та згідно з законодавством України у короткому

викладенні державна інформаційна політика – це діяльність держави, спрямована на формування та регулювання середовища, в якому задовольняються інформаційно-комунікативні потреби громадян України, суспільства і держави.

Ми мусимо поставити такі запитання:

– Яке середовище здатна формувати і регулювати інформаційна політика держави?

– Якими мусять бути його показники та характеристики?

– Хто суб'єкти формування цієї політики? Які критерії того, що суб'єкти формування та реалізації інформаційної політики знатимуть реальні потреби суспільства?

Мусимо обрати для вироблення уточненої сучасної концепції державної інформаційної політики багатовимірний і багатоконтекстний – комплексно-конвергентний – підхід, адже таким є сам по собі медіапростір, і у цьому аналізі ми виділимо, на наш погляд, найактуальніші напрямки такого підходу – антропоцентричний (людиноцентричний) і ціннісно-орієнтований. Відповідно до зазначеного підходу визначення поняття «інформаційна політика» є вельми важливими. Як і важливим, синергійним за природою є її зміст.

На нашу думку, одним з ключових інструментів сучасної державної інформаційної політики як і публічної інформаційної політики в цілому є фрейм. На цьому наголошує Г. Почепцов, який стверджує, що «новий інструментарій інформаційної політики віднайшов такі типи одиниць, які можна окреслити як одиниці мислення, тоді як до цього все спиралося на одиниці мови. Це фрейми, які виростають із вивчення метафор, наративи як варіант «сторітелінг» [127, с. 73]. Фрейм є ментальною структурою, яка допомагає нам впорядковувати реальність. Це глибинна структура з валентностями та ролями. Фреймінг може винаходити концептуальні фрейми та назви, яких не існує у реальності, але сперечатися з фреймом неможливо. Важливо першим прокоментувати та інтерпретувати подію, тоді буде важко вивести цей фрейм з масової свідомості [209, с.37].

Фрейми, на нашу думку, можуть: генерувати реальність і події; взаємодіяти

між собою (сперечатися, підсилювати одне одного, послаблювати одне одного, накладатися одне на одне, впливати одне на одне за нелінійними й навіть ірраціональними законами); генерувати/анулювати інші фрейми. Для фрейму існує, на наш погляд, кілька точок відліку – різних систем смислових координат. Наприклад, це дилема «вписаність» у світ чи репрезентація та пошук власної моделі світоустрою.

Часто фреймінг передуює політиці, а політика народжує фрейми. Стосовно американської політики це детально досліджує Д. Лакофф [209 с. 60-67, 115]. Гасла, з якими йшов на вибори 2016 р. Дональд Трамп, є фреймами виборів-2016. Республіканець Трамп прийшов до перемоги завдяки слоганам американського консерватизму. Що проголошує Трамп? Америка передусім; подолання ісламського тероризму; владнання конфліктів із Росією; скасування нелегальної імміграції; збереження смертної кари та право американців на зброю; протидія корупції та засиллю влади ЗМІ; зменшення податків; ліквідація програми охорони здоров'я Obamacare; зелено світло у навчанні дітям із бідних сімей. Висловлювання Трампа пронизує фрейм не просто «суворого батька», а батька революційного і багато в чому не прогнозованого суспільством. Перемогу такого фрейму над фреймом традиційності та нерадикальних підходів Хілларі Клінтон не спрогнозували у світі, зокрема в Україні.

Періодичні англомовні видання США консервативного та демократичного спрямування («Fox News», «The Wall Street Journal», «The Washington Post», «The American Thinker», «The Newsmax», «Breitbart», «The New York Times»), «The Jerusalem Post», «9 канал Ізраїлю», «MZ» своїми публікаціями доводять: серце США – консерватори. 2011-2016 рр. ми підготували низку статей та перекладів щодо цієї теми.

Вибори-2016 у Америці підтверджують, що сперечаються фрейми:

- у центрі уваги яких – різні предмети (у даному випадку – фрейм, у центрі якого є сьогоденні інтереси України, і фрейм, у центрі якого – світогляди американців);
- в основі яких – різні часові засади (у даному випадку – фрейм тактично-

тимчасового сприйняття українським істеблішментом подій і фрейм стратегічний, із фундаментальним баченням розвитку подій у часі);

- представників «прикладних», «залежних» від моменту сфер і фрейми
- фахівців наук фундаментальних, менш «залежних» від моменту).

У американських виборах США 2020 року спрацювали фрейми, які стосувалися розвитку демократії, залучення до управління науковців тощо.

Щодо оцінки ситуації стосовно прогнозування результатів виборів-2016 у США в Україні спрацював ефект інформаційної резервації – сектора соціуму з обмеженим доступом до знань та іншої важливої інформації [28, с. 100-102]. Інформація щодо виборів-2016 у США, кандидатів в Україні була непрямую, неповною, інформацією-міфом. Українці знаходилися у стані інформаційної деменції, і їх інформаційну поведінку можна оцінити як керівно-підлеглу – за умов відсутності співробітництва вітчизняних фахівців у достатній мірі щодо цієї теми.

Особливе місце як в цілому в медіапросторі, так і в інформаційній політиці демократичних держав займає публічний діалог. Діалог і пов'язана з ним тема розуміння є одними з суттєвих складових медіапростору, важливими чинниками формування інформаційної політики. Діалог є складним, багатовимірним явищем й у світлі викликів новітнього часу, модернізації державної інформаційної політики має окремо вивчатися наукою.

В умовах глобалізації комунікація, діалог інтелектуалів та експертів стають вирішальними у інформаційній політиці держав. Діалог має «понаддержавний» характер, виникає у тому числі незалежно від інформаційної політики кожної держави, у такому сенсі є «понадструктурою» буття, – як частка «понадструктури», стихії медіапростору. Сучасний діалог є новітнім явищем, яке потребує новітніх підходів до складання динамічної концепції його сутності, тісно пов'язаної з динамічністю медіапростору як складової державної інформаційної політики.

Класична парадигма комунікації була розроблена американським політологом Г. Лассуеллом у 1948 р. Вона ґрунтується на послідовних питаннях:

хто передав, що передав, яким каналом, кому і з яким результатом. Відповідно виділяють шість змінних комунікації: відправник (комунікатор, кодувальник), повідомлення, канал, отримувач, сприйняття, зворотній зв'язок. На нашу думку, треба додати сам простір комунікації.

Польський комуніколог Т. Гобан-Клас у своєму підручнику «Засоби масової комунікації і масова комунікація» наводить сім типових визначень комунікації: комунікація як трансмісія, передача інформації, комунікація як порозуміння; комунікація як вплив за допомогою знаків і символів на людей; комунікація як творення спільноти; комунікація як обмін завданнями між людьми; комунікація як взаємодія за допомогою символів; комунікація як складова суспільного процесу [140, с. 162-163].

Комунікація відбувається за різними напрямками. Є кілька рівнів інформаційних потоків. Р.-Ж. Шварценберг виділив три основних способи (канали) зокрема політичної комунікації: через засоби масової інформації; через організації; через неформальні канали з використанням особистих зв'язків [140, с. 168-169].

Комунікація функціонує у певних умовах (політичних, історичних, суспільних, організаційних, комунікаційних). Критерії ефективної комунікації: корисність, повнота і точність, достовірність, своєчасність, чіткість та зрозумілість викладу, переконування. Креативні підходи до ефективних комунікацій: увага, ідентифікація, позитивний інтерес, довіра, доступність, асоціативність, динамізм [108].

Дж. Томсон запропонував більш складну структуру комунікативних процесів, що припускає погляд на різних рівнях: семантичному, технічному, та інфлуентальному (influence – вплив) [140, с. 175].

Кінець ХХ ст. вивів процеси комунікації на новий рівень, коли в них у значній мірі виявилися зацікавлені держави й військові. Йдеться про феномен інформаційних війн. Вперше на цю тему заговорив Е. Тоффлер у своїй теорії типології війн. Війни аграрного періоду велися за території, війни індустріального періоду – за засоби виробництва. Війни інформаційного століття будуть вестися

за кошти обробки і продукування інформації/знань. Е. Тоффлер назвав цей феномен війною Третьої хвилі [174].

Згідно з американськими оцінками 120 країн зараз ведуть розробки в цій галузі. Американський військовий аналітик Тімоті Томас класифікував загрози на даному рівні розвитку інформаційних технологій: інформаційні технології становлять небезпеку для всіх країн; відсутні легальні механізми протидії їм, схвалені усім міжнародним співтовариством; виникають нові методи маніпуляції сприйняттям, емоціями, інтересами і вибором; великі масиви інформації доступні для всіх (включаючи терористів) [176].

Останнім часом активно досліджується такий феномен, як інформаційна резервація. Дослідники О. Додонов і Д. Ланде визначають її як ізольований фрагмент інформаційного простору, слабо пов'язаний із іншими його частинами, який є наслідком зовнішньої інформаційної ізоляції, інформаційної самоізоляції та супутніх процесів. Зміст інформаційних потоків резервації повністю визначається адмініструванням [64, стор. 100-123]

У наявності новий аспект ролі комунікації в суспільстві. Найбільш цікаві роботи в цьому напрямку, на наш погляд, зроблені представниками Військово-повітряного університету Маквелла (США) Джорждем Стейном, Річардом Шафранським, Оуеном Йенсенем. Їх навіть називають школою Маквелла [128]. Найголовнішою особливістю цього напрямку став «відрив» від конкретики і від поточного моменту з акцентом на моделювання: що треба і що повинно бути. В кінцевому рахунку все це психологічно впливає на розум супротивника.

У розвиток цього напрямку О. Йенсен закликає до переходу від теорії стримування, що базується на залякуванні, до теорії стимулювання, переконання, яке повинно застосовуватися до, під час і після конфлікту [206].

В умовах цифровізації та реально-віртуальної дійсності перспективою постає кіберсоціалізація як аспект соціальної взаємодії на сучасному етапі. Медіадіалог інтелектуалів та експертів стає вирішальним у інформаційній політиці держав. У своїй новій книзі «Сучасні інформаційні війни» Г. Почепцов цитує Ф. фон Гаєка: «Рух суспільства може бути змінено лише через зміну ідей.

Спочатку треба достукатися до інтелектуалів, вчителів і письменників з обґрунтованими аргументами, а політики підуть слідом» Гаек вважав, що інтелектуали – це фактично агенти впливу [127, с. 11].

Специфіка дослідження медіапростору з точки зору науки державного управління визначається у процесі розмежування його предмета з предметами аналізу медіатеорії та комунікативних наук. «У найбільш загальному вигляді ця предметність проявляється у тому, що соціальна філософія не аналізує медіапростір з погляду його інструментально-фізичної наповненості, як конкретні наукові дисципліни щодо медіа. Її основним предметом є визначення медіальності та її значенневого змісту з погляду соціальних суб'єктів, а також загальної атрибутивності медіальності соціальному простору. У цьому зв'язку найбільш загальними предметами соціально-філософського дослідження медіапростору є медіатекст у соціокультурному контексті та реальність медіапростору з погляду його впливу на формування соціальної реальності і картини світу людей» [62].

Таким чином, поняття медіапростору у контексті теми спілкування і розуміння вище ми звернулися як до «надструктури буття» і показали: з медіапростором, на нашу думку, пов'язані на рівноцінних суб'єктно-об'єктних засадах (і медіапростір у певній мірі є їх складовою) простори: геополітичний, лінгвістично-мовленнєвий, соціокультурний і націєутворюючий, науковий, психологічний, простір пам'яті й забуття, небуття та інформаційної викривленості, етнонаціональний, віртуальний і его-простір, особистісний простір, сюрреалістично-іраціональний (казка, фантастична гіперреальність, любов, фашизм тощо).

У меншій мірі «над» особистістю (зовні та зсередини, як тотальність, яка репресує) стоїть простір контексту іншого, іншості, простір дискурсів. Органічні – простір релятивної відстані для усамітнення-споглядання, простір контрасту (наші терміни). Також не занадто тотальними, а більш звичними, ніж наведені вище, хоч і проблемними, для людини є простори монетарний, сексуальний, простір умовностей, побутовий, мас-медіа, динамічний тощо. Всі вищеназвані складові хвилеподібно, кожна у різній мірі, здатні давати безліч варіантів

картинок-суперпозицій – контекстів і варіантів. У статті розглянуті моделі комунікації як складової медіапростору, наведені праці авторів з цього питання [23].

У цьому контексті для медіапростору характерні: поліфункціональність і поліструктурність; “перетинання” функцій і структур, труднощі визначення структур; рухливість хвиль медіапростору; розподіл у просторі й розмитість різних смислів; неприступність для безпосереднього спостереження; висока адаптивність нових смислів; людиноцентризм; безмежність (регулюється так званими конвенціональними межами, пов’язаними з державною чи військовою таємницею тощо) [107, с. 202-206; 152; 161].

Глобальний медіапростір усуває всі традиційні обмеження фізичного простору, скасовує будь-яку географічну віддаленість; подальша глобалізація розкриває перед людством унікальні інформаційні, освітні, наукові та культурні можливості, формуючи людину медійну і нову, медійну цивілізацію. Актуальним стає платонівське *metaxis* – коливання між протилежним і одночасне їх використання, платонівське поняття частково визначає зміст метамодернізму. Народження неоплатонізму пов’язують із античним філософом Плотином. Його вчення про подвійну діяльність, звернення до медіаплатонізму дають певний інструмент тлумачення зазначених понять і змістів: «від Єдиного «через розмаїття» походить множинність іншого – необмежена «вторинна» діяльність, яка ще не є Розумом, а є утворюючою силою – таку діяльність Плотин називає «невизначене життя» (або «невизначена діада» – принцип множинності і невизначеності, існування якого було сформоване в найдавнішій платонівській традиції); вторинна і необмежена діяльність, яка бере початок від Єдиного, до нього, зрештою, і повертається з певного роду «оберненням» [80; 107, с. 202-206; 117; 152; 161].

У глобальному просторі діалог стає полілогом – поліфонічним спілкуванням у багатьох просторах, стилях та значеннях в умовах поліконтекстності, існуванні у часі і поза часом, поза логікою буття та за законами відомими й невідомими.

Медіасфера інтегрується в соціальне середовище й пропагує широкій

аудиторії зразки високої класики, культурні, духовно-ціннісні і освітні стандарти. Звідси особлива роль книжності і друкованого слова. Глобальний медіапростір є відкритим для людської взаємодії, що розширює межі світу особистості і її можливостей до глобального електронного конференц-залу, планетарної екосистеми, – це є засадами ціннісної трансформації ноосфери, розвитку нових ідей духовної культури. Осмислення проблем занурення світу реального в цифровий віртуальний світ свідчить, що триває формування нового базового медіапростору – реаловірту – тривимірного світу безмежних можливостей і властивостей, йде процес його стрімкого розширення на основі створення нової системи відтворення сигналів, руху інформаційних потоків. Одночасно будучи і результатом, і стимулом процесу глобалізації, медіапростір усуває всі традиційні обмеження фізичного простору, скасовує будь-яку географічну віддаленість; подальша глобалізація розкриває перед людством унікальні інформаційні, освітні, наукові та культурні можливості, формуючи людину медійну і нову, медійну цивілізацію.

М. Бугайські, аналізуючи вплив медіапростору на мову, пише, що нині «розповсюдження отримує тільки один універсальний різновид мови, який можна назвати «медійним». Це і «новомова», незрозуміла та заплутана, і вживання табуьованої та зниженої лексики, некогерентні вислови та суперечливі повідомлення, і повторення певних комбінацій слів, що мають пропагандистський зміст і спричиняють ефект навіювання [15, с. 20].

1.2. Державна інформаційна політика: історично-філософські засади, зміст і особливості формування

Державна інформаційна політика є нічим іншим як інституціоналізованою формою комунікації влади та суспільства, що має найдавніші історичні корені та покликана, насамперед, консолідувати суспільство навколо діючої влади й легітимізувати її діяльність. Тож проаналізуємо історично-філософський генезис бачення комунікації влади та суспільства на українських теренах.

Про проблему влади як чинника об'єднання суспільства говорив Дмитро Донцов: «Кожна сильна суспільність міцна твердим моральним законом, що над нею панує, якого живим символом і прикладом є її правляча верства. ...Де сила цього морального закону слабне, де віжки й батіг випадають з слабих рук дегенеруючої еліти, де замість служби високим абстрактним ідеалам приходить вільна гра самолюбних матеріальних інстинктів маси й одиниць, погоня за насолодою, вигодою і щастям, – там замість ділаючого морального закону, настає серед провідної верстви розклад» [65].

Щодо «політики повинні говорити людям», пропонувати суспільству ідеї і шлях, - зауважимо таке. Є доведена часом схема: на чолі суспільства, суспільств - творці ідей; ідеї аналізуються і уточнюються інтелектуалами; далі ідеї підхоплюються і втілюються або не втілюються у життя політиками.

Однією з провідних рис ментальності – системи переконань, уявлень і поглядів індивіда або суспільної групи, відтворення сукупного досвіду попередніх поколінь – є відкритість і незавершеність.

У своїй книзі «Нарис історії культури України» Мирослав Попович говорив про існування за часів Київської Русі кількох світів: світу села; світу міста; світу церкви та монастирів; світу князівського двору з його дружиною та челяддю. «Городяни були вищими, довше росли, мали тендітний вигляд, тонший кістяк... Повітря свободи, ширше кажучи – міський спосіб життя – впливало і на фізичні, і на духовні характеристики [125, с. 70-522].

Знання про людину, медіапростір, частиною якого є людина, багатовимірний і багатоконтекстний. Життя людей, їх світогляд, ментальність визначаються не лише сучасною системою законодавства та управління, не лише рішеннями уряду. Є історична традиція цінностей, є мрії кожної людини про розвиток і майбутнє, є кохання та інші системи цінностей та просторів.

Засадничою для формування поглядів кожного українця є історія Києва.

Щодо давнього Києва, то перші школи, грамотність, освічені жінки – то вже були факти у IX ст. Розвивалася наука, у нормі було знання кількох іноземних мов (німецька, болгарська, чеська, угорська тощо). У 30-і рр. XI ст. бібліотека при

Софійському соборі нараховувала до 950 томів рукописних книг. До нас дійшли 424 рукописи XI-XIII ст. Загальна кількість рукописних книг часів Київської Русі може становити від 31,5 до 130-140 тис. томів.

Гордістю Києва стали Софія Київська (5-нефна, 13 куполів), резиденція Ярослава Мудрого, Десятинна церква (3-нефна, 6-стовпна, багатокупольна), Золоті ворота, Печерський монастир, Видубицький монастир, Львівська площа, Замкова гора, Старокиївська гора. Розвивалося мистецтво, зокрема київське оборонне зодчество. Задовго до 988 р. На Русь проникають християнство, книги, писемність (договори Русі з греками 911 і 944 рр.), - налице княжеські грамоти, заповіти, діяльність соборної церкви Іллі на Подолі (864-882), що свідчить про початок християнства). Створюється законодавство – «Закон Руський» і «Правда Ярослава». Свідчення розвитку Києва – і торговий шлях по Дніпру «із варяг у греки», зв'язки з Угорщиною, Польщею, Чехією, Болгарією, Скандинавією, Францією, Німеччиною, країнами Близького Сходу, Кавказом. Великою була роль Києва як центру тяжіння та консолідації східнослов'янських земель. Невипадково з'являється така перлина літературної творчості, як «Слово про закон і благодать» Іларіона (доведено, що історія Київської держави вписана у загальний світовий процес, дані блискуча антитеза поганства та християнства, картина хрещення України, зазначена заслуга Володимира).

Вже в епоху Київської Русі були закладені підвалини української філософії. Були засвоєні і творчо пристосовані до руської дійсності елементи візантійської, а через неї грецької та східної філософської культури. Концепція Густава Шпета та Дмитра Чижевського про період Київської Русі як історію навчання філософії, яка, за їх поглядами, почалася лише з Григорія Сковороди, абсолютно протилежно подається Михайлом Грушевським і яскраво спростовується нашим сучасником Віленом Горським. Спростовує Михайло Грушевський і питання державного наступництва Київської Русі. За Михайлом Грушевським, традиції Київської держави перейшли не у Володимиро-Суздальське князівство, а звідти до Москви, тобто не від Києва до Москви (Київська Русь – Московська Русь), а в Галицько-Волинське князівство, а потім – до Литви, не покидаючи таким чином

території України [54, с. 40-102; 58].

Писемна спадщина Київської Русі містить «вагому філософськи значиму кількість ідей, що утворюють у суспільстві філософську культуру цієї доби, закладаючи ґрунт для формування певного стилю мислення, способу світосприйняття, що визначає індивідуальне обличчя вітчизняної філософії впродовж подальшої духовної історії» [54, стор. 67].

Особливостями філософії Київської Русі по праву стали: синкретизм; різноманітність підходів і поліфонія; кордоцентризм і любомудріє; києвоцентризм; єрусалимоцентризм і подорож [51; 54; 73, с. 144-160; 119, с. 239-245].

Єрусалимоцентризм був водночас і теоцентризмом, теоцентричною моделлю світу (доповідь Петра Білоуса на IV Міжнародному Конгресі українців, Одеса, 26-29 серпня 1999 р., К., «Обереги», 2000 р.). Про це свідчать перекладна література, хронографи, замовляння. «Житіє і хожденніє Данила, Руської землі ігумена» в Єрусалим. Єрусалим – це: прах Ісуса; «ворота в небеса»; «місце паломництва»; символ віри, духовне джерело. Кордоцентризм яскрави виражений у «Сказанні про Бориса та Гліба». За свідченням Ізмаїла Срезневського слово «серце» зустрічається у «Сказанні» 23 рази. Серце – це: середина, глибина, внутрішність; один з органів тіла; дух, душа, зосередження життєвих сил людини; думка; почуття; бажання [54].

Цікава ідея про праукраїнців (індосвропейці, епоха бронзи, «Веди», «Авести», «Рукопис Войнич», «Велесова книга» «Вирій» і «Пекло», життя і смерть, ідея безсмертя) [51].

Філософія Київської Русі має дуальну природу. Це – поєднання язичницького світогляду (людина – частка природи; астральна залежність людини; одушевління й олюднення природи; магізм; морально-природне розуміння Бога, позбавлене страху; продовження історичних світоглядних традицій; культ предків) і світогляду християнської Русі (догмат творення світу всемогутнім Богом з нічого; природа – об'єкт володіння людиною; ідея боголюдини; спасіння людини через відречення її від світу земного і прилучення

до світу духовно-божественного; спасіння душі – основний зміст життя християнина; смерть як момент розриву душі людини зі світом зла, гріховності, диявольських принад і реалізації ідеї спасіння) [54].

Києву від самих його першопочатків самим Провидінням була визначена роль серця України-Русі. У переломні моменти, коли вирішувалась доля народу, питання його подальшого існування, щоразу знов виринала тема його богоспасенності, богообраності та формувалася відомий у часи Середньовіччя погляд на Київ як на втілення ідеї «граду Божого» на землі. Першим «градом Божим» був Єрусалим.

У Києві сформувалася культура, «що за всієї різноманітності компонентів становить синкретичну цілісність, яку ми традиційно іменуємо «давньоруською», або «культурою Київської Русі» [54; 58].

У праці М. Костомарова «Дві руських народності» київській темі відведено досить помітне місце. Зокрема про використання культурних досягнень Півдня Русі Північчю, про створення на берегах Клязьми нового Києва – міста Володимира, з такими ж титульними храмами і тією ж топонімікою. Ці плоди київської культури зростали на чужому ґрунті по-іншому і приносили інші плоди. М. Костомаров вважав, що Київ за своїм антицентралістським духовним наповненням просто не міг стати столицею централізованої держави, появі останньої міг сприяти тільки північно-російський клімат [85]. Невдовзі на зміну кирило-мефодіївцям прийшли старогромадівці. Особливо багато і плідно працювали у цьому напрямі лідер Старої громади професор В. Антонович і його вчитель М. Максимович. В. Антоновича насамперед цікавила найтемніша доба в українській історії XIII–XVII ст. і роль у ній Києва [5].

Нова ера не тільки для Києва, а й для всієї України почалася з 30-х рр. XIX ст. Скасування магдебурзького права українських міст, литовського права для української русифікованої і полонізованої шляхти, придушення польського повстання, відгомін декабристського руху, а головне – проголошення державного курсу на русифікацію всього заходу Російської імперії – все це було лише прелюдією до, здавалося б, несподіваного виникнення українського питання, у

якому київське питання ставало центральною темою, темою відродження національних аспірацій української еліти нового часу [18; 19; 20].

Незалежність дала новий імпульс розробці київської ідеї. Міркування політиків, філософів, політологів про необхідність вироблення української національної ідеї у глибинному вимірі безумовно мають на увазі в першу чергу порушення на різних рівнях питання про сьогоденне розуміння київської ідеї. Українська національна ідея пройшла шлях кількох трансформацій, від періоду київського універсалізму, крізь період українського руху до звуження української ідеї й сприйняття Києва як центру. Періодизацію у часі різні дослідники дають власну, це досі дискусійне питання.

Ілюстрацією розуміння важливості київської духовної проблеми є активна будівельна діяльність київської державної адміністрації протягом останніх років. Відродження таких святинь, як Михайлівський і Успенський собори, а також церкви Успіння Богородиці Пирогощі є фактом надзвичайного духовного і виховного значення для сучасної України, створює виразний образ Вічного міста.

Іншим, не менш важливим завданням є продовження довгоочікуваного вирішення топонімічних проблем Києва. Потрібна розробка й популяризація серед населення теми «Український Київ ХІХ–ХХ ст.», бо мало ще на вулицях Києва меморіальних дошок, які увічнювали б імена діячів тієї епохи й достопам'ятні події, пов'язані з нею. Добрий приклад – Київський національний університет ім. Шевченка, де що не кабінет, то меморіальна дошка.

Але не тільки у відтворенні пам'яток архітектури справа. 25 років тому Київ став національним центром Міжнародної асоціації українців світу, на базі якої були запроваджені Конгреси МАУ, які об'єднали навколо України спеціалістів з українознавства усього світу. Зараз Київ – центр радіо- і телемостів України з багатьма країнами світу, осередок наукових, культурологічних, громадських зустрічей всесвітнього рівня. Один з прикладів – наша творча праця на ниві щотижневого діалогу Київ-Нью-Йорк-Єрусалим-Європа, 2011-2016 рр., Девідзонрадіо, Нью-Йорк.

Роль української столиці стає вирішальною у націєутворюючому, історико-

культурному, духовно-ціннісному, людиновимірному, мовному й геополітичному аспектах. Саме Київ як столиця є центром, який цементує єдність держави і забезпечує гармонійне співіснування регіонів України, надає ментальному полю, медіапростору країни національних духовних і естетичних властивостей, притаманних кращим особистостям і втіленим у кращі зразки науки і мистецтва. Прогностично саме Київ здатний бути зразком державницьких підходів. Києвоцентризм стає чинником збереження й розвитку не тільки українського суспільства, а й усього світу.

Києвоцентризм і єрусалимоцентризм як дві праоснови східнослов'янського світу з давніх давен мають не просто досвід у часі, вони довели свою трансцендентальність і сакральність, вічність, надпросторовість. Ці поняття набули всесвітнього значення і вимагають від нас просто зрозуміти, розкрити, підтримати діяльнісно, власним світосприйняттям і своєю думкою їх величну сутність.

Таким чином, на нашу думку, головною особливістю формування та реалізації державної інформаційної політики на українських теренах є киевоцентризм, як ключовий концепт філософії української інформаційної політики від часів Київської Русі до сьогодення. В такому розумінні киевоцентризм вбирає в себе синкретизм, кордоцентризм і поліфонію та виступає державотворчим, об'єднуючим чинником, центральним семантичним символом нації, згідно з яким Київ виступає не тільки осередком державності, але доміантним суб'єктом у націєутворюючому, історико-культурному, духовно-ціннісному, людиновимірному, мовному й геополітичному аспектах цивілізаційного поступу українського народу.

На думку сучасних вчених, державне управління за своєю суттю має інформаційну природу, причому це стає визначальним в ході розгортання «четвертої інформаційної революції» [156, с. 6]. Державне управління здійснюється органами публічного врядування відповідно до законодавчо затвердженої державної політики, важливою складовою якої й одночасно – самостійної системи є державна інформаційна політика, ключовою функцією якої

є захист інформаційного суверенітету держави та інформаційна безпека.

Головною метою будь-якої державної інформаційної політики (прихованої чи відкритої, коротко- чи довгострокової) є управління процесами створення, збирання, зберігання та розповсюдження інформації в усіх сферах суспільного життя, іншими словами — здійснення впливу на свідомість громадян, фокусування інформаційного потоку на формуванні симулякрів, наближення до ідеалізації політичних персон та їхніх дій, а також прищеплення відповідних політичних, культурних та ідеологічних норм [148, с. 49].

Зараз дуже великі проблеми мають державницькі підходи до розвитку освіти, науки, культури. Одна з причин – кадрові проблеми у державному управлінні. Маємо ситуацію, про яку писав Юрій Шевельов (Шерех), надалі його думку розвинув наш сучасник Ярослав Лесюк: державно-управлінська еліта «недоелітарна», а професійна, наукова еліта недочута урядом, й її інтелект недопрацьовує. Уряди багатьох країн світу всіх часів йдуть в ар'єргарді за елітами професійними, науковими, художніми тощо. В умовах розвитку Інтернету і в цілому медіапросторі ця ситуація докорінно змінюється, але в ар'єргарді залишається інформаційна державна політика [163].

В українському законодавчому полі – зокрема у Законі України «Про інформацію» – закріплені вимоги до сукупності основних напрямів діяльності держави в інформаційній сфері щодо:

- забезпечення доступу кожного до інформації;
- забезпечення рівних можливостей щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації;
- створення умов для формування в Україні інформаційного суспільства;
- забезпечення відкритості та прозорості діяльності суб'єктів владних повноважень;
- створення інформаційних систем і мереж інформації, розвиток електронного урядування; постійне оновлення, збагачення та зберігання національних інформаційних ресурсів;

– забезпечення інформаційної безпеки України; сприяння міжнародній співпраці в інформаційній сфері та входженню України до світового інформаційного простору [133].

Таким чином, державна інформаційна політика є інформаційно-комунікативною функцією держави, суть якої полягає в одержанні, використанні, поширенні і зберіганні інформації, забезпеченні відкритості та прозорості діяльності суб'єктів владних повноважень і забезпеченні права кожного на доступ до інформації [148, с. 31-34].

Основними законами, які визначають медіапростір та інформаційну політику сучасної української держави, є Конституція України; Закони України «Про запобігання корупції», «Про доступ до публічної інформації», «Про захист персональних даних», «Про звернення громадян», «Про кінематографію», «Про інформацію», «Про захист суспільної моралі», «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки», «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прозорості власності засобів масової інформації та реалізації принципів державної політики у сфері телебачення і радіомовлення», «Про телебачення і радіомовлення», «Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення», «Про Суспільне телебачення і радіомовлення України», «Про рекламу», «Про телекомунікації», «Про засади державної мовної політики», «Про радіочастотний ресурс України», «Про державну службу», «Про вибори народних депутатів України», «Про вибори Президента України», «Про місцеві вибори», «Про авторське право і суміжні права» та ін.

Цими законами визначено основні підходи й принципи інформаційної публічної політики. Але, по-перше, термін «публічна політика», а не «державна політика» в органах влади України практично не вживається. По-друге, превалює одноосібне прийняття рішень, від цього процесу у значній мірі усуваються експерти та фахівці. По-третє, політична відповідальність підмінюється заполітизованістю і миттєво-обумовленими підходами, що призводить до того, що актуальність змісту рішень часто стає ситуативно-нетривалою, і зміст рішень –

маргінальним.

Державна інформаційна політика у широкому розумінні – це: цілі і завдання певних класів і прошарків; методи і засоби досягнення цілей і завдань; події і питання міжнародних відносин; характер діяльності політичних партій і громадських організацій; лінія поведінки; певний спосіб дії, спрямований на досягнення певної мети. В Україні частіше використовується термін «інформаційна політика», на Заході – «інформаційна стратегія».

Державна інформаційна політика у конкретному розумінні: внутрішня – задоволення інформаційних потреб населення, зовнішня – створення позитивного образу держави у світі, інформування світового громадянства про політичні, економічні, духовні, культурні тощо події в Україні [8]. Загальне розуміння поняття «державна інформаційна політика» - це поява, зберігання та розповсюдження інформації в соціальних системах [11].

Під інформаційною політикою держави розуміють діяльність держави в інформаційній сфері, спрямованої на задоволення інформаційних потреб людини і громадянина через формування відкритого інформаційного суспільства на основі розвитку єдиного інформаційного простору цілісної держави та його інтеграції у світовий інформаційний простір з урахуванням національних особливостей і інтересів при забезпеченні інформаційної безпеки на внутрішньодержавному та міжнародному рівнях.

Основною метою політики інформаційної безпеки держави є управління реальними та потенційними загрозами та небезпеками з метою створення необхідних умов для задоволення інформаційних потреб людини та громадянина, а також реалізації національних інтересів.

Відтак, державна політика інформаційної безпеки України – діяльність державно-правових інституцій щодо управління реальними та потенційними загрозами та небезпеками з метою задоволення інформаційних потреб людини та громадянина, а також реалізації національних інтересів.

Таким чином, інформаційна політика України та державна політика інформаційної безпеки співвідносяться як ціле та частина, а тому дещо

проаналізуємо особливості інформаційної політики в Україні.

12 січня 2015 року Президент Петро Порошенко підписав Указ «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» [139]. «Стратегія» складається з чотирьох векторів руху. Вектор руху «Гордість за Україну в Європі та світі» передбачає 13 реформ та програм, серед яких – Програма популяризації України в світі, Програма створення бренду «Україна», Розвиток інформаційного суспільства та медіа, Реформи державної політики у сфері науки та досліджень, туризму, культури, кіновиробництва, видавничої справи, Програма залучення талантів тощо. Надалі ухвалюється низка рішень, які протирічать «Стратегії-2020».

Інформаційна політика відповідає на запити держави, суспільства у цілому і окремої людини. Тому вона має справу зі змістами (позитивний чи негативний тощо), цінностями і характером суспільства. Насиченість соціального світу потужними й інтенсивними інформаційними потоками не тільки дала поштовх розвитку, але водночас є певною мірою атакою на цінності людства.

Існує два основні способи відношення людини до дійсності – пізнавальний (гносеологічний, споглядальний) і практичний (аксіологічний, ціннісний). Існують різні класифікації цінностей, але укрупнено це цінності реальні (духовні і матеріальні) і штучні. Основу духовної культури складають колективні форми діяльності. Матеріальні цінності, або матеріальна культура, пов'язані з виробництвом речей і направлені на перетворення речовини і енергії зовнішнього світу в цілях задоволення потреб, інтересів людства, що історично складаються.

Штучні цінності – це симулякри, які постають перед нами все частіше самодостатнім переплетенням загальноприйнятих штампів і стереотипів. Симулякри створюються для того, щоб індивіди знаходилися в постійній покорі, коли вдається їх впровадити у свідомість мас, як це робить культурно-інформаційний апарат, симулякр знаходить величезну силу, оскільки велика частина населення не підозрює про походження маніпуляції, і ціннісної підміни.

Природа засобів комунікації така, що вони, сполучаючи далеких, роз'єднують близьких, присутність підмінюють телебаченням, радіослуханням, а

події – сенсаціями. Дивних змін зазнає сьогодні суспільство, аудиторію утримують як завгодно, лише не «мовчанням». Така перенасиченість «порожнечою» у засобах комунікації веде до неправильного формування цінностей у суспільстві.

Звичайно людина сама обирає собі цінності вона надає їм значущість, вибудовує з них структуру, систему, чи зовсім не приділяє уваги» А. Моль у своїй концепції «мозаїчна культура» попереджує від розмежування й створення в одному культурному просторі спільноти «рядових членів суспільства», споживаючих масову культуру й синтетичні цінності, а на іншому – накопичування «аристократичного духу», споживаючого елітарну культуру і реальні цінності [100].

Також існує небезпека у розмежуванні культурних цінностей в залежності від соціальної потреби класу, прошарку, групи. П. Меркер висловлював думку щодо духовної єдності – вона немислима у важких культурних умовах, і те, що здаєтья одним цілим, у дійсності є гегемонією якої-небудь соціальної групи. Причому гегемонами у останню чергу стають науковці, митці, професійна еліта нації, гегемонами здебільшого є псевдополітики й люди, заражені хворобами надмірної амбітності та нарцисизму [141].

За попередніми нашими висновками, готується звуження, якщо не сказати, руйнація вищої освіти в Україні, адже звужується завдання гуманітарної освіти, зокрема філософії як одного з базових предметів, науки наук. Але усьому свідомому українству й фахівцям з українських питань (науковцям української діаспори зокрема і зарубіжним вченим-україністам неукраїнського походження – таким відомим особистостям, як Ася Гумецька, Євген Федоренко, Любомир Винар, Григорій Грабович, Йоханан Петровські-Штерн, Х'юго Лейн, Оксана Пахльовська, Марина Кац, Юрій Фельштинський, Андрій Піонтковський, Андрій Ілларіонов, – з багатьма ми співпрацюємо, робимо співбесіди та інтерв'ю) бачиться необхідним впровадження всезагальної освіти в Україні з питань власної історії та філософії, важливі курси з цих дисциплін у вишах, обов'язкові для кожного студента незалежно від напрямку вишу, бо університети стають центрами

знань і джерелами інноваційних ідей у суспільстві, й потрібний їх усебічний розвиток, передусім у галузі історико-філософській. Адже первісність Давньої Русі та її центра – Києва – треба не тільки проголошувати, а знати й плекати з фактами у головах і з милуванням столицею Русі у душі та серці. Культура Київської Русі, стародавній Київ, історія міста, сучасні надбання й неперевершені особистості, таланти України та відомі українці за кордоном, – це те, що є головним практичним досвідом громадян України, інших країн і чинником протистояння агресії, злу й власній недолугості.

Історико-філософська освіта для кожного українця зараз стає завданням часу, стратегією державної інформаційної політики й – ширше – національної безпеки й подальшої модернізації держави.

Натомість маємо тривалу історію русифікації України з боку Російської імперії протягом багатьох століть. Коріння такої політики сягає середини XVII століття, коли після так званого «возз'єднання» була обмежена, а відтак і ліквідована козацько-гетьманська автономія. Зараз В. Путін і його ідеологічна машина реанімують минуле. У цьому сенсі ми вважаємо більш доречним говорити про експансію не Росії як такої, а експансії путінізму. Експансія путінізму є руйнівною не тільки для України і світу, а й для народу Росії, є потворною парадигмою світогляду.

Надзвичайний і уповноважений посол України у США 1992-1994 рр. Олег Білоус на конференції «Україна-США: досвід та перспективи співпраці» 17 березня 2016 р. сказав так. Україна стала матінкою для Російської імперії, і Київська Русь – основою для наддержави, – від цього і потерпає, такими виявилися взаємини дочки і матері (з почутого особисто нами на конференції).

Зараз путінська Росія всіляко чинить опір входження України до Європейського Союзу, прагне, щоб України не було, і не було українців як нації. Тому важливі постійна модернізація і вдосконалення інформаційної політики держави [59;60; 61].

«Кожен тип війни націлений на власний тип простору. Звичайна війна – на простір фізичний, інформаційна – інформаційний, смислова – на простір

когнітивний», - пише Г. Почепцов у книзі «Сучасні інформаційні війни» [127, с. 296]. При цьому щодо смислових війн, зокрема у Криму, він зазначає, що саме первинну, а не вторинну роль у ній мають інформаційна та віртуальна складові, а разом із ними – активація старих смислів і відсутність нових, при цьому особлива роль надається журналістам і політтехнологам [127, с. 450-459]. Роль інформації як виду владного ресурсу, інформації як такої, а також роль інформаційної політики величезна у зв'язку з інформаційною революцією в світі, у стані хвильової біфуркації світу зокрема [58; 847, с. 119-121; 176; 206].

Таким чином, в умовах розвитку глобалізаційних процесів на загальноцивілізаційному рівні проблема забезпечення внутрішньої єдності нації та держави набуває особливого значення, що значно підвищує значення формування та реалізації новітніх моделей державної інформаційної політики. Формуються якісно нові міждержавні, міжнаціональні відносини глобалізованого суспільства, від відкритого інформаційного протистояння до продуктивного співробітництва, що, у свою чергу, потребує налагодження високого рівня громадянської консолідації в рамках націй і держав, вироблення ефективних механізмів творення суспільного консенсусу щодо вирішення проблем. Усі види суспільної діяльності мають бути узгодженими із системою закономірностей цього етапу загальноцивілізаційного розвитку. При цьому мають враховуватися інтереси нації, її інформаційного суверенітету та інформаційної безпеки. Трансформаційні процеси мають орієнтуватися на прогресивні національні традиції, духовно-ціннісні орієнтири. На постіндустріальному етапі цивілізаційного розвитку основною його рушійною силою є протистояння відносин нового, інформаційного суспільства, що формується на якісно нових виробничих технологіях, відносинам соціальної сфери індустріального суспільства.

1.3. Взаємозв'язок та взаємообумовленість медіапростору та державної інформаційної політики

Глобальний медіапростір надає новій реальності (інформаційному суспільству) нових рис, адже «його особливості – віртуальність, множинність смислів і мультипарадигмальність, гіпер- (полі-, макро-, мульти-) текстуальність, анонімність (відчуження від авторства), інтерактивність, міфологічність, нестабільність (турбулентність), агресивність, стресогенність (афективність, тривогогенність), висока маніпулятивна спроможність та деякі інші – дають підстави говорити про нього як про агресивне, здатне чинити явний і прихований психологічний тиск на тих, хто перебуває в сфері його впливу. За певних умов у ньому можуть активуватися чинники, які можуть руйнувати окремі його структури і/або ініціювати їх саморуйнування» [111, с.187].

Триває зростання мережевих цифрових технологій. Пристрої, мережі, онлайн-сервіси стають корисними доповненнями, але також інвазують як у наше особисте, професійне й публічне життя. Цей процес відбувається в умовах глобалізованої та дерегульованої економіки, що сприяє надзвичайній концентрації ресурсів [1; 124].

Інтернет став жорсткою конкурентним полем багатонаціональних корпорацій, політичних інститутів та соціальних груп за розподіл влади по цифрових каналах зв'язку. У цьому контексті деякі транснаціональні організації за кілька років стали акторами олігополії, яка керує інформаційним середовищем суспільств, їй присвячена аббревіатура GAFAM, складена з перших літер Google, Amazon, Facebook, Apple і Microsoft.

Розвиток медіапростіру є складовою інформаційної політики держави. У свою чергу, характер сучасного медіапростору дозволяє нам говорити про те, що і медіапростір визначає інформаційну політику. Адже інформаційна політика працює з такими чутливими сферами, як контент, суспільні цінності та характер суспільства. Сучасна інформаційна політика держави перебуває під серйозним впливом інформаційної олігополії GAFAM і навіть певним чином саме державна

інформаційна політика США та Великобританії призвели до появи такої олігополії. В цих країнах необхідність обґрунтування концентрації сектору зв'язку внаслідок хвилі злиттів та поглинань на початку 2000-х, таких як злиття між AOL та Time Warner викликала появу конвергенції. Саме ця хвиля зробила можливою перспективу олігополістичного контролю над Інтернетом [205].

Конвергенція також використовувалася як привід для легітимізації процесу дерегуляції телекомунікаційного сектора спочатку Рональдом Рейганом у США та Маргарет Тетчер у Великобританії з 1980-х, потім Європейським Союзом та паралельно адміністрацією Білла Клінтона в 90-х.

Лібералізація ринку та супутня дерегуляція в Європі та Північній Америці створили сприятливий контекст для збільшення ринкової сили олігополістичних Інтернет-гравців та пов'язаних з ними антиконкурентних практик: встановлення технологічних бар'єрів для доступу до Інтернету, різні ринки, примусовий продаж, зловживання правами промислової та інтелектуальної власності, несумісність тощо. Ці практики залишаються безкарними або лише слабо репресуються [210].

У 2012 р. внутрішній звіт Федеральної комісії зв'язку (FCC) показав, як Google маніпулює результатами своєї пошукової системи на користь власних служб і на шкоду своїм конкурентам [211]. Через кілька місяців FCC припинила своє розслідування, заявивши, що добровільно внесені зміни Google принесуть користь споживачам більше, ніж будь-який інший варіант (тобто будь-яке обов'язкове рішення). Дебати з цього приводу у підкомітеті з питань антимонопольного сенату США показали нездатність обраних чиновників та уряду зрозуміти та контролювати роботу пошукової системи Google [212].

Виявилось, що ідеологічні упередження та політичний вибір, що характеризують регулюючі органи, як у США, так і в Європі, заважають їм протидіяти зростаючому впливу олігополії в Інтернеті, і вони довірилися «саморегуляції». Крім того, ці органи не мають засобів, необхідних для сильного та постійного втручання. Цей недолік є тим більш очевидним, оскільки фінансова сила олігополістичних суб'єктів протидії можливим амбіціям регуляторів

величезна. Дійсно, стратегії конвергенції за останні двадцять років спричинили інтенсивні фінансові операції [216; 231].

З перспективою високих дивідендів сотні мільярдів доларів з усього світу (суверенні фонди, хедж-фонди, пенсійні фонди, банки тощо) інвестовані в Силіконову долину протягом двадцяти років. Хоча сплеск Інтернет-хвилі тимчасово уповільнив цей рух, успішний продаж акцій Google на фондовому ринку в серпні 2004 року став сигналом початку другої, ще більш потужної хвилі фінансування, підсиленої повною дерегуляцією Інтернету. Протягом 11 років значення дій Google було помножено на понад п'ятнадцять. Основною причиною цього вражаючого зростання є дуже висока прибутковість олігополістичних суб'єктів Інтернету, показник, за яким з ними може конкурувати лише декілька транснаціональних компаній у фармацевтичній та фінансовій сферах: оборот GAFAM швидко зростає експоненціально протягом декількох років, а їх прибуток, за винятком Амазонії, є стійкішим вище 20 %. [197]. Отримавши користь від технологічної конвергенції, відсутності ефективного регулювання та забезпечення величезних фінансових ресурсів, олігополістичні суб'єкти Інтернету розширили свою діяльність по всьому світу. Таким чином, вони отримують повну користь від глобалізації економіки та зменшення бар'єрів для руху капіталу, продуктів та послуг. Перший ефект цієї ситуації полягає в тому, що олігополія Інтернету всюди присутня. Його послуги та товари використовуються на п'яти континентах мільярдами людей [171; 175].

Водночас великою проблемою для національних держав та проведення в них державної політики захисту національного інформаційного простору, інформаційної безпеки стали значні фінансові втрати через діяльність олігополії GAFAM щодо ухилення від сплати податків, яке стало конститутивною практикою економічної моделі цих суспільств. Наприклад, Google оптимізує свій податковий внесок у Франції, використовуючи дочірні компанії, що базуються в Ірландії, Нідерландах та Бермудських островах, та отримує вигоду від конкретних податкових договорів, створених цими країнами та санкціонованих ОЕСР або ЄС. Тим часом Apple зберігає свій накопичений прибуток (187 мільярдів доларів у

2015 році, - *попередня інформація*) у податкових притулках, чекаючи, коли федеральний уряд США надасть знижку для заохочення репатріації цих активів, як це було в листопаді 2005 р. Згідно з дослідженням, замовленим Французькою федерацією телекомунікацій, дефіцит для адміністрації через оптимізацію податків, здійснену Google, Apple, Facebook, Amazon та Microsoft у Франції, досяг 791 млн євро лише за 2011 рік (попередня інформація).

Олігополістичні суб'єкти Інтернету максимально використовують можливості, які пропонує дерегульована глобалізація економіки також в організації їх виробництва. Дійсно, всі вони в тій чи іншій мірі здійснюють аутсорсинг в країнах з низькими витратами. Найвідоміший приклад - Apple, найбільший у світі постачальник комп'ютерної техніки без жодного фірмового заводу. Apple вважає, що виробництво не є стратегічним сегментом бізнесу, оскільки його маржа невелика. Компанія зосереджується на інженерії, дизайні та маркетингу, передаючи аутсорсинг виготовлення своїх пристроїв в основному двом партнерам, корейському Samsung (екрани, процесори тощо) та китайському Foxconn з його мільйоном працівників (складання iPod, iPhone та iPad). У межах останнього тиск на витрати та відсутність соціальних прав сприяють значному погіршенню умов праці китайських працівників, які виробляють престижні пристрої Apple, але також майже все споживче обчислювальне обладнання: нескінченні дні, психологічний тиск з боку керівництва, примусова праця та низька заробітна плата [186].

Контроль над великими цифровими доменами, якими володіють олігопольні суб'єкти, досягається завдяки їх посиленій ринковій силі та фінансовій силі, а також завдяки їхнім правам інтелектуальної та промислової власності, які поширюються і підкріплюються, періодично породжуючи «патентні війни» [202]

Інтернет приватизується, «закривається», як частина більш широкої концентрації інтелектуальних та інформаційних ресурсів, – з'являється, за визначенням Уго Пагано, «монополістичний інтелектуальний капітал». «Вільна й неспотворена конкуренція» згідно з творами Фернана Брадєля супроводжується

стратегіями дійових осіб щодо постійного переслідування, встановлення та захисту монополістичних позицій, і Інтернет сьогодні є полем масового розгортання таких стратегій [220; 235]

Сучасний Інтернет бере участь у виробництві історично обумовленої надбудови, що відповідає новій стадії капіталізму, водночас втілюючи особливі виробничі відносини, що характеризують останню. Отже, олігополія Інтернету є і потужним інструментом, який служить домінуючій ідеології, і лабораторією, де зокрема Google, Apple, Facebook, Amazon і Microsoft є потужними силами, які в значній мірі контролюють його поточне функціонування і впливають на його еволюцію.

GAFAМ знаходиться на вершині всіх рейтингів брендів. Настільки, що для багатьох користувачів Інтернету вони є Інтернетом, - наприклад, у Індонезії, Таїланді, Філіппінах [218].

Цей глобальний успіх стає тим більше дивовижним, оскільки олігополія докладає дуже малих зусиль для адаптації своїх споживчих товарів та послуг до місцевих ринків. Дійсно, за винятком Microsoft, який історично мав значні місця у всьому світі через свої переваги для бізнесу, олігополістичні гравці в Інтернеті концентрують свої найбільш стратегічні підрозділи на західному узбережжі США.

Наприклад, Google та Facebook організовані на основі матриці, що означає, що місцеві команди керуються місцевим оперативним управлінням, яке займається переважно відносинами з клієнтами та спілкуванням, а також галузевим управлінням (інженерія, маркетинг, фінанси тощо), але безпосередньо пов'язані зі штаб-квартирою. Саме тут, у Маунтін-В'ю або Менло-Парк, розробляються та тестуються нові продукти та послуги, а стратегічні рішення приймаються перед тим, як впроваджуватися в усьому світі. Ця централізація стратегічних функцій у поєднанні зі стандартизацією товарів та послуг підвищує ефективність та забезпечує значну економію, хоча іноді може призвести до конфліктів із місцевими суб'єктами.

У світовому масштабі на ринку комп'ютерної техніки переважають азіатські

або американські фірми (Sony, Samsung, Lenovo, Huawei, LG, Xiaomi, HP, Asus, Acer та Dell). Але останні прагнуть максимально наблизитися до олігополістичних гравців Інтернету, які займають ключову позицію серед широкої громадськості та допомагають їм диференціювати свою пропозицію.

Ще один стратегічний сегмент, де домінують олігополістичні учасники Інтернету, - це хмарні обчислення. В. Моско визначає це як потужну систему для віддаленого виробництва, зберігання, аналізу та розповсюдження даних, інформації, додатків та послуг організаціям та особам.

Найхарактерніший образ цього сегмента ринку, який є важливим для функціонування сучасного Інтернету, - це центри обробки даних, ці заводи ХХІ століття, які представляють собою величезні ангари, в які вишикуються тисячі серверів. Наявність цього виду обладнання оптом є обов'язковим для зайняття центрального місця в Інтернет-економіці. Google, Microsoft та Amazon мають найбільш вражаючі центри: кількість перших серверів перевищує мільйон для першого та наближається до двох інших [173]. Facebook та Apple слідує з більш ніж двісті тисяч серверів кожен. Ці надзвичайні можливості обчислень та зберігання використовуються GAFAM для розміщення власних служб, а також для зберігання даних користувачів, що дає їм серйозну конкурентну перевагу. Amazon, зі свого боку, є провідним світовим постачальником таких послуг для бізнесу через службу Amazon Web Services. Це представляє зростаючу частку в загальному обороті компанії, який має у своєму портфелі клієнтів, таких як Netflix або адміністрація США.

Нарешті, останньою ланкою апаратної та програмної інфраструктури Інтернету є мережа телекомунікаційних мереж. Що стосується виробництва комп'ютерної техніки, то в телекомунікаційному секторі переважає олігополія, яка не є Інтернет. Невелика кількість американських перевізників (AT&T, Verizon, Sprint, T-Mobile і America Movil), європейських (Vodafone, Orange, BT, Deutsche Telekom, Telefonica) та азіатських (China Mobile, NTT, Softbank, China Telecom) домінує над цим ринком у світовому масштабі. Тим не менш, є Інтернет-плеєри, як і волоконно-оптична мережа Google, яка зараз доступна у трьох містах США і

постійно розширюється. Перш за все, Google та Facebook зацікавлені у наданні доступу до мобільного Інтернету як засобу для розширення та подальшого поглиблення своїх можливостей щодо використання підключених обчислень.

Олігополія Інтернету безпосередньо контролює стратегічні ринки операційних систем, прикладного програмного забезпечення та центрів обробки даних. Вертикальна інтеграція надає GAFAM привілейовану позицію, яка дозволяє їм домінувати в сегменті онлайн-сервісів у прямому контакті з користувачами Інтернету.

Горизонтальна концентрація олігополії визначається як нарада за однаковою силою прийняття рішень компаній, що виробляють товари, що замінюються, або послуги, тобто забезпечуючи порівняльну функцію для кінцевого споживача. Це товари, зміни яких у споживанні одного можуть бути компенсовані зворотною варіацією споживання іншої, що надає їм свого роду взаємозамінний та конкуруючий характер. В Інтернеті можна вважати замінними всі онлайн-сервіси, які надають міжособистісний та міжгруповий зв'язок або доступ до вмісту та інформації та їх комбінації. Три найпоширеніші види послуг, які зараз використовуються в міжособистісному та міжгруповому спілкуванні, - це електронна пошта, обмін миттєвими повідомленнями та соціальні мережі. Ринок електронної пошти ділиться між Apple, Google та Microsoft.

У галузі новин Google та Facebook є двома найбільшими постачальниками трафіку для новинних сайтів. Таким чином, вони стають незамінними для видавців преси, які зобов'язані одночасно виконувати свої економічні вимоги та свої технічні правила [234].

Google (завдяки YouTube) та Facebook також домінують в онлайн-ринку відео [179]. Цей ринок є стратегічним, оскільки відповідає найбільш динамічному сегменту Інтернет-реклами [237].

Інтернет-реклама ділиться в основному між Google та Facebook, кожен з яких має сильні моменти у спонсорованих посиланнях та дисплеї відповідно [235].

На ринку платних завантажень контенту переважає Apple з iTunes, Amazon

та Google Play. Ці три платформи містять найбільший каталог та найбільшу кількість користувачів та завантажень. Apple домінує над покупкою музики в Інтернеті, що складає 52% продажів у 2015 році проти 19% для Amazon і 11% для Google, решту поділяють менші плеєри [183].

Ця ж конфігурація стосується фільмів та серіалів. Три гіганта нещодавно вийшли на ринок потокової музики (Apple Music, Amazon Prime Music та Google Play), щоб скласти конкуренцію світовому лідеру Spotify, який має понад 70 мільйонів користувачів завдяки ексклюзивному та суперечливому партнерству з Facebook [203].

Нарешті, на ринку електронних книг значною мірою переважає Amazon, на який припадає три чверті продажів, накладаючи на користувачів цілком інтегровану систему дистрибуції.

Єдиним світовим незалежним гравцем поряд із Apple (iBooks) та Google Play, що конкурує з Amazon на цьому ринку, є канадська компанія Kobo [192].

У кожному з цих секторів олігополістичні суб'єкти мають як доступ до гігантських пул споживачів, так і часто дуже сприятливі угоди з виробниками та видавцями контенту щодо розповсюдження своїх каталогів. Тому вони здатні не лише організувати ці ринки відповідно до власних інтересів, але й закріпити позиції наймогутніших суб'єктів культурної та комунікаційної індустрії, з якими вони формують пільгові партнерські стосунки.

GAFA є продуктом глобального політичного та економічного контексту, що характеризується глобалізованою дерегуляцією економіки та неоліберальною гегемонією.

Характеризуючи інформаційне суспільство, американські соціологи та політологи говорять про «теледемократію» та повернення влади людям, про тісний зв'язок народів (Д. Мур, Г. Краух, М. Лейвер, Г. Робінсон, Д. Рубенс).

Разом із тим, ми можемо говорити тільки про перспективи інформаційного суспільства, а не про перспективи інформаційної цивілізації, бо саме поняття людської цивілізації пов'язане з соціальною формою матерії взагалі і не може бути якоїсь комп'ютерної цивілізації, навіть високорозвиненої, адже це була б

штучна ера – замітник людства. Натомість високий техніко-технологічний рівень розвитку людської цивілізації свідчатиме про високий розвиток третьої форми матерії – соціальної. У світі відомі соціально-інженерні проекти: «TAMATA-CCIS» та «Hi-Ovis» (Японія), «TELIDON» (Канада), «TERESE» (Швеція) та ін. Це свідчить про те, що і медіапростір буде певною мірою розвинений і максимально наближений до соціального. При цьому важливі освіта (вона зсередини дає цілісність духу, самоутворення людини) і когнітивний розвиток як основа формування образу світу [2, с. 259-266, 274-289]. Французький історик Л. Февр: «Цивілізація – це рівнодіюча сил матеріальних і духовних, інтелектуальних і релігійних, які діють у цей відрізок часу у цій країні на свідомість людей» [155, с. 1-3].

Основною умовою глобалізації є формування єдиного політичного простору, який, у свою чергу, повинен забезпечити вироблення єдиної політичної мови, яка б слугувала основою взаєморозуміння між світовими культурами. Потрібний новий проект світоустрою, який базується на екзистенціалізмі «передчуття та відчуття ризику». Нові форми організації життя трансформують державний примус у форму експертного управління суспільством і у різновид епізодичної комунікації, заснованої на політичному виборі людини. При цьому комунікація – одна з основ медіапростору – має не допоміжно-технічний характер, а є системоутворюючим елементом політики. Набирає силу медіакратія. І якщо на Заході вона стримується традиціями демократичного діалогу влади і суспільства, відповідальністю еліт, то в Україні посилення медіаполітичних способів управління державою, по суті, нічим не обмежені [23, с. 7-15].

Передумовами формування глобального інформаційного суспільства вчені бачать: глобальний соціальний міф; єдиний експертний простір (створення єдиної концепції світу, нова трансцендентна цілісність); мережеве суспільство.

Виникають горизонтальні (на рівні й у межах держав) і вертикальні зв'язки (між державами). З іншого боку, зростає кількість ефективних вирішень на рівнях, нижчих за національний. Відбувається ерозія національної держави. Маємо нову глобальну систему, для безпечності якої важливе прийняття паритетних цінностей

у форматі діалогу та компромісу [82, с. 15-23].

Таким чином, простежено тісний взаємозв'язок та взаємообумовленість медіапростору державної інформаційної політики в історичному, геополітичному, соціокультурному та психологічному вимірах. В нових історичних умовах державна інформаційна політика як механізм реалізації інформаційно-комунікативної функції держави зазнає агресивний вплив глобального та національного медіапростору на інформаційно-комунікаційні та соціально-політичні процеси, що набуває багатоаспектного характеру і охоплює кілька середовищ: техносферу, інфосферу, соціоінфосферу. В такому контексті сучасна інформаційна політика держави вже виступає як реактивна діяльність органів публічної влади у відповідь на виклики формування нового базового медіапростору – реаловірту – тривимірного світу безмежних можливостей і властивостей, процеси стрімкого розширення реаловірту на основі створення нової системи відтворення сигналів, руху інформаційних потоків, в ході яких усуваються всі традиційні обмеження фізичного простору, скасовується будь-яка географічну віддаленість; відбувається формування Homo medium (людини медійної) та нової – медійної цивілізації.

Кінець ХХ ст. приніс у суспільне життя феномен інформаційних війн. Інформаційні фрейми, пропаганда духовних цінностей, які суперечать загальноприйнятним традиційним, маніпулювання інформацією та свідомістю і з'явлення технологій антипропаганди, інформаційних резервацій стали ознаками новітнього часу. Це висуває певні виклики перед зовнішньою та внутрішньою державною політикою будь-якої держави, і передусім перед інформаційною складовою цієї політики. З'ясування цих питань важливо для напрацювання принципів інформаційної політики держави на сучасному етапі, з певною перспективою у часі.

Медіапростір можна поставити на друге місце після державної незалежності з точки зору політичної ваги для держави [11, с. 90-92]. А у зв'язку з тим, що інформації накопичується все більше й більше, а потрібну знайти все складніше знайти чи продукувати, з'явилася така сфера, як інформаційна аналітика [16,

с. 93-94].

У державно-інформаційному просторі виділяються наступні джерела, що об'єктивно породжують управлінську інформацію:

– законодавчі та інші акти, що дають право державним органам і державним службовцям на прийняття визначених управлінських рішень або здійснення управлінських дій (рішення та дії з виконання законів й інших нормативних актів);

– звернення громадян у державні органи щодо реалізації своїх законних інтересів і суб'єктивних прав (обслуговування і захист прав і свобод громадян);

– обов'язкові розпорядження, вказівки (директиви), передані по управлінській вертикалі від вищестоящих державних органів до нижчестоящих, які належить виконувати та які забезпечують цілісність системи державного управління;

– факти, відносини, що виявляються в процесах контролю (зворотний зв'язок), що відбивають стан керованих об'єктів, а також рівень функціонування суб'єкта управління;

– кризові (екстремальні) й інші складні ситуації, що потребують оперативного й активного втручання державних органів і посадових осіб (управлінська інформація про стани суспільних процесів).

Існування кризових джерел визначає вироблення апіорно необхідних процедур (алгоритмів) управлінських дій. Незважаючи на унікальність кризових ситуацій, повинні бути продумані й відпрацьовані моделі швидкого реагування конкретних державних структур і посадових осіб [148, с. 73].

Більшість країн приділяють чимало уваги творенню і розвитку національного інформаційного простору – умовного простору, окремого для кожної держави, що утворюється сукупністю національних інформаційних систем і ресурсів, розташованих у цій державі [148, с. 52].

Інформаційні ресурси (від франц. слова «ressources») – це засіб, джерела, запаси, можливості. Поняття «інформаційні ресурси» є синонімом поняття

«документні ресурси». У компанії Хегох вважають, що 42 % усіх її знань зберігаються у головах працівників організації, 20 – у електронних документах, 26 – у паперових документах і 12 – в електронних базах даних [4, с. 15].

Основні категорії державних інформаційних ресурсів України є такі:

- інформаційні ресурси бібліотечної мережі;
 - інформаційні ресурси архівних установ України;
 - державна система науково-технічної та економічної інформації;
 - інформаційні ресурси державної системи статистики;
 - державна система правової інформації;
 - інформаційні ресурси органів державної влади та місцевого самоврядування;
 - інформаційні ресурси галузей матеріального виробництва;
- інформація про природні ресурси, явища та процеси;
- інформаційні ресурси соціальної сфери;
 - інформаційні ресурси сфери фінансів та зовнішньоекономічної діяльності
- [4, с. 37].

У перспективі:

- всеукраїнський лінгвістичний діалог;
- всеєвропейський лінгвістичний діалог;
- всесвітній лінгвістичний діалог (В. Широков) [104].

Є і вже втілюється ідея створення лінгвістичних атласів. 1871 р. Україна одна з перших у Європі створила карту мови, було враховано 2,5 тис. населених пунктів і землі. Були розроблені питальник, алгоритм збирання матеріалу. Використовувалися наративи – свідчення людей, які живуть на місці. Роботи того часу про говірку здивували навіть Юрія Шевельова (Шереха) (з усної доповіді П. Гриценка на Міжнародній науковій конференції «Глобалізація/європеїзація і розвиток національних слов'янських культур»). Процеси глобалізації створюють інформаційний простір, який вичавлює на другий план національну ідентичність. У зв'язку з цим велика роль етнічних фестивалів у збереженні ідентичності культур [17, стор. 135-136].

На нашу думку, головними чинниками державної інформаційної політики та одночасно – умовами розвитку інформаційного суспільства є:

- забезпечення координуючої ролі держави в реалізації національної інформаційної політики із застосуванням принципів державно-приватного партнерства;
- організації наукових досліджень, створення та розвитку трудового потенціалу;
- концентрація ресурсів держави на пріоритетних завданнях розвитку інформаційного суспільства;
- розвиток національної інформаційно-комунікаційної інфраструктури та її інтеграція до світової інфраструктури;
- вільний доступ до інформації і знань, крім обмежень, установлених законом;
- удосконалення законодавства з питань регулювання суспільних відносин у інформаційній сфері;
- підтримка вітчизняних суб'єктів індустрії програмної продукції;
- сприяння розвитку міжнародного співробітництва;
- постійне вдосконалення бізнес-клімату і розвиток конкуренції;
- становлення національної інформаційної індустрії.

Підсумовуючи зазначимо, що умовах розвитку глобалізаційних процесів на загальноцивілізаційному рівні проблема забезпечення внутрішньої єдності нації та держави набуває особливого значення. Формуються якісно нові міждержавні, міжнаціональні відносини глобалізованого суспільства, від відкритого інформаційного протистояння до продуктивного співробітництва, що, у свою чергу, потребує налагодження високого рівня громадянської консолідації в рамках націй і держав, вироблення ефективних механізмів творення суспільного консенсусу щодо вирішення проблем. Усі види суспільної діяльності мають бути узгодженими із системою закономірностей цього етапу загальноцивілізаційного розвитку. При цьому мають враховуватися інтереси нації. Трансформаційні процеси мають орієнтуватися на прогресивні національні традиції, духовно-

ціннісні орієнтири. На постіндустріальному етапі цивілізаційного розвитку основною його рушійною силою є протистояння відносин нового, інформаційного суспільства, що формується на якісно нових виробничих технологіях, відносинам соціальної сфери індустріального суспільства.

Голованова Н. В.

Висновки до розділу 1

Проведене у даному розділі дослідження дає підстави для виокремлення наступних положень та узагальнень:

Нові умови життєдіяльності соціуму породжують нові інформаційні феномени. Таким є феномен медіапростору, пов'язаний із соціальним простором. Поняття «медіапростір» набуває багатоаспектного характеру і охоплює кілька середовищ: техносферу, інфосферу, соціоінфосферу. Запропоновано розглядати поняття «медіапростір» як найбільш близьке, синонімічне поняттям «ноосфера» «ментальна сфера». Таке його розуміння відповідає тлумаченню поняття «медіапростір» в умовах глобальної реальності, яке ми пропонуємо трактувати як багатоаспектної суперпозиції кумулятивної взаємодії трьох видів просторів – трьох основних вимірів глобальної реальності: інформаційного, віртуального та фізичного, які в синергетичній сукупності становлять собою ментальну ноосферу та характеризуються домінантним впливом на соціальний простір, динамічною пластичністю, всюдисутністю, маніпулятивним характером протікання комунікаційних процесів. Ноосферно-ментальне розуміння медіапростору є продуктивним у визначенні глобального та національного у інформаційній політиці держави, у розширенні задач інформаційної політики як домінуючої та формуючої людиноцентричної та ціннісно-орієнтованої політики, захисту інформаційного суверенітету та інформаційної безпеки держави.

Для уточнення сутності медіапростору і з'ясування характеру його зв'язку з інформаційною політикою держави у інформаційній сфері розглянуто його властивості, структуру, співвідношення з інформацією як такою. Розкрито маніпулятивний характер процесів, які протікають у медіапросторі, пластичність медіапростору (визначається тими чи іншими соціальними та політичними структурами), його пов'язаність із соціальним простором. Медіапростір є багатоаспектною суперпозицією або віддзеркаленням суперпозиції трьох видів просторів, трьох основних вимірів: інформаційного, віртуального та фізичного.

Визначено, що стрижневим у темі визначення змісту медіапростору є комунікації. В умовах глобалізації комунікація, діалог стають вирішальними у інформаційній політиці держав. Діалог має «понаддержавний» характер, виникає у тому числі незалежно від інформаційної політики кожної держави, у такому сенсі є «понадструктурою» буття, – як частка «понадструктури», стихії медіапростору.

Детально розглянуто зміст і особливості державної інформаційної політики на українських теренах в її історичному генезисі. Зроблено висновок, що головною особливістю формування та реалізації державної інформаційної політики на українських теренах є киевоцентризм, як ключовий концепт філософії української інформаційної політики від часів Київської Русі до сьогодення. В такому розумінні киевоцентризм вбирає в себе синкретизм, кордоцентризм і поліфонію та виступає державотворчим, об'єднуючим чинником, центральним семантичним символом нації, згідно з яким Київ виступає не тільки осередком державності, але доміантним суб'єктом у націєутворюючому, історико-культурному, духовно-ціннісному, людиновимірному, мовному й геополітичному аспектах цивілізаційного поступу українського народу.

Обґрунтовано, що роль української столиці стає вирішальною у націєутворюючому, історико-культурному, духовно-ціннісному, людиновимірному, мовному й геополітичному аспектах. Саме Київ як столиця є центром, який цементує єдність держави і забезпечує гармонійне співіснування регіонів України, надає ментальному полю, медіапростору країни національних духовних і естетичних властивостей, притаманних кращим особистостям і втіленим у кращі зразки науки і мистецтва. Прогностично саме Київ здатний бути зразком державницьких підходів. Киевоцентризм стає чинником збереження й розвитку не тільки українського суспільства, а й усього світу.

Визначено, що державне управління за своєю суттю має інформаційну природу, причому це стає визначальним в ході розгортання "четвертої інформаційної революції". Державне управління здійснюється органами публічного врядування відповідно до законодавчо затвердженої державної

політики, важливою складовою якої й одночасно – самостійної системи є державна інформаційна політика, ключовою функцією якої є захист інформаційного суверенітету держави та інформаційна безпека. Запропоновані пріоритети сучасної державної інформаційної політики, наголошено про взаємозв'язок та взаємообумовленість медіапростору та державної інформаційної політики.

Обґрунтовано, що в умовах розвитку глобалізаційних процесів на загальноцивілізаційному рівні проблема забезпечення внутрішньої єдності нації та держави набуває особливого значення, що значно підвищує значення формування та реалізації новітніх моделей державної інформаційної політики. Формуються якісно нові міждержавні, міжнаціональні відносини глобалізованого суспільства, від відкритого інформаційного протистояння до продуктивного співробітництва, що, у свою чергу, потребує налагодження високого рівня громадянської консолідації в рамках націй і держав, вироблення ефективних механізмів творення суспільного консенсусу щодо вирішення проблем. Усі види суспільної діяльності мають бути узгодженими із системою закономірностей цього етапу загальноцивілізаційного розвитку. При цьому мають враховуватися інтереси нації, її інформаційного суверенітету та інформаційної безпеки, оскільки кінець ХХ ст. приніс у суспільне життя феномен інформаційних війн. Інформаційні фрейми, пропаганда духовних цінностей, які суперечать загальноприйнятним традиційним, маніпулювання інформацією та свідомістю і з'явлення технологій антипропаганди, інформаційних резервацій стали ознаками новітнього часу. Це висуває певні виклики перед зовнішньою та внутрішньою державною політикою будь-якої держави, і передусім перед інформаційною складовою цієї політики.

Обґрунтовано, що наразі триває формування нового базового медіапростору – реаловірту – тривимірного світу безмежних можливостей і властивостей, йде процес його стрімкого розширення на основі створення нової системи відтворення сигналів, руху інформаційних потоків. В нових історичних умовах державна інформаційна політика як механізм реалізації інформаційно-комунікативної функції держави зазнає агресивний вплив глобального та

національного медіапростору на інформаційно-комунікаційні та соціально-політичні процеси, що набуває багатоаспектного характеру і охоплює кілька середовищ: техносферу, інфосферу, соціоінфосферу. В такому контексті сучасна інформаційна політика держави вже виступає як реактивна діяльність органів публічної влади у відповідь на виклики формування нового базового медіапростору – реаловірту – тривимірного світу безмежних можливостей і властивостей, процеси стрімкого розширення реаловірту на основі створення нової системи відтворення сигналів, руху інформаційних потоків, в ході яких усуваються всі традиційні обмеження фізичного простору, скасовується будь-яка географічну віддаленість; відбувається формування Номо medium (людини медійної) та нової – медійної цивілізації.

Матеріали цього розділу оприлюднені в публікаціях [23], [24], [30], [33], [37], [42], [47].

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

2.1. Вплив контенту та наративів сучасного медіапростору на формування і реалізацію державної інформаційної політики України

Державна інформаційна політика реалізується органами публічного врядування в публічній сфері, тому насамперед, необхідно охарактеризувати феномен публічності влади. Така публічність передбачає: відкритість і прозорість функціонування влади, участь громадськості у формуванні політичного порядку денного. При цьому відкритість означає доступність та відсутність перешкод у отриманні громадянами інформації, можливість реального впливу громадян на розв'язання проблем, готовність влади вирішувати проблеми, залучення громадських організацій до вирішення проблем державної політики. Складові публічності влади: публічні процедури підготовки рішень, єдині і зрозумілі стандарти та процедури діяльності органів державної влади, відкриті конкурси на посади державних службовців.

Публічна державна влада може бути прозора, напівприхована, прихована й криптологічна. Публічність має важливу суспільствоутворюючу й державноутворюючу роль. З погляду уряду, публічна сфера є об'єктом політичної діяльності, з публічної точки зору, уряд – це провідний інститут реалізації функцій держави, а державна політика в різних сферах, в тому числі інформаційній – механізм та інструментарій досягнення цілей.

Поняття «публічна сфера» і «публічна політика» ще не отримали свого належного значення. За визначенням Ю. Габермаса 2006 р. публічна сфера – це «посередницька система комунікації між формально організованими та неформальними, що відбуваються віч-на-віч, обговореннями на аренах,

розташованих як нагорі, так і знизу політичної системи» [142]. Ключові елементи публічної сфери – «загальний доступ, достовірні джерела інформації, добровільна участь, раціональна дискусія та аргументація, свобода висловлювання думок, свобода обговорення державних справ, свобода участі у обговорення поза інституціональними ролями» [143]. На думку М. Ріттера, ключове поняття публічної сфери – «демократія участі».

Публічна сфера має такі важливі функції: артикуляції та агрегації суспільних інтересів, публічного контролю за діяльністю влади, інформаційно-комунікативна функція, функція впливу та формування публічної політики, функція політичної освіти громадян [143; 150].

Щоб говорити про публічну політику як таку, зокрема про інформаційну політику, важливо брати до уваги якісні характеристики держави, її питому вагу в суспільних процесах, співвідношення та характер взаємодії з громадянським суспільством, здатність конкретної політичної системи реагувати на запити суспільства, особливості взаємодії органів державної влади з суспільством. Публічна сфера стає платформою взаємодії та вироблення суспільних інтересів. Публічність політики означає, що її суб'єктом є суспільство як органічне ціле.

Публічна сфера формується тоді, коли створюються умови публічного дискурсу. Маємо такий тренд, як «спільне врядування» («Collaborative Governance») [153]. Стан публічної сфери вимірюється за такими параметрами:

- наявність системи механізмів комунікацій та взаємодії між державою та суспільством;
- наявність інструментів формування влади та лобіювання суспільних інтересів;
- наділене реальною владою місцеве самоврядування;
- належне надання послуг у сферах освіти, культури, охорони здоров'я;
- ефективне управління державним майном;
- ефективний нагляд та контроль;
- прийняття виконавчою владою належних законів;
- соціально відповідальний бізнес.

Виклики публічній політиці: адміністративно-бюрократичний, лібертарний, корпоративістський [155].

Європейський Союз приділяє велику увагу розвитку публічної сфери. 2005 р. було створено план дій для Європейської комунікації («Action Plan to improve communicating Europe»), план із розвитку демократії, діалогу та дебатів («Plan D for Democracy, Dialogue and Debate») і «білу книгу» для розробки та координування Європейської комунікаційної політики («White Paper on a European Communication Policy»).

Зміст поняття «публічна політика» розкривається у концепціях урядування: Governance, New Public Governance, і Good Governance. Моделі врядування змінили поширену до середини 80-х рр. модель нового публічного менеджменту (New Public Management). Основою нового публічного менеджменту є результативність, ефективність і економічність. У моделі врядування головний – діалог між державою та суспільством [144, с. 115-119].

Департамент з економічних та соціальних питань ООН (UNDESSA) запроваджує термін «зацікавлене врядування» («Engaged Governance»), а також «чутливе управління» («Responsive Governance»), в основі яких: не ізольований, а партнерський характер прийняття рішень, розподілена відповідальність, скоординованість і інтегрованість цілей та завдань, командна робота [140, с. 125-156]. Через механізми публічної політики забезпечується не сітільки узгодження різнопланових інтересів, скільки їх пристосування та співіснування.

В нетривалій за історичним часом історії незалежної України постійно відбувалася трансформація публічної політики в цілому та державної інформаційної політики зокрема. Це можна пояснити тим, що ефективне публічне врядування, інформаційна політика мають бути передбачуваними та свідомими. Але для цього потрібна ментальна революція, що значить підйом культури мислення, етичної культури громадян, їх освіти, реформування самих підвалин ставлення до співгромадянина як такого з боку посадових осіб, подолання олігархічних механізмів регулювання соціально-економічної, гуманітарної, політичної та інформаційної сфер. Такі зміни не відбуваються раптово, а мають

певну еволюційну складову, яку можна систематизувати за окремими подіями з їх прив'язкою до історичного часу. Так, за нашими власними дослідженнями та відповідно до висновків українських вчених можна запропонувати таку періодизацію розвитку комунікацій, думки, медіапростору та інформаційної політики незалежної України (див. рис. 2.1.).

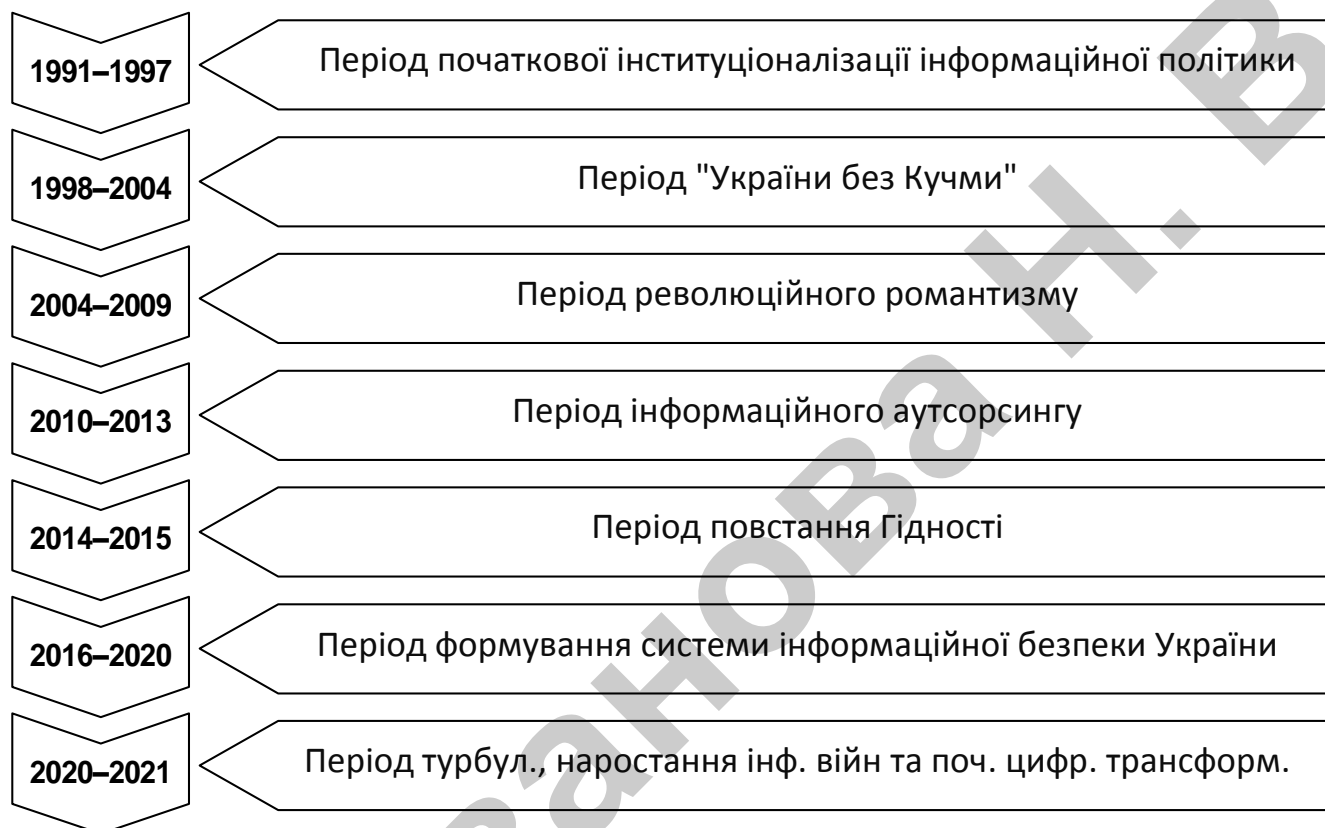

Рис. 2.1. Періодизація розвитку медіапростору та інформаційної політики незалежної України

Надалі розкриємо більш детально історичний зміст та сутність зазначених етапів.

1. **Період початкової інституціоналізації інформаційної політики** (1991–1997 рр.), коли медіапростір характеризується ейфорією отримання незалежності та сподіваннями на швидку демократизацію та процвітання України. Відбувається створення інститутів та законодавчого простору формування державної інформаційної політики.

До 1991 року існувало два окремих органи, що опікувалися інформаційною та видавничою політикою – Держкомтелерадіо УРСР та Державний комітет УРСР по пресі. 13 травня 1991 року було ліквідовано Держкомтелерадіо УРСР, його

функції передані Державній телерадіокомпанії. 1992 року було ліквідовано Державний комітет УРСР по пресі, функції щодо проведення загальнодержавної політики у книговидаванні, реєстрації друкованої продукції, контролю за виконанням державного замовлення на видання підручників та інших окремих видань були передані Міністерству культури України. У травні 1993 р. ці функції передали до новоствореного Державного комітету України у справах видавництв, поліграфії та книгорозповсюдження, який стає правонаступником Держкомпреси.

21 грудня 1993 р. набув чинності Закон України «Про телебачення і радіомовлення». Він уперше задекларував створення в Україні державного регуляторного та наглядового органу в системі електронних ЗМІ – Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення. Членами Національної ради стали: В. Барсук (голова), А. Михайленко, А. Москаленко, В. Погорілко, М. Попович, В. Цендровський, О. Яремчук. Були затверджені Тимчасові положення про Національну раду у різних редакціях.

У 1994 р. Державний комітет у справах видавництв, поліграфії та книгорозповсюдження реорганізовується у Міністерство України у справах преси та інформації. У 1995 р. відроджується Держкомтелерадіо, на нього покладається організація виконання актів законодавства у сфері телебачення і радіомовлення та відповідних рішень Національної ради з питань телебачення і радіомовлення, здійснення керівництва державним телебаченням і радіомовленням та несення відповідальності за його розвиток, координація діяльності підприємств, установ та організацій з книговидавання та видання періодичної друкованої преси, що входять до сфери його управління». Крім того, на Держкомтелерадіо було покладено розробку перспективних планів розвитку державного телебачення і радіомовлення в Україні та координацію діяльності національних, регіональних і обласних телерадіокомпаній, надання їм методичної та організаційно-технічної допомоги.

15 червня 1995 р. Національна рада розпочала ліцензування телерадіоорганізацій. Перша ліцензія була видана Національній радіокомпанії України на три програми проводового мовлення. Було започатковано ведення

Державного реєстру телерадіоорганізацій України. Діяльність конституційного, колегіального органу справила вирішальний вплив на розвиток телерадіоінформаційної галузі сучасної України.

1996 року після ухвалення Конституції України Міністерство України у справах преси та інформації реорганізується в Міністерство інформації України, а 4 місяці потому у його підпорядкування потрапляють Державний комітет телебачення і радіомовлення та Державне інформаційне агентство України (ДІНАУ).

2. Період "України без Кучми" (1998–2004 рр.), коли на тлі державного спокою, зростання темпів ВВП та зміцнення загального фрейму «Україна – незалежна держава» виникають міжнародні медіаскандали через убивство Георгія Гонгадзе, постачання Україною забороненої військової техніки «Кольчуга» до Іраку (2002 р.), внаслідок чого починаються масові протести під гаслом "Україна без Кучми", недооцінка питання забезпечення комунікативної безпеки держави, курс на європейську інтеграцію України (1998 р.) і вихід книжки Леоніда Кучми «Україна – не Росія» (2003 р.), постання фрейму «Україна – не Росія, а європейська держава». Початок цього етапу пов'язано з прийняттям у 1998 р. Законів України «Про Національну програму інформатизації», «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про електронний цифровий підпис», а також низка актів Уряду щодо побудови телекомунікаційних систем; у цей період сталася невдала спроба щодо впровадження електронного самоврядування в рамках програми «Електронна Україна».

У 1999 р. Міністерство інформації ліквідується, натомість створюється Державний комітет інформаційної політики, який забезпечує проведення державної політики в інформаційній та видавничій сферах; 2000 р. Держкомтелерадіо та Держкомінформполітики об'єднують в один орган – Державний комітет інформаційної політики, телебачення і радіомовлення України, який виконує функції своїх попередників; 2002 р. прийнятий у першому читанні, але не підтриманий у другому перший проект Концепції державної інформаційної політики України, розроблений Держкомінформполітики; 2003

року Державний комітет інформаційної політики, телебачення і радіомовлення знову стає Державним комітетом телебачення і радіомовлення і продовжує відповідати за інформаційну політику, видавничу справу, суспільну мораль, мовну політику, пресу.

3. *Період революційного романтизму* (2004–2009 рр.), коли відбувається Помаранчева революція та зародження фрейму про "три сорти українців", інтерес до України у світі, перша газова війна Росії проти України (2006-2009 рр.), постання фрейму «Україна – це злодій, який краде газ», створення управління інформаційної політики у Міністерстві закордонних справ у плані експерименту, купівля Україною рекламного часу на міжнародних телеканалах CNN International та Euronews для просування теми Голодомору й формування позитивного іміджу України; наполеглива робота нового Президента України Віктора Ющенка щодо просування фрейму про європейське призначення України.

У 2005 р. питання мовної політики було вилучено у Держкомтелерадіо і передано до Міністерства культури України; 2006 р. функція реєстрації друкованих ЗМІ, окрім друкованих видань еротичного характеру, була передана до Міністерства юстиції України; у 2006 р. замість назви «Державний комітет телебачення і радіомовлення» з'явилася нова – «Державний комітет телебачення та радіомовлення». У 2007 р. прийняті Закони України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні»; «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», розпорядження та постанови Кабінету міністрів України щодо схвалення Концепції державної цільової науково-технічної програми розроблення та створення сенсорних наукоємних продуктів на 2008–2012 рр., щодо запровадження соціальної електронної картки, розвитку електронного урядування в Україні, порядку видачі ліцензії провайдера програмної послуги, систем «Єдине вікно», «Відкритий уряд», «Електронний кабінет платника податків» тощо.

4. *Період інформаційного аутсорсингу* (2010–2013 рр.), коли Партія Регіонів починає боротьбу за контроль над медіа і формуванням армій лідерів думок, Президент України Віктора Януковича робить ставку на західних радників

у питаннях стратегії та комунікацій під керівництвом Пола Манафорта, радники, спічрайтери та політики правлячої групи в інформаційній діяльності дотримуються спрямування на інтереси керівництва держави, а не на власне державні інтереси і народ, а на фоні відсутності державних комунікацій, відбувається фактичне повернення до негативних фреймів 2003 р. В цей період відбуваються процеси відкату до минулих часів, так, у 2011 р. Указом Президента України було повернуто попередню назву – Державний комітет телебачення і радіомовлення України (Держкомтелерадіо). Також, попри те, що у Верховній Раді України було зареєстровано у 2009 р. другий, та у 2010 рр. – третій проекти Концепції державної інформаційної політики України, проте вони так і були розглянуті та ухвалені українським парламентом, де Партія Регіонів мала більшість голосів.

5. Період повстання Гідності (2014–2015 рр.), коли на фоні інформаційної агонії влади, зникнення вибудованої системи сталих комунікації повстає Революція Гідності, розгортається активна робота деяких редакційних і багатьох персональних медіа, волонтерів і бізнесу у створенні механізмів інформування світу та співгромадян, відбувається перемога Майдану та викликані нею сплески сепаратизму на Сході та Півдні України, використані Росією для початку інформаційної війни та своєї збройної агресії; постання фрейму «Новоросія», використання комунікативного фрейму 2004 р. про три сорти українців як основи такої агресії, початок процесу перебудови державних комунікацій на умови інформаційної війни.

6. Період формування системи інформаційної безпеки України (2016–2020 рр.), коли вибудовується нова архітектура державної комунікативної політики як складової національної та інформаційної безпеки держави, стає більше ефективності органів влади й менше волонтерства та міжнародного донорства; закріплення фреймів «Росія – агресор, що продовжує нападати», «Україна – це жертва, що продовжує боротися», за кордоном це також фрейм «Україна – це корупція», отримання досвіду: перемагати ззовні легше, ніж усередині.

Україна у ці роки набуває особливого досвіду (військового, трансформаційного в умовах глобалізаційних викликів у сферах політичній, економічній та культурно-гуманітарній): у цей період по-новому визначаються стратегія розвитку держави, галузеві та регіональні комунікаційні стратегії та цілі, визначається комунікаційна стратегія розвитку держави, її цілі та наративи, визначається стратегія зовнішніх комунікацій, її цілі, стратегія інфопростору держави та її цілі; наявна інформаційна політика держави у сфері інформаційної безпеки, зокрема законодавча ініціатива, наявне сприяння дотриманню свободи слова; ключовими досягненнями державної інформаційної політики 2015 р. стали відновлення мовлення на Сході, законодавче забезпечення неможливості відключення стратегічних телекомунікаційних об'єктів, запуск мультимедійної платформи іномовлення, embedded journalism, розповсюдження друкованих ЗМІ на сході та в зоні АТО, відновлення мовлення АТР, ІРТА, «Громадське радіо. Донбас», «Радіо Крим», міжнародна інформаційна кампанія «Крим – це Україна», урядові комунікаційні кампанії у співробітництві з державними агенціями, створення та координація краудсорсингового ресурсу «Інфовійсько України», ініціація реформи урядових комунікацій, участь у більш ніж 60 міжнародних та локальних конференціях з питань інформаційної безпеки, прийняття Доктрини інфобезпеки, Закону про інфобезпеку України, Державної програми розвитку інфопростору тощо. Відбувається рестарт мультимедійної платформи іномовлення, запуск міжнародної кореспондентської мережі, запуск агенції «Укрінформ» кількома мовами світу, встановлення телевеж у Херсонській та Одеській областях тощо. Всі ці ініціативи знаходять своє продовження у 2017 році (відкриття вежі в Чонгарі у березні 2017 р., розширення мовлення в зоні АТО – «Промінь», «Армія FM», «Галичина FM», «Країна FM», проект МІПу та Мінкульту щодо розповсюдження інформації про культуру України «Ніч у музеї» тощо); з 2014 по 2017 рр. здійснювалися дві важливі реформи у медіасфері – створення Суспільного телерадіомовлення на базі державних телерадіокомпаній та реформування друкованих державних і комунальних ЗМІ; 28 грудня 2016 р. Кабінет Міністрів України за поданням Держкомтелерадіо затвердив статут ПАТ

«НСТУ»); на розгляді в Комітеті Верховної Ради з питань свободи слова та інформаційної політики Проект Закону про засади діяльності мовлення територіальних громад. Приймається Указ Президента України №47/2017 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України»

7. Період турбулентності, наростання інформаційних війн та початку цифрової трансформації (2020–2021 рр.), коли відбувається використання засобів інформаційної політики як для протидії інформаційній війні з боку Росії, так і для реагування на внутрішні процеси. Місією державної інформаційної політики цього періоду проголошено подальше формування незалежного інформаційного простору України через діджиталізацію, запровадження сервісу «Держава в смартфоні»; стратегічними напрямками діяльності визначено інформаційну реінтеграцію (анексованого Криму, тимчасово окупованих територій Луганської та Донецької областей, внутрішньо переміщених осіб), популяризацію України та її цінностей у світі, розвиток інформаційного простору України на базі аналізу медіазаконодавства Європейського Союзу. Впроваджуються мережеві методи управління (зокрема у галузі охорони здоров'я із застосуванням додатку «Дія» тощо).

Варто зазначити, що на протязі усіх зазначених вище історичних періодів, а особливо починаючи з п'ятого на формування і реалізацію державної інформаційної політики України чинили значний вплив ті чи інші фрейми контенту та наративів сучасного медіапростору, що в своїй сукупності сформували розв'язання інформаційної війни по відношенню до нашої держави. Так, інформаційні фрейми, пропаганда духовних цінностей, які суперечать загальноприйнятним традиційним, маніпулювання інформацією та свідомістю і з'явлення технологій антипропаганди, інформаційних резервацій стали ознаками новітнього часу. Актуальними стали поняття когнітивного удару, когнітивної війни.

Слід зазначити, що державна інформаційна політика не поспіває адекватно реагувати на дедалі більш агресивний вплив медіапростору. Так, інформаційна

подія в політичній системі, яка обмінюється набором інформації з іншою політичною системою, стосується розповсюдження нової інформації через соціальний контекст, який потенційно може змінити чутливість людей щодо аспектів, пов'язаних з політикою, в приймаючому кінці. Одним із прикладів є інформаційне зараження, яке поширює страхи з однієї мережі на іншу та є пов'язаним з епідемією COVID-19. Динамічні соціальні мережі взаємопов'язані, а не ізольовані, тобто дана соціальна мережа залежить від динамічних процесів, що відбуваються в деяких інших соціальних мережах. Враховуючи спільний набір інформації, міхур політики в певному домені політики або юрисдикції може становити інформаційну подію для іншого міхура політики, який надувся в іншому місці. На нашу думку, прийняття рішень щодо локдаунів, а також статистики захворювань, щодо вакцинації 2020-2021 рр. приймалися у країнах світу саме за цим механізмом.

Іншим є зараження через взаємопов'язані або пов'язані з ними суспільні блага та стратегії, наприклад, коли деякі уряди змушені або зменшити/зупинити, або розпочати/прискорити виробництво певних суспільних благ, що призводить до каскадів збитків/вигод, які поширюються через вплив на загальні фактори. Таким зараженням стали взаємореакції урядів на кроки інших урядів щодо вакцинації, допомоги громадянам, бізнесам, тарифної політики тощо. Уряди у своїх рішеннях йшли одне за одним, копіюючи одне одного, обганяючи одне одного тощо.

Інформація щодо походження та перебігу вірусу поширювалася швидко та часто набирала емоційних форм, її важко було спростовувати. Дослідники встановили, що принаймні 40 % дописів у соціальних мережах, пов'язаних із коронавірусною пандемією, базувалися на повідомленнях із неперевіраних джерел. Крім цього, близько 50 % повідомлень про коронавірус у твітері продукувалися ботами, а близько 90 % із них містили неперевірену або неправдиву інформацію. Про це під час онлайн-семінару «Протидія дезінформації: європейські підходи та стандарти» розповіла консультантка Ради Європи Крістіна Розгоні [12].

Крім того, з'явилося поняття комунікативної війни – найвищого ступеня протистояння «в будь-якій сфері життя з метою змінити реальність у трьох просторах: фізичному (земля, вода, небо), когнітивному (уявлення людини про себе, інших та світ загалом) і віртуальному». Комунікативна війна триває безперервно і стосується кожного в буквальному сенсі [88, с. 22]. Відповідно інформація, за Дж. Керрі, є не чистою інформацією, а відображенням сил, які протистоять одна одній. І воює не інформація, а світобачення, концепції. За Г. Почепцовим, є відмінності між інформаційним та комунікативним просторами. Комунікативна війна є війною за реальність, яка ведеться шляхом формування цінностей і здійснення впливу на людей. На нашу думку, цей факт можна уточнити: ведеться війна за те, яку реальність ми матимемо в подальшому.

Важливою складовою комунікативної війни стала війна мережева – протистояння в мережах будь-якого типу, «пов'язаний з інформацією конфлікт найвищого ступеня між державами чи суспільствами... Мережева війна може фокусуватися на думках громадськості, або еліти, або на обох» [88, с. 141-165].

Риси комунікативної війни, що негативно впливають на формування та реалізацію державної інформаційної політики:

- безперервність;
- базування на доступі до людини, інтерпретації фактів та довірі, технологіях блокчейну, комп'ютерному коді;
- звуження до мінімуму простору для нейтральності в діях та оцінках, рівновіддаленість як маргінальна справа;
- співіснування з меметивною війною, когнітивними ударами, фізичними агресивними діями;
- заміна раціональної дискусії підготовлених опонентів прорахованою емоційною війною всіх проти всіх;
- фрагментація реальності;
- актуальність стратегії «не просто вивчення того, як перемагати... важливо й те, як не програвати» (формулювання Е. Рейз і Д. Траут у книзі «Маркетингові війни»);

- інформаційний шторм і інформаційний хаос як фон загального буття;
- вселенський інфотоп;
- правда – перша жертва;
- незліченність ліній фронту (у сім'ях, спільнотах, колективах, довкола компанії з державами, терористами тощо);
- ознаки бою без правил, ідеальний простір – Інтернет як найбільш нерегульований;
- з'явлення мови війни, яка працює на війну навіть там, де традиційно прагнуть миру;
- неадекватність споглядально-пасторальних наративів і підвищена жорсткість висловлювань;
- плутанина і невизначеність щодо усталених термінів; ставлення до факту як тактичної інформації, а до його інтерпретації – як стратегічної;
- використання освіти, інформаційної політики, пропаганди, нейролінгвістичного програмування, маркетингу як інструментів впливу на людину, зокрема використання негативного інформаційного порядку денного для загоняння людей у стан негативної свідомості;
- необхідність опанування таких навичок і знань, які допомагають протидіяти спокусам та утримуватися від спрощення реальності; розгоняння комунікативної агресії;
- дієвий вплив страху як генетично закріпленого почуття і шок від війни; потрапляння новин у топ запитів;
- відчуття війни як норми буття;
- занурення людини у матрицю «все пропало».

Зміна термінології свідчить про змінення реальності. Щодо нових термінів російського воєнного словника 2014-2018 рр. з'явилися такі поняття, як «Новоросія» та «київська хунта», які пізніше перевтілилися у «Донецьк та Луганськ» і «київський режим».

З'явився окремий підвид війни – меметична війна. При цьому сильніші за

тексти чи картинки відео, вироблення відео дедалі стає все доступнішим кожному, – маємо тотальну візуалізацію. Відео лаконічніші та конкретніші за розгорнуті абстрактні тексти.

Людина розумна (*homo sapiens*) еволюціонувала в людину смартфонову (*homo phoium*). 1998 р. науковці Екларк та Д. Челмерз обгуртували концепцію «розширеного розуму» [88, с. 76; 182].

Інтернет-платформи стають новим простором. Це додатковий інструмент для того, щоб не програвати. Але ще важливішим – за умов використання сучасних, більш дієвих засобів комунікації, мемів і відео включно, стає сам медіаконтент. Адже зрозуміло, що кожна людина відповідальна за війну і мир по всіх лініях фронту; відповідальність за контент тепер лежить не лише на редакторах видань; завжди є можливість для кожного вибрати, чи підливати бензину у вогонь війни, чи ні. Образи агресивно витісняють слова. Це одна з рис нового часу: людство не просто йде далі, воно повертається обличчям до власної природи. Воно реанімує істину у відповідь християнській тезі «Спочатку було слово». Адже є така істина: «Спочатку було зображення». Про неї нагадало відкриття 2018 р.: неандертальці володіли навичками наскельного живопису щонайменше 65 тисяч років тому [212].

З'являється поняття когнітивного бою, когнітивної війни. Її риси: несподіваність і жорстокість. На нашу думку, когнітивні бої можуть траплятися не тільки на сторінках видань і у соцмережах, а також у особистісному просторі – як фізичному, так і епістолярно-віртуальному, наприклад, у електронній пошті, месенджерах, телефонних дзвінках, скайпі тощо. Це ідеальний простір для маніпулювання. При цьому актуальним стає не стільки перевершення супротивника у цілому, а перевершення його у точці удару й у мить удару. Особливо відчутними такі удари стають у ділових, політичних сферах або у особистих пристрасних суперечках. Когнітивні удари активно використовуються у пропаганді та антипропаганді, у рекламі та антирекламі. Реальності оффлайн і онлайн можуть не перетинатися або співпадати частково. Маємо оманливий ефект паралельних реальностей, який у певних випадках стає рятівним, допоміжним,

розвиваючим.

За зазначених умов нагальною бачиться нагальною зміна державної інформаційної політики щодо регулювання діяльності засобів масової комунікації та запровадження новітніх бізнес-моделей медіа. Наприклад, це може допомогти зробити блокчейн. Він може допомогти посилити незалежність медіа та збільшити інвестиції у професіоналізм. Медіа стануть сильнішими, адже зароблятимуть на своєму контенті, менше залежатимуть від власників, спонсорів і реклами, які сприяють маніпуляціям реальністю.

Центральним елементом нової інформаційної політики нашої держави мають стати загальнолюдські цінності. Для українців це – гідність, свобода, єдність, європейськість, процвітання. «Найбільша помилка, яку ми можемо зробити, – полишити зусилля шукаючи правду та протистояти комунікативній війні. Найкраще, що ми можемо зробити, – це будувати свою реальність на сприйнятті, в основі якого лежить правда й повага до загальнолюдських цінностей» [88, с. 100-103].

Дослідження телерадіоінформаційного простору і виявлення у ньому смислів, які є пропагандистськими з боку Росії, нав'язують парадигму «русского міра», а також прийняття рішень щодо заборони трансляції відповідних телеканалів, є одними з напрямків роботи Національної ради з питань телебачення і радіомовлення протягом останніх чотирьох років. Національна рада співпрацює з правоохоронними органами, мас-медіа, громадськими організаціями, волонтерами, громадянами, представниками Ради Європи.

Ось деякі результати нашого дослідження медіапростору прикордоння Харківської області 2016-2021 рр. Станом на лютий 2021 р. у приймачах цифрового телесигналу T2 у прикордонних районах Харківської області приймаються 10 телеканалів, попередньо на частоті 58ТВК: «Первый канал», «Россия1», «Россия 2», «НТВ», «Перебург-5», «Россия К», «Россия 24», «Карусель», «ОТР», «ТВЦ».

Канали приймаються у Дворічанському, Куп'янському, Шевченківському, Вовчанському, Великобурлуцькому, Дергачівському Печенізькому,

Золочівському, Богодухівському, Краснокутському, Валківському, Коломакському, Харківському районах та м. Харкові.

На вивчення поставлене і питання мовлення в ефірі російського радіо. За нашими попередніми даними, в ефірі прикордоння Харківщини, принаймні у Дергачівському, Вовчанському, Великобурлуцькому, Дворічанському, Куп'янському, Харківському районах у автомобільних приймачах зафіксовано 15 радіо Росії на 221 частоті (вказані частоти у МГц): «Радіо Маяк» (68,48), «Радио России» (66,80; 73,64), «Спорт FM» (87.60), «Комсомольская правда» (90.70), «Рекорд» (91.40), «Мир Белогорья» (98.50; 100.90), «Юмор FM» (101.10; 104.70), «Радио для друзей» (101.70), «Русское Радио» (102.20; 104.80), «Наше радио» (102.3; 104.5), «Energy» (104.20), «Радио 7 на семи холмах» (104.40), «Ретро FM» (106.30), «Дорожное радио» (106.80), «Авторадіо» (106.90; 107.70).

Протягом 2014-2020 рр. з Переліку програм, зміст яких відповідає вимогам Європейської конвенції про транскордонне телебачення і ретрансляція яких на території України не обмежується згідно з частиною першою статті 42 Закону України «Про телебачення і радіомовлення», вилучено 73 російських програми (понад 30 рішень Національної ради), які раніше були в Переліку [49]. Вилучення програм і створення «чорних списків» Міністерства культури є темою дискусії й сперечань у суспільстві. Є «протиріччя техніків і політиків»: коли «техніки» налаштовані на потужніші варіанти захисту, а представники політичних (соціальних) наук прагнуть до відкритості. Є й «третя сила» - досвід минувшини: доля Радянського Союзу чітко демонструє, що під час зняття цього штучного захисту відбувається повна руйнація ціннісного компонента країни» [127, с. 17].

Важливими шляхами протидії експансії путінської Росії у телерадіопросторі прикордоння України (посилення Росією потужності веж у Белгороді, Шебекіному, Валуйках тощо), на наш погляд, є передусім розвиток і модернізація медіапростору України. І такі кроки здійснюються. У квітні 2016 р. Національна рада стала ініціатором впровадження малопотужних передавачів у діапазоні 87,5-108 МГц для забезпечення невеликих населених пунктів програмами суспільного та місцевого радіомовлення, що сприятиме кращому інформуванню населення та

його оповіщенню у разі стихійного лиха чи надзвичайних ситуацій [7; 101].

З урахуванням перелічених загроз медіапростору інформаційній безпеці нашої держави пропонуємо ввести в обіг держслужбовця України такі поняття, як щирість, самокритичність і відповідальність – заради створення нештучних законів, прийняття точніших рішень, модернізації підходу до інформації. Також ми пропонуємо ввести в практику постійне навчання держслужбовців України зокрема з таких предметів, як історія України, новітня історія країн світу тощо. Голосування представників України в ООН у грудні 2016 р. проти будівництва поселень Ізраїлю, що призвело до відмови Бін'яміна Нетаніягу зустрічатися з урядом України, а також слабе прогнозування щодо виборів у США засвідчили брак гносеологічних, онтологічних і прогностичних підходів у зовнішній інформаційній політиці України:

– топ-менеджмент і представництво України за кордоном погано знають власні історію та філософію (зокрема однією з засад давньої української філософії є єрусалимоцентризм), історію України у контексті світової історії та історію світу в цілому;

– топ-менеджмент і представництво України за кордоном не консультувалися зі спеціалістами та фахівцями, а були керовані – причому не топ-фігурами американської політики, яких сприймає та поважає американське суспільство;

– голосування в ООН виявилось недалекоглядним з дипломатичної точки зору, і це спровокувало, посилює антиукраїнську риторику в світі.

З огляду на вищевикладене актуальним найближчим часом є:

– створення якісних телерадіопрограм вітчизняного виробництва, у тому числі і на зарубіжну аудиторію, удосконалення телерадіоконтенту і залучення до участі в передачах вчених, фахівців, експертів;

– насичення власним сигналом вільних частот, освоєння частотного ресурсу;

– модернізація медіапростору в цілому і посилення антропоцентричного та аксіологічного підходів у державній інформаційній політиці;

- розвиток перекладацької діяльності й включення до Переліку адаптованих для показу в Україні телепрограм країн Євросоюзу та інших країн світу;
- розвиток і підтримка комунікацій України зі світом у всіх формах, зокрема діалогу інтелектуальних еліт фахівців і експертів у світовому медіапросторі, у тому числі англomовному.
- розвиток культурно-освітнього простору як частки соціального простору країни і вивчення кожним українцем власної історії, в ідеалі – всезагальна гуманітарна освіта;
- запровадження політики примирення у суспільстві;
- поступ до мирних ініціатив, вдосконалення дипломатичної, зовнішньоекономічної діяльності та розвиток міжкультурних взаємин зі всіма країнами світу;
- модернізація кадрової політики у органах державної влади і використання у більш повній мірі потенціалу та досвіду всіх держслужбовців – як у прийнятті рішень, так і при проведенні публічних, зокрема інтерактивних заходів науково-практичного характеру.

2.2. Структура і функції державної інформаційної політики України в контексті забезпечення дотримання національних цінностей

Інформаційна політика держави покликана відповідати нагальним запитам суспільства, громад, людини. Вона працює з контентом, суспільними цінностями, характером суспільства й має на меті стабілізацію та розвиток політичної та соціосистеми. У зв'язку з цим небезпечним є розповсюдження інформації, заснованої не на фактах, а на уявних моделях, стереотипах, маніпулятивних і кон'юнктурних підходах, використання державною владою підміни понять, фейків та масованих інформаційних вкидів, покликаних відволікти суспільство від справжніх проблем [16]. На жаль, в сучасній Україні «належне врядування» маємо лише на словах: креативність, інновації, нові підходи. В реальності багато років маємо містечковість, провінційність; тон у великій мірі задають ті

стереотипно мислячі керманічі тоталітарного зразка, які запанували у різний час у верхніх ешелонах влади нової України в столичному та регіональних істеблїшментах. Спостерігається дуже низький рівень цивілізації та інтелекту у владі і його найвищі показники – світового рівня – серед українських вчених, експертів, програмістів, службовців, діячів мистецтва, працівників різних сфер. Тобто, діє закон неадекватності державної влади самому суспільству. Це знову висуває певні виклики перед зовнішньою та внутрішньою державною політикою будь-якої держави, і передусім перед інформаційною складовою цієї політики та функцією забезпечення інформаційного суверенітету та інформаційної безпеки держави в цілому. З'ясування цих питань важливо для напрацювання принципів інформаційної політики держави на сучасному етапі, з певною перспективою у часі. На нашу думку, належне врядування у сфері інформаційної політики України, згідно з ним розвиток медіапростору України мусять і можуть розвиватися на основі таких принципів:

- єдності пізнання і самопізнання, творення й самотворення медіапростору як основоположного принципу розвитку медіапростору, інформаційної політики та підходів врядування щодо них;

- єдності людини і природи, взаємообумовленості територій і місцевостей, впливу відмінностей кожної з них на формування рис окремої людини, спільнот і народу;

- єдності матеріального і духовного, фізичного, когнітивного та віртуального просторів, у силу чого медіапростір та його комунікативна складова, інформаційна політика набувають антропоцентричного змісту, і людина уявляється як синтез усіх сфер буття;

- диференціації та інтеграції процесу пізнання;

- історизму, тобто єдності та взаємодії минулого, сучасного і майбутнього, неперервності історичного процесу, взаємозв'язку і взаємодії, наступності і спадкоємності подій і процесів.

З точки зору структурно-функціональної побудови системи реалізації функції забезпечення інформаційного суверенітету та інформаційної безпеки

держави засобами державної інформаційної політики в Україні сформовано низку державних інституцій, в компетенції та повноваженнях яких прописані відповідні завдання. Так, ключовими державними органами в інформаційній сфері сучасної України є:

– Міністерство інформаційної політики (з 2019 р. трансформується у підрозділ Міністерства культури, молоді та спорту України, дедалі – у Міністерство культури та інформаційної політики України, скорочено – МКІП): реалізує у частині інформаційної політики державну інформаційну політику; сприяє поширенню суспільно важливої інформації про країну в Україні та за її межами; забезпечує реформу держкомунікацій;

– Держкомтелерадіо: забезпечує реалізацію державної політики в інформаційній та видавничій сферах;

– Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України: забезпечує організацію спеціального зв'язку, захисту інформації, телекомунікацій і користування радіочастотним ресурсом України;

– Національна рада з питань телебачення і радіомовлення: наглядає за дотриманням законів у сфері телерадіомовлення, здійснює ліцензування телерадіомовлення, офіційний моніторинг телерадіопрограм, регуляторні повноваження щодо аудіовізуальних ЗМІ;

– Державне агентство з питань електронного урядування: реалізує державну політику у сфері інформатизації, електронного урядування, формування і використання національних електронних інформаційних ресурсів, розвитку інформаційного суспільства;

– Комітет Верховної Ради з питань свободи слова та інформаційної політики: здійснює розробку, попередній розгляд та підготовку висновків і пропозицій щодо законопроектів у сфері свободи слова та інформаційної політики;

– Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації (НКРЗІ), є державним колегіальним органом, підпорядкованим Президенту України, підзвітним Верховній Раді України. НКРЗІ є органом

державного регулювання у сфері телекомунікацій, інформатизації, користування радіочастотним ресурсом та надання послуг поштового зв'язку. У визначеній сфері НКРЗІ здійснює повноваження органу ліцензування, дозвільного органу, регуляторного органу та органу державного нагляду (контролю) [135];

– Український державний центр радіочастот (УДЦР) відповідно до ст.16 Закону України «Про радіочастотний ресурс України» здійснює такі види діяльності: присвоєння радіочастот, призначення позивних сигналів радіоелектронним засобам, видача дозволів на експлуатацію; ведення реєстру присвоєнь радіочастот; проведення радіочастотного моніторингу використання радіочастотного ресурсу України відповідно до Закону; здійснення заходів щодо забезпечення електромагнітної сумісності радіоелектронних засобів, випромінювальних пристроїв тощо. УДЦР за дорученням голови Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації, бере участь у здійсненні державного нагляду за дотриманням законодавства про радіочастотний ресурс України. За дорученням Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації, УДЦР здійснює міжнародний захист, координацію радіочастот, бере участь у роботі Міжнародного союзу електрозв'язку;

– Концерн радіомовлення, радіозв'язку та телебачення (КРРТ) – державний оператор телерадіомовлення, радіорелейного й супутникового зв'язку. Замовниками послуг Концерну РРТ є загальнонаціональні теле- і радіокомпанії України, обласні, регіональні телерадіокомпанії, комерційні телерадіокомпанії та підприємства зв'язку.

– Прес-служби міністерств та відомств: інформують населення про діяльність міністерств та відомств України; анонсують програми уряду для населення;

– Прес-служби ОДА та районних центрів: інформують населення про діяльність влади на рівні областей та районів; Урядова гаряча лінія: приймає запити та надає консультації з питань діяльності міністерств України.

Згідно з «Положенням про Міністерство інформаційної політики України» (МІП, 2015-2019 рр.) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. МІП у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, указами Президента України і постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства. МІП є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику в інформаційній та видавничій сфері, а також забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері телебачення і радіомовлення, у сфері туризму та курортів (крім здійснення державного нагляду (контролю) у сфері туризму та курортів) [121].

Згідно з трансформацією 2019 року Міністерства інформаційної політики України в Міністерство культури та інформаційної політики (далі – МІП) зміст щодо діяльності МІП зазначено такий. Мінкультури є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах культури та мистецтв, охорони культурної спадщини, музейної справи, вивезення, ввезення і повернення культурних цінностей, державної мовної політики, а також забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері кінематографії, відновлення та збереження національної пам'яті, міжнародних відносин, релігії та захисту прав національних меншин [122].

Згідно з «Положенням про Державний комітет телебачення і радіомовлення України» Держкомтелерадіо є центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Він є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері телебачення і радіомовлення, інформаційній та видавничій сфері. Основними завданнями Держкомтелерадіо є забезпечення формування та реалізація державної політики у сфері телебачення і радіомовлення,

інформаційній та видавничій сфері До сфери управління Держкомтелерадіо належать: державне підприємство «Українська студія телевізійних фільмів «Укртелефільм»; ПАТ ДАК «Укрвидавполіграфія»; спеціалізовані державні видавництва «Веселка», «Вища школа», «Дніпро», «Либідь», «Мистецтво», «Музична Україна», «Техніка», «Україна», «Донбас», «Каменярь», «Світ», «Карпати»; державна наукова установа «Книжкова палата України імені Івана Федорова»; державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», Український інститут підвищення кваліфікації працівників телебачення, радіомовлення і преси (Укртелерадіопресінститут); державне підприємство «Дирекція фестивально-виставкової діяльності»; державне спеціалізоване автотранспортне підприємство; державне підприємство «Державний оркестр «РадіоБенд Олександра Фокіна» [120].

Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення є конституційним, постійно діючим колегіальним органом, метою діяльності якого є нагляд за дотриманням законів України у сфері телерадіомовлення, а також здійснення регуляторних повноважень, передбачених цими законами. Діяльність Національної ради ґрунтується на принципах законності, незалежності, об'єктивності, прозорості, доступності для громадськості, врахування культурної, ідеологічної та політичної багатоманітності в суспільстві, врахування загально визнаних міжнародних норм та стандартів у галузі телерадіомовлення, повноти і всебічного розгляду питань та обґрунтованості прийнятих рішень [136].

Крім того, вагомий внесок в розвиток державної інформаційної політики вносять неурядові структури громадянського суспільства та вітчизняного медіа-бізнесу. Зокрема, таким є Індустріальний Телевізійний Комітет (ІТК) — це фахове об'єднання провідних телеканалів та медійних агенцій, що представляє інтереси телевізійної галузі України. Основною метою ІТК є сприяння розвитку телевізійної галузі в Україні. У ІТК представлені: основні 4 телевізійні групи (Inter Media Group, «Медіа Група Україна», «1+1 медіа», StarLightMedia) та 5 канал, 4 основні медійні групи (Publicis Groupe Media, Omnicom Media Group, ADV Group, GroupM) та агенція Media Arts Group Ukraine.

Основні засади державної інформаційної політики, викладені у «Концепції державної інформаційної політики» у редакції 2011 р. [134], визначають мету, принципи, пріоритетні завдання та основні напрями діяльності держави з розвитку інформаційної сфери, що включає систему виробництва, використання ресурсів і регулювання суспільних відносин, пов'язаних з одержанням, використанням, поширенням та зберіганням інформації.

Інформаційна політика держави формується на базі суспільних відносин, які пов'язані з інформацією та інформаційною інфраструктурою. У сфері матеріального виробництва це створення і впровадження сучасних інформаційних технологій, засобів інформатизації, телекомунікації і зв'язку, програмних продуктів, баз даних і знань. У сфері політичного життя це інформаційне забезпечення громадського діалогу, взаємодії між владою та суспільством, а також «війна компроматів». У сфері духовного життя це зростання наукомістких технологій, більша доступність суспільству результатів інтелектуальної праці. У соціальній сфері це модернізація реалізації соціальних функцій. В цілому державна інформаційна політика має забезпечувати національні інтереси у інформаційній сфері, до яких віднесемо наступні:

- інтереси особистості (збереження недоторканності її внутрішнього світу, свобода поширення переконань, самовираження, творчості, самовдосконалення, спілкування);
- інтереси суспільства (використання інформації та інформаційної інфраструктури для забезпечення сталого розвитку суспільства);
- інтереси держави (підвищення ефективності використання інформаційної сфери для виконання функцій управління справами суспільства).
- це також збереження етнічної ідентичності, що захищається підтримкою правового статусу особистості, інституційних утворень суспільства і державних органів.

У цьому контексті вважаємо слушними пропозиції І. Арістової, яка зазначає, що для реалізації національних інтересів в інформаційній сфері слід переглянути пріоритети державної політики, розробити нові концептуальні

підходи щодо регулювання ринку інформаційно-комунікаційних технологій, інформаційної та інвестиційної політики, розвитку інформаційного законодавства і забезпечення інформаційної безпеки [6]. Для вирішення даного завдання доцільно зважати на наступні моменти:

1. Створення умов для зростання інформаційної індустрії – підтримка розвитку комплексу галузей, які виробляють різноманітні інформаційні продукти та надають послуги в інформаційній сфері шляхом залучення інвестицій приватного сектору, створення збалансованого конкурентного середовища і розвитку інформаційної інфраструктури українського ринку інформаційно-комунікаційних технологій.

2. Покращення доступу населення до інформаційної інфраструктури та мережевих послуг шляхом розвитку бібліотечної мережі, покращення довідково-інформаційного обслуговування населення та створення відповідних соціально сприятливих умов для використання інформаційно-комп'ютерних технологій (ІКТ).

3. Створення умов для розвитку базових навичок щодо використання можливостей, які надаються інформаційним суспільством, через забезпечення використання мережевих технологій у бібліотеках, вузах, школах, сприяння підвищенню комп'ютерної грамотності населення, його поінформованості щодо можливостей та ресурсів Інтернета, засвоєння переваг інформаційного обміну у всіх сферах діяльності людини та суспільства.

4. Підтримка наукових досліджень та соціально значущих застосувань ІКТ шляхом підтримки перспективних вітчизняних досліджень та розробок в галузі ІКТ, стимулювання інноваційних застосувань ІКТ у всі сфери життя, покращення доступу до ризикового фінансування, реформування структури наукових організацій і формування дослідницьких центрів світового класу.

5. Розвиток інформаційно-телекомунікаційних систем та формування інформаційних ресурсів в інтересах державного управління шляхом покращення доступу до державної інформації, удосконалення процедур надання послуг, підтримки державних інформаційних центрів, розвитку електронної взаємодії між

органами державної влади на центральному, регіональному, місцевому рівнях і створення інтегрованої, орієнтованої на користувача, системи державних інформаційних послуг на основі інформаційно-телекомунікаційної системи державних структур, тобто забезпечення доступності комп'ютерної інформації через комп'ютерні мережі, створення загальнодоступних сайтів та підключення до мережі відкритих суспільно-значущих державних інформаційних ресурсів.

Важливим є ціннісне наповнення інформаційної політики. Його чинять, як вважають Ч. Лерчі та А. Саїд, окремі громадяни, суспільство, держава, соціально зацікавлені групи та уряд [209, с. 11]. Б. Гогвуд та Л. Ган розглядають національні цінності як переконання, мораль, стандарти та інші конкретні орієнтири, які впливають на вироблення політики на всіх рівнях, бо творять контексти стримування, впливу, спонукання до прийняття учасниками процесу тих чи інших рішень [22, с. 160]. Згідно з працею В. Горбуліна та А. Качинського ціннісним ядром, консолідуючим суспільство, є національна безпека, духовні надбання, добробут, міжнародні зв'язки, патріотизм і соціальна справедливість [52, с. 107].

На базі державно-суспільних цінностей формуються пріоритети інформаційної політики. Формування пріоритетів має носити системний характер. Серед основних національних цінностей в інформаційній сфері науковці виокремлюють: матеріальний добробут населення, інформаційна захищеність людини, духовність, мова, культура, свобода інформації [52, с. 54].

Національні цілі в інформаційній політиці – це духовна, воєнна, економічна, соціальна, екологічна безпека, інтеграція у світовий простір за усіма цими контекстами. Відповідно найкращі національні інформаційні продукти у цих сферах є національними надбаннями.

Згідно з Доктриною інформаційної безпеки України національні інтереси України в інформаційній сфері полягають у:

- дотриманні конституційних прав і свобод людини у можливості отримати інформацію, збереженні та зміцненні цінностей;
- представленні України у міжнародному середовищі і інформуванні українських громадян щодо державної інформаційної політики;

- розвитку сучасних інформаційних технологій;
- захисті інформаційних ресурсів.

Метою Концепції державної інформаційної безпеки (2015 р.) є забезпечення інформаційного суверенітету та визначення підходів до захисту та розвитку національного інформаційного простору для всебічного інформаційного забезпечення українського суспільства [83].

Базовий підхід до забезпечення інформаційної безпеки: діяльність державних органів у сфері забезпечення інформаційної безпеки зосереджується на двох напрямках: забезпечення сталого розвитку інформаційного простору України з метою досягнення ним такого рівня, який завдяки своїм властивостям міг би протистояти зовнішнім та внутрішнім загрозам; забезпечити створення і функціонування системи захисту процесу розвитку інформаційного простору від загроз; інформаційна безпека України забезпечується шляхом захисту національного інформаційного простору від інформаційних загроз та через сприяння його сталому розвитку задля реалізації життєво важливих інтересів та потреб громадянина, суспільства і держави в інформаційній сфері.

Протягом останніх десятиріч в Україні спостерігається поступальний розвиток інформаційної сфери як особливої системи суспільних відносин, що виникають в усіх сферах життя і діяльності суспільства та держави в результаті одержання, використання, поширення та зберігання інформації, насамперед у сфері законодавчого закріплення права особи на інформацію та на вільне поширення її в Україні і за кордоном, трансформації моделі взаємовідносин між органами державної влади та засобами масової інформації, створення національних систем і мереж інформації тощо. Розвивається система інформаційного права в Україні – державного регулювання суспільних відносин у інформаційній сфері.

Об'єктами національних інтересів у інформаційній сфері є інформація, інформаційна інфраструктура і статус суб'єкта у інформаційній сфері. Інформаційна політика держави спрямована на реалізацію і виживання окремої особи, суспільства та держави. Для держави в цілому це означає її безпеку,

економічне процвітання, розвиток суспільства і гармонійне існування країни у світовому контексті. Об'єктами інформаційної політики є конституційні права і свободи людини і громадянина, фізичне та психологічне здоров'я населення, інформаційна захищеність людини; гарантії інформаційних прав та право на розвиток; інформаційний суверенітет.

Суб'єктами забезпечення інформаційної безпеки та реалізації державної інформаційної політики України є:

- Президент України;
- Верховна рада України;
- Кабінет Міністрів України;
- Рада національної безпеки і оборони України;
- судові органи, прокуратура України та інші органи охорони правопорядку, віднесені законодавством до суб'єктів забезпечення національної безпеки України;
- Міністерство культури та інформаційної політики України;
- Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення;
- Національний банк України;
- Державна служба спеціального зв'язку і технічного захисту інформації України;
- Національна комісія України, яка здійснює державне регулювання з питань зв'язку та інформатизації;
- Державна агенція з питань електронного урядування;
- Служба безпеки України, розвідувальні органи.
- Державна прикордонна служба, Збройні Сили України тощо;
- центральні органи виконавчої влади, місцеві органи влади та органи місцевого самоврядування;
- Індустріальний телевізійний комітет;
- Концерн радіомовлення, радіозв'язку та телебачення;
- Український державний центр радіочастот;
- засоби масової інформації, інформаційні агентства;
- заклади культури, діячі культури та мистецтва;

- наукові установи та вищі навчальні заклади України гуманітарного профілю;
- інституції громадянського суспільства;
- громадяни України.

Мета та основні принципи державної інформаційної політики, визначені проектом Концепції державної інформаційної політики від 2011 р., суттєво доповнюють ті, які визначені у проекті Концепції державної інформаційної безпеки у редакції 2015 р.

Основною метою реалізації державної інформаційної політики (за Концепцією 2011 р.) є «створення політико-правових, економічних, організаційних та матеріально-технічних умов для формування сучасної моделі державної інформаційної політики, підвищення ефективності використання усіх видів інформаційних ресурсів і управління елементами інформаційно-комунікаційної інфраструктури, державної підтримки виробництва і розповсюдження вітчизняної інформаційної продукції, забезпечення розвитку та захисту вітчизняної інформаційної сфери виходячи з пріоритету прав і свобод людини і громадянина, її запитів та інтересів» [134].

Державна інформаційна політика базується на принципах:

- верховенства права;
- пріоритету прав і свобод людини, зокрема права кожного на вільне одержання, використання, поширення та зберігання інформації;
- дотримання балансу інтересів особи, суспільства і держави, їх взаємної відповідальності та безумовного забезпечення прав людини;
- захисту національних інтересів, зокрема у сфері інформаційної безпеки;
- забезпечення культурної, мовної, ідеологічної та політичної багатоманітності в суспільстві та ін.

Основними напрямками реалізації державної інформаційної політики є

- забезпечення доступу громадян до інформації (при цьому ми мусимо додати: потрібне впровадження динамічних підходів до політики культури скасування – створення чорних списків та застосування санкцій, закриття каналів, ресурсів країни-агресора тощо; необхідне залучення до прийняття рішень експертів та науковців; необхідне вироблення принципів таких дій і створення

доказової бази у кожному випадку прийняття рішень; необхідне повсякчасне подолання старих і нових стереотипів розуміння);

- створення національних систем і мереж інформації;
- зміцнення матеріально-технічних, фінансових, організаційних, правових і наукових основ інформаційної діяльності;
- забезпечення ефективного використання інформації (ми мусимо додати: для цього потрібне залучення експертів, науковців, фахівців різних галузей, громадянського суспільства у широкому розумінні; потрібна діюча реформа кадрової політики й підвищення рівня працюючих у сфері прийняття рішень);
- сприяння постійному оновленню, збагаченню та зберіганню національних інформаційних ресурсів;
- створення загальної системи охорони інформації (ми мусимо додати: потрібно створити систему охорони інформації у тому числі від внутрішнього «ворога» – безкультур'я, незнання, несмаку, нерозвинутості, слабкої професійної підготовки та невмотивованості, неетичності);
- сприяння міжнародному співробітництву в галузі інформації і гарантування інформаційного суверенітету України (ми мусимо додати: потрібне залучення у тому числі м'яких підходів у цій політиці, впровадження принципу безмежності знання у співробітництві з країнами не лише Заходу, а і Сходу, Півдня, Півночі).

Реалізація Основних засад державної інформаційної політики дасть змогу створити політико-правові, економічні, організаційні та матеріально-технічні умови для формування сучасної моделі державної інформаційної політики.

Основними напрямками реалізації Стратегії за зазначеними етапами є розвиток таких сфер суспільного життя: інформаційна інфраструктура, доступ до інформації та знань, Е-економіка, електронне урядування, Е-демократія, Е-освіта, наука та інновації, Е-культура, Е-медицина, охорона навколишнього природного середовища, інформаційна безпека, міжнародне співробітництво, зокрема дотримання рішень Окінавської хартії глобального інформаційного суспільства (2000 р.), Женевського (2003 р.) та Туніського (2005 р.) всесвітніх самітів з питань інформаційного суспільства, Європейської стратегії взаємодії (2008 р.), рамкових європейських програм, участь державних органів у міжнародному

інформаційному обміні, створенні системи міжнародної інформаційної безпеки тощо [104; 137; 143].

У формуванні сучасної державної інформаційної політики варто враховувати таку глобальну тенденцію, як кардинальна зміна інформаційно-комунікаційних джерел, з яких пересічні громадяни отримують новини, аналітику та іншу необхідну їм інформацію. Так, у 2021 році вперше в історії України кількість її громадян, які задля отримання інформації віддають перевагу Інтернету виявилася більшою за кількість тих з них, хто традиційно отримує інформацію з телебачення.

Згідно з результатами опитування компанії Research & Branding Group, на початку 2021 року 51% українців як джерело інформації надають перевагу Інтернету, тоді як телебаченню – тільки 44%. При цьому радіо і пресу обирають сумарно лише 2% жителів України [74].

В Україні з кожним роком Інтернет блискавично нарощує популярність і в цих процесах особливе місце займають соціальні мережі. Так, у трійку найбільш поширених в Україні соцмереж входять Facebook, користувачами якого є 59 % жителів країни, YouTube (43 %) і Instagram (30 %). Згідно з результатами дослідження компанії Research & Branding Group (див. рис. 2.2–2.5), в Україні стрімко нарощує свою популярність Telegram (17 %), кількість користувачів якого з 2018 року зросла втричі, тоді як число користувачів Однокласників (5 %) і «ВКонтакте» (3 %) з 2018 року в Україні найбільш істотно скоротилася.

Найбільш популярним месенджером в Україні є Viber (57 % користувачів). У трійку лідерів також входять Facebook Messenger (37 %) і Telegram (20 %). Майже кожен десятий українець користується What`s up (9 %) і Scype (8 %).

В Україні на сьогоднішній день тільки чверть жителів країни (25 %) не використовують чати/канали месенджерів як джерело інформації, тоді як інші – використовують.

Кожен четвертий українець (26 %) визнає, що чати/канали месенджерів надають певний вплив на формування їх особистої думки з тих чи інших питань, а для кожного десятого (11 %) цей вплив є визначальним. У той же час на формування думки 22 % жителів України чати/канали месенджерів ніяк не впливають, а ще 16 % не визначились [149].

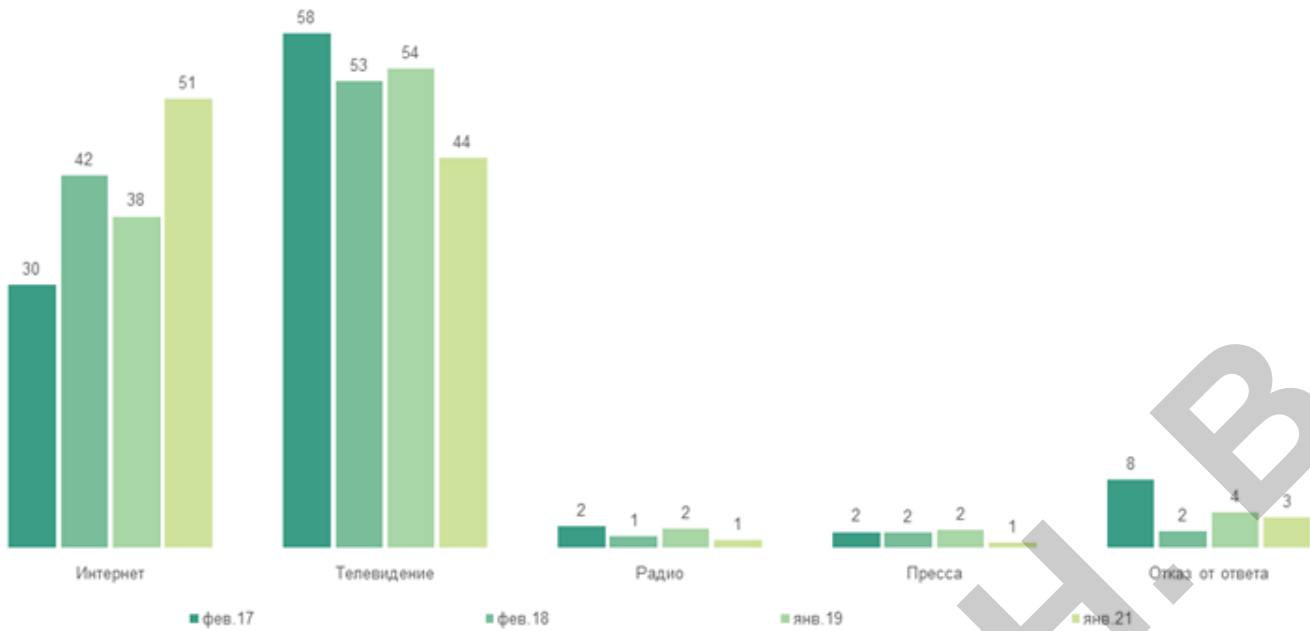

Рис. 2.2. Погляди респондентів на те, якими із джерел інформації українці користуються найбільше*

*(за дослідженням Research & Branding Group, січень 2021 р.)

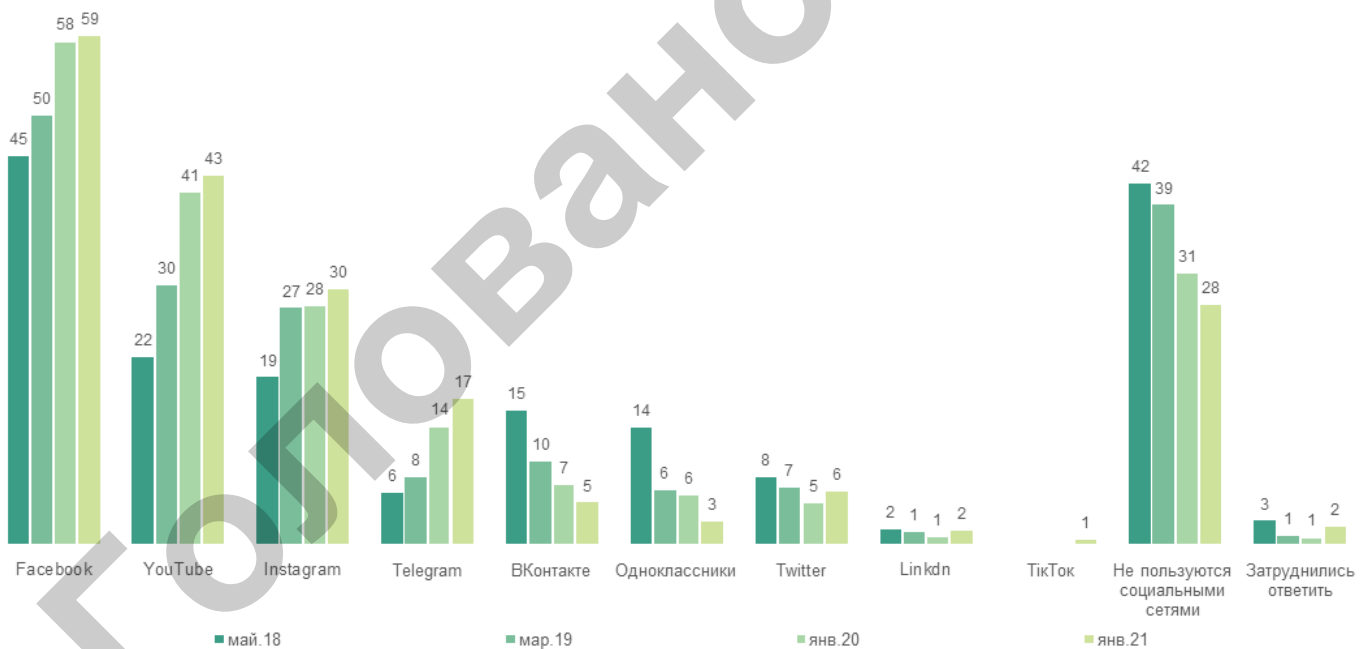

Рис. 2.3. Погляди респондентів на те, якими соціальними мережами користуються українці*

*(за дослідженням Research & Branding Group, січень 2021 р.)

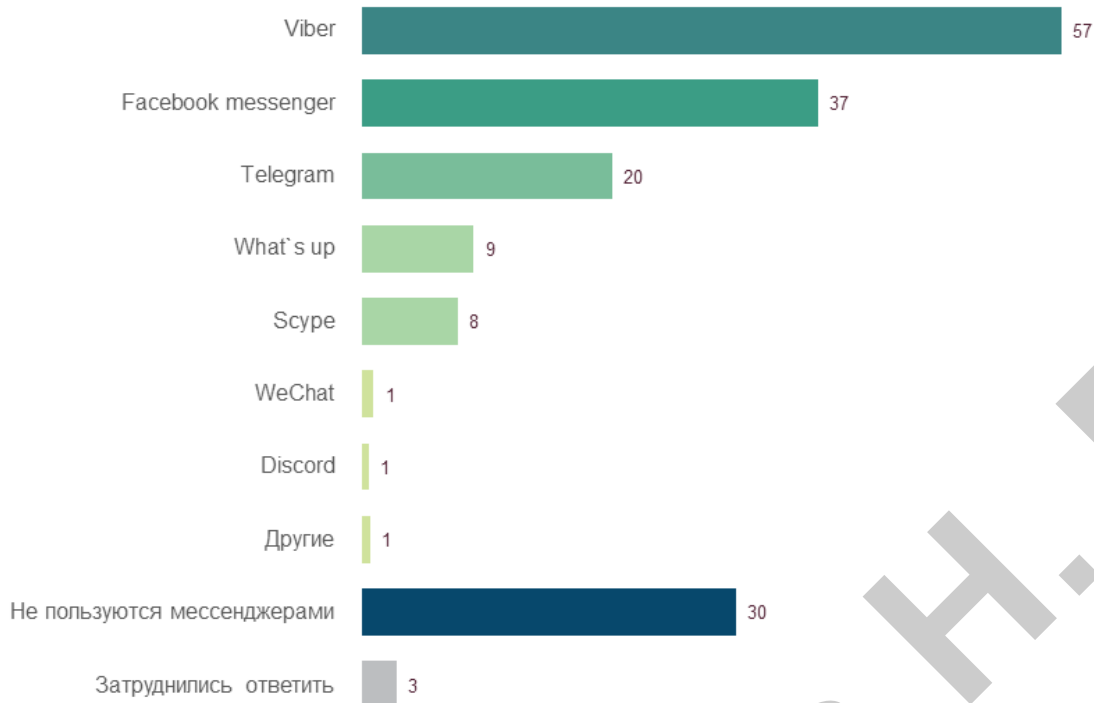

Рис. 2.4. Погляди респондентів на те, якими месенджерами користуються українці*

*(за дослідженням Research & Branding Group, січень 2021 р.)

У цілому по країні вимальовується доволі протирічна картина: з одного боку, вітчизняний промисловий ринок є перенасиченим суб'єктами інформаційної діяльності: в Україні зараз працюють 1389 телерадіомовних організацій та провайдерів програмної послуги (643) і 106 суб'єктів інформаційної діяльності. А з іншого боку, третина населення України з числа малозабезпечених громадян не має доступу до гарантованого державою безкоштовного прийому українських ефірних телеканалів у цифровому стандарті.

Попри те, що українці надзвичайно активно оволодівають новітніми інформаційно-комунікаційними технологіями та широко використовують інструментарій Інтернету, дослідники відзначають, що останніми роками Україна зазнала втрати конкурентоспроможності як в економічній, політичній та соціальній сферах, та і в інформаційній сфері. За умов негараздів економічної глобалізації (надвиробництво, надспоживання, фіктивні гроші) і такої загрози, як воєнна експансія, Україна мусить виробляти інформаційну політику з

урахуванням цих загроз. За умов ущільнення ноосфери, динамізму глобального медіапростору, насичення простору соціальними змістами маємо простір будь-якого дискурсу як частку медіапростору – багатоемоційний, полілогічний, полізмістовний, і вже класичні філософські підходи не справляються з синтезом цієї сутності та описом медіапростору як єдиного цілого; немає одного консолідованого опису, немає єдиної конгломератної програми, такого простору немає в природі – як єдності. Тут потрібні підходи й методи постнекласичних наук.

Зокрема, на наш погляд, важливим є розуміння, що людина як така не думає про законодавство, не вивчає укази та постанови, – вона живе і працює у певній сфері і досягає поставлених результатів. Це призводить до того, що в українському суспільстві дослідники відзначають наявність тенденції прагнення громадян не до безпеки, а до свободи. При цьому заходи безпеки виявляються одночасно факторами обмеження свободи громадян [75; 168]. Така тенденція пояснюється тим, що життя людини є насиченішим, різноманітнішим, змістовнішим, деталізованішим, ніж суто сфера прав і свобод тощо. І це треба розуміти державникам, про це треба думати. Державі не потрібно перебільшувати власну роль у житті окремої людини. А якщо говорити про особливо обдаровану людину, то тим паче.

Натомість суспільством у цілому держава має опікуватися ефективно. Передусім це безпека держави, актуальна для України зокрема останніми роками.

На нашу думку, підходи у забезпеченні національного інформаційного суверенітету та інформаційної безпеки в Україні не завжди ефективні. Вони не є гнучкими і чутливими. Наприклад, політика культури відміни (закриття ресурсів каналів, складання чорних списків діячів культури країни-агресора, інші дії), яка іноді призводить до нової напруги у взаємовідносинах із агресором, а також блокує доступ громадянам України до важливих відомостей, позбавляє їх можливості аналізувати процеси самостійно, зменшує можливості у науковій та інших професійних сферах, а також запроваджує політику подвійних стандартів (звичайному громадянину не можна, а олігарху можна), суперечить принципам

миру Іммануїла Канта й доволі часто демонструє нерозумність тих, хто приймає такі рішення.

Також сучасні процеси, які відбуваються інформаційній, соціально-культурній, науковій, освітній та інших гуманітарних сферах, свідчать про слабку кадрову політику у державі, яка апріорі не здатна забезпечити сильну політику інформаційну; рішення приймають без залучення широкого кола експертів та громадянського суспільства, – ми вбачаємо у цьому пострадянський авторитарний стиль управління з елементами охлократії за відсутності щонайменших елементів меритократії. У суспільстві практично відсутні механізми взаємодії наукових, професійних, мистецьких та інших еліт із урядом; Україна розшарована та фрагментована; фрагменти країни і групи суспільства майже не пов'язані між собою і не мають механізмів взаємодії; проблеми вирішуються здебільшого на волонтерських началах.

2.3. Сучасна державна інформаційна політика зарубіжних країн в глобальному медіапросторі: компаративний аналіз

За умов негараздів економічної глобалізації (надвиробництво, надспоживання, фіктивні гроші) і такої загрози, як воєнна експансія, Україна мусить виробляти свою інформаційну політику з урахуванням сучасних глобальних викликів, вивчати досвід формування інформаційної політики у країнах ЄС та інших країнах світу, спиратися на принципи New Public Governance, на цінності, заявлені у законодавчих актах и джерелах «м'якого» права – як вітчизняних, так і актах та джерелах ЄС та РЄ. Це обумовлює підвищений науковий інтерес до вивчення та узагальнення досвід формування та реалізації державної інформаційної політики зарубіжних країн і роль комунікацій у становленні глобального й національних медіапросторів.

За визначеннями західних філософів сучасні постмодерні західні суспільства живуть за новими «неосвітовими порядками» та є прикладами

домінування над традиційними спільнотами спільнот віртуальних, яким притаманний настільки високий рівень гіперабстракції, що час руйнує історію, простір – реальність, а плин образів/інформації – соціальність. Паралельно відбувається перехід від «реальної політики», яку здійснювали нації-держави в «історичному просторі», до гіперреальної політики, яку втілюють під- і понаднаціональні колективні актори в постісторичному «кіберпросторі». «Модель» передує гіперреальному, гіперреальне «анулює» реальність. Твори Ж. Дельоза, Ж. Деррида, Л. Іригарея, Ж. Лакана та М. Фуко перемістили наголос із закритої ідентичності на неясність і відмінність. Втрату фіксованих ідентичностей, що деякі члени Франкфуртської школи сприйняли за ознаку занепаду, інші витлумачили за передвісника нової форми суспільства. Західна цивілізація опинилася перед подвійним викликом: ззовні – гібридизація західної культури внаслідок руху людей і символів із африканських, азійських та інших «орієнтальних» джерел, усередині – криза модерності в західній думці завдяки знакам споживацької культури [159, с. 25-31, 42-46].

Такі закономірності відбиваються зокрема у європейському медіапросторі. З огляду на глобалізаційні виклики у формуванні інформаційної політики країни ЄС та Рада Європи спираються на ціннісні принципи New Public Governance: не ізольований, а партнерський характер процесу прийняття рішень; розподілена відповідальність; скоординовані та інтегровані цілі та завдання; критерій успіху – не результат, а процес; ключовий атрибут – не професіоналізм, а чутливість; орієнтири: мережі, інтеракції, взаємодія, колективні дії, взаємовідповідальність, відкритість, підзаконність, діалог, керованість, довіра, розмаїття мов, зорієнтованість на консенсус [17, с. 115-119].

Перші спроби аналізу інформаційної політики ЄС, зокрема, здійснили Є. Макаренко («Європейська інформаційна політика» і «Інформаційне суспільство, політика, право в програмній діяльності ЮНЕСКО» [91; 94]), Н. Белоусова, Н. Маснюк, А. Шинкарук та ін. [9; 97; 164].

Європейський Союз є одним із державних утворень, які найактивніше проводять політику розвитку ІКТ. Аналіз нинішнього стану індустрії

європейського ринку інформаційно-комунікаційних технологій свідчить про те, що інтелектуальні ресурси досягли рекордних результатів: абсолютне зростання європейського ринку ІКТ пов'язане з розширенням можливостей обігу мультимедійних продуктів, з розвитком мобільної електронної комерції, зокрема – контракtingу, консалtingу, інтернет-маркетингу, інтернетбанkingу, інтернет-телефонії, PR-брендингу і т. п. ІКТ є важливим джерелом продуктивності, інновацій, приросту, збільшуючи конкурентоспроможність, збільшення кількості робочих місць і, таким чином, має змогу управляти процесами глобалізації, водночас представляючи нові інструменти, за допомогою яких можна спробувати стримувати низку соціальних викликів, таких, як наприклад, зміна клімату, надмірне використання енергії, старіння населення.

Правові основи політики ЄС у галузі розвитку інформаційного суспільства складаються з 4 основних компонентів: телекомунікаційна політика (ст. 95 Договору про заснування ЄС - гармонізація внутрішнього ринку, ст.ст.81, 82 - конкуренція, а ст.ст. 47, 55 - право на заснування і надання послуг); підтримка технологічного розвитку інформаційних і комунікаційних технологій (ІКТ) (ст.ст. 163-172); створення умов для конкурентоспроможності інформаційного сектору ЄС (ст. 157); розвиток всеєвропейських транспортних, енергетичних телекомунікаційних мереж (ст.ст. 154, 155 і 156) [154].

Однією з головних передумов розвитку інформаційної політики ЄС у процесі розширення стала програма PRINCE – Programme prioritaire d'information au citoyen europeen. Вона була заснована в 1995 році з ініціативи Європейського Парламенту. В основу PRINCE були покладені такі принципи, як тісна взаємодія Комісії, Європарламенту і Ради, співробітництво з національними урядами, спілкування із широкими верствами населення.

У грудні 1999 р. був прийнятий проект «Електронна Європа – суспільство для всіх» [194], також була прийнята директива «e-Europe 2002 Action Plan» [195], відповідно до якої ставилося завдання реалізувати в країнах-кандидатах вступ до ЄС до 2005 р. Програму створення національних електронних урядів. Ключові цілі цієї програми полягали забезпеченні кожної школи, кожного підприємства,

кожного громадянина виходом у онлайнове середовище; підтримці поширення європейської культури через створення цифрової літератури, фінансування і розвиток нових ідей; гарантуванні соціальної спрямованості інформаційного суспільства, сприянні зростанню довіри громадян до держави і зміцнення соціальної згоди.

Згодом проєкт «e-Europe 2002» доповнив План Дій для держав-кандидатів до ЄС.

Стратегія i2010 передбачала створення єдиного європейського інформаційного простору, необхідного для успішного функціонування відкритого і конкурентоспроможного внутрішнього ринку у сфері інформаційного суспільства і засобів масової інформації; зростання інновацій та інвестицій у дослідження в галузі інформаційних і комунікаційних технологій; інтегративне європейське інформаційне суспільство, що висуває на передній план кращу якість громадських послуг і життя.

Зараз у цілому Європейська модель інформаційної політики відрізняється поняттям «об'єднана Європа» та бере до уваги стратегію європейської інтеграції. Характерними її рисами є варіативність і політична спрямованість програм побудови інформаційного суспільства для різних країн, обумовлених новою європейською геополітикою, становленням інформаційної економіки, різними можливостями постіндустріального розвитку.

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та інформатизації суспільства в Європейському Союзі входить до кола його найважливіших пріоритетів і реалізується насамперед у межах політики у сфері інформаційного суспільства (Information society policy) та аудіовізуальної продукції і ЗМІ (Audiovisual and Media policy).

Європейський Союз нині є прикладом для розгляду процесів формування та реалізації багаторівневої інформаційної політики та взаємоузгодження цих рівнів між собою.

Регулювання інформаційної сфери у країнах ЄС здійснюється за такими напрямками :

- сприяння конкуренції, боротьба з концентрацією ЗМІ; забезпечення доступу до інформації та інформаційних ресурсів усього населення;
- дотримання свободи слова;
- захист інтересів національних меншин, національної культурної спадщини, мови, захист від культурної експансії інших країн;
- охорона інтелектуальної власності, боротьба з піратством, забезпечення інформаційної безпеки;
- протидія кіберзлочинності;
- впровадження електронного урядування.

Європейська інтеграція є прикладом взаємного об'єднання зусиль і можливостей. Україні, яка підписала Угоду про асоціацію з ЄС, у процесі європейської інтеграції слід ретельно вивчити та запровадити досвід інформаційної політики ЄС.

Ціннісні принципи New Public Governance:

- не ізольований, а партнерський характер процесу прийняття рішень;
- розподілена відповідальність;
- скоординовані та інтегровані цілі та завдання;
- критерій успіху – не результат, а процес;
- ключовий атрибут – не професіоналізм, а чутливість;
- орієнтири: мережі, інтеракції, взаємодія, колективні дії, взаємовідповідальність, відкритість, підзаконність, партнерство, діалог, керованість, довіра, розмаїття мов, зорієнтованість на консенсус.

Всі документи, які приймаються на рівні ЄС щодо медіапростору, зокрема Інтернету, за керівні принципи мають такі акценти щодо захисту прав людини: доступ і недискримінація, свобода вираження думок та інформації, зібрання, об'єднання та участь, приватне життя та захист даних, освіта та грамотність, діти та молодь, ефективні механізми правового захисту.

Основні договори та джерела «м'якого» права Ради Європи в інформаційній сфері та цінності, які вони несуть своїм змістом ми систематизували в Таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Цінності ЄС в інформаційній сфері та їх закріплення в законодавчих документах

Законодавчий акт	Зміст і заявлені цінності
Європейська культурна конвенція, Париж, 1954 р.	Поширення загальноєвропейської культури серед країн шляхом сприяння вивченню громадянами країн-учасниць мов, історії та культури, проведення спільних культурних заходів, що становлять інтерес для Європи, а також сприяння пересуванню та обміну особами, а також предметами, що мають культурну цінність [67, с. 857; 227].
Рекомендації ЮНЕСКО щодо міжнародного обміну культурними цінностями, Найробі, 1976 р.	
Конвенція ЮНЕСКО про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження, Париж, 2005 р.	
Рекомендація Комітету Міністрів CM/Rec(2007)11 про підтримку свободи самовираження та інформації в новому інформаційно-комунікаційному середовищі, 2007 р.	
Європейська угода про обмін програмами телевізійних фільмів, Париж, 1958 р.	Сприяння обміну телевізійними фільмами між європейськими країнами за наявності відповідних положень у контрактах між виробниками фільмів, акторами та іншими особами, що брали участь у їх виробництві (European Agreement concerning programme exchanges by means of television films, Paris, 1958, CETS No 027) [8; 67, с. 13]
Європейська угода про захист телевізійних передач, 1960 р.	Захист прав при трансляції телепередач (European Agreement on the Protection of Television Broadcasts, 1960, CETS No 034; European Agreement for the Prevention of Broadcasts transmitted from Stations outside National Territories, 1965, CETS No 053)
Римська конвенція, 1961 р.	
Міжнародна конвенція про охорону прав виконавців, виробників фонограм і організацій ефірного мовлення, Рим, 1961 р.	Заборона організації на суднах, літаках та інших транспортних засобах радіомовлення на територію однієї із держав-учасниць з-поза меж її національної території [8; 67, с. 13].
Європейська угоду про запобігання радіомовлення зі станцій, що знаходяться за межами національної території, 1963 р.	
Міжнародна Конвенція про поширення несучих програми сигналів, що передаються через супутники, Брюссель, 1976 р.	Запровадження міжнародно-правового режиму захисту персональних даних та гарантування їх безперешкодної транскордонної передачі (Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних, Страсбург, 1981, CETS No 108); Конвенцію ратифіковано із заявами згідно із Законом України No 2438-VI від 06.07.2010, дата набрання чинності для України: 01.01.2011 [73d; 75d]
Конвенція про захист фізичних осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних, Страсбург, 1981 р., та Додатковий протокол до Конвенції щодо органів нагляду і транскордонних потоків даних, 2001 р.	
Конвенція Ради Європи про транскордонне телебачення, Страсбург,	Визначення основних засад телерадіомовлення незалежно від того, як передається сигнал:

Законодавчий акт	Зміст і заявлені цінності
1989 р.	кабельним телебаченням, наземним передавачем чи супутником (Європейська конвенція про транскордонне телебачення, Страсбург, 1989 (із змінами 2002 р.) / European Convention on Transfrontier Television / / CETS No 132); Конвенцію ратифіковано із заявою та застереженням Законом України No 687-VI (687-17) від 17.12.2008
Європейська конвенція з питань авторського та суміжних прав у рамках транскордонного супутникового мовлення, 1994 р.	Захист прав та інтересів авторів стосовно їхніх творів, що передаються супутниками (European Convention relating to questions on copyright law and neighbouring rights in the framework of transfrontier broadcasting by satellite, 1994 / / CETS No 153)
Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод, доповнена Протоколом No 11, 1998 р.	Утвердження верховенства права, захист прав людини та засадничих свобод [181; 224]
Рекомендація Комітету Міністрів Rec(2002)12 про виховання демократичної громадської позиції, 2002 р.	
Конвенція про захист європейської культурної спадщини у формі аудіо- та відеотворів, 2001 р.	Захист європейської культурної спадщини у вигляді аудіо- та відеотворів, підвищення їх історичної цінності та художньої форми, шляхом накопичення, збереження та надання широкого доступу до культурної спадщини (European Convention for the Protection of the Audiovisual Heritage, 2001 / / CETS No 183)
Європейська конвенція про правовий захист послуг, що базуються на, або складаються з умовного доступу, 2001 р.	Виведення за рамки закону на територіях держав-учасниць діяльність по наданню несанкціонованого доступу в сфері мовлення та інформаційних (European Convention on the legal protection of services based on, or consisting of, conditional access, 2001 / / CETS No 178) [196]
Конвенція про інформаційне та правове співробітництво, стосовно «Інформаційних суспільних послуг», 2001 р.	Створення юридичної інформаційної системи співробітництва в сфері нових комунікаційних служб шляхом поширення застосування Директиви 98/48/ЄС за межами Європейського Союзу (Convention on Information and Legal Co-operation concerning «Information Society Services», 2001 / / CETS No 180)
Резолюція Парламентської Асамблеї 1191 (1999) «Інформаційне суспільство та цифровий світ», 1999 р.	Зміцнення демократичних принципів та розвиток інформаційного суспільства [189; 190; 223; 230]
Рекомендація Конгресу місцевих та регіональних влад PE 54 (99) про інформаційне суспільство на місцевому та регіональному рівні, 1999 р.	
Декларація Комітету Міністрів про європейську політику у сфері нових	

Законодавчий акт	Зміст і заявлені цінності
інформаційних технологій, 1999 р.	
Рекомендація Комітету Міністрів Rec(2002)1 про ключові принципи стійкого просторового розвитку європейського континенту, 2002 р.	
Декларація Комітету Міністрів про права людини та верховенство права в інформаційному суспільстві, 2005 р.	
Конвенція про кіберзлочинність, Будапешт, 2001 р., та Додатковий протокол до Конвенції про кіберзлочинність щодо кримінальної відповідальності за акти расистського і ксенофобського характеру, що здійснюються через комп'ютерні системи, 2003 р.	Покращення міжнародного співробітництва у боротьбі із злочинами у сфері ІКТ; визначено види злочинів: правопорушенням щодо конфіденційності, цілісності та доступності комп'ютерних даних і систем; правопорушення, пов'язані з комп'ютерами; правопорушення, пов'язані зі змістом; правопорушення, пов'язані з порушенням авторських та суміжних прав (Конвенція про кіберзлочинність, Будапешт, 2001, ратифіковано із застереженнями і заявами Законом України No 2824-IV від 07.09.2005 / / ВВР. – 2006. – No 5-6. – Ст.71 / Convention on Cybercrime, Budapest, 2001, CETS No 185) [169; 180; 187]
План дій по боротьбі з кібератаками, 2009 р.	
Рекомендація Комітету Міністрів Rec(2004)15 про електронне державне управління («е-врядування»), 2004 р.	Підвищення ефективності управління [225]
Рекомендація Комітету Міністрів CM/Rec(2007)3 про компетенцію суспільних засобів масової інформації в інформаційному суспільстві, 2007 р.	Покращення свободи, різноманітності, плюралізму та компетентності медіа, основоположна роль суспільних ЗМІ в новому цифровому середовищі [145, с. 3-5; 226]
Декларація Комітету Міністрів Ради Європи про захист ролі ЗМІ у демократії в контексті медіаконцентрації, 2007 р.	
Рекомендація Комітету Міністрів CM/Rec(2007)16 про засоби підвищення цінності Інтернету як суспільної служби, 2007 р.	Впровадження відкритого, всебічного і сталого підходу до управління Інтернетом, що ґрунтується на правах людини і ставить людину в центр уваги [228; 229]
Рекомендація Комітету Міністрів країнам-членам Ради Європи CM/Rec(2008)6 про заходи стимулювання дотримання свободи самовираження та інформації у зв'язку з Інтернет-фільтрами, 2008 р.	
Конвенція Ради Європи про доступ до офіційних документів, Тромсо, 2009 р.	Гарантування права кожного на доступ до запитуваних офіційних документів, що є у розпорядженні публічних властей (Council of Europe Convention on Access to Official Documents, Tromso, 2009 / / CETS No 205)
План дій для України 2015-2017 рр.	Зміцнення конституційних прав громадян, покращення судової системи, вдосконалення

Законодавчий акт	Зміст і заявлені цінності
	сфери освіти, демократичного управління та посилення культурного розмаїття [115]
Конвенція Ради Європи щодо кінематографічного співвиробництва (перегляньте), 2017 р.	[188]
Резолюція Європейського Парламенту від 23 листопада 2016 про стратегічні комунікації ЄС для протидії пропаганді проти нього третіми сторонами (2016/2030(INI))	Забезпечення інформаційної безпеки країн [68, с. 17-28]

Програма «Креативна Європа» на 2014-2020 роки являє собою унікальну платформу для скоординованої та конструктивної інформаційної підтримки її по всьому континенту. Завдяки безлічі заходів та проєктів, які вона буде фінансувати, ця пропозиція стане ключовим фактором для зміцнення європейських культурних та творчих секторів та розкриття їхнього повного потенціалу в економічній, соціальній та міжнародній перспективі.

У статті 3 Договору про Європейський Союз зазначено, що метою Союзу є сприяння миру, його цінностям та добробуту людей, і, серед інших, він поважатиме його багате культурне та мовне розмаїття та гарантує, що Культурна спадщина Європи охороняється та посилюється. Однак культурний та творчий сектори стикаються з низкою проблем.

По-перше, культурному та творчому секторам в Європі доводиться стикатися з посиленою конкуренцією з боку нових і сильних глобальних гравців, таких як пошукові системи та веб-соціальні платформи. Це призвело до необхідності розробки нових бізнес-моделей та реалізації потенціалу для зростання, скориставшись цифровими технологіями, щоб бути конкурентоспроможними на світовому ринку.

По-друге, цифровий зсув призводить до зміни парадигми, що має величезний вплив на те, як культурні блага створюються, керуються, розповсюджуються, звертаються, споживаються та монетизуються, змінюючи ціннісні пропозиції, що панували в епоху аналогів. Оцифровка сприяла розповсюдженню культурного та творчого контенту та послуг, але також

посилила конкуренцію контенту за кордоном у глобальному масштабі.

По-третє, існує сильно фрагментарний ринок культурних та творчих робіт, що значною мірою походить від європейського культурного та мовного різноманіття, внаслідок чого культурний та творчий сектори, по суті, роздроблений за національною та лінгвістичною лініями. У той же час транснаціональний обіг творів залишається обмеженим. Тому важливо стимулювати транснаціональний тираж та спільне виробництво творів за кордоном та розробляти ефективніші рішення для залучення громадськості через кордон.

По-четверте, концентрація на ринку викликає все більшу стурбованість. У певних сферах культури та творчості зароджується тенденція, коли обмежена кількість основних гравців складає більшу частину світових продажів.

По-п'яте, європейська аудіовізуальна галузь є міжнародно визнаною, але вона є недостатньо конкурентоспроможною в рамках цифрового єдиного ринку. 80% європейських фільмів – це національні постановки, але копродукції (фільми спільного виробництва) просуваються на ринку краще, ніж національні фільми. У деяких країнах аудіовізуальним професіоналам необхідно посилити свою спроможність працювати.

Нарешті, спостерігається зростаюче явище дезінформації. При цьому художня свобода та різноманітне та вільне медіасередовище є головними у викладенні розбіжних поглядів. Вони сприяють плюралізму у суспільстві. Нова програма «Креативна Європа» має на меті запропонувати операторам розвивати технологічно та художньо інноваційні європейські транскордонні ініціативи для обміну, співавторства, копродукції та розповсюдження європейських робіт та зробити їх доступними для широкої та різноманітної аудиторії. Це активізує тестування нових бізнес-моделей, що дасть змогу творцям максимально використовувати цифрові технології для створення та розвитку аудиторії.

Переглянута Директива про аудіовізуальні медіа-послуги надасть подальші можливості для просування європейських творів, однак необхідні супровідні

заходи підтримки, які допоможуть зробити європейські ненаціональні твори більш доступними в Європі та за її межами.

Разом із іншими програмами «Креативна Європа» забезпечить:

синергію з освітою та молодіжною політикою;

синергію з програмою «Права та цінності» (захист медіаплюралізму, європейської ідентичності, цінностей та культурної спадщини. можливості для залучення, участі та пам'яті);

синергію із зайнятістю та соціальною політикою;

синергію з регіональною, міською та сільською політикою;

синергію з єдиним ринком;

синергію з програмою Digital;

синергію з дослідницькою та інноваційною програмою ЄС;

синергія з політикою зовнішніх дій.

Елементами додаткової вартості програми є:

транскордонне розповсюдження культурних та творчих творів, зокрема аудіовізуальних творів, що охоплюють більшу та різноманітну аудиторію всередині Союзу та за його межами, щоб відобразити європейське різноманіття;

економія від масштабу та критичної маси, яку може сприяти підтримка ЄС, створюючи вплив на додаткові кошти; ефект репутації для бенефіціарів програм збільшує потенційний інтерес партнерів та фінансових посередників та їх довіру до підтримуваних проєктів, полегшуючи доступ до додаткового фінансування;

створення європейських мереж та транскордонних партнерств, які є головними та найбільш довговічними структуруючими елементами Creative Europe та підтримують загальну спроможність операторів;

транснаціональні мережі також підвищують потенціал культурних та творчих операторів загалом, особливо для тих, хто працює у нішевих сферах та в державах-членах, де такі можливості менш розвинені;

транскордонна мобільність для культурних та творчих операторів, орієнтована на результати, призводить до розвитку навичок та підвищення потенціалу секторів;

пом'якшення ризиків для культурних та творчих організацій, що дозволяє їм брати участь у проектах європейського виміру і тим самим сприяє їх загальній економічній силі;

програма має сильну суспільну спрямованість.

Основні напрямки інформаційної політики європейських країн полягають у забезпеченні доступу до інформації, створенні національного інформаційного простору; використанні інформаційних ресурсів у національних інтересах, захисті даних і забезпеченні суверенітету держави, міжнародному співробітництві в галузі комунікацій, розвитку інформаційної інфраструктури. Розглянемо особливості реалізації інформаційної політики окремих країн.

Великобританія. Конституції в традиційному розумінні у Великобританії немає. У країні діє неписане конституція, складена з норм статутного права, і основним джерелом англійського права є рішення судів, які мають обов'язкову силу. Незабаром планується реформувати систему англійського права в напрямку його кодифікації. Сучасна інформаційна політика Великобританії формується в умовах глобальної системи міжнародних відносин. Стратегія британського уряду в сфері інформаційних технологій і телекомунікаційних мереж останніх років являє собою реалізацію проекту британської телекомунікаційної дослідницької і освітньої мережі Super Janet [72]. Пріоритетами британської інформаційної політики є освіта, охорона здоров'я, приватний бізнес. Телерадіомовлення у Великобританії ділиться на суспільне і комерційне. Суспільне телерадіомовлення представлено мовником BBC, який веде мовлення на 1-му (BBC One) і 2-му каналі (BBC Two) і 4 радіостанцій (BBC Radio 1, BBC Radio 2, BBC Radio 3, BBC Radio 4). Мережа BBC World Service має телебачення, радіо і онлайн сервіси 40 мовами світу і широко представлена у різних країнах, аудиторія мовника – близько 300 млн слухачів та глядачів.

Німеччина. Концепція інформаційної політики Німеччини визначає вільний транскордонний обмін інформацією і свободу слова і совісті, розвиток інформаційно-комп'ютерних технологій та телекомунікаційних мереж; вільну конкуренцію в інформаційній сфері [12].

Уряд Німеччини з огляду на важливу роль процесів у медіапросторі і технологій прийняв чотири цільові програми. Зокрема четверта програма «Info-2000 німецький шлях до інформаційного суспільства» передбачає: сприяння розвитку національних мереж в країнах Західної і Центральної Європи, СНД, державах «третього світу», інформаційна політика Німеччини спрямована на сприяння реформуванню державного управління в цих країнах, їх участі у вільному транскордонному обміні інформацією, пропаганді ідеалів європейської демократії, створенню правової бази, технічному оснащенню інформаційного сектора і підготовку кваліфікованих фахівців для національних і приватних корпорацій, організацій, фондів тощо. Певну роль грають у житті країни союзи місцевих самоврядувань: Німецький союз міст і громад, Конгрес німецьких міст, Німецький конгрес сільських районів, Конгрес баварських округів.

Культура країни багатоманітна, тут немає централізації культури у певних містах, проходить багато фестивалів і народних гулянь.

Франція. Мета інформаційної політики Франції – розвиток інформаційних магістралей, електронного ринку і банківської сфери, лібералізація комунікацій, реформування інформаційного законодавства, стимулювання наукових досліджень в області, створення систем безпеки інформації та запобігання комп'ютерним злочинам.

Високий технологічний потенціал країни, зокрема, власні космічна індустрія, електронне виробництво, програмне забезпечення, значний спектр інформаційних послуг і політика обмеження для іноземних компаній (8 % участі у французькому інформаційному середовищі, обов'язковий переклад на французьку мову аудіо-, відео-, кінопродукції, монополія держави в застосуванні інформаційно-комп'ютерних технологій та телекомунікаційних мереж) не сприяють лідерству країни в європейському регіоні. Програма урядових дій входження Франції у інформаційне суспільство PAGESI 1998 р. запровадила нові ІКТ у освіті, запропонувала новітні технології у сфері державних послуг та бізнесі, сприйняла виклики технологічних і промислових інновацій, сприяла ефективному регулюванню для інформаційних мереж.

Нового поштовху розвитку Франції надав урядовий план RE/SO2007 «Для цифрової республіки в інформаційному суспільстві». 2003 р. було створене Агентство з розвитку електронного уряду ADAE, що, у свою чергу, допомогло запровадженню Урядової програми «Електронний уряд 2004-2007», програми «Цифрова Франція-2012: план розвитку цифрової економіки», оновленої програми PAGESI.

Загальна політика в галузі інформації та комунікації втілюється через основні органи і спеціалізовані структури об'єднання – Європейську Раду, Європейську Комісію, Генеральний Директорат з інформаційного суспільства, Форум інформаційного суспільства ЄС, Генеральний Директорат з освіти і культури та через інформаційні центри у країнах-членах організації та за її межами.

Європейське співтовариство з 1994 року поставило завдання побудови інформаційного суспільства в низку найпріоритетніших. Досягнутий значний успіх у реалізації Плану дій (Europe and the global information society, 1994), який визначив стратегію руху Європи до інформаційного суспільства. Нова економіка та Інтернет стоять на першому місці в програмі ЄС від часу Лісабонського саміту 2000 р. [214]. Розвиток ІКТ розглядається як одне з трьох основних джерел подолання понад 20-відсоткового відставання продуктивності праці в ЄС від аналогічного показника США. При цьому, два інших “напрямки прориву” мають пряму причетність до ІКТ-сектору: це стимулювання інновацій, а також інвестиції в людський капітал. Однією з головних передумов розвитку інформаційної політики ЄС у процесі розширення стала програма PRINCE – Programme prioritaire d'information au citoyen europeen. В основу PRINCE були покладені такі принципи, як тісна взаємодія Комісії, Європарламенту і Ради, співробітництво з національними урядами, спілкування із широкими верствами населення.

Програмні завдання та цілі європейської інформаційної політики представлено на Рис. 2.5.

Рис 2.5. Програмні завдання та цілі європейської інформаційної політики

Сполучені Штати Америки. У американській правовій системі, на відміну від англійської, провідну роль відіграє Конституція як джерело права. Мета національної інформаційної політики США – упорядкувати інформаційні потоки в політичній, економічній, науковій та військовій галузях для збалансованості державного контролю та свободи підприємницької діяльності. Інформація розцінюється як один з основних національних ресурсів, а системи, що забезпечують її створення, обробки і поширення, розглядаються як головний стратегічний фактор розвитку індустрії інформації та побудови інформаційної інфраструктури. Національна концепція передбачає необхідність розширити і вдосконалити інформаційне середовище, підсилити вплив на країни Латинської Америки, Центральної та Західної Європи, Азіатсько-Тихоокеанського регіону.

Інформаційна політика США визначається як комплекс державних нормативно-правових актів, покликаний заохочувати і регулювати створення, використання, зберігання, передача і поширення інформації.

Актуальне поняття стилю політики. Стиль є важливою змінною в такому режимі і допомагає визначити діапазон і тип альтернатив, а також кінцеві результати політики, які виникають під час опрацювання питань політики.

Японія. За попередніми даними, Японія відстає від США більш ніж на 5 років у сфері технологічного забезпечення інформаційної політики. З ініціативи Ради з телекомунікацій при Міністерстві пошти та комунікації Японії розроблено національну програму під назвою «Бачення інформаційних комунікацій XXI століття». Її мета - створити ефективне інформаційне суспільство. Особливе значення ця програма надає зростанню економіки, створенню нових видів інформаційного бізнесу і робочих місць, а з іншого - соціальному розвитку країни.

Японська версія побудови інформаційної супермагістралі базується на використанні засобів волоконно-оптичного зв'язку, що надає урядовим інститутам, державним організаціям та приватним підприємствам доступ до необхідного програмного забезпечення. Японія прагне увійти в Глобальної інформаційної інфраструктури Уряд сприяє розробці нових інформаційно-комп'ютерних технологій, перш за все стосуються телеобработки для органів влади, е-медицини, інтелектуально-інформаційних систем (створення штучного інтелекту), урядових довідкових послуг, системи управління ліквідацією наслідків стихійних лих і кризових ситуацій. Через громадські інститути уряд заохочує виконання програми «Інформаційна грамотність населення».

У зв'язку з викликами глобального медіапростору держави світу провадять певну політику у сфері інформаційної безпеки. 23 листопада 2016 року Європейський парламент ухвалив «Резолюцію щодо стратегічних комунікацій з метою протидії антиєвропейській пропаганді з боку третіх сторін» (EU strategic communication to counteract anti-EU propaganda by third parties), у якій визнано російські ЗМІ, на кшталт «Sputnik» та «RT» («Russia Today»), агентами впливу і що їхня діяльність не пов'язана з журналістикою.

5 квітня 2017 року уряд Німеччини схвалив введення штрафів на суму до 53 млн доларів проти соціальних мереж, які після скарг користувачів не

видалятимуть повідомлення та фейкові новини, що розпалюють ненависть. 26 вересня 2018 року опубліковано Кодекс практик протидії дезінформації в Інтернеті. У жовтні 2018-го Єврокомісар із цифрової економіки та суспільства отримала від представників інтернет-платформ та індустрії реклами індивідуальні дорожні карти щодо впровадження цього саморегульованого акта. Кодекс є переліком зобов'язань, які платформи та асоціації, які представляють рекламну галузь.

У листопаді 2018 року Національна асамблея Франції ухвалила закони для боротьби з інформаційними маніпуляціями, який наділяє національний регулятор повноваженнями припинити поширення програм без рішення суду, якщо є підозра, що вони впливають на суспільство під дією іноземних держав. Під цей закон можуть підпадати російські пропагандистські канали. У Франції лідери демократичних країн 12 листопада 2018 року підтримали «Міжнародну декларацію про інформацію та демократію». Скориставшись досвідом України, яка упродовж 2014 – 2018 рр., керуючись національним законодавством та Європейською конвенцією про трансграничне телебачення, припинила ретрансляцію 80 російських телевізійних каналів, що поширювали антиукраїнську інформацію у вітчизняних кабельних мережах, на такий крок пішли й пострадянські Литва та Молдова.

Британський медіа-регулятор Ofcom також провів кілька розслідувань щодо кремлівського телеканалу «Russia Today» і визнав мовника винним у порушенні британського кодексу телерадіомовлення. Ofcom може застосувати до каналу санкції, аж до відкликання ліцензії. Крім того, британський регулятор проводить перевірку програм міжнародного російського телеканалу «НТВ Мир» і «РЕН ТВ», які зареєстровані в Лондоні, але ведуть мовлення у країнах Балтії.

У грудні 2018 року Велика Британія і Польща домовилися про створення спільного підрозділу для протидії російській дезінформації. 5 грудня 2018 року в Брюсселі було представлено план ЄС із протидії дезінформації, який передбачає зростання фінансування на такі цілі, збільшення персоналу з протидії дезінформації і створення робочої групи зі стратегічних

комунікацій. Також має запрацювати так звана система швидкого попередження, яка викриватиме фейки, надаючи правдиву інформацію.

Рада Європи опрацьовує відповідні рекомендації. Зокрема, Комітет експертів з якісної журналістики у цифрову епоху (MSI-JOQ) розробив два проекти, які обговорюються в країнах-членах із медіа-організаціями й експертами, вони стосуються підтримки сприятливого середовища для якісної журналістики та сприяння медіа й інформаційній грамотності в цифровому середовищі.

Отже, європейське співтовариство шукає і знаходить методи боротьби із розповсюдженням інформації з порушенням загальноновизнаних правил і стандартів журналістики. Важлива роль у цих процесах відведена європейським регуляторам медіа-сфери, які створюють національні правила стосовно зловживань свободою слова та стежать за їх дотриманням.

Узагальнюючи досвід зарубіжних країн, можемо виокремити 4 провідні світових моделей державної інформаційної політики: європейську, англосаксонську, азійську (японську) та китайську.

Англосаксонська модель визначається загальною концепцією соціально-економічного розвитку, яка передбачає превалювання приватного сектора над функціями держави в усіх напрямках розвитку суспільства. Американський вплив у галузі комунікаційних технологій та інформаційної сфери відчутний у глобальних процесах, міжнародній політиці, світовій економіці. Ця модель передбачає інтенсивний розвиток електронних комунікацій для встановлення соціальних, політичних, культурних зв'язків у суспільстві. Проблема розвитку універсальних послуг має важливе значення в США та Великій Британії, вона вирішується за допомогою стратегії поліпшення якості інформаційних послуг, соціальної орієнтації суспільства. Специфічною рисою цієї моделі є вплив чинного законодавства на розвиток перспективних галузей економіки, права інтелектуальної власності, соціального захисту населення.

Погляд Конгресу США на стратегію національної інформаційної політики викладено в доповіді Ф. Вайнгартена “Удосконалення федеральної інформаційної

політики: погляд Конгресу” (1996 р.), де зазначається, що Сполучені Штати сприймають інформаційні проблеми як політичні фактори для прийняття рішень, невіддільні від глобальних проблем американського суспільства. Інформація виступає одним із основних ресурсів держави, а системи, що лежать в основі її створення, обробки і поширення, сприяють прогресивному розвитку і становлять основні соціальні інфраструктури суспільства. Інформаційна індустрія трактується як головний стратегічний чинник конкуренції та провідний сектор національної економіки [92].

Пріоритетами регулювання інформаційної сфери в США є такі положення:

- підтримка досліджень і розробок у галузі інформації та комунікації; вплив на їхнє спрямування та заохочення до поширення технічних знань і можливостей в економіці; сприяння обміну технологіями між лабораторіями та фірмами, запровадження нововведень на ринках;

- побудова та вдосконалення інформаційної інфраструктури, контроль за її діяльністю, побудова глобальних систем комунікації і дослідження впливу систем на міжнародні, національні та приватні пріоритети;

- збереження порушеної новими технологіями рівноваги між чотирма основними інформаційними цінностями: конфіденційністю інформації, інформацією як суспільним благом, інформацією як товаром, інформацією як невіддільним компонентом існування держави (необхідне відновлення цієї рівноваги і встановлення нових засобів контролю для нових інформаційних відносин);

- недоторканність приватного життя, конфіденційність інформації персонального характеру на різних рівнях у різних сферах державного управління і в приватному секторі;

- створення урядової політики в галузі інформації і комунікації [92].

У той же час, концепція національної інформаційної політики США ставить завдання розширення і вдосконалення інформаційного простору, посилення свого впливу в таких регіонах, як Латинська Америка, Центральна і Східна Європа, країни Арабського світу та Азійсько-Тихоокеанського регіону. США

запропонували доктрину “інформаційної парасольки” міжнародного співробітництва з широким колом країн у різних регіонах світу, суть якої у превентивній комунікації на основі переміщення масивів інформації, що передається США державам-реципієнтам для забезпечення їх національних інтересів і, як наслідок, збереження лідерства США в політичній системі міжнародних відносин [92].

Удосконалення інформаційного простору є політичним та економічним факторами інформаційної монополії США в міжнародному інформаційному просторі: США – основний експортер не тільки програмного забезпечення, а й аудіовізуальних творів, телепрограм, кінострічок, музичної продукції, розважальної інформації та реклами. У той же час інформаційний простір США убезпечений від будь-якого втручання ззовні, що забезпечує політичні пріоритети у глобальних інформаційних відносинах.

Таким чином, можна констатувати, що концепція інформаційної політики в рамках англосаксонської моделі виходить зі становища в міжнародному інформаційному просторі, рівня розвитку інформаційних технологій і впровадження нових форм управління інформаційними потоками. При цьому ключовими аспектами є те, що стратегія розвитку суспільства визначається як приватна ініціатива, лібералізація ринку телекомунікацій, створення мереж та інформаційних супермагістралей, захист нових структур на інформаційних ринках, а роль держави обмежується створенням умов для ринкової конкуренції в інформаційній сфері [90].

Актуальне для континентальної Європи питання про те, що розвивати спочатку – мережі або послуги, не стоїть перед США і Великобританією. Там домінує думка про те, що необхідно спочатку побудувати мережі для того, щоб розвивати послуги. Проблема розвитку послуг, доступних для всіх (проблема універсального обслуговування), має особливе значення для США. Універсальне обслуговування слугує противагою можливим негативним елементам політики лібералізації: адже мета цієї політики – поліпшити якість послуг і знизити їх вартість для ділових споживачів, а не для населення.

Європейська модель також вирізняється пошуками рівноваги між контролем держави та стихією ринку, динамічним поєднанням державних інтересів і прагнень приватного та корпоративного бізнесу. Характерними рисами європейської моделі виступають варіативність і політична спрямованість програм регулювання інформаційної сфери для різних країн, обумовлених новою європейською геополітикою, становленням економіки знань, різними можливостями постіндустріального розвитку. У рамках європейської моделі окремі українські дослідники (Є. Макаренко, А. Колодюк) як відносно самостійні називають західноєвропейську, скандинавську, центральноєвропейську, східноєвропейську стратегії [90].

Західноєвропейський підхід до ролі держави у процесі переходу до інформаційного суспільства викладено в таких документах як: Резолюція Європейського Союзу «Біла Книга. Зростання, конкурентноспроможність, зайнятість: виклики та стратегії XXI століття», в якій підкреслюється важливість державного контролю в комунікаційній сфері (особливо над супермагістралями) з урахуванням переваг приватного сектора [10; 21]; Директива Європейського Союзу «Зелена Книга. Життя і працевлаштування в інформаційному суспільстві» [77]; Рекомендації «Інформаційна магістраль для глобального суспільства» (Brussels, 1996) [79, с. 39-46]; Програма «Europe i-2020» [105].

Основне в політиці Європейського Союзу – пошук певного балансу між повним контролем з боку держави та вільним розвитком ринку, динамічне поєднання урядових і ринкових сил з урахуванням того, що роль кожної з них може змінюватися в часі. Цей підхід тим більше виправданий, тому що ключовим елементом програми європейської інтеграції є поняття «соціальна Європа», бо такими є самоідентифікація і самовизначення цього регіону. Саме в цій площині полягають основні відмінності між англосаксонською та європейською моделями регулювання.

Сьогодні інформаційна політика Європейського Союзу виходить із доктрини європейського інформаційного суспільства, проголошеної 1994 р. у доповіді «Європа і глобальне інформаційне суспільство: рекомендації для Європейської

Ради ЄС” (відома в науковій літературі як доповідь Мартіна Бангеманна) [147]. Основна ідея – зміна традиційних підходів і оцінок міжнародного співробітництва і світової конкуренції: від геополітики, яка визначає міжнародне становище країни за географічними ознаками, природними ресурсами, кліматичними умовами, політико-економічними чинниками, до технологічної політики (інформатики), яка визначає місце кожної держави у світовій ієрархії залежно від упровадження нових наукових досягнень і високих технологій в усі сфери життєдіяльності суспільства. Позиція ЄС у регіоні обумовлює економічну і соціальну інтеграцію європейських країн, реорганізацію бізнесу, переосмислення взаємовідносин державного і приватного секторів, нові форми організації праці та інші інституційні перетворення. Напрямки і стратегії інформаційної політики ЄС втілені у програмах і проектах Організації стратегічних наукових досліджень таких, як: RTD (Розвиток Технологічних Досліджень), ІМРАСТ (Інформаційні технології і ринкова політика), ESPRIT (Європейська стратегічна програма промислового розвитку і впровадження технологій), проектах «Он-лайн для урядів», «Глобальна інвентаризація», «Глобальний виклик Бангеманна», «Електронна комерція», «Дистанційна освіта, медицина, культура та інформаційні послуги». Реалізація програм і проектів ЄС, спрямованих на становлення ІС в Європі, здійснюється за підтримки ЄС та європейських країн на найвищому рівні.

Політика країн Європейського Союзу в інформаційній сфері базується на таких принципах:

- сприяння розширенню суспільного доступу до передових інформаційно-комунікаційних технологій шляхом створення локальних центрів доступу до них у бібліотеках, школах тощо;

- розширення деяких соціальних послуг, що надаються в електронній формі та підвищення рівня їх доступності;

- запровадження інформаційно-комунікаційних технологій у державну систему освіти та перепідготовки кадрів і допомога з боку держави в адаптації до нових можливостей;

- проведення досліджень у сфері соціальних наслідків, викликаних

розповсюдженням інформаційнокомунікаційних технологій, та у сфері можливостей адаптації усіх категорій громадян до нових умов життя;

– виконання просвітницько-демонстраційних функцій і підвищення рівня ознайомлення суспільства з можливостями інформаційно-комунікаційних технологій, що запроваджуються; при цьому державні органи влади повинні бути лідерами з використання інформаційно-комунікаційних технологій у своїй щоденній діяльності, стимулюючи цим прискорення інформаційного розвитку усього суспільства; крім того, роль лідерів повинна сприяти накопиченню критичної маси активних споживачів всередині державної адміністрації і всього державного сектора, а також і за його межами;

– сприяння процесу стандартизації технічних систем з метою забезпечення сумісності різноманітних мереж, а також мережаних послуг, що надаються; контроль за розробкою відповідного законодавства та дотриманням юридичних гарантій.

Однак, незважаючи на спільність принципів розвитку, кожна з країн ЄС зберігає свої особливості у формуванні державної політики, створенні національної інформаційної інфраструктури й у формах використання інформаційних технологій.

Аналізуючи європейську модель інформаційного суспільства в цілому, відзначимо, що пошук певного балансу між повним контролем з боку держави і законами ринку, тобто, сполучення урядових і ринкових сил, виступає основною рисою інформаційної політики не тільки країн Північної Європи, але й інших країн Європейського Союзу. У той же час ЄС продовжує приділяти сьогодні велику увагу питанням приватизації і лібералізації ринку інформаційно-комунікаційних технологій.

Азійська (японська) модель державної інформаційної політики реалізує ідеологічну доктрину країн Азійсько-Тихоокеанського регіону, побудовану на філософських принципах конфуціанства, діяльності держави з інституціоналізації цих принципів [14]. В основі азійської моделі – альтернативний соціально-економічний розвиток регіону, конкуренція із Заходом, утвердження власних

ціннісних орієнтацій, зв'язок між культурними традиціями (освіта, виробнича дисципліна, відданість корпорації, довіра, сімейна гармонія) і соціальними трансформаціями.

У створенні цієї моделі основний внесок належить Й. Масуді, професору кількох японських і американських університетів, раднику провідних інформаційних корпорацій, спрямована на вдосконалення системи корпоративного управління за принципом ієрархічної піраміди, в основі якої три складових чинники: *он* (вдячність), *гігі* (відповідальність), *ва* (гармонія). Вони виражають угоду про взаєморозуміння і взаємодопомогу вищого і нижнього рівнів управління [14].

Ця модель використовує пріоритетний розвиток інформаційних технологій і впровадження інформаційних послуг у всі сфери життєдіяльності країни.

Китайська модель ставить за мету прискорення темпів інформаційного розвитку держави. В основі цього розвитку лежить модель економічної співпраці держави і ринку. Вагомі інвестиції китайського уряду у сферу науково-технічних розробок, залучення іноземного капіталу вже приносять свої плоди, обіцяючи в майбутньому перетворити цю раніше технічно відсталу країну в один зі світових центрів нових технологій.

У першу чергу йдеться про сектор телекомунікацій. Формування стратегії регулювання інформаційної сфери з'явилося в Китаї тільки у 2001 р.; Зборами народних представників було прийнято «Програму десятого п'ятирічного плану національної економіки і соціального розвитку КНР», що сформулювала ключові напрями впливу. Ця стратегія відбиває особливе становище китайського суспільства. Китай усе ще залишається індустріально достатньо розвинутою країною, тому в процесі розвитку інформаційної сфери необхідно враховувати цей факт. У 2001 р. китайською Держрадою було прийнято проект телекомунікаційної реформи, що передбачає поступовий відхід держави від прямого втручання в діяльність телекомунікаційних підприємств, створення сприятливої ринкової атмосфери в телекомунікаційному секторі; демонополізацію телекомунікаційного

сектора, посилення конкуренції, заохочення приходу приватного капіталу на телекомунікаційний ринок, у тому числі іноземних інвесторів.

Позитивну роль у регулюванні телекомунікаційного ринку відіграли законодавчі документи, що регулюють сферу телекомунікацій і мережі інтернет. Законодавчо китайський сегмент інтернету і телекомунікаційної сфери регулюються так: 1) міністерство громадської безпеки відповідає за безпеку комп'ютерних мереж, технічну безпеку і безпеку інформаційного змісту; 2) усі мережі, що підключаються до мережі інтернет, зобов'язані підключатися винятково через мережі, визначені урядом; 3) у Китаї прийнято спеціальні закони, орієнтовані на регулювання діяльності інформаційних послуг у мережі Інтернет. Мова йде про регулювання змісту, тільки традиційні ЗМІ певного рангу мають право створювати сайти і надавати інформаційні послуги, інші комерційні організації, якщо вони орієнтовані на надання інформаційних послуг, зобов'язані підписати контракт із традиційними ЗМІ і купувати інформацію в них.

Таким чином, китайський уряд відіграє дуже важливу роль у розвитку вітчизняного інформаційнокомунікаційного сектора, що включає інтернет. Ця роль виявляється у створенні національної стратегії інформатизації і формуванні економічних і політичних інститутів у цій сфері. Подвійний підхід, продемонстрований китайським урядом у взаєминах з телекомунікаційним сектором, стимулювання розвитку національної інформаційної інфраструктури і поступове відкриття ринку, що включає відкриття доступу іноземних інвесторів і відносно суворий контроль над даним сектором, що включає в себе інвестиційний контроль і контент-контроль, – пояснюється, з одного боку, сильним бажанням розвивати свою економіку, інтегруватися у світове співтовариство і домогтися лідируючого місця в майбутній світовій конкуренції, з іншого – однаково сильним бажанням зберегти політичну стабільність, а також морально-етичні цінності [113].

Сінгапурська модель є певним симбіозом китайської та японської, вона менш відома. Її характерними рисами є висока частка високотехнологічної продукції в обсязі експорту, значний рівень розвитку електронної торгівлі, високу

конкурентоздатність і ВВП на душу населення [14]. При цьому важливими факторами є істотне розшарування суспільства за рівнем добробуту і практично повна відсутність демократичних механізмів, зокрема показник «свобода ЗМІ» (інтервал від 0 до 100) у Сінгапурі дорівнює 68, що в чотири рази перевищує цей показник у США та Фінляндії і у три рази – показник розвинутих країн [242].

Важливою рисою сінгапурської моделі інформаційного суспільства є увага до соціальної сфери. Так, у 2000 р. була запущена державна програма «Електронний уряд Сінгапуру», розгорнуті інтегровані портали держустанов «Урядовий портал» і сервіс-центр «Електронний громадянин», що надають інформаційні послуги у сфері офіційної державної політики, бізнесу, освіти, роботи, родини, здоров'я, відпочинку, спорту, транспорту, туризму тощо. Сайт розміщає пошукову систему і має зворотний зв'язок у вигляді розгорнутої електронної форми. Усі установи освіти, соціальної сфери, культури переведені в Інтернет, причому не як формальне формування, а з широким набором електронних послуг, таким чином, більша частина діяльності держустанов (відомств, шкіл, лікарень, бібліотек) здійснюється через Інтернет [166, с. 21]. Успіх двох останніх моделей базується на втручанні держави в прийняття рішень у галузі великих вкладень приватного капіталу, на активній участі держави у створенні національної інформаційної інфраструктури [14].

Отже, можна зробити висновок, що англосаксонська модель визначається загальною концепцією соціально-економічного розвитку, яка передбачає превалювання приватного сектора над функціями держави в усіх напрямках розвитку суспільства. Американський вплив у галузі комунікаційних технологій та інформаційної сфери відчутний у глобальних процесах, міжнародній політиці, світовій економіці.

Європейська модель відрізняється стратегією європейської інтеграції, поняттям «об'єднаної Європи», пошуками рівноваги між контролем держави і стихією ринку, динамічним поєднанням державних інтересів і прагнень приватного та корпоративного бізнесу з урахуванням того, що роль кожного з них може змінюватися в часі. Характерними рисами європейської моделі виступають

варіативність і політична спрямованість програм побудови інформаційного суспільства для різних країн, обумовлених новою європейською геополітикою, становленням інформаційної (інтелектуальної) економіки, різними можливостями постіндустріального розвитку.

Таким чином, проведене узагальнення різних підходів дозволило виявити такі інваріантні властивості, що виступають ядром будь-якої концепції регулювання інформаційної сфери. Як правило, використовується комплексний підхід, заснований на підтримці балансу інтересів держави, суспільства, підприємницьких кіл і окремої особистості. При цьому підкреслюється провідна координуюча роль держави як органу, здатного виразити і забезпечити захист інтересів усього суспільства. Крім цього, концепція регулювання повинна мати гуманістичну спрямованість, що не допускає ситуацій, в яких хтось буде “виключений” з інформаційного суспільства. І, нарешті, третьою, основною складовою більшості концепцій регулювання є переконаність у величезній значущості інформації, знань і освіти в цілому. Успіх державного регулювання інформаційної сфери як ніколи залежить від плідної взаємодії держави, бізнесу і суспільства, хоча в кожному випадку співвідношення їх активності і ролі може бути різним.

Отже, на сьогодні не існує універсального підходу, або ж єдиної моделі регулювання інформаційної сфери. У кожному регіоні світу та країні існують свої внутрішні особливості, які згодом і визначають специфіку цього процесу. Виявлено, що разом із загальними рисами становлення певної моделі на світовому рівні, національні та регіональні особливості країн впливають на специфіку її побудови і розвитку. У «західних» моделях основна роль відводиться ліберальному погляду держави на інформаційний ринок і робиться наголос на побудові супермагістралей та їх універсальному обслуговуванні, а в «азійських» приділяється більше уваги державному регулюванню ринку, спостерігається прагнення встановити зв'язок між традиційними культурними цінностями і невідворотними соціальними змінами.

Висновки до розділу 2

Проведене у даному розділі дослідження дає підстави для виокремлення наступних положень та узагальнень:

Державна інформаційна політика реалізується органами публічного врядування в публічній сфері засобами та інструментами публічності влади. Така публічність передбачає: відкритість і прозорість функціонування влади, участь громадськості у формуванні політичного порядку денного. При цьому відкритість означає доступність та відсутність перешкод у отриманні громадянами інформації, можливість реального впливу громадян на розв'язання проблем, готовність влади вирішувати проблеми, залучення громадських організацій до вирішення проблем державної політики.

В нетривалій за історичним часом історії незалежної України постійно відбувалася трансформація публічної політики в цілому та державної інформаційної політики зокрема. Це можна пояснити тим, що ефективно публічне врядування, інформаційна політика мають бути передбачуваними та свідомими. Але для цього потрібна ментальна революція, що значить підйом культури мислення, етичної культури громадян, їх освіти, реформування самих підвалин ставлення до співгромадянина як такого з боку посадових осіб, подолання олігархічних механізмів регулювання соціально-економічної, гуманітарної, політичної та інформаційної сфер. Такі зміни не відбуваються раптово, а мають певну еволюційну складову, яку можна систематизувати за окремими подіями з їх прив'язкою до історичного часу. З цих застережень запропоновано таку періодизацію розвитку комунікацій, думки, медіапростору та інформаційної політики незалежної України:

1. Період початкової інституціоналізації інформаційної політики (1991–1997 рр.);
2. Період "України без Кучми" (1998–2004 рр.);
3. Період революційного романтизму (2004–2009 рр.);
4. Період інформаційного аутсорсингу (2010–2013 рр.);

5. Період повстання Гідності (2014–2015 рр.);
6. Період формування системи інформаційної безпеки України (2016–2020 рр.);
7. Період турбулентності, наростання інформаційних війн та початку цифрової трансформації (2020–2021 рр.).

Інформаційна політика держави покликана відповідати нагальним запитам суспільства, громад, людини. Вона працює з контентом, суспільними цінностями, характером суспільства й має на меті стабілізацію та розвиток політичної та соціосистеми. У зв'язку з цим небезпечним є розповсюдження інформації, заснованої не на фактах, а на уявних моделях, стереотипах, маніпулятивних і кон'юнктурних підходах, використання державною владою підміни понять, фейків та масованих інформаційних вкидів, покликаних відволікти суспільство від справжніх проблем. На жаль, в сучасній Україні "належне врядування" маємо лише на словах: креативність, інновації, нові підходи. В реальності багато років маємо містечковість, провінційність; тон у великій мірі задають ті стереотипно мислячі керманічі тоталітарного зразка, які запанували у різний час у верхніх ешелонах влади нової України в столичному та регіональних істеблїшментах. Спостерігається дуже низький рівень цивілізації та інтелекту у владі і його найвищі показники – світового рівня – серед українських вчених, експертів, програмістів, службовців, діячів мистецтва, працівників різних сфер. Тобто, діє закон неадекватності державної влади самому суспільству.

Визначено, що інформаційна політика держави формується на базі суспільних відносин, які пов'язані з інформацією та інформаційною інфраструктурою. У сфері матеріального виробництва це створення і впровадження сучасних інформаційних технологій, засобів інформатизації, телекомунікації і зв'язку, програмних продуктів, баз даних і знань. У сфері політичного життя це інформаційне забезпечення громадського діалогу, взаємодії між владою та суспільством, а також «війна компроматів». У сфері духовного життя це зростання наукомістких технологій, більша доступність суспільству результатів інтелектуальної праці. У соціальній сфері це модернізація реалізації соціальних функцій. В цілому державна інформаційна політика має забезпечувати

національні інтереси у інформаційній сфері. Важливим є також ціннісне наповнення інформаційної політики, оскільки саме на базі державно-суспільних цінностей формуються пріоритети інформаційної політики.

Зазначається, що протягом останніх десятиріч в Україні спостерігається поступальний розвиток інформаційної сфери як особливої системи суспільних відносин, що виникають в усіх сферах життя і діяльності суспільства та держави в результаті одержання, використання, поширення та зберігання інформації, насамперед у сфері законодавчого закріплення права особи на інформацію та на вільне поширення її в Україні і за кордоном, трансформації моделі взаємовідносин між органами державної влади та засобами масової інформації, створення національних систем і мереж інформації тощо. Розвивається система інформаційного права в Україні – державного регулювання суспільних відносин у інформаційній сфері.

Зроблено висновок, що підходи у забезпеченні національного інформаційного суверенітету та інформаційної безпеки в Україні не завжди ефективні. Вони не є гнучкими і чутливими. Також сучасні процеси, які відбуваються інформаційній, соціально-культурній, науковій, освітній та інших гуманітарних сферах, свідчать про слабку кадрову політику у державі, яка апріорі не здатна забезпечити сильну політику інформаційну; рішення приймають без залучення широкого кола експертів та громадянського суспільства, – ми вбачаємо у цьому пострадянський авторитарний стиль управління з елементами охлократії за відсутності щонайменших елементів меритократії. У суспільстві практично відсутні механізми взаємодії наукових, професійних, мистецьких та інших еліт із урядом; Україна розшарована та фрагментована; фрагменти країни і групи суспільства майже не пов'язані між собою і не мають механізмів взаємодії; проблеми вирішуються здебільшого на волонтерських началах.

Зазначається, що за умов негараздів економічної глобалізації (надвиробництво, надспоживання, фіктивні гроші) і такої загрози, як воєнна експансія, Україна мусить виробляти свою інформаційну політику з урахуванням сучасних глобальних викликів, вивчати досвід формування інформаційної

політики у країнах ЄС та інших країнах світу, спиратися на принципи New Public Governance, на цінності, заявлені у законодавчих актах и джерелах «м'якого» права – як вітчизняних, так і актах та джерелах ЄС та РЄ. Це обумовлює підвищений науковий інтерес до вивчення та узагальнення досвід формування та реалізації державної інформаційної політики зарубіжних країн і роль комунікацій у становленні глобального й національних медіапросторів.

Здійснено узагальнення та систематизацію досвіду формування та реалізації державної інформаційної політики зарубіжних країн і роль комунікацій у становленні глобального й національних медіапросторів, в результаті якої охарактеризовано 4 провідні світових моделей державної інформаційної політики: європейської, англосаксонської, азійської (японської), китайської та подано порівняння їх спільних і відмінних рис, серед яких домінуючими в перших двох моделях є ліберальний підхід держави до регулювання інформаційного ринку й наголос на побудові супермагістралей та їх універсальному обслуговуванні, в той час як в двох останніх приділяється більше уваги державному регулюванню ринку, спостерігається прагнення встановити зв'язок між традиційними культурними цінностями і невідворотними соціальними змінами..

Матеріали цього розділу оприлюднені в публікаціях [26], [28], [36], [32], [35], [38], [40], [41], [43], [44].

РОЗДІЛ 3

КОНЦЕПЦІЯ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В
КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ ТА
ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ**3.1 Експертні підходи щодо оцінки сучасного стану та підвищення
ефективності державної інформаційної політики України**

В умовах поступу до інформаційного суспільства медіапростір набуває нових певних рис і значення, стає показником і носієм нових змістів і розвитку та чинить визначальний тиск на зміст та сутність проактивних державних інформаційних політик національних держав.

На початку роботи ми поставили такі запитання: Яке середовище здатна формувати і регулювати інформаційна політика держави? Якими мусять бути його показники та характеристики? Хто саме мусять це робити? Хто суб'єкти формування цієї політики? Які критерії того, що суб'єкти формування та реалізації інформаційної політики знатимуть реальні потреби суспільства? На ці питання ми намагалися відповісти власними практиками та дослідженнями. Зокрема, в якості одного з авторів-організаторів маємо певний досвід організації та визначення змістів полілогу інтелектуальних еліт України, США, Ізраїлю та інших країн світу від середини 90-х рр. до теперішнього часу:

– професійні зв'язки та спільна аналітично-видавнича, творча діяльність науковців України, США, Ізраїлю, Канади та Конгреси МАУ, 1996-2021 рр.;

– проведення 1999-2005 рр. за нашим головуванням 14 міжнародних Кирило-Мефодіївських конференцій на Харківщині з питань державотворення, філософії, мови і літератури, історії та краєзнавства, культурології та природничих дисциплін (одно-дводенні, до 40 доповідей у кількох секціях, публікація частини доповідей у альманасі «Слобожанська провінція» під нашим

редагуванням);

– стажування українських журналістів у Цинциннаті 2001 р. і діяльність Побратимського комітету «Цинциннаті-Харків», 1989-2019 рр.;

– проекти «Розвиток інформаційного простору південно-східної Харківщини», 2005 р., і «Прозорі вибори-2006», здійснені за підтримки Фонду розвитку ЗМІ Посольства США в Україні (підготована брошура як перегук думок журналістів регіону «Розвиток інформаційного простору південно-східної Харківщини»);

– медіаполілог експертів за темою «Україна-США» у публіцистичній програмі Енріко Феміні на англomовному радіо «Voice to America», Арізона, США, 2014 р. – теперішній час;

– медіаполілог експертів за темою «Україна-США» у програмах «Рикошет» та «Повний шалом» на Девідзонрадіо, Нью-Йорк, 2012-2021 рр. (нами готувалися учасники, визначалася теми кожної передачі, готувалися тексти з усіх питань внутрішньої та зовнішньої політики США, їх відносин із Ізраїлем, Україною та іншими європейськими країнами).

Зокрема, програма Віктора Топаллера «Рикошет» йде в прямому ефірі США (з 2019 р. інші ведучі), триває дві години, доступна онлайн у всіх країнах світу. Теми передач і наших статей: іміграційна реформа у США, Обамаскаге, питання володіння зброєю та безпеки країни, тероризм, вибори, зовнішня політика, зокрема Близький Схід і агресія Росії. Експертами передачі є фахівці зі США та інших країн світу. У наших оглядах використовується до 50 різних джерел, в основному це періодичні видання «Fox News», «The Wall Street Journal», «The Washington Post», «The American Thinker», «The Newsmax», «Breitbart», «The New York Times», «The Jerusalem Post», «9 канал Ізраїлю» та ін. Наша робота здійснюється на творчих засадах.

Починаючи з січня 2014 р., понад 70 передач «Рикошет» були присвячені Україні та взаємовідносинам Україна-США і питанням Майдану, демократії та верховенства права в Україні, збереження української ідентичності й цілісності держави, анексії Криму та агресії Росії на сході України (експерти-коментатори –

українські воєнкори, командири батальйонів, політологи, журналісти, професори вузів, зокрема Роман Бочкала, Андрій Цаплієнко, Інна Золотухіна, Семен Семенченко, Валерій Калниш, Віра Черемних, Наталя Радіна (Польща-Білорусь), Галина Тимченко (Латвія), Ігор Михайлин, Юрій Фельштинський, Андрій Ілларіонов, Йоханан Петровські-Штерн, Андрій Піонтковський, Костянтин Боровой, Борис Немцов, Олександр Пасхавер, Юрій Сергеев).

Невдалими вийшли спроби спілкування Віктора Топаллера у «Рикошеті» з російськими експертами Станіславом Кучером у 2013 р. і Борисом Юліним у 2016 р., - через жорсткість парадигм, традиційність холодних стосунків Росії та США і відповідно напруженість розмови й деформацію мовленнєвих структур діалогу. Бориса Юліна ведучий елементарно вимкнув з ефіру.

У медіадіалозі англійською за темою «Україна-США» у публіцистичній програмі Енріко Феміні на англomовному радіо «Voice to America», Арізна, США, від 2014 р. по теперішній час ми обговорюємо події в Україні – у контексті США, Європи та агресії Росії.

Причини труднощів спілкування експертів різних країн, на наш погляд, такі (подаємо елементи матриці антикомунікації):

- абсолютизація парадигми «свій-чужий» та «гучних» парадигм історико-політичного характеру, неготовність учасників діалогу до дискусії, нерозвинена традиція дискусії замість бійки та інформаційної війни у сучасному світі в цілому, «сперечання культур» індивідів;

- засилля маскульту і штампів у прийнятті рішень на рівні держав, мас-медіа;

- схильність до образів «друга», «коханої», «співрозмовника», які були закладені у свідомість у минулому, починаючи з дитинства і юності;

- когнітивні труднощі діалогу в умовах стиснутого часу;

- когнітивні проблеми спілкування за допомогою Інтернету і гаджетів, стислість формулювань, суб'єктивне сприйняття слів;

- «обман» буття у стані «тут-і-тепер» – при спілкуванні у цифровому режимі; учасники спілкування є одне для одного не живими істотами, а

медіаобразами живих людей, що спричиняє неточне сприйняття одним одного;

– проблема публічного спілкування: учасниками такого спілкування промовляється здебільшого не те, що вони сказали би собі чи близькій людині віч-на-віч;

– проблема «засмокчування» у спілкуванні, коли людина не може «вийти» з нього, доки цілком не пояснить власну думку, себе;

– проблема мови (різне володіння однією мовою, різні стилі й різне сприйняття слів; погане або ніяке володіння мовою іншого).

При цьому транснаціональний медіадіалог інтелектуалів та експертів є:

– основою інтеграції сучасного суспільства (інформаційного, постінформаційного, знань, цифрового, мережевого – визначення Яна ван Дейка, програмованого – визначення А. Турена), у якому зростають суперечності між державою та громадою, між державою та державою;

– рушієм розвитку інтелектуального, передусім наукового ресурсу суспільства; ініціатором технологічної інтелектуальної революції (у термінах Д. Белла) у світі, все більшої інтелектуалізації знакових систем;

– носієм і зміцнювачем цифрової культури суспільства (цифрова культура є матрицею 12 вузлових ознак нового суспільства, за Д. Тапскоттом: орієнтація на знання, цифрова форма представлення об'єктів, віртуалізація виробництва, інноваційна природа розвитку, інтеграція, конвергенція, динамізм тощо);

– чинником і фактом значущості глобалізації світу; показником важливості транснаціонального співробітництва.

В контексті реалізації поставлених в даному дисертаційному дослідженні завдань важливим стали проекти за участю автора «Розвиток інформаційного простору південно-східної Харківщини» та «Прозорі вибори», здійснені за підтримки Фонду розвитку ЗМІ Посольства США в Україні, в яких приймали участь місцеві органи влади та редакції видань 10 районів Харківської області, 50 конкретних журналістів; були проведені круглі столи з питання співробітництва медіа і влади, під час виборів моніторилася ситуація на місцях. За результатами робота видана брошура – навчальний посібник.

Також у лютому-листопаді 2019 р. нами було проведене експертне опитування на тему «Особливості реалізації інформаційної політики в Україні та світі» (українською, російською та англійською мовами). У опитуванні взяли участь 23 експерти:

- професор, доктор наук з державного управління, Київ;
- кандидат історичних наук, Харків;
- 9 керівників телерадіоорганізацій та провайдерів програмної послуги Одеси, Полтави, Сум, Харкова та Харківської області (Красноград, Ізюм, Вовчанськ, Шевченкове, Чугуїв);
- письменник, поет і журналіст, ведучий програм на ВВС і радіо «Свобода», Великобританія-Чехія;
- 3 редактори та видавці друкованих та Інтернет-видань, США;
- сценарист, США;
- професор, доктор філософії з історії, США;
- професор, доктор філософії з єврейської історії, США;
- професор, доктор філософії з когнітивних наук, Канада;
- експерт-політолог і автор книжок з івриту, Ізраїль;
- експерт-політолог, гроссмейстер, автор книжок, Ізраїль;
- експерт-музикознавець, Ізраїль;
- експерт-театрознавець, Ізраїль.

Результати опитування продемонстрували експертне бачення зарубіжних та вітчизняних фахівців і дослідників як сутності й властивостей медіапростору, так і стан та проблеми формування й реалізації державної інформаційної політики.

Так, більшість експертів визначили медіапростір як: інформаційний простір або інформаційно-комунікаційний простір, а також як сукупність засобів масової інформації та масової комунікації і середовище поширення медійних технологій. Ніхто з опитованих експертів не обрав з 11 запропонованих визначень зокрема такі визначення медіапростору, як «ментальна сфера», «весь обсяг інформації, що циркулює в інформаційних потоках, і всі засоби трансляції інформації, зокрема бібліотеки, архіви, сховища, ЗМІ, засоби усної комунікації, лекторські зали

університетів і академій» «суперпозиція інформаційного, віртуального та фізичного просторів», «багатоаспектний феномен, який розглядається на різних рівнях і у різних проявах». Це, на наш погляд, говорить про недостатнє розуміння у суспільстві світу повної концепції медіапростору. Також це свідчить про усталеність таких понять, як «інформаційний простір» і «комунікація». Інформацію учасники експертного опитування визначили як сукупність відомостей і знань, а також кількісну міру усунення ентропії (невизначеності), міру організації систем.

Кращими засобами передачі змісту експерти назвали короткий текст, науковий текст, друковані видання, будь-які тексти і формули, усне слово, літературний твір, музика, пісня, фільми, відео.

Кращими майданчиками висловлення думок, обговорення, ведення дискусії експерти назвали увесь спектр комунікативних можливостей без винятків, зокрема університети, конференційні зали, телерадіоефір, Інтернет, майданчики громадських акцій і кулуари.

На предмет друкованого слова учасники опитування найбільше звертаються до книги, газети, електронної книги, Інтернет-ресурсів.

На запитання «Віртуалізація свідомості, життя – як це впливає на людину, світ?» вони відповіли так (ранжовано за пріоритетом відповідей):

1. Люди стають більш освіченими;
2. Уніфікуються та зближуються культурні практики;
3. Популярнішою стає творчість;
4. Покращується комунікація;
5. Послаблюється реальне спілкування людей;
6. Зникає сенс подорожей і фізичних пересувань людини;
7. Діти все більше перестають думати своєю головою, використовують готові рішення та підпадають під вплив популярних блогерів.

Улюбленими видами спілкування виявилися:

1. листування електронною поштою;
2. у скайпі, чаті;

3. у соціальних мережах;
4. телефонним дзвінком – голосом;
5. жива розмова та невербальне спілкування у великій компанії;
6. бесіда й невербальне спілкування у вузькому колі;
7. бесіда й мовчання віч-на-віч удвох.

Роль комунікації, діалогу експерти здебільшого визначили так:

1. шлях до порозуміння;
2. метод вирішення професійних або навчальних завдань;
3. прояв любові, прихильності, доброго ставлення до іншого;
4. відкриття іншого.

Найбажаніші – міжособистісна комунікація та спілкування у малих групах, а заважають діалогу як такому, на думку експертів:

1. абсолютизація парадигми «свій-чужий», неготовність чути одне одного;
2. неготовність до діалогу;
3. нерозвинена традиція дискусії замість лайки;
4. «сперечання культур» учасників діалогу;
5. схильність до образів «друга», «коханої», «співрозмовника», які були закладені у свідомість у минулому, починаючи з дитинства і юності, відповідно невдоволеність у даному випадку;
6. засилля штампів і стереотипів у свідомості;
7. когнітивні проблеми спілкування за допомогою Інтернету і гаджетів, стислість формулювань, суб'єктивне сприйняття слів.

Експерт-театрознавець з Ієрусалиму зазначила: «В Ізраїлі не вистачає постійного телевізійного каналу з України, який міг би протиставити російській антиукраїнській пропаганді свої інформаційні програми, наприклад, ТБ «1+1». Представники з України на російських політичних шоу виглядають безпорадними і недорікуватими, – невже не можете надати гідних тлумачних сміливих інтелектуалів, які дали б відсіч цій зграї галасливих ворожих політиканів?

У наступних таблицях 3.1. – 3.7. містяться результати відповідей на запитання, що стосуються обігу інформації в медіапросторі та її сприйняття

людиною (з урахуванням наступної градації виставлених експертами оцінок: 1 – не підтримую; 2 – скоріше не підтримую, аніж підтримую; 3 – вагаюсь відповісти; 4 – скоріше підтримую, аніж не підтримую; 5 – підтримую в повній мірі)

Таблиця 3.1.

Хто і у якій мірі впливає на сприйняття людиною інформації

Суб'єкт інформаційного простору	Оцінка/кількість відп.				
	1	2	3	4	5
Уряд	1 (3)	<u>2</u> (14)	3 (1)	4 (2)	5 (3)
Верховна Рада	1 (5)	<u>2</u> (11)	3 (1)	4 (3)	5 (3)
Президент	1 (1)	<u>2</u> (13)	3 (0)	4 (4)	5 (5)
Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення	1 (0)	<u>2</u> (13)	3 (0)	4 (5)	5 (5)
Облдержадміністрація	<u>1</u> (9)	2 (7)	3 (0)	4 (4)	5 (3)
Обласна рада	<u>1</u> (10)	2 (7)	3 (0)	4 (3)	5 (3)
Райдержадміністрація	<u>1</u> (12)	2 (6)	3 (1)	4 (2)	5 (2)
Районна рада	<u>1</u> (14)	2 (7)	3 (1)	4 (1)	5 (0)
Міська рада	<u>1</u> (8)	2 (7)	3 (1)	4 (4)	5 (3)
Міський голова	<u>1</u> (7)	2 (5)	3 (2)	4 (4)	5 (5)
Селищна (сільська рада)	<u>1</u> (7)	2 (6)	3 (1)	4 (6)	5 (3)
Селищний (сільський голова)	<u>1</u> (9)	2 (8)	3 (2)	4 (2)	5 (2)
Центральні ЗМІ	<u>1</u> (7)	2 (5)	3 (2)	4 (4)	5 (5)
Місцеві ЗМІ	<u>1</u> (6)	2 (5)	3 (4)	4 (4)	5 (4)
Громадські організації	1 (3)	<u>2</u> (6)	3 (3)	4 (4)	5 (5)
Громада	1 (4)	<u>2</u> (7)	3 (1)	4 (4)	5 (5)
Сусіди	<u>1</u> (6)	2 (3)	3 (4)	4 (5)	5 (5)
Родичі та близькі	1	<u>2</u>	3	4	5

	(2)	<u>(7)</u>	(4)	(5)	(5)
Місцеві експерти у різних галузях, спеціалісти, науковці, митці	1 (1)	2 (2)	<u>3</u> <u>(8)</u>	4 (6)	5 (6)
Лідери думок країни	1 (2)	<u>2</u> <u>(7)</u>	3 (4)	4 (6)	5 (4)
Лідери думок світу	1 (2)	<u>2</u> <u>(6)</u>	3 (5)	4 (5)	5 (5)
Світова спільнота	<u>1</u> <u>(6)</u>	2 (3)	3 (4)	4 (5)	5 (5)
Учасники бойових дій	1 (2)	<u>2</u> <u>(6)</u>	3 (5)	4 (5)	5 (5)
Ваш безпосередній керівник, роботодавець	1 (3)	<u>2</u> <u>(6)</u>	3 (4)	4 (5)	5 (5)
Церква	<u>1</u> <u>(6)</u>	2 (4)	3 (4)	4 (4)	5 (5)
Ваші товариші по творчому цеху	1 (2)	<u>2</u> <u>(6)</u>	3 (5)	4 (5)	5 (5)
Ваші ідейні вороги	1 (3)	<u>2</u> <u>(9)</u>	3 (2)	4 (5)	5 (4)

Таблиця 3.2.

Кого й у якій мірі люди бажають чути у медіапросторі

Суб'єкт інформаційного простору	Оцінка				
	1	<u>2</u>	3	4	5
Політики	1 (4)	<u>2</u> <u>(6)</u>	3 (3)	4 (5)	5 (5)
Законодавці	<u>1</u> <u>(6)</u>	2 (5)	3 (3)	4 (5)	5 (5)
Регулятори телерадіоінформаційної сфери	1 (3)	<u>2</u> <u>(7)</u>	3 (4)	4 (5)	5 (4)
Судді	1 (4)	<u>2</u> <u>(8)</u>	3 (4)	4 (4)	5 (3)
Журналісти	1 (2)	<u>2</u> <u>(6)</u>	3 (5)	4 (5)	5 (5)
Працівники житлово-комунальної сфери	<u>1</u> <u>(6)</u>	2 (4)	3 (4)	4 (5)	5 (4)
Економісти та працівники банківської сфери	1 (2)	<u>2</u> <u>(6)</u>	3 (5)	4 (5)	5 (5)

Працівники промисловості	1 (2)	<u>2</u> (6)	3 (5)	4 (5)	5 (5)
Працівники сільського господарства	1 (2)	<u>2</u> (6)	3 (5)	4 (5)	5 (5)
Підприємці	1 (1)	2 (2)	<u>3</u> (8)	4 (6)	5 (6)
Лікарі	1 (0)	2 (1)	<u>3</u> (8)	4 (7)	5 (7)
Науковці	1 (2)	2 (3)	<u>3</u> (8)	4 (5)	5 (5)
Митці	1 (0)	2 (1)	<u>3</u> (8)	4 (7)	5 (7)
Філософи	1 (0)	2 (1)	<u>3</u> (9)	4 (6)	5 (7)
Письменники	1 (2)	2 (2)	<u>3</u> (7)	4 (6)	5 (6)
Знамениті особистості	1 (1)	2 (3)	<u>3</u> (7)	4 (6)	5 (6)
Знайомі, сусіди, родичі	<u>1</u> (6)	2 (2)	3 (5)	4 (5)	5 (5)
Ви сам	<u>1</u> (12)	2 (8)	3 (1)	4 (0)	5 (0)
Військові	1 (3)	<u>2</u> (6)	3 (4)	4 (5)	5 (5)
Молодь	1 (2)	<u>2</u> (6)	3 (5)	4 (5)	5 (5)
Діти	1 (2)	<u>2</u> (6)	3 (5)	4 (5)	5 (5)
Діджеї ВВС	<u>1</u> (6)	2 (2)	3 (6)	4 (5)	5 (4)

Подорожні та малознайомі	<u>1</u> (6)	2 (4)	3 (4)	4 (5)	5 (4)
Інопланетяни	<u>1</u> (6)	2 (5)	3 (4)	4 (4)	5 (4)

Таблиця 3.3.

Висвітлення яких сфер, тем і у якій мірі люди чекають

Сфери	Оцінка				
	1	2	3	4	5
Внутрішня політика	1 (2)	2 (2)	<u>3</u> (7)	4 (6)	5 (6)
Зовнішня політика	1 (1)	2 (0)	<u>3</u> (8)	4 (7)	5 (7)
Новини Євросоюзу	1 (1)	2 (1)	<u>3</u> (7)	4 (6)	5 (6)
Новини світу	1 (1)	2 (1)	3 (8)	<u>4</u> (9)	5 (4)
Економіка країни	1 (3)	<u>2</u> (6)	3 (4)	4 (5)	5 (5)
Військова сфера	1 (2)	<u>2</u> (6)	3 (5)	4 (5)	5 (5)
Промисловість	1 (2)	<u>2</u> (6)	3 (5)	4 (5)	5 (5)
Сільське господарство	1 (2)	<u>2</u> (6)	3 (5)	4 (5)	5 (5)
Банківська сфера	1 (3)	<u>2</u> (6)	3 (5)	4 (4)	5 (5)
Підприємництво	1 (1)	2 (1)	<u>3</u> (8)	4 (6)	5 (7)
Транспорт і дороги	1 (2)	<u>2</u> (6)	3 (5)	4 (5)	5 (5)
Корупція	1 (4)	<u>2</u> (7)	3 (3)	4 (4)	5 (5)
Житлово-комунальна сфера	1 (3)	<u>2</u> (6)	3 (4)	4 (5)	5 (5)
Охорона здоров'я	1 (0)	2 (0)	<u>3</u> (9)	4 (6)	5 (8)
Наука, освіта	1	2	3	<u>4</u>	5

	(1)	(1)	(7)	<u>(8)</u>	(6)
Мистецтво, творчість	1 (0)	2 (0)	3 (6)	<u>4</u> <u>(9)</u>	5 (8)
Людина, кохання, сім'я	1 (0)	2 (0)	<u>3</u> <u>(9)</u>	4 (7)	5 (7)
Проблеми громади, життя краю	1 (3)	<u>2</u> <u>(6)</u>	3 (4)	4 (5)	5 (5)
Подорожі	1 (0)	2 (0)	<u>3</u> <u>(9)</u>	4 (6)	5 (8)
Охорона навколишнього середовища	1 (2)	<u>2</u> <u>(6)</u>	3 (5)	4 (5)	5 (5)
ІТ-технології та гаджети, Інтернет	1 (0)	2 (0)	<u>3</u> <u>(9)</u>	4 (7)	5 (7)
Книги	1 (2)	<u>2</u> <u>(6)</u>	3 (5)	4 (5)	5 (5)
Розваги	1 (2)	<u>2</u> <u>(6)</u>	3 (5)	4 (5)	5 (5)
Спорт	1 (2)	<u>2</u> <u>(6)</u>	3 (5)	4 (5)	5 (5)
Курс валют та біржеві новини	1 (2)	<u>2</u> <u>(6)</u>	3 (5)	4 (5)	5 (5)
Погода	1 (2)	<u>2</u> <u>(6)</u>	3 (5)	4 (5)	5 (5)
Кримінал	1 (2)	<u>2</u> <u>(6)</u>	3 (5)	4 (5)	5 (5)
Дитячі теми	1 (0)	2 (0)	<u>3</u> <u>(9)</u>	4 (7)	5 (7)
Історія	1 (0)	2 (0)	3 (3)	<u>4</u> <u>(11)</u>	5 (9)
Майбутнє	1 (0)	2 (0)	<u>3</u> <u>(9)</u>	4 (6)	5 (8)

Відношення експертів до засобів масової комунікації та масової інформації: серед аудіовізуальних засобів експерти обрали кабельне, супутникове, IPTV і OTT телебачення. При цьому російські телеканали експерти здебільшого дивляться – по супутниковому ТБ. Водночас експерти схвалюють створення в Україні радіомовлення громад. Серед найактуальніших тем місцевих мовників вони бачать такі:

1. політика;
2. соціально-економічне життя країни;
3. місцеві проблеми;
4. проблеми уряду;
5. міжнародне життя;
6. охорона здоров'я;
7. виховання дітей;
8. ціни й курс валют;
9. комунально-побутові негаразди;
10. сімейні відносини;
11. любов та інші цінності;
12. культура, мистецтво;
13. новинки літератури;
14. гумор;
15. кримінальна хроніка;
16. пенсійні теми;
17. життя молоді;
18. життя громади;

Серед стереотипів, які дратують найбільше, експерти виділили два: «Мінімальний кошук – це їжа і одяг» та «Людина пенсійного віку не потребує професійної самореалізації, участі у культурному житті, подорожах».

Мовлення в українських медіа експерти бачать чистою літературною мовою або доброю розмовною у вигляді діалогу-бесіди, діалогу-роздуму, монологу-розповіді, монологу-повідомлення тощо, інформаційно повних.

Серед бажаних жанрів друкованих медіа виділяють статтю, історичний нарис, оповідання та інші художні форми, журналістське розслідування.

Головними вадам сучасних українських та закордонних ЗМІ, називають такі: політика подвійних стандартів, несамостійність та заангажованість, копіювання інших, нестача оригінальності; ЗМІ є інструментом лобіювання інтересів його власника. Окремо відзначається у підходах держави до питання

розвитку радіо та телебачення в Україні: як позитивне – у деякому сенсі дерегуляція, введення мовних квот, у негативному – політика заборон, «драконівські штрафи», зарегульованість; пропонується невтручання держави у роботу ЗМІ.

Сучасні ЗМІ, на думку експертів, відіграють особливу роль з точки зору реалізації права на пошук, отримання інформації та надання різноманітного та високоякісного контенту, сприяючи соціальній згуртованості, розвитку міжкультурного діалогу та взаєморозумінню. Вони мають відтворювати цінності:

1. свобода слова;
2. достовірність та збалансованість інформації;
3. налагодження діалогу у суспільстві;
4. відкритість;
5. незалежність;
6. просвіта;
7. сім'я;
8. мораль, любов та повага людей одне до одного;
9. культура поведінки;
10. ненасилля;
11. безпека та спокій.

Окремий блок питань стосувався безпосередньо оцінці інформаційної політики України. На думку експертів, головним чином державну інформаційну політику України визначають уряд, Верховна Рада та Президент України. Крім того було визначено провідні фактори, що фактори визначають інформаційну політику України (табл. 3.4.) та цінності, що має нести така політика (табл. 3.5.).

Таблиця 3.4.

Як різні фактори визначають інформаційну політику України

Фактори	Оцінка				
	1	2	3	4	5
Недостатній рівень кваліфікації державних службовців	(0)	(0)	(0)	(9)	<u>(14)</u>

Високий рівень корупції на всіх рівнях органів влади	1 (0)	2 (1)	3 (5)	<u>4</u> (9)	5 (8)
Низький рівень доходів громадян	<u>1</u> (8)	2 (2)	3 (0)	4 (6)	5 (7)
Недостатній рівень духовної розвиненості суспільства і влади	1 (0)	2 (1)	3 (3)	<u>4</u> (10)	5 (9)
Низький рівень імплементації розробок вчених	1 (1)	2 (2)	3 (2)	4 (8)	<u>5</u> (10)
Недостатній рівень забезпеченості системи охорони здоров'я	<u>1</u> (7)	2 (0)	3 (4)	4 (6)	5 (6)
Низька екологічна культура	<u>1</u> (8)	2 (0)	3 (1)	4 (7)	5 (7)
Динамічна система цінностей	<u>1</u> (6)	2 (2)	3 (6)	4 (5)	5 (4)
Недостатній рівень національної пам'яті та усвідомлення історії	1 (0)	2 (1)	3 (1)	4 (10)	<u>5</u> (11)
Захопленість законотворчістю	1 (1)	2 (2)	3 (5)	<u>4</u> (8)	5 (7)
Незалучення методів лінгвістики, нейронаук, штучного інтелекту	1 (3)	<u>2</u> (6)	3 (4)	4 (5)	5 (5)
Неувага до контексту подій, текстів, тверджень	1 (2)	<u>2</u> (6)	3 (5)	4 (5)	5 (5)
Неврахування ідей і думок одинаків	1 (3)	<u>2</u> (6)	3 (5)	4 (5)	5 (4)
Відсутність антропоцентричного підходу	1 (2)	2 (2)	3 (0)	<u>4</u> (10)	5 (9)
Віртуалізація та цифровізація буття	1 (1)	2 (1)	3 (0)	<u>4</u> (11)	5 (10)
Глобалізація	1 (1)	2 (4)	3 (0)	<u>4</u> (10)	5 (8)
Соціально-економічне розшарування населення	1	2	3	<u>4</u>	5

	(0)	(0)	(0)	<u>(22)</u>	(1)
Інтелектуалізація і розвиток	1 (0)	2 (0)	3 (0)	<u>4</u> <u>(15)</u>	5 (8)
Мультиетнічність	1 (4)	2 (4)	3 (0)	<u>4</u> <u>(8)</u>	5 (7)
Наявність українсько-єврейської ідентичності у країні	1 (2)	2 (3)	3 (5)	<u>4</u> <u>(7)</u>	5 (6)
Багатоаспектність та багатоконтекстність життя	1 (2)	2 (1)	3 (5)	<u>4</u> <u>(9)</u>	5 (7)
Постання епохи метамодерну	1 (1)	2 (1)	3 (4)	<u>4</u> <u>(9)</u>	5 (8)

Таблиця 3.5.

Які цінності є найважливіші і у якій мірі

Сфери	Оцінка				
	1	2	3	4	<u>5</u>
Життя, здоров'я	1 (0)	2 (0)	3 (0)	4 (0)	<u>5</u> <u>(23)</u>
Сім'я	1 (0)	2 (0)	3 (0)	4 (2)	<u>5</u> <u>(21)</u>
Соціальний статус і працездатність	1 (0)	2 (0)	3 (1)	<u>4</u> <u>(12)</u>	5 (10)
Свобода слова	1 (0)	2 (0)	3 (1)	<u>4</u> <u>(13)</u>	5 (9)
Свобода волевиявлення соціальних меншин	1 (1)	2 (1)	3 (6)	<u>4</u> <u>(10)</u>	5 (5)
Свобода творчості	1 (0)	2 (0)	3 (0)	4 (3)	<u>5</u> <u>(20)</u>
Освіта, мистецтво, наука	1 (0)	2 (0)	3 (0)	<u>4</u> <u>(12)</u>	5 (11)
Українська мова як державна	1 (0)	2 (0)	3 (1)	<u>4</u> <u>(13)</u>	5 (9)
Незалежність України	1 (0)	2 (0)	3 (0)	<u>4</u> <u>(12)</u>	5 (11)
Шлях України до Євросоюзу	1 (0)	2 (0)	3 (0)	<u>4</u> <u>(12)</u>	5 (11)

Справедливість і відповідальність	1 (0)	2 (0)	3 (0)	<u>4</u> (12)	5 (11)
Братерство, альтруїзм	1 (0)	2 (0)	3 (0)	<u>4</u> (14)	5 (9)
Чесність і співпраця	1 (0)	2 (0)	3 (0)	<u>4</u> (13)	5 (10)
Прагнення до консенсусу у справах	1 (0)	2 (0)	3 (0)	<u>4</u> (13)	5 (10)
Ненасилля	1 (0)	2 (0)	3 (0)	4 (0)	<u>5</u> (23)
Любов і повага людей одне до одного	1 (0)	2 (0)	3 (0)	4 (0)	<u>5</u> (23)
Безпека і спокій	1 (0)	2 (0)	3 (0)	<u>4</u> (14)	5 (9)
Матеріальні цінності, техніка	1 (4)	2 (4)	3 (4)	<u>4</u> (7)	5 (4)
Можливість подорожувати	1 (0)	2 (0)	3 (0)	4 (0)	<u>5</u> (23)
Прояв віри в Бога	1 (2)	<u>2</u> (6)	3 (5)	4 (5)	5 (5)

Таблиця 3.6.

Який стиль кращий для ведення інформаційної політики з боку держави

Альтернативи для обрання			
1. Втілення суб'єкт-об'єктних відносин у суспільстві	2. Втілення суб'єкт-суб'єктних відносин у суспільстві	3. Інше ____	4. Вагаюсь відповісти
1. Організація зв'язків за принципом поділу діяльності	2. Організація зв'язків за принципом творчості	3. Інше ____	4. Вагаюсь відповісти
1. Ієрархічна взаємодія	2. Різноманітна, вільна за формою взаємодія	3. Інше ____	4. Вагаюсь відповісти
1. Відтворення авторитету влади	2. Відтворення влади авторитету та цілей творчості	3. Інше ____	4. Вагаюсь відповісти
1. Зорієнтованість на результат	2. Зорієнтованість на процес	3. Інше ____	4. Вагаюсь відповісти
1. Професійність як критерій ефективної інформ. політики	2. Чутливість як умова та критерій ефективності	3. Інше ____	4. Вагаюсь відповісти

Таблиця 3.7.

Які чинники є перешкодами ефективній інформаційній політиці держави

Чинники	Оцінка
---------	--------

Ієрархічний принцип у державній службі	<u>1</u> (7)	2 (6)	3 (0)	4 (5)	5 (5)
Війна статусів	1 (1)	2 (4)	<u>3</u> (9)	4 (4)	5 (5)
Залежність держслужбовця	<u>1</u> (7)	2 (5)	3 (1)	4 (5)	5 (5)
Слабкість кадрової політики, неадекватна оцінка здібностей	1 (0)	2 (0)	3 (0)	4 (0)	<u>5</u> (23)
Недостатня участь у прийнятті державних рішень науковців та експертів	1 (0)	2 (0)	3 (0)	4 (0)	<u>5</u> (23)
Захопленість законотворчістю	1 (1)	2 (1)	3 (6)	4 (1)	<u>5</u> (14)
Непривабливість державної служби для талановитої молоді	1 (0)	2 (0)	3 (4)	4 (9)	<u>5</u> (10)
Недостатній рівень взаємодії з громадськістю, погане знання людських інтелектуальних ресурсів	1 (0)	2 (0)	3 (0)	4 (0)	<u>5</u> (23)
Фетишизація виборів та ролі політиків, президента	1 (0)	2 (0)	3 (4)	4 (0)	<u>5</u> (19)
Недосконалість механізму виборів	1 (0)	2 (0)	3 (0)	4 (5)	<u>5</u> (18)
Фетишизація матеріально-монетарного принципу життя у суспільстві	1 (0)	2 (0)	<u>3</u> (9)	4 (7)	5 (7)
Високий рівень корупції	1 (3)	2 (3)	3 (0)	<u>4</u> (10)	5 (7)
Атавістичні залишки тоталітаризму у суспільстві	<u>1</u> (7)	2 (0)	3 (4)	4 (6)	5 (6)
Превалювання ідеалів маскульту	<u>1</u> (7)	2 (1)	3 (3)	4 (6)	5 (6)
Мультикультурність	<u>1</u> (7)	2 (6)	3 (4)	4 (3)	5 (3)
Низькі соціальні умови життя українського соціуму	1 (0)	2 (0)	3 (0)	<u>4</u> (13)	5 (10)
Тиск з боку міжнародних структур і організацій	1 (3)	2 (3)	3 (4)	<u>4</u> (10)	5 (3)
Прийняття рішень «згори»	1	2	3	<u>4</u>	5

	(1)	(1)	(1)	<u>(11)</u>	(9)
Нехтування зразками світової культури та мистецтва	1 (5)	2 (5)	3 (0)	<u>4</u> (7)	5 (6)
Недостатній рівень національної пам'яті	1 (0)	2 (0)	3 (2)	<u>4</u> (11)	5 (10)
Недостатній рівень вивчення проблем на експертному рівні	1 (0)	2 (0)	3 (0)	4 (0)	<u>5</u> (23)
Незалучення методів лінгвістики, нейронаук, штучного інтелекту	1 (4)	<u>2</u> (6)	3 (2)	4 (5)	5 (5)
Неувага до контексту подій, текстів, тверджень	1 (2)	2 (2)	3 (2)	<u>4</u> (10)	5 (7)
Неврахування ідей і думок однаків	1 (0)	2 (0)	<u>3</u> (9)	4 (7)	5 (7)
Нехарактерність таких проявів у суспільстві, як альтруїзм і «чистий інтерес» до справи	1 (0)	2 (0)	3 (1)	<u>4</u> (12)	5 (10)
Жорстокість звичаїв і подвійний стиль поведінки у публічних сферах	1 (3)	2 (3)	3 (2)	<u>4</u> (8)	5 (7)
Невпровадженість людиноцентричного підходу до вирішення проблем у країні	1 (0)	2 (0)	3 (5)	<u>4</u> (10)	5 (8)
Низький статус людини як такої у суспільстві	1 (0)	2 (0)	3 (0)	<u>4</u> (13)	5 (10)

Як видно з таблиць 3.1. – 3.7. у відповідях експертів міститься багато інформації щодо рис сучасного медіапростору та підходів у інформаційній політиці. Ми врахуємо їх у наших концепціях нижче.

Характерно, що експерти зі США та Ізраїлю зазначили, що міцним державам не потрібна інформаційна політика як така, вона має сенс лише у сфері захисту людини та її цінностей, інші напрямки експерти назвали цензурою та пропагандою. Д. Канеман у книжці «Мислення швидке і повільне» доводить, що мислення людини буває двох видів: інстинктивне та раціональне. Інстинктивне мислення – миттєве, емоційне, автоматичне, підсвідоме, ґрунтується на когнітивних упередженнях. Раціональне мислення вмикається зусиллям людини, працює повільно, є логічним, свідомим, потребує концентрації і ґрунтується на фактах та аргументах [123, с. 142-143].

Щодо шкідливих переконань, С. Сломан і Ф. Ферібак вважали: «Зазвичай

сильні почуття щодо різних питань не виникають від глибокого розуміння. Часто вони виникають через брак розуміння» [125]. А у нас підходи до вироблення політики грішать стереотипами, тобто мавпячим копіюванням готового, не власною головою обміркованого. Практичною і теоретичною базами дослідження стали наративи сучасності; моніторинг тематичних комунікацій і процедур прийняття рішень у державних органах влади; моніторинг кіномистецької сфери України; моніторинг умов дорожнього сполучення всередині країни та з країни за кордон; моніторинг вітчизняних телерадіопрограм і його контент-аналіз; моніторинг мовних аспектів медіапростору; моніторинг представлення у медіапросторі цінності книжок та читання; спостереження щодо комунікацій у суспільстві та проявів особистісної гідності та свободи; моніторинг зовнішніх моделей (медіапростір та інформаційна політика розвинутих країн у динаміці); опитування думки експертів з питань дослідження; опитування експертів щодо ситуації в Донбасі; моніторинг медіапростору на прикордонні та у прифронтовій зоні; аналіз законодавчих актів України та зарубіжних країн, даних статистики; аналіз публікацій і ведення тематичних сторінок, адміністрування сторінок співтовариств у соцмережах; монографії, публікації у вітчизняних і зарубіжних виданнях. І ми дійшли висновку, що медіапростір України складається з клаптів на кшталт інформаційних резервацій. Це різні резервації: геополітичні (Донбас у відношенні до решти регіонів країни); соціальні (маємо кілька шарів суспільства, розірваних між собою); мисленнєві, чутливі, когнітивні (різний рівень культури, таланту і сприйняття); демографічні за віковим розкладом та світобаченням; етичні (порядність-непорядність, альтруїзм-егоїзм, зверхність, здатність до праці та самопожертви і душевна ледачість) тощо.

Таким чином, узагальнюючим баченням медіа-експертами ключових трендів сучасного стану, тенденцій функціонування та проблем сучасної інформаційної політики держави в Україні та світі є: запровадження універсальності підходів на основі критичного мислення та раціонального відстоювання національних інтересів; утвердження просвітницьких та духовно-ціннісних стандартів законотворчості й публічно-управлінської діяльності;

дерадикалізація суспільних настроїв в Україні засобами комунікації; подолання неоднозначності політики щодо мов меншин; підвищення ролі спільнот вчених, митців, експертів, громад в ухваленні та реалізації публічно-управлінських рішень як на центральному, так і на регіональному та місцевому рівнях тощо.

3.2 Сучасні виклики та напрями раціоналізації державної інформаційної політики в Україні

У попередніх підрозділах ми встановили, що державна інформаційна політика певною мірою є як продуктом діяльності керівних суб'єктів національної системи публічного врядування, так і об'єктом управління з боку глобального медіапростору, відтак взаємозв'язок державної інформаційної політики та медіапростору – це динамічна модель, у якій наявні прямі, зворотні, перехресні лінійні і нелінійні зв'язки. В сучасних умовах державна інформаційна політика мусить бути одночасно як *проактивною* (такою, що формує та розповсюджує в глобальному інформаційному просторі ключові меседжі та наративи держави, пропагує її цінності та захищає інтереси), так і *реактивною* (такою, що здійснюється як оперативна реакція владних органів на ті чи інші нагальні виклики та загрози медіапростору).

Ситуацію, яка склалася в українському медіапросторі та рівень ефективності проактивної й реактивної державної інформаційної політики України найкраще репрезентують різноманітні міжнародні рейтинги, що складаються за тими чи іншими чинниками інформаційно-комунікаційної діяльності та інформаційно-комунікаційних технологій. Так за різними даними на протязі 2011 – 2020 рр. Україна займає такі позиції у сучасному світі:

– за глобальним індексом конкурентоспроможності (WEF Global Competitiveness Index) - 82 місце зі 142 держав у 2011-2012; 2015-2016 – 79 місце зі 140 держав, 2016-2017 – 85 місце зі 138 держав, 2019 – 85 місце зі 141 держави, індекс дорівнює 57,0, за 2020 р. саме цей індекс не показаний [232, с. 23];

– за індексом технологічної готовності (WEF Technological Readiness Index) – 82 місце зі 142 держав у 2011-2012 рр.; 30 місце зі 139 країн у 2016 р., Україна випереджала Латвію, Литву, Грузію, Росію, Казахстан, Португалію, Іспанію, Хорватію, Ізраїль, Катар, Арабські Емірати, Оман, Словачію, Італію, Угорщину тощо, 2020 р. – індекс 36,3 [158];

– за індексом мережевої готовності 2011-2012 (WEF Networked Readiness Index) 75 місце зі 142 держав, 2015 – 71 місце зі 143 держав, 2016 – 75 місце зі 151 держави, у 2020 р. - індекс 49,43 [158; 201];

– за індексом готовності уряду до впровадження штучного інтелекту (Government Artificial Intelligence Readiness Index) – 63 місце зі 194 держав у 2019 р., Україна випереджає Азербайджан, Казахстан, Південну Африку, Саудівську Аравію, Молдову, Киргизстан, Таджикистан, Беларусь (122 місце), 2020 р. – 57 місце зі 172 держав, індекс - 48,901 [172].

– за індексом електронного уряду ООН (UN e-Government Index) – 68 місце 2012 р., зі 193 держав, 87 місце зі 193 держав; 2016 – 62 зі 193 держав, за інформацією від 4.08.2016 готовність е-уряду України на 23 % перевищила середній показник готовності по ООН [143; 208], 82 місце 2018 р., 2020 р. – 69 місце серед 193 держав, індекс – 0,7119 [193];

– за легкістю ведення бізнесу – 62 місце зі 186 держав 2018 р., 2020 р. – індекс 70,2 (максимальний – 100) [158];

за міжнародним рейтингом конкурентоспроможності – 57 місце серед 138 держав 2018 р., 2020 р. – індекс 57 [158];

– за індексом економічної свободи – 148 місце зі 177 держав 2018 р., і 131 місце серед 162 держав 2020 р., індекс – 54,9 [157; 158];

– за індексом свободи преси – 80 місце зі 177 держав 2018 р., 2020 р. індекс 32,5 [158];

за індексом політичної свободи – 101 місце зі 195 держав 2018 р., 2020 р. індекс 27 [158];

– за індексом громадянських прав – 84 місце зі 195 держав 2018 р., 2020 р. індекс 35 [158];

– за індексом права власності – 110 місце зі 125 держав 2018 р., 2020 р. індекс 4,5 [158];

– за індексом зростання добробуту – 39 місце зі 149 держав 2018 р., 2020 р. індекс 55,73 [158];

за глобальним індексом розвитку підприємництва – 73 місце зі 136 держав 2018 р., 2020 р. індекс 25,2 [158];

– за глобальним індексом інновацій – 43 місце зі 126 держав 2018 р., 2020 р. індекс 36,3 [158];

– за індексом воєнної небезпеки – 10 місце зі 161 держави 2017 р., 2020 р. індекс 69,01 [158];

– за глобальним індексом тероризму – 21 місце зі 162 держав 2018 р., 2020 р. індекс 4,69 [158];

– за індексом соціального прогресу – 72 місце зі 148 держав 2018 р., 2020 р. індекс 73,38 [158с];

– за індексом розвитку людського потенціалу – 87 місце зі 188 держав 2017 р., 2020 р. індекс 0,78 [158];

– за індексом щастя – 130 місце серед 153 держав 2018 р., 2020 р. індекс 4,88 [158];

– за індексом Інтернету – 46 місце з 86 держав 2014 р.;

- рейтинг сприйняття рівня корупції – 2020 р. індекс 117 [158].

Ще одними з основних індикаторів дієвості державної інформаційної політики є динаміка формування інформаційного суспільства в держави та розвитку галузі інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема, таких, як рівень проникнення фіксованого телефонного зв'язку, рухомого (мобільного) зв'язку, кабельного телебачення, доступу до широкосмугового Інтернету, та частка населення, що користується Інтернетом. В цьому плані Україні характеризується наступними показниками:

– рівень проникнення рухомого (мобільного) зв'язку (кількість абонентів на 100 осіб) на кінець 2014 р. становив 142,4%; користувачами мобільного зв'язку, за даними дослідження Київського міжнародного інституту соціології, на кінець

2013 року були 88 % жителів країни; станом на 1 січня 2019 року кількість абонентів мобільного зв'язку в Україні становила 53,934 млн осіб, що на 3,2% (на 1,781 млн) менше, ніж рік тому [135];

– 22,2% українських домогосподарств мали доступ до фіксованого широкосмугового Інтернету; за даними незалежних експертних організацій, регулярно Інтернетом користувалися 57% загальної чисельності жителів України, а на кінець III кварталу 2015 року – вже 58%; за даними статистичного відомства станом на 1 січня 2019 р., кількість абонентів Інтернет за рік збільшилася на 10,3% (на 2,435 млн) до 26,067 млн осіб [135].

Визнаємо, що за більшістю наведених вище показників наша держава займає далеко не бажані місця й знаходиться в нижніх частинах світових рейтингів. Певною мірою це пов'язано з об'єктивними процесами, що відбуваються в медіапросторі та несуть з собою загрози інформаційно-психологічного та інформаційно-технічного характеру. Найсуттєвіші з них:

– загрози, пов'язані з руйнуванням або деградацією, внутрішнім та зовнішнім, інформаційно-культурного базису суспільства, основним зберігачем якого є система освіти і виховання нових поколінь суспільства;

– загрози, пов'язані з руйнуванням або деградацією продуктивної інформаційної підсистеми суспільства – це наукові, технічні, аналітичні, ідеологічні центри, які створюють або імпортують відповідну інформаційну продукцію та інформаційні технології;

– загрози, пов'язані з використання нових інформаційних технологій в геополітичній боротьбі окремих держав та політичною боротьбою окремих провладних угруповань з представниками політичної опозиції всередині країни;

– несанкціоноване використання технологій електронного контролю за особистим життям громадян та використанням їх персональних даних;

– спамовий характер інформаційного потопу, тобто неконтрольованого збільшення кількості інформації, що робить практично безглуздими спроби управляти інформаційними процесами;

– формування нового глобального медіапорядку, де в якості основних

суб'єктів, що беруть участь у виробництві контенту і регулюванні інформаційних процесів, буде виступати дуже обмежене коло транснаціональних корпорацій;

– наростання інформаційної та комунікаційної нерівності як між країнами, так і між регіонами, соціальним групами та індивідами; підвищення залежності соціальних інститутів і людей від засобів масової інформації.

Дійсно, розвиток інформаційної сфери не визнає національних і державних меж і веде до утворення глобальних інформаційних ресурсів, контрольованих міждержавними організаціями і корпораціями.

Щодо сучасної геополітичної ситуації і політики європейських країн у частині застосування військово-політичних механізмів забезпечення безпеки й оборони, зараз на перший план висувається проблема будівництва нової системи європейської і національної безпеки, яка має включати всі наявні інститути безпеки та оборони за чіткого поділу їх функцій. Змінюються традиційні уявлення про символи могутності й способи досягнення світового панування. Раніше йшлося про наземний, повітряний і морський простори, нині йдеться про актуалізацію ролі інформаційного простору та про нове поле геополітичного протиборства – інформаційну сферу. Тому проблема сучасних викликів і загроз інформаційній безпеці України є вкрай актуальною. Панівної ролі набуває Інтернет, незаперечним лідером освоєння якого є США. Однак уже сьогодні існує думка про необхідність оптимізації шляхів глобальних інформаційних потоків. Тобто вже можна говорити про те, що світ стоїть на порозі нової сутички за контроль над інформаційним простором і «транспортуванням інформації».

Агресивне зовнішнє середовище висунуло 2014-2019 рр. перед Україною, насамперед перед інформаційною політикою держави, нові загрозливі виклики.

Спробуємо спираючись на українських та закордонних дослідників узагальнити основні загрози інформаційному суверенітету України з боку глобального інформаційного простору та зовнішніх і внутрішнього національних медіапросторів. Так, основними видами загроз інформаційній безпеці в сучасному науковому дискурсі називають такі:

– масштабна інформатизація, збільшення залежності воєнного сектору від сучасних інформаційних технологій, спрощення комунікацій та пришвидшення руху інформаційних потоків;

– утворення інформаційної сфери, не прив'язної до державних кордонів;

– перетворення інформаційного простору західних держав у єдиний глобальний інформаційний простір, де домінуючу роль у контролі над інформаційними потоками відіграють США і країни ЄС;

– формування глобальної інформаційної інфраструктури на основі мережі Інтернет, що може розглядатися як посилення просторової взаємозалежності держав;

– витіснення вітчизняних інформаційних агентств, засобів масової інформації із внутрішнього інформаційного ринку та посилення залежності духовної, економічної і політичної сфер громадського життя України від закордонних інформаційних структур;

– маніпулювання інформацією, фейки тощо;

– розробка інформаційної зброї або її елементів майже у 120 країнах світу (за оцінками американських експертів);

– інформаційний вплив іноземних політичних, економічних, військових та інформаційних структур на розробку і реалізацію зовнішньої політики держави;

– поширення за кордоном дезінформації про зовнішню політику України;

– порушення прав громадян і юридичних осіб в інформаційній сфері України й за кордоном;

– спроби несанкціонованого доступу до інформації і впливу на інформаційні ресурси, інформаційну інфраструктуру органів державної влади, які реалізують державну зовнішню політику, українських представництв і організацій за кордоном, представництв України при міжнародних організаціях [61, с. 45-52].

В той же час виклики і загрози в контексті інформаційної безпеки України

становлять:

- наявність проблем формування і реалізації державної інформаційної політики, адекватної викликам і загрозам інформаційній безпеці України;
- відсутність ефективного інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності керівництва держави та органів державної влади;
- спроби втручання у внутрішні справи України з боку іноземних держав, організацій, груп;
- залежність національної інформаційної інфраструктури від іноземних виробників високотехнологічної продукції;
- обмеження свободи слова та поширення в засобах масової інформації культу насильства, жорстокості, зневажливого ставлення до людської і національної гідності, провокування протистояння в суспільстві;
- прояви неправомірного доступу до персональних даних та інформаційних ресурсів органів державної влади і місцевого самоврядування;
- порушення встановленого порядку збирання, обробки, зберігання і передачі даних;
- невідповідність юридичної відповідальності сучасним викликам і загрозам інформаційній безпеці тощо.

Переважає більшість указаних загроз притаманна різним країнам, однак в умовах соціокультурного та економічного транзиту, який переживає Українська держава і суспільство, ці загрози актуалізуються й загострюються. У цій ситуації на перший план висувуються проблеми інформаційної безпеки, насамперед її інформаційно-психологічної складової. Нині очевидним постає і той факт, що чим більшими інформаційними можливостями володіє держава, тим імовірніше (за інших рівних умов), що вона досягне стратегічних переваг в інформаційному просторі. Це є особливо актуальним для визначення ролі й місця України в сучасних умовах інформаційної глобалізації.

Як зазначають провідні фахівці в галузі інформаційного суспільства, «за довгостроковими прогнозами, перспективи світового розвитку визначатиме глобальне перегрупування сил у результаті інформаційного прогресу в США, ЄС,

Японії, Китаї, Індії та Росії. Передбачається розвиток трьох потужних геостратегічних та інформаційних «центрів світу»: американського (США), європейського (Європейський Союз) й азійського (Китай, Індія, Японія). Подібним центром інформаційного впливу в сучасних умовах намагається стати і Російська Федерація. Україна в такій міжнародній конструкції посідає особливе місце завдяки геополітичному розташуванню» [113, с. 46].

Г. Почепцов наводить приклади перемоги держав над потенційно небезпечними для них тенденціями. Китай, Ізраїль, Росія, США зробили керованими соцмережі у своїх країнах. Відгуки в інтернет-магазинах здебільшого стали фальшивими. Голлівуд має представництва всіх американських військових і розвідувальних відомств, які допомагають у зйомках "правильних" фільмів. У Британії серйозно вивчають поведінку футбольних уболівальників, а також протестувальників, у США вивчають поведінку натовпу, шукають автоматичне розпізнавання моделей аномальної поведінки пасажера в аеропорту. Системи розпізнавання і спостереження розташовані на вулицях у телефонах громадян [127].

Системною стала й робота з масовою свідомістю, де першість належить Китаю. Китай створив систему «де-екстремізації» для перевиховання свого уйгурського мусульманського населення, а також систему соціального кредиту для всіх: людина набирає бали за хорошу поведінку (наприклад, відвідує своїх старих батьків) або втрачає їх. З малою кількістю балів неможливо узяти кредит або купити квиток на літак. Є додаток для телефона, який повідомляє, що поруч — боржник. Також це приклади втручання у вибори інших держав. Світ, який технічно йде вперед, втрачає свої соціальні орієнтири позаду. Це наочно продемонстрували гіганти типу Фейсбуку, коли добре сконструйована для заробляння грошей своїм творцям технічна модель зайшла у протиріччя з моральними нормами, з людьми, особиста інформація яких є ресурсом, де Фейсбук заробляє свої гроші. А оскільки ця бізнес-модель побудована на монополізмі гігантів, то вони намагаються диктувати ці правила всім.

Щодо фейків, Г. Почепцов стверджує, що відповідь на них або скарга – це

журналістика пост-фактум, вона не так ефективна, адже охоплює ширшу аудиторію або фейк охоплює одну аудиторію, а відповідь – іншу. Потрібний, на його думку, попереджаючий інформаційний удар український контр-нарратив [126].

У 2015 р. «Україна посіла 5 місце у світовому рейтингу з ризику зіткнення з веб-загрозами. За третій квартал 2015 року третина (33,7%) користувачів антивірусних продуктів зіткнулась із загрозами, які розповсюджуються через мережу Інтернет. Проблемою є відсутність оновлення програмного забезпечення та використання піратських програм. Біля 17% заражень було здійснено на користувачів застарілої WindowsXP. Також небезпечними є шифрувальні програми, що вимагають гроші після шифрування файлів, доступ до яких не можливий без спеціального ключа. Великою проблемою є соціальна інженерія. Зловмисники завдяки соціальним мережам, фішинговим та зловмисним сайтам розповсюджують свої програми» [116, с. 87].

Ландшафт загрози інформаційної безпеки постійно розвивається. Щорічно Форум з інформаційної безпеки (ISF) – неприбуткова асоціація, яка досліджує та аналізує питання безпеки та управління ризиками від імені своїх членів – випускає звіт «Загроза безпеки», щоб представити перспективу найбільших загроз безпеці протягом двох років. Ось найбільш загрози до 2019 року: надмірна залежність від ускладненості й чутливості (ненадійності) зв'язку; дії злочинних синдикатів; втрата довіри до інформації; проблема дотримання законодавчих норм [219].

У топ-10 запитів Google за 2014 р.: «Українська правда», hromadske.tv, «5 канал», «Новини Україна», «Цензор.нет», «Новини Донецька», «Еспресо.TV» «Майдан онлайн». Запит № 1 2015 р. – «Новини Донецька». За дослідженням динаміки суспільної думки в Україні Міжнародного республіканського інституту (IRI, США) у листопаді-грудні 2017 р. громадяни України на поставлене до них запитання «Які три з нижченаведених проблем є найважливішими для України?» відповіли: корупція в державних органах (48 % опитаних), збройний конфлікт на Донбасі (42 %), зростання цін (41 %). На запитання «Які три з нижченаведених

проблем є найважливішими для вас особисто?» відповіді були такі: зростання цін (69 %), збройний конфлікт на Донбасі (26 %), соціальний захист малозабезпечених (25 %) [82u]. На ці ж запитання у березні 2018 р. громадяни України відповіли так. На перше запитання: збройний конфлікт на Донбасі (41 %), корупція в державних органах (40 %), зростання цін (27 %). На друге запитання: зростання цін (42 %), тарифи на житлово-комунальні послуги (38 %), збройний конфлікт на Донбасі та корупція у державних органах (по 25 %) [231].

22 травня 2019 р. на форумі «Відповідальність, довіра, інклюзивність: бачення реформ завтрашнього дня. Пропозиції громадянського суспільства», організованому Реанімаційним пакетом реформ, був представлений візійний документ «Принципи Торонто», у якому викладено ключові пріоритети проведення реформ в Україні. Документ складається з трьох блоків:

– безпека та верховенство права (безпека країни, реформування сфери юстиції, судова реформа, підвищення системи антикорупційної інфраструктури, питання ефективності слідства нового антикорупційного суду);

– демократія та належне врядування (питання виборчої реформи, парламентської реформи, реформи з децентралізації, публічного адміністрування, питання електронної демократії, захисту громадянського суспільства, прозорості українських медіа);

– добробут та розвиток людського капіталу (економіка, макроекономічна стабільність, охорона здоров'я, освіта, наука, національна пам'ять) [132].

Таким чином натомість війні фізичній, комунікативній, інформаційній приходить війна за реальність. Владою використовуються феномен інформаційного порядку денного, а також спін, або корекція, інтерпретацій. Фахівці називають це коригуванням інформаційного простору. При цьому свою роль відіграють ідеї. Канадські дослідники, зокрема Р. Вандомм, Дж. Гельцер, Б. Рекошот, Дж. Форест говорять про ідеї не як про засоби бачення світу, а про дискурс ідей як про концептуальне поле битви. На просуванні ідей базуються операції впливу. У стані воєнних конфліктів зменшується поле вибору, що поліпшує самопочуття людини.

19 червня 2017 року Міністерство інформаційної політики оприлюднило перелік сайтів, переданий до СБУ для можливого блокування. До переліку потрапили 20 інтернет-ресурсів: rusvesna.su, rusnext.ru, news-front.info, novorosinform.org, nahnews.org, antifashist.com, antimaydan.info, lug-info.com, novorossia.today, comitet.su, novoross.info, freedom.kiev.ua, politnavigator.net, odnarodyna.org, zasssr.info, ruspravda.info, on-line.lg.ua, ruscrimea.ru, c-pravda.ru, 1tvcrimea.ru. І перелік розширюється.

Жодних повідомлень про судові рішення щодо блокування 20 інтернет-ресурсів з переліку МІПу не було, але деякі інтернет-провайдери без рішень суду вже блокують доступ користувачів до сайтів з оприлюдненого міністерством списку – наприклад, «Ланет».

У березні 2018 року Мінінформполітики підготувало новий перелік сайтів, рекомендованих для заборони. Зокрема, в запропонованому переліку названі: dan-news.info, admin-gorlovka.ru, dnr24.su, gorlovka.today, golospravdy.com, s-narodom.ru, politnavigator.net, riafan.ru, dnr-hotline.ru, genocid.net, miaistok.su, dnr24.com, republic-tv.ru, ruskline.ru, dnipress.com, kianews24.ru, c-eho.info, crimea.ria.ru, c-inform.info, komtv.org і gazetacrimea.ru [110].

Серед основних заходів, які запроваджувалися в Україні стосовно захисту національного інформаційного суверенітету на посилення інформаційної безпеки держави слід назвати наступні. Насамперед, ще 16 вересня 2014 г. Верховна Рада України та Європейський Парламент ратифікували Угоду про асоціацію між Україною та ЄС. Заявлені в цій Угоді спільні цінності України та ЄС: повага до демократичних принципів, верховенства права, належного врядування, прав людини та основоположних свобод. Також проголошено повагу до принципів суверенітету й територіальної цілісності, непорушності кордонів і незалежності, протидія розповсюдженню зброї масового знищення тощо.

У розробленому Європейською Комісією довідникові щодо набору інструментів, які мають застосовуватися для досягнення якості публічного управління, розмежовуються поняття «цінності» та «принципи». Це сім флагманських ініціатив: «інноваційний союз», «молодь у русі», «цифровий

порядок денний у Європі», «ресурсоефективність Європи», «промислова політика в епоху глобалізації», «порядок денний для нових навичок і робочих місць», «європейська платформа по боротьбі з бідністю» тощо. Найбільшою програмою досліджень та інновацій ЄС є програма «Горизонт 2020». Європейська Комісія та Європейська служба зовнішніх дій розробили спільний документ «Східне партнерство».

Цінності ЄС закладені у Стратегії ЄС у галузі прав людини, європейській стратегії «Європа 2020», зокрема за такими пріоритетами: smart-зростання, стійке зростання, інклюзивне зростання.

12 січня 2015 р. схвалена Стратегія сталого розвитку «Україна 2020». «Стратегія» складається з чотирьох векторів руху. Вектор руху «Гордість за Україну в Європі та світі» передбачає 13 реформ та програм, серед яких – Програма популяризації України в світі, Програма створення бренду «Україна», Розвиток інформаційного суспільства та медіа, Реформи державної політики у сфері науки та досліджень, туризму, культури, кіновиробництва, видавничої справи, Програма залучення талантів тощо. Все це, як і решта три вектори руху, найтіснішим образом пов'язане з удосконаленням інформаційної політики держави. Причому визначальними чинниками у даному питанні є людський інтелект і можливості, виклики, змісти і контексти медіапростору.

В Угоді про асоціацію Європейський Союз та Україна заявили про взаємну повагу до спільних цінностей, серед яких особливо важливі: демократичні принципи; верховенство права; ефективне управління; права людини; засадничі свободи. Є прагнення зберегти розмаїття європейських культур, толерантність, свободу особистості, вирішити проблеми (ксенофобія, національні меншини, нетерпимість, навколишнє середовище, наркотики, злочинність, зовнішня агресія) та підтримати реформи у країнах ЄС. Такі цінності були заявлені у всіх документах 1991-2017 рр., прийнятих Радою Європи щодо України, починаючи з Декларації Ради Європи щодо України від 2.12.1991 р., у якій був зазначений демократичний характер референдуму стосовно незалежності України [63].

У Спільній програмі ЄС та РЄ «Зміцнення інформаційного суспільства в

Україні» 2015 р. сформульовано шляхи до покращення свободи, різноманітності та плюралізму медіа, сприяння ефективності системи захисту персональних даних, відкритий, всебічний і сталий підхід до управління Інтернетом, що ґрунтується на правах людини і ставить людину в центр уваги. Також програма містить План дій з лібералізації ЄС візового режиму для України.

У жовтні 2014 р. в Києві відбулася презентація спільного проекту ЄС та РЄ «Зміцнення інформаційного суспільства в Україні». Медіареформи є одним із зобов'язань України перед Європейським Союзом у рамках виконання Угоди про асоціацію, що була ратифікована сторонами у вересні 2014 року.

У грудні 2018 року український і литовський регулятори підписали Меморандум «Про співробітництво у сфері регулювання телерадіомовлення між Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення та Комісією з питань радіо і телебачення Литовської Республіки». Згідно з його положеннями спільним пріоритетом для обох держав стане захист інформаційного простору від російської агресії.

Серед найбільш важливих спільних проектів у межах Рамкової програми співробітництва (РПС) України з РЄ та ЄС 2014-2017 рр. є проект «Свобода медіа в Україні». Поняття «свобода медіа» є одним із базових у визначенні наявності «свободи думок». 2014-2017 рр. в Україні впроваджено дії щодо: забезпечення прозорості медіавласності; мовлення територіальних громад; суспільного мовлення; цифрового мовлення; заходів з питань інформаційної безпеки.

Дані щодо прозорості медіавласності подаються щороку з 2016 р. [131]. 22.12.2016 р. за № 5582 у Верховній Раді зареєстрований Проект Закону про засади діяльності мовлення територіальних громад в Україні. [132]. 2017 р. в Україні вже створені пілотні проекти мовлення територіальних громад у Сумській та Херсонській областях. У серпні 2017 р. розроблено «Покрокову інструкцію» організації мовлення громад [119]. Мовлення громад діє на базі громадянського суспільства та участі суспільства. Воно незалежне від державної влади, в т. ч. місцевої, і створюється шляхом добровільного об'єднання, діє із суспільною метою, а не заради приватної вигоди, забезпечує громадам доступ до інформації

та надає право голосу, сприяє дискусіям на рівні громад, обміну інформацією та знаннями, допомагає приймати суспільно важливі рішення. На цих засадах працює мовлення територіальних громад у Європі.

Суспільні ЗМІ відіграють особливу роль з точки зору реалізації права на пошук, отримання інформації та надання різноманітного та високоякісного контенту, сприяючи соціальній згуртованості, розвиткові міжкультурного діалогу та взаєморозумінню. Це засвідчують і низка документів Ради Європи щодо суспільного мовлення [151], і перші кроки розбудови суспільного мовлення в Україні. Впровадження та розвиток цифрового телебачення у Албанії, Сербії, Румунії, Хорватії, Боснії та Герцеговині, Польщі, Молдові свідчить про суспільну природу цифрового дивіденду.

Окремими напрямками роботи України 2015-2017 рр. є підвищення обсягу пісень українською мовою на радіо, частки передач європейського та українського виробництва на ТБ, а також мовлення в зоні АТО [11]. 6-7 червня 2017 р. у Києві на експертному семінарі «Європейські практики щодо інформаційної безпеки: законодавчі інновації та особливості імплементації» були обговорені Доктрина інформаційної безпеки України, 2017 р., Резолюція Європейського Парламенту від 23 листопада 2016 про стратегічні комунікації ЄС для протидії пропаганді проти нього третіми сторонами (2016/2030(INI) та досвід європейських країн з питань безпеки. Проголошено пріоритети державної політики в інформаційній сфері.

Що стосується переходу на цифрове телебачення, то з цим є проблеми. Згідно з дослідженням Індустріального телевізійного комітету навесні 2018 р. вимкнення аналогового сигналу зачіпає тих глядачів, які дивляться телевізор через ефірну антену. Вони вимушені або придбати і встановити телетюнер DVB-T2 (вартістю від 300 грн) і кімнатну антену, або новий телевізор, здатний приймати сигнал DVB-T2, і кімнатну антену, або обрати інші типи прийому телебачення – супутникове, кабельне, IPTV або OTT. За даними останнього установчого дослідження Індустріального телевізійного комітету, в Україні (за виключенням тимчасово окупованих територій) 13,3 млн телевізійних

домогосподарств. З них близько 5 млн домогосподарств (37,5%) користуються аналоговим ефірним ТБ, а 2,5 млн домогосподарств (18,8%) – цифровим ефірним ТБ. При цьому вони можуть використовувати й інші способи отримання телевізійного сигналу, тобто ефір для них не є єдиним джерелом. За даними окремого дослідження медіахолдингів «Медіа Група Україна» і StarLightMedia, аналоговий ефірний сигнал є єдиним телевізійним джерелом для 14,3% дорослого населення України віком старше 18 років. За різними оцінками, мова йде про 2-2,5 млн домогосподарств, яким потрібно буде щось зробити, щоб отримати доступ до телебачення. За оцінкою компанії Big Data, «аналогові» домогосподарства розташовані переважно в невеликих містах і сільській місцевості, кожне домогосподарство — це в середньому двоє осіб (чоловік і дружина), їхній середній вік — 58 років. За прогнозом, від 70 % до 80 % із цих домогосподарств перейдуть оберуть цифрове ефірне телебачення DVB-T2, решта виберуть інші платформи (супутникове ТБ, кабельне ТБ, IPTV). У Києві та Кіровоградській області медіагрупи нарахували приблизно по 150 тисяч абонентів аналогового ефірного телебачення (такі дані називають двоє співрозмовників «Детектора медіа»). За прогнозами, 40% з них перейдуть на цифрове ефірне телебачення DVB-T2, решта обере інші типи прийому.

З урахуванням географічного розташування різні окремі регіони та області України знаходяться під різним – більшим чи відносно меншим тиском інформаційних загроз. Так, через військову агресію Росії на Сході України, чи не найбільша кількість загроз гібридної інформаційної війни РПФ проти України приходить на Луганську, Донецьку та Харківську області, що мають безпосередні спільні з Російською Федерацією державні кордони. Тому нами був проведений окремий аналіз медіапростору прикордоння Харківської області. Для проведення досліджень покриття території області теле- і радіосигналом з Росії застосовувалися дані місцевих рад, телерадіомовників області, власні дані тощо.

В цілому Харківщина характеризується значною активністю різних політичних сил – від проросійських до національно-радикальних. Водночас Харківська область, як і уся країна, перебуває у складних економічних,

внутрішньополітичних, зовнішньополітичних і загальних зовнішніх умовах. Це завдає загрози збереженню та розвитку інформаційного поясу безпеки, який посилено створюється в області з 2014-2015 рр.

Ефірне радіомовлення на Харківщині та радіопояс безпеки у вигляді створюваних з 2017 р. місцевих радіо мовлення громад (малопотужне ефірне радіо), охоплює велику частину прикордонних територій України, – на Харківщині саме таких радіоорганізацій первісно було 9, з них 3 не розбудувалися, незабаром має отримати дозвіл на тимчасове мовлення на прикордонній території ще 1 місцева радіоорганізація – у смт Дворічна, то працюватиме 7, їх доповнюють 3 приватні місцеві радіокомпанії ефірного мовлення на території області та 6 у м. Харкові, 7 регіональних, і незабаром буде створена ще одна приватна місцева радіоорганізація – у смт Солоницівка Дергачівського району (16 місцевих радіоорганізацій ліцензовані зараз, буде 18), НСТУ, проводові радіо. При цьому радіо мовлення громад у своїх програмах, окрім власних передач, транслюють передачі національного суспільного мовника НСТУ: «Українське радіо», «Промінь», «Культура». Радіо мовлення громад зараз є потужними медіамайданчиками, завдяки яким в ефірі області звучать змістовні бесіди з важливих питань із експертами, представниками місцевої влади, фахівцями з різних галузей, громадянами різних соціальних верств – місцевими жителями, відомими діячами й гостями даних місцевостей. Ці майданчики вкрай важливі за умов, зазначених вище, а також у зв'язку з тим, що Харківщина має велику територію (31,4 тис. кв. км), ландшафт області пагорбистий, і є місцевості, де в ефірі не приймається впевнено жодна українська радіо програма, натомість приймаються до 15 радіо програм з Росії.

Місьцеве та регіональне телемовлення Харківщини представлене 11 місцевими телеорганізаціями ефірного, у т. ч., цифрового, мовлення та 1 регіональним мовником, а також 6 місцевими кабельного мовлення та 1 регіональним мовником.

У ефірі прикордонних територій Харківщини присутні також від 8 до 20 російських цифрових телепрограм. При цьому українські цифрові телепрограми

на значній частині території області приймаються невпевнено (велика територія, ландшафт, погодні умови, недостатня кількість передавачів і невизначеність планів щодо збільшенні цієї кількості з боку ТОВ «Зеонбуд» тощо).

Проводове радіо зникає фактично повсюдно: радіоточки втрачають сигнал через відмову обслуговування їх з боку «Укртелекому», наявні складні умови існування місцевих провайдерів програмної послуги (невигідна цінова політика з боку деяких загальноукраїнських телеканалів, які провайдери транслюють), а відтак і українських телеорганізацій кабельного мовлення. У Харківській області маємо інциденти спроби припинити або обмежити роботу радіомовлення громад у мм. Балаклії та Ізюмі з боку місцевих політиків та місцевих рад.

Слід зазначити, що Національна рада з питань телебачення і радіомовлення України чимало робить для поширення українських радіо- й телеканалів на Харківщині, зокрема:

– здійснюється моніторинг прийому українських та російських телерадіопрограм по всій області та складання динамічної мапи телерадіопростору Харківської області (Службові представника НР у Харківській обл. №№ 05/52 від 23.06.2015, 05/55 від 14.07.2015; від 31.03.2016; Лист представника НР начальнику Північно-східної філії «УДЦР» Водолазькому М. В. щодо прийому російських радіопрограм у ефірі області № 2/10 від 15.03.2016; Лист-відповідь директора ДП «ХОРТПЦ» Дергильова О. І. щодо складу передавачів у області; таблиця прийому російських радіопрограм у Дергачівському районі, лютий 2017; дослідження прикордонного мовлення – радіопроекти та телеканали Т2 з Росії – 23-24.04.2018, 18-21.05.2018, 04-05.09.2018, 21-22.11.2018; грудень 2019, березень 2020);

– моніториться стан готовності провідних радіо Харківщини до створення радіо мовлення громад (динамічна таблиця, створена 12.10.2017);

– здійснюється нагородження працівників та колективів радіо мовлення громад до професійних свят, а також обміну досвідом;

– відбувається ознайомлення ТРО з інформацією про умови конкурсів на отримання частот щодо впровадження цифрового телемовлення;

– ведеться підготовка інформації і участь у умовній робочій групі при Харківській облдержадміністрації щодо впровадження ідеї створення радіо мовлення громад (2016);

– узагальнюється зведена інформація стосовно діяльності провідних радіокомпаній та радіокомпаній, які мовлять в УКХ-діапазоні на території Харківської області (Службова представника НР № 05/61 від 31.05.2016);

– досліджується мовлення на актуальних частотах у мм. Балаклії та Первомайському (Службова представника НР № 06/53 від 22.07.2015);

– створенно групи та спільноти у фейсбуці «Телерадіопростір Харківщини» з метою інформування медійників області громадян про конкурси НР та інші події і отримання зворотнього зв'язку (30.01.2015);

– здійснюється дорадча робота щодо видачі дозволу на тимчасове мовлення – ефірне радіомовлення – РК «Приоскілля», смт Дворічна (Службова спеціаліста секретаріату від 09.02.2021);

– здійснюється втручання в кризові ситуації щодо перешкоджання діяльності радіомовлення громад КПБRR «ТРК «Оріана» та Ізюмської РК «Радіо-Ізюм», а також ситуації щодо мовлення, яке не розпочалося, з боку Новодолазької радіокомпанії (Службові спеціаліста секретаріату від 05.02.2021, Аналітична довідка щодо радіо мовлення громад від 10.02.2021);

– оприлюднюються проблеми інфобезпеки та приймання російських телерадіопрограм на Харківщині у наукових статтях і тезах до конференцій, проведених Національною академією державного управління при Президентові України;

– здійснюється методично-практична допомога жителям Валківського, Кегичівського, Коломакського, Чугуївського та інших районів (назви районів 2020-початку 2021) щодо прийому каналів T2;

– проводиться моніторинг програм провайдерів програмної послуги і ТОВ «Зеонбуд», спрямований на захист інформаційної безпеки країн, щодо виявлення ретрансляції телеканалів, розповсюдження яких законодавчо обмежується на території країни (з 2014-2015);

– готуються Аналітичні записки щодо стану мовлення, інформаційної безпеки, збільшення можливостей мовлення та впливу на його стан у Харківській області (Аналітична записка представника НР у Харківській області № 5/45 від 10.06.2015);

– провадиться робота спільно з працівниками МВС щодо виявлення фактів ретрансляції телепрограм, зміст яких не відповідає вимогам Європейської конвенції про транскордонне телебачення та чинного законодавства України, у телевізійних, кабельних та супутникових телекомунікаційних мережах готельних, санаторно-курортних, лікарняних, розважальних та інших закладів відпочинку (з серпня 2014; службові);

– ведеться постійний моніторинг російських телеканалів «Ретро», «Ностальгія», «24Док», «Усадьба», «Охотник и рыболов HD» з метою виявлення порушень українського законодавства тощо.

Національна рада активно реагує на можливі порушення міжнародного законодавства Російською Федерацією, а саме понаднормове збільшення потужності мовлення їхніх радіостанцій на території Харківської області. Зокрема щодо прийому радіопрограм 88.7 (Маяк), 91.4 (Маруся), 102.2 (Русское радіо), які чудово чути на відстані більше ста кілометрів від Белгорода. Щоправда, при цьому скарг щодо збільшення потужності мовлення російських радіостанцій до секретаріату представника НР у Харківській області, а також до Північно-східної філії «УДЦР», Харківської облдержадміністрації за даними працівників секретаріату не надходило.

Дослідження прикордонного мовлення у Харківській області ведеться постійно, особливо посилена робота з 2015 р. Здійснюється регулярний моніторинг прийому українських та російських телерадіопрограм по всій області та складання динамічної мапи телерадіопростору Харківської області (Службові представника НР у Харківській обл. №№ 05/52 від 23.06.2015, 05/55 від 14.07.2015; від 31.03.2016; Лист представника НР начальнику Північно-східної філії «УДЦР» Водолазькому М. В. щодо прийому російських радіопрограм у ефірі області № 2/10 від 15.03.2016; Лист-відповідь директора ДП «ХОРТПЦ»

Дергильова О. І. щодо складу передавачів у області; таблиця прийому російських радіопрограм у Дергачівському районі, лютий 2017; дослідження прикордонного мовлення – радіопроеграми та телеканали Т2 з Росії – 23-24.04.2018, 18-21.05.2018, 04-05.09.2018, 21-22.11.2018; грудень 2019, березень 2020).

Проведений аналіз ситуації в Харківській області дає підстави виокремити низку напрямків вирішення існуючих проблем в інформаційній сфері цього регіону. Зокрема, це:

- проведення заходів з боку органів публічного врядування регіону щодо екстенсивного розвитку місцевого ефірного радіомовлення (збільшення кількості радіоорганізацій місцевого мовлення);

- інтенсифікація розвиток місцевого ефірного радіомовлення (покращення якості програм, збільшення потужності мовлення, співпраця з вежами Харківської філії КРРТ – за словами директора філії Дергильова О. І., НСТУ для трансляції радіопрограм у Харкові розмістив передавач на вежі Національного університету «ХПІ», яка майже втричі нижча, ніж вежі КРРТ 280 м заввишки, відповідно з нижчою дальністю передавання радіосигналу);

- збільшення території покриття радіосигналом, побудова веж та становлення передавачів у Богодухові та Вовчанську (20 існуючих телевеж недостатньо, і з 2008-2009 рр. нові вежі не будувалися);

- посилення покриття території Харківської області телесигналом Т2 – це ітакож побудова веж і встановлення передавачів у Богодухові та Вовчанську (зараз жителі північно-західних територій області, наприклад, мм. Богодухів, Коломак, Валки, приймають телеканали Т2 з Сумської та Полтавської областей; 6 передавачів Т2, встановлених у області, недостатньо);

- розвиток цифрового мовлення у МХ-7;

- розвиток Інтернет-радіо та Інтернет-телебачення;

- стратегічним є також питанням розвитку і збереження цифрового телевізійного та радіомовлення громад Харківській області.

Якщо ж розглядати ситуацію в цілому по Україні, то на нашу думку, основними шляхами раціоналізації сучасної державної інформаційної політики в

Україні є:

- універсальне міжнародно-правове регулювання медіапростору, побудова єдиного європейського простору, з урахуванням простору світового;
- розвиток і підтримка комунікацій України зі світом, зокрема діалогу інтелектуальних еліт фахівців і експертів у світовому медіапросторі, ініціювання всеукраїнського, всеєвропейського та всесвітнього лінгвістичного діалогу;
- вдосконалення понятійно-категоріального апарату в галузі інформаційного права та інформаційного законодавства України;
- звернення до національної пам'яті, до філософських ідей Київської Русі, до ідей подорожі, кордоцентризму й відкритості;
- увага до контексту подій, текстів, тверджень; врахування ідей і думок одинаків (дослідників зі специфічним стилем роботи в умовах усамітнення та унезалежнення);
- забезпечення якісного контенту телерадіопрограм, залучення до участі в передачах вчених, фахівців, експертів, дотримання кодексу мовлення, надавання переваг у частині ретрансляції програмам суспільного мовлення;
- перехід від домінування в національному медіапросторі войовничої риторики двобою, до риторики злагоди й взаємного удосконалення, поступу до миру;
- запровадження політики ненасильства в медіапросторі та в цілому в суспільстві; приборкання «совкових» методів і підходів у інформаційній політиці, натомість запровадження на практиці антропоцентричних, ціннісно-орієнтованих підходів та принципів Належного урядування, впровадження суб'єктно-суб'єктнісних суспільних відносин, перехід від павутиння ієрархічних зв'язків до мережива взаємозв'язків і влади творчості;
- розвиток перекладацької діяльності й включення до Переліку адаптованих для трансляції в Україні телерадіопрограм, показу фільмів країн Євросоюзу та інших країн світу;
- розвиток культурно-освітнього простору як частки соціального простору й медіапростору України епохи метамодерну і популяризація вивчення кожним

українцем власної історії, в ідеалі – всезагальної гуманітарної освіти; визнання за університетами та академіями статусу центрів знань і джерел інноваційних ідей у суспільстві;

– посилення уваги до контенту, до індикаторів якості мови згідно з виконанням Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», прийнятого 25.04.2019.

3.3 Концептуальні засади динамічної моделі медіапростору в контексті формування антропоцентричної державної інформаційної політики України

Сучасний медіапростір як динамічна суперпозиція інфосфери, техносфери, соціоінфосфери і людини як носія ментальності і громадянської свідомості – це симуляція інформації як власної метасутності, іншими словами, самосимуляція. У зв'язку зі складністю самої сутності медіапростору, його багатоскладовою, поліконтекстною, хвильовою динамічною природою постає завдання визначити максимально його зміст у конкретній вихідній точці, за певних завданих параметрах або за невизначеності ситуації.

Динамічна система – це об'єкт чи процес, який характеризується своїм станом як сукупністю характеристик у певні моменти часу. Важлива відмінність динамічних моделей механіки і складніших областей соціальної сфери полягає у тому, що в механіці вид функціональних залежностей і величина коефіцієнтів можуть бути повністю визначені, а у складних системах необхідні додаткові дослідження для визначення цих параметрів. Тому математичний апарат системної динаміки, що застосовується в природознавчих дисциплінах, набагато складніше використовувати для кількісного аналізу динаміки соціальних систем де спостерігаються такі нелінійні та невизначені процеси як: циклічний розвиток, кризи як втрата стійкості, хаос, біфуркація, зародження та розвиток нових станів.

Медіапростір не є статичним. Він існує в умовах мінливого соціального, природного і космічного середовища, в умовах безлічі контекстів і метаявлень, і завдяки впливам цих зовнішніх умов медіапростір, тобто ментальна сфера, як ми

визначаємо медіапростір, відчуває відповідні коливання, викривлення і здатне набувати нових форм, структуру та змінювати свій характер та властивості.

Хаос новітнього часу, який виявляється у вигляді інформаційних, когнітивних воєн, насправді є і свідченням подальшої еволюції світу та ментальності людства, провісником зародження та розвитку нових станів і нової реальності. Тому моделювання динамічних процесів у медіапросторі – найважливіше завдання науки. На наше переконання, у центрі медіапростору завжди є людина, громадянин, особистість у її тісному взаємозв'язку з оточуючим ноосферним середовищем (рис. 3.1.)

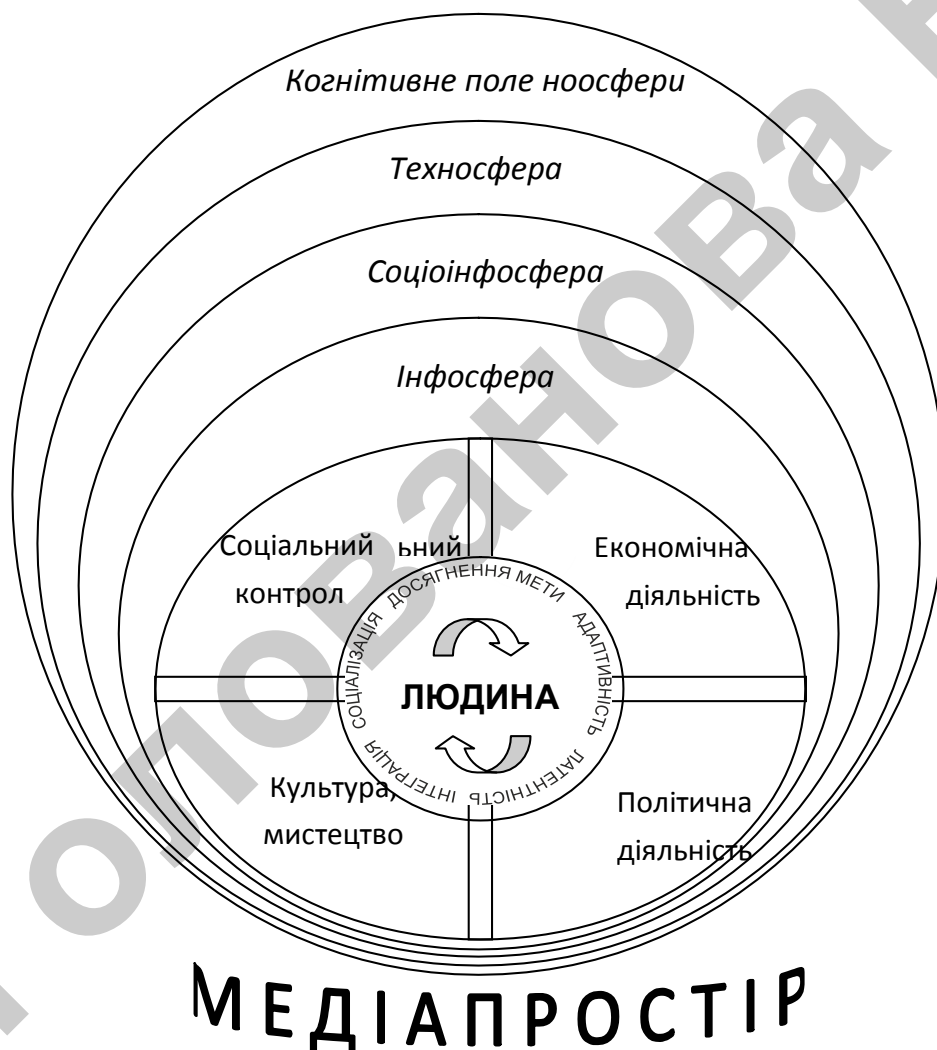

Рис. 3.1. Архітектура динамічної моделі медіапростору.

Архітектура й топологія динамічної моделі медіапростору обумовлюється низкою макропоказників – чинників ноосферного середовища. Модель може бути представлена більш чи менш детально, але принципи, засади цієї моделі

виглядають наступним чином. Візуально це умовно окреслена сфера, яка насправді меж не має, бо сама по собі є джерелом і приймачем хвиль, має хвильову природу. Зазначена модель є:

- за характером нелінійності – сутнісно нелінійною, багатофакторною,
- за характером процесів, які моделюються, – це вимушені коливання і коливання змішаного типу;
- за кількістю ступенів свободи – з безкінечним числом ступенів свободи, багатовимірною;
- за ознакою збереження енергії системи – це неконсервативно-дисипативна система;
- за стохастичними ознаками – стохастична система;
- за взаємодією з навколишнім середовищем – неавтономна система.

Розглянемо систему, на яку, крім пружної сили ($-kx$) і сил опору ($-r\dot{x}$), діє додаткова періодична сила F – додаткова сила, що змушує. Для коливань уздовж осі x :

$$m\ddot{x} = -kx - r\dot{x} + F_x$$

або

$$\frac{d^2x}{dt^2} + 2\beta \frac{dx}{dt} + \omega_0^2 x = f_x$$

де $f_x = F_x/m$, додаткова сила, що змушує, вона змінюється за гармонічним законом.

Це основне рівняння коливального процесу.

Через деякий час після початку дії примусової сили коливання системи відбуватимуться з частотою додаткової сили, що змушує, ω .

Рівняння вимушених коливань, що встановилися:

$$x = A \sin(\omega t + \phi)$$

Завдання знайти амплітуду A і різницю фаз між зсувом вимушених коливань і додатковою силою, що змушує.

$$\dot{x} = \frac{dx}{dt} = \omega A \cos(\omega t + \phi)$$

$$a_x = \frac{dU_x}{dt} = -\omega^2 A \sin(\omega t + \phi) = \omega^2 A \cos(\omega t + \phi + \pi/2)$$

Перетворимо x через косинус:

$$x = A \cos(\omega t + \phi + \pi/2)$$

Позначимо кут між зміщенням і додатковою силою, що змушує,

$$\alpha = \phi - \pi/2$$

Підставимо змінні до початкового рівняння:

$$\omega^2 \cos\left(\omega t + \phi + \frac{\pi}{2}\right) + 2\beta\omega \cos(\omega t + \phi) + \omega_0^2 \cos\left(\omega t + \phi - \frac{\pi}{2}\right) = \frac{F_0}{mA} \cos \omega t.$$

$$\omega^2 \cos\left(\omega t + \phi + \frac{\pi}{2}\right) + 2\beta\omega \cos(\omega t + \phi) + \omega_0^2 \cos\left(\omega t + \phi - \frac{\pi}{2}\right) = \frac{F_0}{mA} \cos \omega t.$$

Кожний доданок останнього рівняння можна подати у вигляді відповідного вектора, що обертається, амплітуди:

$$A_1 = \omega^2 \text{ амплітуда прискорення}$$

$$A_2 = 2\beta\omega \text{ амплітуда швидкості}$$

$$A_3 = \omega_0^2 \text{ амплітуда зміщення}$$

$$A_4 = F_0 / mA \text{ амплітуда додаткової сили, що змушує, причому } |A_3| > |A_1|.$$

Тоді за правилом додавання векторів:

$$\vec{A}_4 = \vec{A}_1 + \vec{A}_2 + \vec{A}_3$$

Геометрично

$$A_4^2 = (A_3 - A_1)^2 + A_2^2$$

Знаходимо амплітуду A:

$$A = \frac{F_0}{mA_4} = \frac{F_0}{m\sqrt{(A_3 - A_1)^2 + A_2^2}},$$

$$A = \frac{F_0}{m\sqrt{(\omega_0^2 - \omega^2)^2 + 4\beta^2\omega^2}}$$

Таким чином,

$$A \sim F_0 / m \quad \text{та} \quad \sim 1/\beta$$

При постійних F_0 , m і β амплітуда залежить тільки від співвідношення кругових частот змушує сили ω і вільних незагасаючих коливань системи ω_0 .

Початкову фазу вимушених коливань можна знайти з виразу

$$\operatorname{tg} \phi = \frac{A_3 - A_1}{A_2} = \frac{\omega_0^2 - \omega^2}{2\beta\omega}$$

Бачимо, що при

$$\omega = 0$$

коли частота додаткової сили, що змушує, дорівнює 0,

$$A = F_0 / m\omega_0$$

тобто амплітуда статична, коливання не здійснюються.

Якщо $\beta = 0$ згасання немає, зі збільшенням ω (але при $\omega < \omega_0$) амплітуда зростає і за $\omega = \omega_0$ різко зростає ($A \rightarrow \infty$). Це називається резонанс. При подальшому збільшенні ω ($\omega > \omega_0$) амплітуда знову зменшується.

Амплітуда буде максимальною при мінімальному значенні знаменника.

Для знаходження точки перегину візьмемо першу похідну за ω від підкореного виразу рівняння для амплітуди і прирівняємо її до нуля:

$$\begin{aligned} \frac{d}{d\omega} [(\omega_0^2 - \omega^2)^2 + 4\beta^2\omega^2] &= \frac{d}{d\omega} [\omega_0^4 - 2\omega_0^2\omega^2 + \omega^4 + 4\beta^2\omega^2] = -4\omega_0^2\omega + \\ &+ 4\omega^3 + 8\beta^2\omega = -4\omega(\omega_0^2 - \omega^2 - 2\beta^2) = 0. \end{aligned}$$

$$\omega_{\text{рез}} = \sqrt{\omega_0^2 - 2\beta^2}, \text{ резонансна частота.}$$

Для консервативної системи, де $\beta = 0$,

$$\omega_{\text{рез}} = \omega_0$$

$$A(t) = M(t) \frac{F(t)}{\beta}$$

Таким чином, ми отримали спрощену формулу, згідно з якою амплітуда коливання, збудження системи прямо пропорційна додатковій силі, яка діє на систему, і зворотно пропорційна коефіцієнту згасання.

Зазначивши параметр сили в умовних одиницях сили впливу (суперпозиції сил, і у цьому сенсі ми можемо розглядати рівняння скалярне і векторне, адже вплив неухильно модифікує різні елементи медіапростору), і розуміючи коефіцієнт згасання як показник стійкості системи, її здатності повернутися у

стійкий стан, беручи до уваги, що приведені рівняння не є лінійним, а залежить також від загального коефіцієнту $M(t)$, який, у свою чергу, певним чином пов'язаний у часі з усіма показниками, які характеризують і силу впливу, і стійкість системи, враховуючи, що на цей показник можуть впливати і конкретні емпіричні дані щодо кожного виду впливу, ми можемо, на нашу думку, здійснити спробу описати процес динамічної взаємодії МЕДІАПРОСТІР – ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ представленим рівнянням (за потреби воно уточнюється через викладки, наведені вище) і виведенням результатів в умовних одиницях.

При цьому розумітимемо, що медіапростір сам впливає на зовнішні сили, але процес взаємодії не має циклічного характеру, він є динамічним.

Щоб представити матрицю взаємодії МЕДІАПРОСТІР – ПОЛІТИКА, нагадаємо складові та властивості медіапростору. Рисами глобального медіапростору (елементами ідеалізованої динамічної моделі визначаємо наступні:

- рольова рівність держави та її інститутів поряд із іншими політичними акторами, у т. ч., неформальними структурами у виробництві рішень;
- продукування соціального капіталу;
- мережевий принцип взаємодії у хвильовому просторі (суперпозиція «ланцюгів», зіркоподібна взаємодія, загальноканална інтегрована супермережа, комбінація різних фрагментів на кшталт GAFAM);
- простір реаловірного типу з суттєвим переважанням цифрових технологій;
- активне формування політичних, професійних, міжуправлінських, нетипових спільнот різних рівнів від національних до наднаціональних;
- формування спільних норм та критеріїв оцінки ефективності дій;
- здійснення обміну ресурсами, у т. ч., інтелектуальними, створення спільних ресурсів;
- медіаполілог як налагоджена система формальних та неформальних комунікацій;

– водночас довготривала або ситуативно короткотривала відсутність єдиного уявлення про цілі та завдання і чіткого розуміння стратегії, кризи взаєморозуміння;

– максимально відкрита й активна система.

Медіапростір та його характеристики є по суті базою баз даних, що саме по собі потребує формалізації. Як потребує формалізації процес впливу на нього різних чинників і його «відповідь» на впливи як взаємодія.

Прорахування таблиці Excel дає матрицю значень (див. табл. 3.1), наприклад, амплітуди коливання параметрів різних складових медіапростору, які є характеристиками медіапростору у заданих впливу (тут обираємо умовно 12-бальну шкалу оцінки).

Таблиця 3.8.

Амплітуда коливання параметрів різних складових медіапростору

	Наука, освіта	Книг., бібл.	Мист., культ.	ІТ Вірт. прост.	Право, політ.	Медіа, полілог	Еко- номіка	Людина, суспільс.
Формалізм у держ. інфополіт.	10	10	10	3	9	7	10	10
Недосконале законодавство	9	7	9	5	9	7	10	10
Антикомунікація у суспільстві	11	9	7	3	9	7	9	10
Брутальність парадигм	9	7	10	3	11	10	10	11
«Культура відміни»	11	11	11	5	9	9	9	11
Низька особиста культура	10	10	10	5	10	9	10	11
Панування культу обслуговування	11	9	10	3	10	10	10	11
Переривання традицій	11	9	10	5	9	9	9	10
Втрата ціннісних орієнтирів	10	10	10	7	9	9	11	12
Недостатня антроп. спрям.	11	10	11	7	11	10	11	12
Культура мовч., «підпілля»	9	7	9	3	9	9	9	10
Внутрішня та зовнішня емігр.	10	9	9	5	7	7	9	9
Недоліки мовної політики	7	9	7	3	5	5	5	5

Симулякризація мови	8	7	7	5	5	7	5	9
Опозиційність сусп. та держави	9	9	9	5	9	8	10	11
Глобалізація суспільства	0	0	0	0	0	0	2	3
Фрагментація суспільства	3	3	5	3	9	7	9	10
Диджиталізація життя	1	1	2	0	1	2	2	3
Обмеження з метою безпеки	3	2	3	3	4	3	4	7
Викривлення інформації	7	7	7	5	7	9	7	10
Інформаційна експансія	7	5	7	3	7	9	9	10
Природні лиха	9	5	9	3	5	7	11	12

Опишемо тенденції щодо деяких викликів-сил, відображених у матриці, які діють на медіапростір. Наприклад, чому такі значення амплітуди пропонуються щодо впливу мовної політики? Ми взяли до уваги різні фактори, найбільш неоднозначні, і мовна політика відображається у матриці коливаннями, які відповідають тенденціям. Розглянемо їх.

Характерною рисою сучасної мовної ситуації України є поширення на її території української, російської, інших мов національних меншин, а також різних форм українсько-російського білінгвізму, діалектів української та входження у вжиток все більшої кількості запозичень з іноземних мов, зокрема англійської, особливо у сфері понять і громадсько-політичної сфери буття.

За умов конкуренції двох або кількох мов у одній країні особливо важливим для виживання мови є її комунікативна потужність. За цим параметром мовні ситуації поділяються на рівноважні і нерівноважні. За рівноважної мовної ситуації обидві мови мають однаково сильну комунікативну потужність. Прикладом може бути мовна ситуація Бельгії, де співвідношення французької і нідерландської мов приблизно однакове. Нерівноважна мовна ситуація спостерігається в країнах Західної Африки. Тут місцеві мови переважають за показником демографічної потужності, але поступаються європейським за комунікативною потужністю. Як зазначає Н. Мечковська, «комунікативний

фактор у долях мов є настільки важливим, що іноді він впливає на демографічну динаміку: молоді покоління етносу, який демографічно переважав у певному поліетнічному соціумі, могли поступово переходити на мову чисельно меншого етносу, однак з більшим набором комунікативних функцій і сфер використання, що з часом змінило й чисельне співвідношення груп населення, які використовують різні мови, на користь комунікативного лідера» [39b]. Як приклад Н. Мечковська наводить історію поширення мови суахілі, яка на початку ХХ ст. була рідною всього для 2 мільйонів населення Східного узбережжя Центральної Африки, тоді як нині кількість її носіїв, за різними джерелами, становить приблизно 35-50 мільйонів осіб. Подібні процеси розвинулись в Індонезії і на Філіпінах, де загальноживаними (і державними) стали мови аж ніяк не найчисельніших етносів – відповідно індонезійська і тагалійська [94; 95; 96].

Одним із найбільш ґрунтовних всеукраїнських опитувань, під час яких досліджували мову спілкування в Україні, є дослідження, проведене в березні 2015 року соціологічною групою «Рейтинг» на замовлення Міжнародного Республіканського Інституту. Воно проведене в усіх обласних центрах, окрім окупованих центрів Донбасу та Криму. В рамках цього дослідження було опитано 17.000 респондентів безпосередньо в обласних центрах [3].

Абсолютна більшість мешканців обласних центрів у Західній Україні і відносна більшість у Центральній Україні спілкуються вдома українською мовою. Цей показник становить у Львові 93%, у Вінниці – 70%, у Черкасах – 52%, у Полтаві – 47%, у Києві – 27%. Водночас російською спілкуються вдома у Харкові 84%, в Одесі – 78%, у Дніпропетровську – 58%, у Чернігові – 41%, у Києві – 32%, у Кіровограді – 26%. Значна частина городян спілкується вдома як українською, так і російською.

На окупованих територіях Криму, Донеччини і Луганщини здійснюється стрімка примусова русифікація, українську мову витіснено майже з усіх сфер суспільного життя. У Криму відбувається примусове й жорстке витіснення української мови з освіти. Так, зокрема, в єдиній україномовній школі-гімназії в Сімферополі залишили тільки одну паралель з чотирьох з навчання українською

мовою. До російської окупації в Криму працювало 7 шкіл суто з українською мовою навчання.

Так само на території «ДНР» та «ЛНР» відбувалося переведення шкіл із українською мовою викладання на російську, ліквідація класів з українською мовою навчання, зменшення кількості годин на вивчення української мови у школах. Повністю вилучити українську мову й літературу зі шкільної програми окупанти не наважились, однак кількість годин було істотно зменшено.

Мовну ситуацію в Україні яскраво ілюструє аналіз сфери книговидання та друкованої преси. Аналіз даних, зібраних Книжковою палатою України, засвідчує стійку негативну тенденцію до сумарного тиражу книг, виданих українською мовою – лише 2018 року намітилося зростання. У 2014 році сумарний тираж україномовних газет значно впав і становив близько 29,5 % від загального тиражу всієї преси. 2017 року частка газет українською мовою в сумарному тиражі газет за рік дещо зросла й становила 32%. З випуском журналів та інших періодичних видань ситуація ще гірша, ніж з газетами. Журнали, що видаються російською мовою домінували в 2013 році переважною більшістю у 82,5 % частки із загальної кількості тиражів, а в 2014 році збільшили свою частку до 85,6%, залишивши україномовні журнали із ганебно малою часткою в 9,9 % [3].

Варто відзначити, що в результаті цілеспрямованої державної інформаційної політики в Україні у 2018-2020 рр. відсоток книжкової та газетної україномовної продукції помітно зріс. Так, відсоток відношення книжок українською до загальної кількості виданих за рік книжок склав 77,1 %, до загального накладу виданих книжок – 83,1 %. Відповідні показники для газет українською 2020 р. склали 56,0 % і 36,8 %, для періодичних видань (окрім газет) залишилися на попередньому рівні – 29,8 % і 32,7 % . Щоправда, за загальним накладом у виданні періодики та газет лідирує російськомовна продукція [69; 81].

В сучасних умовах домінування глобального інформаційного простору та все більшого переважання впливу віртуальних каналів масової комунікації над традиційними особлива увага має приділятися електронним медіа. Так, починаючи з 2016 р., Національна рада України згідно з Законом України від 16

червня 2016 р. № 1421-VIII «Про внесення змін у деякі закони України щодо частки музичних творів державною мовою в програмах телерадіоорганізацій» постійно здійснює моніторинг мовлення регіональних та місцевих радіостанцій на предмет виконання ч. 2 та ч. 5 ст. 9 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» у частині обсягу пісень та ведення передач державною мовою та моніторинг мовлення регіональних та місцевих телекомпаній на предмет виконання ст. 10 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» щодо мови аудіовізуальних (електронних) засобів масової інформації.

Ця робота у Харківській області здійснюється за участю автора дисертації. Від листопада 2016 рр. до жовтня 2021 рр. нами проведено 136 добових моніторинги програм 12 місцевих та регіональних радіокомпаній, які мовлять у FM-діапазоні, і 59 тижневих моніторингів місцевих телемовників на предмет дотримання мовних квот і програмного наповнення. Результати моніторингів у першому півріччі 2021 р. наведені в Додатках В та Г.

Місьцеве та регіональне українське телерадіомовлення на Харківщині створює так званий "Радіопояс безпеки", що охоплює велику частину прикордонних територій. Зокрема, в Харківській області первісно було **9** таких радіоорганізацій, з них **3** не розбудувалися, незабаром має отримати дозвіл на тимчасове мовлення на прикордонній території ще **1** місцева радіоорганізація – у смт Дворічна, то працюватиме **7**, їх доповнюють **3** приватні місцеві радіокомпанії ефірного мовлення на території області та **6** у м. Харкові, **7** регіональних, і незабаром буде створена ще **1** приватна місцева радіоорганізація – у смт Солоницівка Дергачівського району (**16** місцевих радіоорганізацій ліцензовані зараз, буде **18**), НСТУ, проводові радіо. При цьому радіо мовлення громад у своїх програмах, окрім власних передач, транслюють передачі національного суспільного мовника НСТУ: «Українське радіо», «Промінь», «Культура». Радіо мовлення громад зараз є потужними медіамайданчиками, завдяки яким в ефірі області звучать змістовні бесіди з важливих питань із експертами, представниками місцевої влади, фахівцями з різних галузей, громадянами різних соціальних верств – місцевими жителями, відомими діячами й гостями даних

місцевостей. Ці майданчики вкрай важливі за умов, зазначених вище, а також у зв'язку з тим, що Харківщина має велику територію (31,4 тис. кв. км), ландшафт області пагорбистий, і є місцевості, де в ефірі не приймається впевнено жодна українська радіопрограма, натомість приймаються до **15** радіопрограм з Росії.

Телемовлення Харківщини представлене **11** місцевими телеорганізаціями ефірного, у т. ч., цифрового, мовлення та **1** регіональним мовником, а також **6** місцевими кабельного мовлення та **1** регіональним мовником.

Водночас у ефірі прикордонних територій Харківщини присутні також від **8** до **20** російських цифрових телепрограм. При цьому українські цифрові телепрограми на значній частині території області приймаються невпевнено (велика територія, ландшафт, погодні умови, недостатня кількість передавачів і невизначеність планів щодо збільшенні цієї кількості з боку ТОВ «Зеонбуд» тощо).

Важливою складовою державної інформаційної політики є освітня політика. На відміну від попередніх років, упродовж 2014-2015 навчального року в освіті спостерігалася в загальному позитивна динаміка, хоча й повільна тенденція до збільшення частки українських шкіл та учнів, що навчаються українською мовою. Частка школярів, що здобувають освіту українською мовою, у 2014/15 році сягнула 90,8 %, зрісши за рік на 9 %. Найменше школярів навчаються українською мовою на Донеччині (59 %), найбільше – на Рівненщині (100 %). У Києві навчаються українською 97% школярів, на Полтавщині 98 %, на Дніпропетровщині 81 %, на Харківщині 74 %, на Одещині 70 % [3].

Слід зазначити, що мовну ситуацію на краще істотним чином змінив Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», прийнятий 25 квітня 2019 р. У найнебезпечніші перші місяці воєнних дій рішення зберігати правовий status quo у мовній сфері було тактично правильним і допомогло заспокоїти страхи частини громадян України, що перебували під впливом російської пропаганди і боялися міфічної «насильницької українізації». Однак намагання під приводом «єднання країни» перевести лінію на легітимізацію русифікаторського закону і толерантне ставлення до русифікації

взагалі в ранг постійної політики є небезпечним. Як небезпечним є «буквальне» тлумачення окремих положень нового закону і підміна якості виконання закону формалізованими статистичними підходами. Також, на нашу думку, небезпечною є ситуація формалізованих підходів до реалізації мовної державної політики на прикордонні у Закарпатській, Чернівецькій, Харківській областях, а також у прифронтовій та буферних зонах у Луганській та Донецькій областях. Недосконаліми є підходи і щодо мови жителів України – представників українсько-єврейської ідентичності.

Слід констатувати, що процес інформаційних перетворень у світі незворотний, у наші дні створюється нова карта світу – інформаційна, яка показує стан даної сфери в кожному його регіоні. Одним з інструментів побудови збалансованої інформаційної політики світу та окремих національних держав є полілог – полілог людей, держав і корпорацій.

Транснаціональні спільноти інтелектуалів та експертів, які ведуть полілог, за складом сталі та вибрані, за кількістю можуть бути не такі великі, проте вони постійно збільшуються. У цьому сенсі актуальний антропологічний підхід до вивчення цих груп та їх співпраці й медіадіалогу, – можливо, з залученням інструментарію та понятійної бази соціальної та культурної антропології, доводить у монографії, яка щойно вийшла, молодий дослідник В. Мельник [426', об'єктом якої і є дослідження малих соціокультурних груп у високорозвинених суспільствах (у даному випадку – малих за обсягом, всесвітніх за територією буття і впливу).

Якщо говорити про транснаціональні спільноти інтелектуалів у термінах глобального громадянського суспільства, то це – «спільноти одиночок», спільноти творчі, частіше «неофіційні» (якими часто є і спільноти всередині країн – творчі, юридично не оформлені). Такі спільноти відрізняються від таких складових глобального громадянського суспільства, як міжнародні неурядові організації (МНУО), організації волонтерів тощо. МНУО завжди виконують важливі функції. Приклади МНУО: «Міжнародна амністія», «Червоний Хрест», «Оксфам», «Грінпіс», Фонд Рейгана-Фассела, Фонд Форда, Фонд Карнегі, Фонд Конрада

Аденауера, «Freedom House», Форум з питань раннього упередження та раннього реагування (Великобританія-Нідерланди-Росія-США-Канада), Регіональна комісія зі встановлення істини щодо військових злочинів (Боснія-Сербія-Хорватія), Європейська платформа для запобігання конфліктам і трансформації, «Eurostep» (Бельгія). У контексті подій і часу як учасники актуального суспільного діалогу – волонтерські організації України: «Народний тил», що включає «Колеса народного тилу», «Медичний народний тил», «HelpArmy», «Крила Феніксу», «Армія SOS», «Народний проект», «Волонтерська сотня», харківська мережа волонтерських груп «Help Army30» [161].

Діяльність і діалог (полілог) «одиначок» більш вільний, мобільний, разом із тим можуть бути у меншій мірі планованими й методологічно досконалими, ніж діяльність МНУО. І така діяльність менше підтримувана ззовні фінансово. Але «злети геніальності», винаходи, відкриття й безмежна, невпинна творчість і праця, відкритий і вільний діалог притаманні передусім «спільнотам одиначок».

Ідея наднаціональних неурядових структур поряд із урядовими у процесі прийняття рішень Європейським союзом, метод Спільноти свідчать про те, що наперед у сучасну епоху виходять наднаціональні, міжнародні неурядові організації й діалог між ними [59; 60; 61; 87].

Різні прояви глобального громадянського суспільства, зокрема якості суспільного діалогу, є предметом дослідження науки (Європейське дослідження цінностей (EVS), Світове дослідження цінностей (WVS), «Євробарометр», дослідження Лабораторії глобального громадянського суспільства Лондонської школи економіки) – досліджуються питання доброчинності, благодійності та волонтерської діяльності.

Що стосується інформаційної політики держав, було б невірним ігнорувати діяльність «недержавних утворень» та інших учасників процесу. Бо поряд із глобалізацією «згори» є міжнародні суспільні сили, неурядові та міжнаціональні організації, окремі громадяни, які «знизу» виступають за мир, права людини, безпеку особистості, охорону навколишнього середовища. Зокрема таке бачення запропонував Бенедикт Кінгсбері [207].

Запропонована динамічна модель медіапростору включає як один з основних елементів опис-нарратив за нашими параметрами, і сам опис-нарратив є результатом застосування філософського інструментарію, подібного до методів «розглядання-споглядання», які застосовуються у програмуванні, – MIPmapping та Parallax occlusion mapping.

MIPmapping – це метод текстурування, що використовує кілька копій однієї текстури з різною деталізацією. Назва походить від лат. *multum in parvo* — «багато в одному». Зображення найкраще виглядає, коли деталізація текстури близька до роздільності екрана. Якщо вона дуже низька (текстура занадто маленька/об'єкт дуже близько), виходить розмите зображення. Якщо ж роздільність текстури дуже висока (текстура занадто велика/об'єкт дуже далеко), отримуємо випадкові пікселі — а значить, втрату дрібних деталей, мерехтіння і великий відсоток промахів в кеш. Краще мати декілька текстур різної деталізації і накладати на об'єкт ту, яка найбільш підходить в даній ситуації.

У нашому випадку розглядаємо медіапростір – ментальну сферу – як картинку за умов багатьох змінних, які, у свою чергу, як індикатори характеризують дану державну інформаційну політику (наприклад, стиль політики, якість комунікації у суспільстві та наявність зворотних зв'язків, чутливість, суб'єкт-суб'єктність, горизонтальна співпраця, вирішувані проблеми, індекси впровадження), при цьому картинка залежить і від самого медіапростору як такого, як дієвого начала, і за умов різної роздільності маємо кілька копій, кілька споглядань-вивчень картинки, і, нарешті, маємо якомога більш повний опис картинки, опис-нарратив медіапростору. Це буде опис складових медіапростору, його характеристик, - саме тих, які ми зазначили у перших двох розділах, а також спеціальних характеристик, які цікаві для конкретних питань. У фізичному вираженні мається на увазі просто кілька випадків споглядання за медіапростором, вслуховування у нього, за різними термінами споглядання, з різним ступенем заглиблення у питання, і відтворення єдиної цільної картини.

Для більш об'ємної (конвергентної, більш чіткої, «рельєфно» вираженої) картини застосовується метод, подібний до Parallax occlusion mapping, який

використовується для процедурного створення тривимірного опису текстурованої поверхні. Фізично у нашому випадку це означає, що ми «дошліфовуємо», доуточнюємо факти щодо медіапростору, його характеристик, і авжеж не забуваємо про головну його «складову» - людину, - адже медіапростір, як зазначено, є репрезентацією передусім соціального простору.

Якщо ми уявимо собі, що кожний елемент зображення на малюнках, які ілюструють два підходи у програмуванні, являє собою пакет інформації, то нам зрозуміліше стане, що такий пакет інформації може бути образом іншого пакету інформації, а саме картинкою, описом-нарративом, набором даних про медіапростір.

Простіше кажучи, ми зупинилися на найбільш наочних, зримих методах математичного характеру, щоб пояснити сутність запропонованого нами методу-моделі, і щоб застосувати ці методи програмування за необхідності. Тим паче такий підхід дозволить не тільки визначати медіапростір як данність, а і програмувати його, завдаючи відповідно конкретні параметри політики держави або інтервали цих параметрів.

Таким чином, запропонована нами динамічна модель медіапростору характеризується мультиконтекстним, безкордонним, багатовимірним та мережевим хвильовим характером, синергетично-кумулятивними перетинаннями національного і глобального медіапростору, принциповою неможливістю впорядкованого й цілісного управління та урядового або іншого зовнішнього регулювання медіа-контенту, нарративів і каналів розповсюдження як ключових чинників актуалізації проблематики захисту інформаційного суверенітету та інформаційної безпеки в процесах реформування сучасної державної інформаційної політики.

Висновки до розділу 3

Проведене у даному розділі дослідження дає підстави для виокремлення наступних положень та узагальнень:

Охарактеризовано проведені автором в контексті реалізації поставлених в даному дисертаційному дослідженні завдань науково-комунікаційні проекти «Розвиток інформаційного простору південно-східної Харківщини» та «Прозорі вибори», здійснені за підтримки Фонду розвитку ЗМІ Посольства США в Україні, в яких приймали участь місцеві органи влади та редакції видань 10 районів Харківської області, 50 конкретних журналістів; проведені круглі столи з питання співробітництва медіа і влади тощо.

Також подано результати проведеного у лютому-листопаді 2019 р. міжнародного експертне опитування на тему «Особливості реалізації інформаційної політики в Україні та світі» (українською, російською та англійською мовами). У опитуванні взяли участь 23 експерти, які представили своє бачення як сутності й властивостей медіапростору, так і стану та проблем формування й реалізації державної інформаційної політики в Україні. Узагальнюючим баченням медіа-експертами ключових трендів сучасного стану, тенденцій функціонування та проблем сучасної інформаційної політики держави в Україні та світі визначено наступне: запровадження універсальності підходів на основі критичного мислення та раціонального відстоювання національних інтересів; утвердження просвітницьких та духовно-ціннісних стандартів законотворчості й публічно-управлінської діяльності; дерадикалізація суспільних настроїв в Україні засобами комунікації; подолання неоднозначності політики щодо мов меншин; підвищення ролі спільнот вчених, митців, експертів, громад в ухваленні та реалізації публічно-управлінських рішень як на центральному, так і на регіональному та місцевому рівнях тощо.

Встановлено, що державна інформаційна політика певною мірою є як продуктом діяльності керівних суб'єктів національної системи публічного

врядування, так і об'єктом управління з боку глобального медіапростору, відтак взаємозв'язок державної інформаційної політики та медіапростору – це динамічна модель, у якій наявні прямі, зворотні, перехресні лінійні і нелінійні зв'язки. Відтак у сучасних умовах державна інформаційна політика мусить бути одночасно як проактивною (такою, що формує та розповсюджує в глобальному інформаційному просторі ключові меседжі та наративи держави, пропагує її цінності та захищає інтереси), так і реактивною (такою, що здійснюється як оперативна реакція владних органів на ті чи інші нагальні виклики та загрози медіапростору).

Проаналізовано ситуацію, яка склалася в українському медіапросторі та рівень ефективності проактивної й реактивної державної інформаційної політики України репрезентованих різноманітними міжнародними рейтингами, що складаються за тими чи іншими чинниками інформаційно-комунікаційної діяльності та інформаційно-комунікаційних технологій та визначено, що за більшістю показників наша держава займає далеко не бажані місця й знаходиться в нижніх частинах світових рейтингів. Певною мірою це пов'язано з об'єктивними процесами, що відбуваються в медіапросторі та несуть з собою загрози інформаційно-психологічного та інформаційно-технічного характеру. Охарактеризовано найсуттєвіші з викликів та загроз глобального й національного медіапростору та низку відповідних заходів, які запроваджувалися в Україні стосовно захисту національного інформаційного суверенітету на посилення інформаційної безпеки держави.

Зазначено, що з урахуванням географічного розташування різні окремі регіони та області України знаходяться під різним – більшим чи відносно меншим тиском інформаційних загроз. Так, через військову агресію Росії на Сході України, чи не найбільша кількість загроз гібридної інформаційної війни РПФ проти України приходить на Луганську, Донецьку та Харківську області, що мають безпосередні спільні з Російською Федерацією державні кордони. Тому автором був проведений окремий аналіз медіапростору прикордоння Харківської області, в результаті якого синтезовано низку напрямків вирішення існуючих

проблем в інформаційній сфері цього регіону.

Виокремлено та обґрунтовано перспективні напрямки раціоналізації сучасної державної інформаційної політики в Україні, зокрема таких як: універсальне міжнародно-правове регулювання медіапростору, побудова єдиного європейського простору, з урахуванням простору світового; створення понятійно-категоріального апарату в галузі інформаційного права та інформаційного законодавства України; забезпечення якісного контенту телерадіопрограм, залучення до участі в передачах вчених, фахівців, експертів, дотримання кодексу мовлення, надавання переваг у частині ретрансляції програмам суспільного мовлення; переходу від домінування в національному медіапросторі войовничої риторики двобою, до риторики злагоди й взаємного удосконалення, поступу до миру; розвиток і підтримка комунікацій України зі світом, зокрема діалогу інтелектуальних еліт фахівців і експертів у світовому медіапросторі, ініціювання всеукраїнського, всеєвропейського та всесвітнього лінгвістичного діалогу; запровадження політики ненасильства в медіапросторі та в цілому в суспільстві; приборкання «совкових» методів і підходів у інформаційній політиці, натомість запровадження на практиці антропоцентричних, ціннісно-орієнтованих підходів та принципів Належного урядування, впровадження суб'єктно-суб'єктнісних суспільних відносин, перехід від павутиння ієрархічних зв'язків до мережива взаємозв'язків і влади творчості.

Запропоновано концептуальні засади динамічної моделі медіапростору, що характеризується мультиконтекстним, безкордонним, багатовимірним та мереживим характером, синергетично-кумулятивними перетинаннями національних і глобального медіапростору, принциповою неможливістю цілісного управління та регулювання медіа-контенту і каналів розповсюдження як ключових чинників актуалізації проблематики захисту інформаційного суверенітету та інформаційної безпеки в процесах реформування сучасної державної інформаційної політики.

Матеріали цього розділу оприлюднені в публікаціях [25], [27], [29], [34], [36], [39], [45], [46].

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення науково-теоретичного завдання, що полягає в обґрунтуванні особливостей функціонування сучасного медіапростору в умовах формування та реалізації державної інформаційної політики та розробки на цих засадах перспективних напрямків подальшого вдосконалення антропоцентричної, ціннісно-орієнтованої моделі інформаційної політики держави, *що дало змогу дійти наступних висновків:*

1. Світове суспільство стоїть на порозі переходу від техногенезу до антропогенезу, до утворення світової спільноти людей. Новий рівень існування потребує нового розуміння таких сутностей, як інформація, медіапростір, інформаційна політика держави. Нові умови життєдіяльності соціуму породжують нові інформаційні феномени. Серед таких явищ в сучасному світі все більшу роль відіграє феномен медіапростору, що охоплює кілька середовищ: техносферу, інфосферу, соціоінфосферу та є певною мірою синонімічним поняттям «ноосфера» та «ментальна сфера». Обґрунтовано авторське тлумачення поняття «медіапростір» в умовах глобальної реальності як багатоаспектної суперпозиції кумулятивної взаємодії трьох видів просторів – трьох основних вимірів глобальної реальності: інформаційного, віртуального та фізичного, які в синергетичній сукупності становлять собою ментальну ноосферу та характеризуються домінантним впливом на соціальний простір, динамічною пластичністю, всюдисутністю, маніпулятивним характером протікання комунікаційних процесів.

2. На основі систематизації історико-філософських наукових підходів до історичного генезису державної інформаційної політики України виокремлено ключові концепти філософії інформаційної політики Київської Русі-України та визначено, що головною особливістю формування та реалізації державної інформаційної політики на українських теренах є киевоцентризм, як ключовий

концепті філософії української інформаційної політики від часів Київської Русі до сьогодення. В такому розумінні роль української столиці стає вирішальною у геополітичному, націєутворюючому, історико-культурному, духовно-ціннісному, людиновимірному, мовному тощо аспектах. Саме Київ як столиця є центром, який цементує єдність держави і забезпечує гармонійне співіснування регіонів України, надає ментальному полю, медіапростору країни національних духовних і естетичних властивостей, притаманних кращим особистостям і втіленим у кращі зразки науки і мистецтва. Прогностично саме Київ здатний бути зразком державницьких підходів. Києвоцентризм стає чинником збереження й розвитку не тільки українського суспільства, а й усього світу.

3. Встановлено чіткий взаємозв'язок та взаємовплив і взаємообумовленість функціонування медіапростору та процесів формування й реалізації державної інформаційної політики. Охарактеризовано такі новітні феномени-складові сучасного медіапростору, як наративи, фрейми, семантичні мережі, гештальт, скрипти, концепти, концептосфери, які структурують ментальне поле ноосфери та сприяють закріпленню суб'єктивного сприйняття впорядкування навколишньої реальності. В такому контексті сучасна інформаційна політика держави розглядається як реактивна діяльність органів публічної влади у відповідь на виклики формування нового базового медіапростору – реаловірту – тривимірного світу безмежних можливостей і властивостей, процеси стрімкого розширення реаловірту на основі створення нової системи відтворення сигналів, руху інформаційних потоків, в ході яких усуваються всі традиційні обмеження фізичного простору, скасовується будь-яка географічну віддаленість; відбувається формування *Ното medium* (людини медійної) та нової – медійної цивілізації.

4. Державна інформаційна політика реалізується органами публічного врядування в публічній сфері засобами та інструментами публічності влади на основі відкритості та прозорості функціонування влади, участі громадськості у формуванні політичного порядку денного та ведення рівноправного діалогу, та ширше – полілогу – між структурами публічного врядування та суспільством. Така політика в Україні за весь період її незалежності неодноразово зазнавала

трансформаційних змін, систематизованих за окремими подіями з їх прив'язкою до історичного часу на 7 наступних періодів розвитку медіапростору та інформаційної політики незалежної України: 1. Період початкової інституціоналізації інформаційної політики (1991–1997 рр.); 2. Період "України без Кучми" (1998–2004 рр.); 3. Період революційного романтизму (2004–2009 рр.); 4. Період інформаційного аутсорсингу (2010–2013 рр.); 5. Період повстання Гідності (2014–2015 рр.); 6. Період формування системи інформаційної безпеки України (2016–2020 рр.); 7. Період турбулентності, наростання інформаційних війн та початку цифрової трансформації (2020–2021 рр.).

5. Сучасна державна інформаційна політика формується на базі суспільних відносин, які пов'язані з інформацією та інформаційною інфраструктурою, вона працює з контентом, суспільними цінностями, менталітетом суспільства й має на меті стабілізацію та розвиток політичної системи та водночас покликана відповідати нагальним запитам суспільства, громад, людини. В цілому державна інформаційна політика має забезпечувати національні інтереси у інформаційній сфері та національний інформаційний суверенітет. З цією метою в державі формується структурно-функціональна система інституцій державної інформаційної політики України, що базується на безумовному підпорядкуванні принципів та функціоналу діяльності усіх суб'єктів ієрархічної ланки публічної влади. Проведений аналіз діяльності таких інституцій засвідчив, що існуючі практики у забезпеченні національного інформаційного суверенітету та інформаційної безпеки в Україні не є гнучкими і чутливими та здебільшого є неефективними й свідчать про слабку кадрову політику у державі, яка апорі не здатна забезпечити сильну інформаційну політику держави.

6. За умов викликів і загроз глобального медіапростору, що посилюються економічною кризою, воєнною експансією Росії на Донбасі та розв'язанням проти України інформаційної війни, наша держава мусить виробляти свою інформаційну політику з урахуванням таких викликів, вивчати досвід формування інформаційної політики у країнах ЄС та інших країнах світу. Узагальнення та систематизацію досвіду формування та реалізації державної інформаційної

політики зарубіжних країн і роль комунікацій у становленні глобального й національних медіапросторів, дали змогу охарактеризувати 4 провідні світових моделей державної інформаційної політики: Європейську, Англосаксонську, Азійську (японську) та Китайську. Домінуючими особливостями в двох перших моделях є ліберальний підхід держави до регулювання інформаційного ринку й наголос на побудові супермагістралей та їх універсальному обслуговуванні, в той час як в двох останніх приділяється більше уваги державному регулюванню ринку, спостерігається прагнення встановити зв'язок між традиційними культурними цінностями і невідворотними соціальними змінами.

7. Державна інформаційна політика певною мірою є як продуктом діяльності керівних суб'єктів національної системи публічного врядування, так і об'єктом управління з боку глобального медіапростору, відтак взаємозв'язок державної інформаційної політики та медіапростору – це динамічна модель, у якій наявні прямі, зворотні, перехресні лінійні і нелінійні зв'язки. Відтак у сучасних умовах державна інформаційна політика мусить бути одночасно як проактивною (такою, що формує та розповсюджує в глобальному інформаційному просторі ключові меседжі та наративи держави, пропагує її цінності та захищає інтереси), так і реактивною (такою, що здійснюється як оперативна реакція владних органів на ті чи інші нагальні виклики та загрози медіапростору). З метою верифікації відповідності дій владних структур України в національному та глобальному медіапросторі проведено міжнародне експертне дослідження фахового бачення як сутності й властивостей медіапростору, так і стану та проблем формування й реалізації державної інформаційної політики в Україні.

8. Визначено, що в умовах розбалансування держави, руйнації старих підходів і водночас повертання реакційних підходів різних диктатур інформаційна політика України бачиться здебільшого відсутньою або нерезультативною, у гіршому випадку помилковою навіть шкідливою. Проаналізовано ситуацію, яка склалася в українському медіапросторі та рівень ефективності проактивної й реактивної державної інформаційної політики України репрезентованих різноманітними міжнародними рейтингами, що

складаються за тими чи іншими чинниками інформаційно-комунікаційної діяльності та інформаційно-комунікаційних технологій та визначено, що за більшістю показників наша держава займає далеко не бажані місця й знаходиться в нижніх частинах світових рейтингів. Певною мірою це пов'язано з об'єктивними процесами, що відбуваються в медіапросторі та несуть з собою загрози інформаційно-психологічного та інформаційно-технічного характеру. Охарактеризовано найсуттєвіші з викликів та загроз глобального й національного медіапростору та низку відповідних заходів, які запроваджувалися в Україні стосовно захисту національного інформаційного суверенітету на посилення інформаційної безпеки держави.

9. Запропоновано обґрунтування концептуальних засад динамічної моделі медіапростору в його мультиконтекстному, безкордонному та мережевому вимірах з синергетично-кумулятивними перетинаннями національних і глобального медіапростору, принциповою неможливістю цілісного управління та регулювання медіа-контенту і каналів розповсюдження як ключових чинників актуалізації проблематики захисту інформаційного суверенітету та інформаційної безпеки в процесах реформування сучасної державної інформаційної політики. Виокремлено та обґрунтовано низку перспективних напрямків раціоналізації сучасної державної інформаційної політики в Україні, покликаних посилити дієвість органів публічного врядування із захисту й посилення державного національного суверенітету та інформаційної безпеки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Августин Р. І., Богач Ю. А. Управління інформаційними зв'язками : навчальний посібник. Тернопіль : ТНЕУ, 2013. 242 с.
2. Александровская В. Н. Идеальный образ: Концептуально-психологические векторы исследования : монография. Сумы : Университетская книга, 2015. 340 с.
3. Становище української мови в 2014-2015 роках. *Media Sapiens* / К., 2015. URL: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/research/analitichniy_oglyad_stanovishe_ukrainskoi_movi_v_20142015_rokakh/
4. Андриєнко В., Моїсеєнко О. Інформаційні ресурси сучасного суспільства. Донецьк: ДонНУ, 2013. – 144 с.
5. Антонович В. Киев в княжеское время. Изборник. / за виданням: Публичные лекции по геологии и истории Киева, читанные профессорами П. Я. Армашевским и Вл. Б. Антоновичем в Историческом обществе Нестора-Летописца в марте 1896 г. К., 1897. С. 29 — 87. URL: <http://litopys.org.ua/anton/ant23.htm>
6. Арістова І. В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти: монографія. / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Бандурки О. М. Х.: Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. 368 с. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/2348/aref_Aristova_2002.pdf?sequence=2&isAllowed=y
7. Баклі С. Мовлення громад в Україні: можливості для розвитку. 2016. URL: <https://rm.coe.int/16806a6732>
8. Бельська Т. В. Діяльність інститутів глобального громадянського суспільства в конфліктних зонах сучасного світу. *Теорія та практика державного управління. Збірник наукових праць*. Х.: Видавництво ХарПІ НАДУ, 2015. Вип. 3(50). С. 179-187
9. Белоусова Н. Б. Еволюція розвитку та особливості формування інформаційної політики Європейського Союзу. *Гілея*, 2013, 70 (№ 3). С. 828-832
10. Белоусова Н. Б., Квартенко Д. Особливості реалізації стратегії інформаційного суспільства в Європейському Союзі. 2019. URL: <http://vmv.kyuu.edu.ua/series/vipusk6/5.pdf>
11. Бем Н. Інформаційний простір – якісно нове середовище розвитку суспільних відносин. Наталія Бем. Інформаційно-документальні комунікації в глобалізованому суспільстві : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 21-22.03.2013 р. К., 2013. С. 8-9
12. Беца О. Пандемія показала: дезінформація може бути смертельною. *Детектор*

media. 18 лютого 2021 р. <https://detector.media/infospace/article/185011/2021-02-18-pandemiya-pokazala-dezinformatsiya-mozhe-butu-smertelnoyu/>

13. Бодрийяр Ж. Общество потребления. Его мифы и структуры. / пер. на русский язык: Е. А. Самарская. М.: Центр гуманитарных технологий, 2008 // URL: <https://gtmarket.ru/library/basis/3464/3470>

14. Брижко В. М. Про сучасну інформаційну політику. Правова інформатика. 2009. № 2(22). URL: <http://ippi.org.ua/sites/default/files/09bvmsip.pdf>

15. Бугайски М. Язык коммуникации = Język w komunikowaniu / пер. с польск.; науч. ред. канд. филол. наук А. А. Киселева/Х.: Гуманитарный Центр, 2010. 544 с.

16. Варенко В. Інформаційна аналітика в Україні: необхідність впровадження, проблеми функціонування, перспективи розвитку. *Інформаційно-документальні комунікації в глобалізованому суспільстві* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції. 21-22.03.2013 р.) К. : 2013. с. 35-39.

17. Вахніна Л. Роль етнічних фестивалів у збереженні ідентичності слов'янських культур в умовах глобалізаційних викликів. *Глобалізація/європеїзація і розвиток національних слов'янських культур* : матеріали міжнародної наукової конференції, 24.05.2016 р. конференції. К. 2016. 420 с.

18. Гирич І. Боротьба за Київ як ключове питання української ідеї. *Україна. Наука і культура*. К., 2005. Вип. 33. С. 80–98.

19. Гирич І. Плекаймо образ столичного міста. *Пам'ятки України*. К., 2004. № 4. С. 130 – 138

20. Гирич І. «Скорбное бесчувствие» до українського Києва. *Пам'ятки України*. К., 1997. № 3 С. 122-125

21. Глосарій термінів Європейського Союзу. URL: http://europa.dovidka.com.ua/b.html#_Тос90362090

22. Гогвуд Б., Ган Л. Аналіз політики для реального світу / пер. з англ. А. Олійник, наук. ред. пер. В. Тертичка. К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. 396 с.

23. Голованова Н. В. Міжнародний діалог як складова медіапростору. *Державне будівництво*. 2016. № 1. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2016-1/doc/1/07.pdf>.

24. Голованова Н. В. Інформація у глобальному суспільстві. *Теорія та практика державного управління*. 2017. № 1. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2017-1/doc/1/08.pdf>.

25. Голованова Н. В. Медіапростір як важливий чинник побудови інформаційного суспільства. *Актуальні проблеми державного управління*. 2017. № 1. С. 27-35.

26. Голованова Н. В. Ціннісні орієнтири інформаційної політики в просторі Україна-ЄС (у світлі тлумачень Плотина, Левінаса і синкретичних підходів

давнього Києва) *Публічне урядування*. 2018. № 4(14). С. 90-103.

Holovanova N. V. Values of information policy in the space of ukraine-eu (in the light of plotin, levinas and syncretic approaches in the philosophy of ancient Kyiv). *Public management*. 2018. No 4(14). PP. 87-101.

27. Голованова Н. В. Питання створення ціннісної моделі інформаційної політики у медіапросторі. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України*. 2018. Вип. 2. С. 60-80.

28. Голованова Н. В. Інформаційна політика України як європейської держави в умовах сучасних загроз. *Публічне урядування*. 2019. № 3(18). С. 144-158.

Holovanova N. V. Information policy of Ukraine as an european state in conditions of current threats (architecture approach) *Public management*. 2019. No 3(18). PP. 143-157.

29. Голованова Н. В. Історико-філософські засади створення моделі новітньої (чутливої) інформаційної політики України як європейської держави. *Теорія та практика державного управління*. 2019. Вип. 2. С. 80-89.

30. Голованова Н. В. Сучасний медіапростір в умовах побудови новітньої моделі державної інформаційної політики (до 30-річчя Незалежності України; архетипний підхід). *Věda a perspektivy: Praha-západ*, 2021, Vol. 3(3) С. 32-68.

31. Голованова Н. В. Інформаційний простір Україна-ЄС: ціннісні орієнтири, історія та сучасність. *Новий колегіум*. 2017. № 4. С. 30-34

32. Голованова Н. В. Медіапростір в умовах путінізму. *Актуальні проблеми розвитку управлінських систем: досвід, тенденції, перспективи*: матер. наук.-практ. конф. (м. Харків, ХарПІ НАДУ, 31 березня 2016 р.). URL: <http://kbuara.kharkov.ua/e-book/conf/2016-2/doc/3/05.pdf>

33. Nikipryelova Ye. M., Golovanova N. V. The European dimension of Ukraine and the media space of the eastern Ukrainian border. *Збірник тез щорічної студентської конференції* (м. Харків Харків, ХарПІ НАДУ, 14 квітня 2016 р.). URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/conf/2016-2/doc/6/03.pdf>

34. Голованова Н. В. Медіадіалог інтелектуалів і експертів України та США як чинник державної інформаційної політики. *Публічне управління XXI століття: форсайтінг успіху*: матер. XVI міжнар. наук. конгресу (м. Харків, ХарПІ НАДУ, 21 квітня 2016 р.). С. 159-163.

35. Nikiryelova Ye. M., Golovanova N. V. The European Union and Ukraine in the Context of National Security: Legal Framework and Media Space. *Публічне управління XXI століття: форсайтінг успіху*: матер. XVI міжнар. наук. конгресу (м. Харків, ХарPI НАДУ, 21 квітня 2016 р.). С. 480-483.
36. Голованова Н. В. Слов'яномовний діалог у поліетнічному просторі світу. *Глобалізація/європеїзація і розвиток національних слов'янських культур*: матер. Міжнар. наук. конф. до Дня слов'янської писемності і культури (Київ, НАН України, 24 травня 2016 р.). С. 143-146.
37. Голованова Н. В. Історико-філософські засади регулювання медіапростору Україна – ЄС. *Національні цінності й національні інтереси в системі публічного управління*: матер. наук.-практ. конф. за міжнар. участю. (Київ, НАДУ, 12 жовтня 2016 р.), т. 1. С. 171-176.
38. Голованова Н. В. Вибори у США та інформаційна політика. *Публічне управління та адміністрування: розвиток і впровадження*: матер. наук.-практ. конф. молодих учених за міжнародною участю (Київ, НАДУ та Представництво Польської академії наук, 17 листопада 2016 р.). С. 48-51.
39. Голованова Н. В. Медіапростір як складова ноосфери. *Ноосферна парадигма в публічному управлінні: теорія, історія, сучасність*: матер. наук.-практ. конф. (Харків, ХарPI НАДУ, 15 березня 2017 р.). С. 88-93.
40. Голованова Н. В. Пріоритети державної інформаційної політики. *Актуальні проблеми розвитку управлінських систем: досвід, тенденції, перспективи*: матер. щорічн. наук.-практ. конф. (Харків, ХарPI НАДУ, 5 квітня 2017 р.). URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/conf/2017-3/doc/1/06.pdf>
41. Голованова Н. В. Образ інформаційного суспільства як чинник розвитку держави. *Публічне управління XXI ст.: традиції та інновації*: матер. XVII міжнар. наук. конгресу (Харків, ХарPI НАДУ, 27 квітня 2017 р.). С. 117-120.
42. Голованова Н. В. Ціннісні орієнтири державної інформаційної політики. *Публічне управління: ціннісні орієнтири, стандарти якості та оцінка ефективності*: матер. щорічн. Всеукр. науково.-практ. конф. за міжнародною участю (Київ, НАДУ, 26 травня 2017 р.). С. 18-21.
43. Голованова Н. В. Уроки періоду революційних перетворень 1917-1921 рр. для інформаційної політики України епохи метамодерну. *Проголошення*

- незалежності Української Народної Республіки: досвід для сучасного державотворення*: матер. заочної Всеукр. науково.-практ. конф., присвяченої 100-річчю IV Універсалу Української Центральної Ради, (Київ, НАДУ, 29 березня 2018 р.). URL: http://academy.gov.ua/?lang=ukr&tip=osn&page=2&tipn=News&newsid=1366&designtype=blank_page
44. Голованова Н. В. Комунікація «вчитель-учень» як інструмент критичного сприйняття і чинник розвитку інформаційної політики. *Публічне управління XXI ст.: світові практики та національні перспективи*: матер. XVIII міжнар. наук. конгресу (Харків, ХарПІ НАДУ, 26 квітня 2018 р.). С. 111-114.
45. Голованова Н. В. Запровадження мовлення громад як інструмент розвитку національної інформаційної інфраструктури у прикордонних областях. *Публічне врядування в Україні: стан, виклики та перспективи розвитку*: матер. щорічн. Всеукр. науково.-практ. конф. за міжнародною участю, присвяченої 100-річчю державної служби в Україні, (Київ, НАДУ, 25 травня 2018 р.). С. 34-36.
46. Голованова Н. В. До створення антропоцентричної моделі інформаційної політики. *Теорія та практика публічного управління та адміністрування у XXI сторіччі*: матер. I Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю здобувачів вищої освіти та молодих вчених (Київ, 30 листопада 2018 р.). С. 78-80.
47. Голованова Н. В. Антропоцентричний підхід у інформаційній політиці сучасної України. *Проблема людини в українських реаліях: минушість та сьогоднішня*: матеріали Філософсько-антропологічних читань (Київ, Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, 5 жовтня 2018 р.) URL: <http://www.filosof.com.ua/>
48. Голованова Н. В. Осередки демократії в малому східноукраїнському місті: провладний курс чи протистояння? *VI Міжнародний конгрес українців*: матеріали наукового конгресу (Донецьк, 3.06-02.07.2005) / Історія. т. 2. 2005. URL: http://www.mau-nau.org.ua/_private/kongresy/kongres6/istoria/kongress6ch2i/golovanova.htm
49. Голованова Н. В. Перлини та золото Григорія Сковороди / Н. В. Голованова / Українське народознавство: стан і перспективи розвитку на зламі віків, збірник наукових праць, Київ, МАУ – 2002. – стор. 252-253
50. Голованова Н. В. Політичне сьогоднішня України: інерція чи вибір? / Н. В. Голованова / Українська історична наука на порозі XXI століття, т. 3, Чернівці –

2001. – стор. 96-103

51. Горбач Н. Специфіка української філософії. Львів : Каменярь, 2006. 216 с.

52. Горбулін В., Качинський А. Засади національної безпеки України. К.: Інтер-технологія, 2009. 272 с.

53. Горовий В. М. Термінологічні характеристики постіндустріального суспільства Горовий В. М. К. Центр досліджень соціальних комунікацій – 2016. – Режим доступу:

http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1910&Itemid=505

54. Горський В. Біля джерел. К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2006. 262 с.

55. Грабар Н. Філософія людського спілкування: теоретично-практичні засади Вісник Харківської державної академії культури. 2013. Вип. 39. С. 123-130. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/hak_2013_39_17

56. Грицай С. Визначення поняття "медіапростір" з позицій міждисциплінарного підходу. Вісник Харківської державної академії культури. 2012. Вип. 36, с. 235-243. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/hak_2012_36_27

57. Дзвінчук Д. І. Глобальні виклики та освіта: криза ідентифікації чи розвій етнічної самобутності. Гілея: науковий вісник. 2014. Вип. 86. С. 284-288. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2014_86_73

58. Дзюба І. Нагнітання мороку. Від чорносотенців початку ХХ століття до українофобів початку століття ХХІ. К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2011. 451 с.

59. Дзюндзюк В. Б., Крюков О. І., Ландсман В. А. та ін. Державна інформаційна політика: навч. посіб. / за заг. ред. Дзюндзюка В. Б. Х. : вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2012. 344 с.

60. Дзюндзюк В. Політична модернізація / Дзюндзюк В. Б. та ін. Х. : вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2011. 420 с.

61. Дзюндзюк В. Сутність високоефективних організацій у публічному секторі. Шляхи формування громадянського суспільства в Україні. Забезпечення права людини на свободу слова та інформацію : матеріали круглого столу, 11 квітня 2001 р., Х. : УАДУ ХФ, 2001. С. 139-144

62. Довгаль С. Медіапростір як предмет соціально-філософського дослідження / С. А. Довгаль // Дніпро: Грани. 2012. № 3. С.67-69.

63. Договори та конвенції Ради Європи, ратифіковані Україною URL: <http://www.coe.int/ru/web/conventions/search-on-states/-/conventions/treaty/country/U>

64. Додонов О., Ланде Д. Інформаційні резервації та інформаційний простір. Трансформаційні процеси інформаційних відносин на шляху до кіберсоціалізації :

матеріали конференції, Київ, вересень-грудень 2015 р. К. : вип. 1, 2015. 128 с.

65. Донцов Д. Дух нашої давнини. Мюнхен, Монреаль, 1951. URL:

<http://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/3517/file.pdf>

66. Драгомирецька Н. Держана інформаційна політикаю Одеса, ОріДУ. 2014 р. 252 с.

67. Європейська культурна конвенція, Париж, 1954 р. *Зібрання чинних міжнародних договорів України.* / European Cultural Convention / CETS No 0182004. No 4. Книга 1. 934 с,

68. Європейські практики щодо інформаційної безпеки: законодавчі інновації та особливості імплементації. *Проект Ради Європи «Зміцнення свободи медіа та створення системи Суспільного мовлення в Україні, 6-7.06.2017* : матеріали експертного семінару. К., 2017. 55 с.

69. Зведені адміністративні дані про випуск продукції друкованих ЗМІ. *Державний комітет телебачення і радіомовлення України.* URL: http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/category/main?cat_id=85717

70. Інтеграція України в європейське інформаційне суспільство: виклики та завдання / Упорядкування і загальна редакція – Пазюк А. В. К.: 2014. URL: <https://rm.coe.int/1680599369>

71. Жлобологія. Перше українське видання / автор та куратор проекту Антін Мухарський / К.: «Наш формат» - 2013. – 378 с.

72. Згуровський М. Інформаційні мережеві технології в науці та освіті. Дзеркало тижня, 5 липня 2020 р. URL: https://zn.ua/ukr/business/informatsiyni_merezhevi_tehnologiyi_v_nautsi_ta_osviti.htm
1

73. История Киева у 3 тт. / під ред. І. Артеменка [та ін.]. Т. 1. К. : Наукова думка, 1982. 382 с.

74. Інтернет вперше обійшов ТБ як джерело інформації в Україні – дослідження. *Економічна правда.* 23 лютого 2021 р. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2021/02/23/671317/>

75. Інфографіка дня: у Західній Європі аудиторія найбільше довіряє суспільним мовникам. 2018. URL: https://ms.detector.media/mediaprosvita/research/infografika_dnya_u_zakhidniy_evropi_auditoriya_naybilshe_doviryae_suspilnim_movnikom/

76. Інформаційна аналітика в Україні: необхідність впровадження, проблеми функціонування, перспективи розвитку / Володимир Варенко // Міжнародна науково-практична конференція «Інформаційно-документальні комунікації в глобалізованому суспільстві» (Київ, 21-22.03.2013 р.): матеріали конференції // К. – 2013. – 174 с.

77. Історія формування європейського інформаційного простору. Чернівці, 2012
URL: <https://www.stud24.ru/history/storya-formuvannya-vropejskogo-nformacjnogo-prostoru/509127-2118934-page1.html>
78. Калакура С. Я., Рафальський О. О., Юрій М. Ф. Українська культура: цивілізаційний вимір. К. : ІПЕНД ім. І. Ф. Кураса, 2015. 496 с.
79. Кісілевич-Чорнойван О. М. Міжнародне інформаційне право. – К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. 160 с. URL: https://www.nas.gov.ua/siaz/Ways_of_development_of_Ukrainian_science/article/12016.1.1.033.pdf
80. Кіярдонна Р. Плотин. Історія європейської цивілізації. Рим. /під ред. Умберто Еко / Х. : Фоліо, 2014. с. 387-399.
81. Книжкова палата України. URL: <http://www.ukrbook.net/>
82. Князєв В., Бакаєв Ю., Василевська Т. та ін. Філософські проблеми державного управління. К.: НАДУ, 2012. 52 с. URL: http://www.academy.gov.ua/%5CNMKD%5Clibrary_nadu%5CNavch_Posybniky%5C1ccac80d-0edf-4c8a-97c1-7223d3f957c0.pdf
83. Концепція державної інформаційної безпеки України : проєкт. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/0/2/175056.pdf>
84. Корженко В., Корабльова В. та ін. Теоретико-методологічні засади наукових досліджень у галузі державного управління / за заг. ред. Корженка В. В. Х. : ХарРі НАДУ, 2010. 494 с.
85. Костомаров М. Дві руських народності. К. : Центр навчальної літератури, 2020 – 112 с.
86. Крутій О. М. Діалогова взаємодія органів державної влади та громадськості : монографія. Харків : Магістр, 2008. 236 с.
87. Крюков О. Політико-управлінська еліта України як чинник державотворення, монографія / Крюков О. І. / Київ, вид-во НАДУ – 2006. – С. 119-121
88. Кулеба Д. Війна за реальність. Як перемагати у світі фейків, правд і спільнот. К.: #Книголав, 2019. 384 с.
89. Левінас Е. Між нами. Дослідження думки-про-іншого. *Бібліотека XXI століття*. К.: Дух і Літера. Задруга, 1999. 312 с.
90. Макаренко Є. А. Європейська інформаційна політика. К.: Наша культура і наука, 2000. 368 с.
91. Макаренко Є.А. Інформаційне суспільство, політика, право в програмній діяльності ЮНЕСКО. К.: Наша культура і наука, 2001. 384 с.
92. Макаренко Є. А. Детермінанти національної інформаційної політики. *Міжнародні інформаційні відносини : монографія*. К.: Наша культура і наука, 2002. 452 с., с. 138-170 URL: <https://studfile.net/preview/6343738/page:6/>

93. Мак-Люен М. Галактика Гутенберга: становлення людини друкованої книги /пер. з англ. А. А. Галушки, В. І. Постнікова. Серія «Зміна парадигми» : монографія. К. : Ніка-Центр, 2015. 388 с.
94. Масенко М. Мова і суспільство: постколоніальний вимір. 2016. URL: <https://freya-victoria.livejournal.com/317370.html>
95. Масенко Л. Мовна ситуація України / Незалежний культурологічний часопис «І» / К. – число 35 – 2004. – Режим доступу: http://www.ji.lviv.ua/n35texts/masenko-mov_syt.htm
96. Масенко Л. Мовна ситуація України: соціолінгвістичний аналіз / у кн. «Мовна політика та мовна ситуація в Україні» / під ред. Юліане Бестерс-Дільгер / К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія» - 2010 – С. 96-131
97. Маснюк Н. Структура інформаційної політики Європейського Союзу. Вісник ЛНУ ім. І. Франка, 2010. № 27. с. 378-383.
98. Мельник В. Нариси з теорії соціокультурної антропології : монографія. Вінниця : Вінницька міська друкарня. 2015. 551 с.
99. Міністерство інформаційної політики країни: план на 2016 рік Діяльність МІП у 2016 році: Становлення стратегічного вектору. URL: http://mip.gov.ua/files/Presentation/MIP_activity_2016.pdf
100. Моль А. Социодинамика культуры. / пер. с фр., предисл. Б. В. Бирюкова. М. : Издательство ЛКИ, 2008. 416 с.
101. Національна рада сприяє впровадженню мовлення громад. 2016. URL: <http://nrada.gov.ua/ua/news/radanews/30557.html>
102. Ним Е. Медиапространство: основные направления исследований. М., ВШЕ: *Бизнес. Общество. Власть*. 2013. № 14. – URL: <https://www.hse.ru/mag/27364712/2013--14/83292427.html>
103. Обмежені для ретрансляції телеканали [Електронний ресурс] / сайт національної ради України з питань телебачення і радіомовлення / – 2017 р. – Режим доступу: <http://www.nrada.gov.ua/ua/news/radanews/32260.html>
104. Окинавская хартия глобального информационного общества. *Дипломатический вестник*. 2000. № 8. С. 51-56 URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/998_163
105. Опублікована програма діяльності «Креативної Європи-2020». URL: https://creativeeurope.in.ua/posts/work_programme_creative_europe_2020
106. Потєбня О. О. й актуальні питання мови та культури / Збірник наукових праць / К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго – 2004. – 364 с.
107. Павлюк О. Екологія інформаційного простору України: проблеми дослідження. *Сучасна українська держава: Вектори розвитку та шляхи мобілізації ресурсів*/ Всеукраїнська науково-практична конференція, 13 лютого

2016 р., м. Одеса. 2016. 226 с.

108. Парсонс В. Публічна політика: Вступ до теорії та практики аналізу політики : пер. з англ. К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2006. 549 с.

109. Перелік іноземних програм, зміст яких відповідає вимогам Європейської конвенції про транскордонне телебачення і законодавства України. 2021. URL: <http://www.nrada.gov.ua/ua/normativnydokumenty/perelik.html>

110. Перелік сайтів, які містять інформацію, що має ознаки такої, що заборонена до розповсюдження нормами українського законодавства 2018. URL: <http://mip.gov.ua/files/pdf/perelik2018.pdf>

111. Петрунько О. В. Діти і медіа: соціалізація в агресивному медіасередовищі : монографія. Полтава : ТОВ НВП «Укрпромторгсервіс», 2010. 480 с.

112. Пилипчук В., Дзьобань О. Глобальні виклики й загрози національній безпеці в інформаційній сфері. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 3 (78). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/varnyu_2014_3_6

113. Пінченко Н. Інтернет-простір як інструмент політичної модернізації Китаю. *Політичний менеджмент*. 2013, № 1-2, с. 171-178. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/pirchenko_internet.pdf

114. Пітерс Д. Слова на вітрі. Історія ідеї комунікації / Джон Дарем Пітерс / Київ, Видавничий дім «КМ Академія» - 2004. – 302 с.

115. План дій для України 2015-2017 рр. URL: <https://rm.coe.int/16802f600d>

116. Платоненко А. Сучасні загрози інформаційної безпеки для державних та приватних установ України. *Сучасний захист інформації*. 2015. № 4. 120 с. URL: <http://journals.dut.edu.ua/index.php/dataprotect/article/view/428>

117. Плотин. Эннеады : избранные трактаты. URL: <http://www.theosophy.ru/lib/enne-ogl.htm>

118. Погрібний А. Якби ми вчилися так, як треба... Розмови про наболіле. К.: Видавничий центр «Просвіта», Видавництво ім. Олени Теліги. 1999. 320 с.

119. Покрокова інструкція. Організація місцевого радіомовлення, мовлення територіальних громад. *Сайт Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення*. URL:

<https://www.nrada.gov.ua/wp-content/uploads/2017/09/POKROKOVA-INSTRUKTSIYA.pdf>

120. Положення про Державний комітет телебачення і радіомовлення України : Постанова КМУ від 13 серпня 2014 р. № 341. URL: http://comin.kmu.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=135222&cat_id=32820

121. Положення про Міністерство інформаційної політики України : Постанова КМУ від 14 січня 2015 р. № 2. URL: <http://mip.gov.ua/documents/7.html>

122. Положення про Міністерство культури та інформаційної політики України

про Міністерство культури та інформаційної політики України. Постанова КМУ від 16 жовтня 2019 р. № 885 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/885-2019-%D0%BF#n10>

123. Полонська-Василенко Н. Історія України. К.: Либідь, 2002. 1280 с. 239-245
124. Попик В., Горовий В. та ін. Проблеми суспільної безпеки в процесі розвитку соціальних мереж : монографія. К., НБУ ім. В. Вернадського. 2015. 202 с.
125. Попович М. Нарис історії культури України. К.: АртЕк, 1999. 728 с.
126. Почепцов Г. Світ базується на інформації та будується нею. *Детектор медіа*. 04.02.2019.URL: <https://detector.media/withoutsection/article/144566/2019-02-04-svit-bazuetsya-na-informatsii-ta-buduetsya-neyu/>
127. Почепцов Г. Сучасні інформаційні війни / Почепцов Г. К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2015. 497 с.
128. Почепцов Г. Теорія комунікації / Георгій Почепцов. К. : «Рефл-бук» «Ваклер», 2001. 368 с.
129. Прайс М. Масс-медиа и государственный суверенитет. Глобальная информационная революция и её вызов власти государства / Монро Э. Прайс, перевод Я. Склярской / М.: Институт проблем информационного права – 2004. – С. 220-226
130. Принципи Торонто. 23.05.2019. URL: <https://www.prostir.ua/?focus=dorohovkaz-reform-v-ukrajini-presentovano-dokument-pryntsyru-toronto>
131. Прозорість медіавласності. *Сайт Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення* URL: <https://www.nrada.gov.ua/prozorist-mediavlasnosti/>
132. Проект Закону про засади діяльності мовлення територіальних громад в Україні, 22.12.2017 URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60789
133. Про інформацію : Закон України від 13 січня 2011 р. № 2938-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2938-17>
- 134 Про концепцію державної інформаційної політики України: Проект Закону України № 7251 від 13.10.2010 URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=7251&skl=7
135. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації. URL: <https://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=2&language=uk>
136. Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 48. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/538/97-%D0%B2%D1%80>

137. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки. : Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 12. с. 102
URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/537-16>
138. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: "Реформи галузі інформаційно-комунікаційних технологій та розвиток інформаційного простору України" / Постанова Верховної Ради України // К.: Відомості Верховної Ради України (ВВР) – 2016. - № 17. – с. 191. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1073-19>
139. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text>
140. Публічна політика та суспільні зміни в Україні в контексті євроінтеграції : монографія / за заг. ред. С. О. Телешуна. К. : НАДУ, 2017. 248 с.
141. Романова Н. Аксіологічний аналіз співвідношення реальних і штучних цінностей у медіапросторі. URL: <http://bo0k.net/index.php?p=achapter&bid=1459&chapter=1>
142. Романенко В., Нікітенко Г. Научные и педагогические вызовы начала XXI века. Предварительный анализ. *LAP Lambert Academic Publishing*. К., 2012. 152 с.
143. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні : розпорядження КМУ. 15 травня 2013 р. № 386-р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80>
144. Публічна політика : навчальний посібник / Телешун С. О., Ситник С. В., Рейтерович І. В., Пухкал О. Г. К., НАДУ – 2016. – 340 с.
145. Регуляторні повноваження Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення. Європейський досвід *Спільна програма Європейського Союзу та ради Європи «Зміцнення інформаційного суспільства в Україні, 25-27.05.2017 р.* : матеріали експертного семінару. К. : 2015. 60 с.
146. Редін П. Простір і час в українській фразеології : монографія. /передмова В. М. Терещенка ; уклад. покажч. Н. В. Піддубна, В. М. Терещенко, Н. В. Щербакова. Х. : «Друкарня Мадрид», 2017. 160 с.
147. Скіден У. Глобальный вызов Бангеманна: о международной программе Европейской комиссии по интеграции городов в информационное общество. 1999. URL: <http://emag.iis.ru/arc/infosoc/emag.nsf/0/f07dde2e6e10d2bec32568e8003cde4b?OpenDocument>
148. Соловйов С. та ін. Інформаційна складова державної політики та управління : монографія / під заг. редакцією Грицьак Н. НАДУ, кафедра інформаційної політики та електронного урядування. К.: К.І.С., 2015. 320 с.

149. Соціальні мережі та месенджери в Україні. Research & Branding Group. 22 лютого 2021 р. URL: <https://rb.com.ua/uk/blog-uk/omnibus-uk/socialni-merezhi-ta-mesendzheri-v-ukraini/>
150. Соціальні мережі як чинник інформаційної безпеки. К.: Нац. Біб-ка України ім. В. І. Вернадського, 2016. № 14. 59 с. URL: <http://nbuviar.gov.ua/images/sozinfo/2016/s-net14.pdf>
151. Суспільне мовлення. *Збірник документів Ради Європи*. URL: <https://rm.coe.int/native/1680706eb2>
152. Тоффлер А. Футурошок / Тоффлер А., пер. с англ. : монографія. СПб, 1997. 464 с. URL: <https://textarchive.ru/c-1123025.html>
153. Тронь В. Феномен інформації – майбутнє Всесвіту. *Вісник Академії державного управління при Президенті України*. 1998. № 4.с. 201-207.
154. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. № 1678-VII від 16.09.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
155. Удовик С. Глобализация. Семиотические подходы. К.: Ваклер, 2002. 480 с.
156. Україна медійна: на порозі інформаційної революції : моногр. / Олександр Бухтатий, Олександр Радченко, Гліб Головченко; за науковою редакцією д. держ. упр., проф. Радченка О. В. К. : Видавець СВС Панасенко, 2015. 208 с.
157. Україна найменш економічно вільна у Європі? *Укрінформ*. 14 вересня 2020. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3099490-ukraina-najmens-ekonomichno-vilna-u-evropi-tak-kiiiv-ze-autsajder.html>
158. Украина – мировые рейтинги. <https://knoema.ru/atlas/%d0%a3%d0%ba%d1%80%d0%b0%d0%b8%d0%bd%d0%b0/topics/%d0%9c%d0%b8%d1%80%d0%be%d0%b2%d1%8b%d0%b5-%d1%80%d0%b5%d0%b9%d1%82%d0%b8%d0%bd%d0%b3%d0%b8/%d0%9c%d0%b8%d1%80%d0%be%d0%b2%d1%8b%d0%b5-%d1%80%d0%b5%d0%b9%d1%82%d0%b8%d0%bd%d0%b3%d0%b8/Networked-readiness-index>
159. Фезерстоун М., Леш. С. Глобалізація, модерність і опросторювання суспільної теорії // у кн. «Глобальні модерності», за ред. М. Фезерстоуна, С. Леша та Р. Робертсона, сер. «Зміна парадигми». К. : Ніка-Центр. 2013. 400 с., с. 17-47
160. Фельштинский Ю. Крым оказался лишь первым шагом. / інтерв'ю, Голованова Н. / Каспаров.ру, 3.05.2014. URL: <http://www.kasparov.ru/material.php?id=5364A28A98AFA>
161. Хашиєва Л. В., Єгіозар'ян А. Г. Еволюція методів урядування та розвиток проблемних політичних мереж на рівні Європейського Союзу. *Теорія та*

- практика державного управління* : збірник наукових праць. Х.: Видавництво ХарРІ НАДУ, 2015. Вип. 3(50). С. 187-192
162. Шварценберг Р.-Ж. Политическая социология : монография в 3 ч. / пер. с фр. Ч. 1. М. : Рос. акад. упр., 1992. 180 с.
163. Шерех Ю. Пороги і запоріжжя. У 3 тт. Х.: Фоліо, 1998. т. III. 432 с.
164. Шинкарук А. Л., Парфенюк В. М., Кац Е. Я. Європейські публічні комунікації: культура, політика, технології : монографія. Рівне, 2013. 280 с.
165. Штанько В. І., Бордюгова Т. І. Інформаційне суспільство: соціально-філософські проблеми становлення : навчальний посібник. Х. : ХНУРЕ, 2012. 172 с.
166. Юдина Е. Медиапространство как новая социологическая категория. Преподаватель XXI сек. 2008, № 2. С. 151-154. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/mediaprostranstvo-kak-novaya-sotsiologicheskaya-kategoriya/viewer>
167. Які законопроекти можуть дозволити правоохоронцям дізнаватися, що ви читаєте, дивитися та пишете. 2019. URL: <https://detector.media/withoutsection/article/163840/2019-03-05-yaki-zakonoproekti-mozhut-dozvoliti-pravookhorontsyam-diznavatisya-shcho-vi-chitaete-divitesya-ta-pishete/>
168. Adams P. Geographies of Media and Communication: A Critical Introduction / Paul C. Adams. L. : Wiley-Blackwell, 2009. 288 p. URL: https://books.google.com.ua/books?id=ChjN8_co7UMC&pg=PR4&lpg=PR4&dq=Adams+P.+Geographies+of+Media+and+Communication:+A+Critical+Introduction&source=bl&ots=xjOQjOZ1P3&sig=d3coirRi81UmTUImP8vQvJrQ19c&hl=ru&sa=X&ei=Z2hXVfmK4KuU43SgWg&ved=0CDYQ6AEwAw#v=onepage&q=Adams%20P.%20Geographies%20of%20Media%20and%20Communication%3A%20A%20Critical%20Introduction&f=false
169. Additional Protocol to the Convention on Cybercrime, concerning the criminalisation of acts of a racist and xenophobic nature committed through computer systems, 2003. URL: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/189>
170. Additional Protocol to the Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data regarding supervisory authorities and transborder data flows, 2001. URL: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/181>
171. Alix C., Cario E. et BIG. Le club des milliardaires d'utilisateurs inscrits. Libération. 2 février 2016. URL: http://www.liberation.fr/futurs/2016/02/02/le-club-des-milliardaires-d-utilisateurs-inscrits_1430669.
172. AI Readiness Index 2020. Oxford Insights. URL:

<https://www.oxfordinsights.com/government-ai-readiness-index-2020>

173. Anthony S. Microsoft now has one million servers—less than Google, but more than Amazon, says Ballmer. *ExtremeTech*, 19 July 2013. URL: <http://www.extremetech.com/extreme/161772-microsoft-now-has-one-million-servers-less-than-google-but-more-than-amazon-says-ballmer>

174. Arquilla J., Ronfeldt D. Networks and Netwars. 2001. URL: http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1382.html

175. Badenhausen K. Apple And Microsoft Head The World's Most Valuable Brands. *Forbes*, 13 May 2015. URL: <http://www.forbes.com/sites/kurtbadenhausen/2015/05/13/apple-and-microsoft-head-the-worlds-most-valuable-brands-2015/2/>.

176. Bay M. The Framing Wars / The New York Times NY, 2005. URL: http://www.nytimes.com/2005/07/17/magazine/the-framing-wars.html?_r=2

177. Brandes U. Graphentheorie, Stegbauer C. *Handbuch Netzwerkforschung*. Springer, Wiesbaden, 2010. P. 345–353

178. Clark A., Chalmers D. The Extended Mind. *Analysis*. 1998. Vol. 58, Issue 1. P. 7–19

179. Cohen D. Facebook Carving Niche vs. Dominant YouTube. *Social Times*. 23 June 2015. URL: <http://www.adweek.com/socialtimes/ampere-analysis-facebook-youtube-infographic/622278>.

180. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions of 30 March 2009 on Critical Information Infrastructure Protection – «Protecting Europe from large scale cyber-attacks and disruptions: enhancing preparedness, security and resilience» URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52009DC0149>

181. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 1950 URL: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf

182. Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data, 1981 URL: <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/108>

183. Crupnick R. One Third of US Consumers Still Buy Music Downloads, Even as Streaming Gains Momentum. *Music Watch*, 9 April 2015. URL: <http://www.musicwatchinc.com/blog/one-third-of-us-consumers-still-buy-music-downloads-even-as-streaming-gains-momentum/>.

184. Dervin B., Nilan M. Information needs and uses. [Электронный ресурс] // Annual review of information science and technology. – 1986. – Vol. 21. – p. 3-33. – Режим доступа:

- <https://comminfo.rutgers.edu/~tefko/Courses/612/Articles/zenezdervinnilan86arist.pdf>
185. Cavell R. (2009) McLuhan and spatial communication. *Western Journal of communication*. 1999. Volume 63, Issue 3: Spaces. P. 348-363. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10570319909374646>
186. Chakraborty A. The woman who nearly died making your iPad. *The Guardian*. 5 August 2013. URL: <http://www.theguardian.com/commentisfree/2013/aug/05/woman-nearly-died-making-ipad>.
187. Convention on Cybercrime, 2001. URL: <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/185>
188. Council of Europe Convention on Cinematographic Co-Production (revised) 2017. URL: <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/220>
189. Declaration of the Committee of Ministers on human rights and the rule of law in the Information Society, 2005. http://www.coe.int/t/dgap/goodgovernance/Activities/Public_participation_internet_governance/Declaration-Information-Society/011_DeclarationFinal%20text_en.asp
190. Declaration of the Committee of Ministers on a European policy for new information technologies, 1999. URL: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&Ref=Decl-07.05.99/3&Language=lanEnglish&Ver=original&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75&direct=true>
191. Dewey J. Experience and Nature [Электронный ресурс]/ John Dewey / GEORGE ALWIN & UNWIN, LTD. RUSKIN HOUSE, 40 MUSEUM STREET, W.C.1 – 1929. – P. 121-207 – Режим доступа: <https://archive.org/stream/experienceandnat029343mbp#page/n111/mode/2up>
192. Earnings A. Apple, B&N, Kobo, and Google: a look at the rest of the ebook market. October 2015. URL: <http://authorearnings.com/report/october-2015-apple-bn-kobo-and-google-a-look-at-the-rest-of-the-ebook-market/>.
193. E-Government Development Index. 2020. URL: <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/data-center>
194. eEurope - An information society for all : Communication of 8 December 1999 on a Commission initiative for the special European Council of Lisbon, 23 and 24 March 2000. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:l24221&from=FI>
195. eEurope 2002 : Commission Communication of 13 March 2001 on eEurope 2002: Impact and Priorities A communication to the Spring European Council in Stockholm, 23-24 March 2001. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3A124226a>.
196. European Convention on the Legal Protection of Services based on, or

consisting of, Conditional Access, 2001. URL:

<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/178.htm>

197. Evans V.-B. Why Amazon Has No Profits (And Why It Works). 5 September 2014. URL: <http://ben-evans.com/benedictevans/2014/9/4/why-amazon-has-no-profits-and-why-it-works>.

198. East-West Center [Електронний ресурс] / <http://www.eastwestcenter.org/>

199. Falkheimer J. Geographies of Communication: The Spatial Turn in Media Studies / Jesper Falkheimer, André Jansson. Göteborg: Nordicom, 2006. 309 p. URL: <http://www.ep.liu.se/ecp/015/040/ecp015040.pdf>

200. Gindler G. Dynamics of Meaning. *SocArXiv Papers*. Cornell University: February 18, 2021. 22 p. URL: <https://osf.io/preprints/socarxiv/tnuza>

201. Global Information Technology Report 2016 URL:

<http://reports.weforum.org/global-information-technology-report-2016/networked-readiness-index/>

202. Gustin S. Apple and Google Call a Truce in Patent Wars. *Time*. 16 May 2014. URL: <http://time.com/103640/apple-google-patent-truce>

203. Haft S. Facebook, l'ultime voie pour l'industrie musicale? *Inaglobal* 15 novembre 2011. URL: <http://www.inaglobal.fr/musique/article/facebook-lultime-voie-pour-lindustrie-musicale>.

204. Harrison S. (2009) *Media Space 20 + Years of Mediated Life*. London : Springer. 466 p. URL: <https://link.springer.com/book/10.1007%2F978-1-84882-483-6>

205. Imbert I. An inquiry into the material and ideational dimensions of policymaking – A case study of fuel poverty in Germany : PhD Dissertation manuscript. Konstanz., 2016. 229 p. URL: https://kops.uni-konstanz.de/bitstream/handle/123456789/40168/Imbert_0-425111.pdf?sequence=3

206. Jensen O. E. Information warfare: principles of third-wave war. *Airpower Journal*. Winter 1994. URL:

<http://www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/apj/apj94/win94/jenson.html>

207. Kingsbury B., Hurrell A. *The International Politics of the Environment*. Oxford University Press, 1992. URL: <https://iilj.org/wp-content/uploads/2016/08/Kingsbury-Hurrell-The-International-Politics-of-the-Environment-1.pdf>

208. Kuhlthau C. Inside the search process: Information seeking from the user's perspective. *Journal of the American Society for Information Science*. 1991. Vol. 42. No. 5. p. 361-371 URL:

<http://faculty.washington.edu/harryb/courses/INFO310/Kuhlthau.pdf>

209. Lakoff G. *The political mind. A cognitive to your brain and its politics. / sientists'guide to your brain and its politics. – New York etc., 2009. 320 p. URL: https://marcell.memoryoftheworld.org/George%20Lakoff/The%20Political%20Mind_%*

- 20A%20Cognitive%20Scientist's%20Guide%20to%20Your%20Brain%20and%20Its%20Politics%20%28410%29/The%20Political%20Mind_%20A%20Cognitive%20Scientist's%20Guide%20to%20Your%20Brain%20and%20Its%20Politics%20-%20George%20Lakoff.pdf
210. Lang A., Ronit K., Schneider V. From Simple to Complex: An Evolutionary Sketch of Theories of Business Association. *Organized Business Interests in Changing Environments: The Complexity of Adaptation*. New York: Palgrave Macmillan, 2008. P. 17-41.
211. Legrand T. Transgovernmental Policy Networks in the Anglosphere. *Montreal: IPPA5 – 2019*. URL: https://static1.squarespace.com/static/55553e80e4b02f3bc9f9479d/t/55cd3f79e4b07043dba6d213/1439514513830/Legrand_Anglosphere+TGNs_ICPP.pdf
212. Legrand T. and A. McConnell. *Emergency Policy*, Ashgate. 2013. 538 p.
213. Lerche Ch., A, Said. *Politics Concepts of International in Global Perspective*. USA, 1979. 336 p.
214. Lisbon Strategy. *Europe glossary*. URL: http://europa.eu/scadplus/aboutglossary_en.htm.
215. Martí A. P., Zilhão J., d'Errico f. The symbolic role of the underground world among Middle Paleolithic Neanderthals. *PNAS*. August 17, 2021 118 (33) URL: <https://www.pnas.org/content/118/33/e2021495118>
216. Mead L. M. Why Anglos Lead. *National Interest*. December 1, 2005. URL: <https://nationalinterest.org/article/why-anglos-lead-871>
217. *Mediaspace: Place, Scale and Culture in a Media Age* / edited by Nick Couldry and Anna McCarthy. New York: Routledge, 2004. 303 p.
218. Mirani L. Millions of Facebook users have no idea they're using the internet. *Quartz*, 9 février 2015. URL: <http://qz.com/333313/milliions-of-facebook-users-have-no-idea-theyre-using-the-internet/>.
219. Olavsrud T. 9 biggest information security threats through 2019 [Online resourse]. 2017. URL: <https://www.itworld.com/article/3185725/9-biggest-information-security-threats-through-2019.html>
220. Pagano U. The Crisis of Intellectual Monopoly Capitalism. *Cambridge Journal of Economics*, 38, 2014. P. 1409-1429. URL: https://www.researchgate.net/publication/254455727_The_Crisis_of_Intellectual_Monopoly_Capitalism.
221. Public Opinion Survey of Residents of Ukraine November 15 – December 14, 2017. *International Republican Institute* URL: http://www.iri.org/sites/default/files/2018-1-30_ukraine_poll_presentation.pdf
222. Public Opinion Survey of Residents of Ukraine March 15-31, 2018. *International Republican Institute*. URL: <http://www.iri.org/sites/default/files/2018-5->

21_ukraine_poll_presentation_0.pdf

223. Recommendation Rec(2002)1 of the Committee of Ministers to member states on the Guiding principles for sustainable spatial development of the European Continent, 2002. URL:

http://www.bbsr.bund.de/BBSR/EN/Publications/IzR/2003/7Appendix5.pdf?__blob=publicationFile&v=3

224. Recommendation Rec (2002)12 of the Committee of Ministers to member states on education for democratic citizenship, 2002. URL:

http://www.undp.org/content/dam/turkey/docs/projectdocuments/DemGov/project_00075796/UNDP-TR-Recommendation_2002-12.doc.PDF

225. Recommendation Rec(2004)15 of the Committee of Ministers to member states on electronic governance («e-governance»), 2004 URL:

http://www.coe.int/t/dgap/goodgovernance/Activities/Key-extends/Recommendations/00Rec_2004_15e-gov_en.asp

226. Recommendation CM/Rec(2007)3 of the Committee of Ministers to member states on the remit of public service media in the information society, 2007. URL:

[https://www.ebu.ch/files/live/sites/ebu/files/Publications/Reference%20texts/CoE%20-%20PSM/CoE%20REF%20-%20CM%20Rec\(2007\)3.pdf](https://www.ebu.ch/files/live/sites/ebu/files/Publications/Reference%20texts/CoE%20-%20PSM/CoE%20REF%20-%20CM%20Rec(2007)3.pdf)

227. Recommendation CM/Rec(2007)11 of the Committee of Ministers to member states on promoting freedom of expression and information in the new information and communications environment, 2007 URL: [https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/committee-of-ministers-adopted-texts/-](https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/committee-of-ministers-adopted-texts/-/asset_publisher/aDXmrol0vvsU/content/recommendation-cm-rec-2007-11-of-the-committee-of-ministers-to-member-states-on-promoting-freedom-of-expression-and-information-in-the-new-information?_101_INSTANCE_aDXmrol0vvsU_viewMode=view/)

[/asset_publisher/aDXmrol0vvsU/content/recommendation-cm-rec-2007-11-of-the-committee-of-ministers-to-member-states-on-promoting-freedom-of-expression-and-information-in-the-new-information?_101_INSTANCE_aDXmrol0vvsU_viewMode=view/](https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/committee-of-ministers-adopted-texts/-/asset_publisher/aDXmrol0vvsU/content/recommendation-cm-rec-2007-11-of-the-committee-of-ministers-to-member-states-on-promoting-freedom-of-expression-and-information-in-the-new-information?_101_INSTANCE_aDXmrol0vvsU_viewMode=view/)

228. Recommendation CM/Rec(2007)16 of the Committee of Ministers to member states on measures to promote the public service value of the Internet, 2007. URL:

http://www.coe.int/t/dg1/legalcooperation/economiccrime/cybercrime/T-CY/T-CY_2008_CMrec0711_en.PDF

229. Recommendation CM/Rec(2008)6 of the Committee of Ministers to member states on measures to promote the respect for freedom of expression and information with regard to Internet filters, 2008. URL: [https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/committee-of-ministers-adopted-texts/-](https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/committee-of-ministers-adopted-texts/-/asset_publisher/aDXmrol0vvsU/content/recommendation-cm-rec-2008-6-of-the-committee-of-ministers-to-member-states-on-measures-to-promote-the-respect-for-freedom-of-expression-and-informati?_101_INSTANCE_aDXmrol0vvsU_viewMode=view/)

[/asset_publisher/aDXmrol0vvsU/content/recommendation-cm-rec-2008-6-of-the-committee-of-ministers-to-member-states-on-measures-to-promote-the-respect-for-freedom-of-expression-and-informati?_101_INSTANCE_aDXmrol0vvsU_viewMode=view/](https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/committee-of-ministers-adopted-texts/-/asset_publisher/aDXmrol0vvsU/content/recommendation-cm-rec-2008-6-of-the-committee-of-ministers-to-member-states-on-measures-to-promote-the-respect-for-freedom-of-expression-and-informati?_101_INSTANCE_aDXmrol0vvsU_viewMode=view/)

230. Resolution 1191 (1999) Information society and a digital world. *Official Gazette of the Council of Europe*. May 1999. URL:

- <http://assembly.coe.int/Mainf.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta99/ERES1191.htm>
231. Rieder B., Sire G. Conflicts of interest and incentives to bias: A microeconomic critique of Google's tangled position on the Web. *New Media & Society*. 16, 2014. P. 195-211.
232. Schwab K. The Global Competitiveness Report. [Электронный ресурс] / Klaus Schwab, World Economic Forum 2016–2017 // published 28 September 2016. – 400 p. – Режим доступа: http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf
233. Slaughter A.-M., & Zaring D. T. Networking Goes International: An Update. *Annual Review of Law & Social Science*, 2. 2006. P. 211-229.
234. Smyrnaioi N. Google and the algorithmic infomedia of news. *Media Fields Journal*. 10, 2015. URL: <http://mediafieldsjournal.squarespace.com/google-algorithmic-infomedia/>.
235. Smyrnaioi N. L'effet GAFAM: stratégies et logiques de l'oligopole de l'internet *Communication & langages* 2, 2016 (N° 188) URL: https://www.cairn.info/article.php?ID_ARTICLE=COMLA_188_0061#.
236. Sprinz D.F., Bueno de Mesquita B., Kallbekken S., Stokman F. etc. Predicting Paris: Multi-method approaches to forecast the outcomes of global climate negotiations. *Politics and Governance* 4. 2016. P. 172-187.
237. Stults R. (1986). Media Space. A technical report of the System Concepts Laboratory. Xerox Corporation. 24 p. URL: <https://people.cs.vt.edu/srh/Downloads/Media%20Space%20Report.pdf>
238. Team T. Is Facebook A Threat To YouTube In The Booming Online Video Ads Market? *Forbes*, 13 October 2015. URL: <http://www.forbes.com/sites/greatspeculations/2015/10/13/is-facebook-a-threat-to-youtube-in-the-booming-online-video-ads-market/>.
239. Team, T. US Digital Advertising Landscape And Key Players. *Forbes*, 9 July 2015. URL: <http://www.forbes.com/sites/greatspeculations/2015/07/09/u-s-digital-advertising-landscape-and-key-players-part-2/>.
240. Ukraine 23 % higher than world average in UN e-Government development index 4.08.2016. URL: <http://dhrp.org.ua/en/news/1381-20160804-en>
241. Wilson T. Models in information behavior research. *Journal of Documentation*. 1999. Vol. 55. No. 3. p. 249-270. URL: <http://www.informationr.net/tdw/publ/papers/1999JDoc.html>
242. 2020 World Press Freedom Index: «Entering a decisive decade for journalism, exacerbated by coronavirus». Reporters without borders. 2020. URL: <https://rsf.org/en/2020-world-press-freedom-index-entering-decisive-decade-journalism-exacerbated-coronavirus>

ДОДАТКИ

Додаток А

Список публікацій здобувача за темою дисертації*А. В яких опубліковані основні наукові результати дисертації:*

1. Голованова Н. В. Міжнародний діалог як складова медіапростору. *Державне будівництво*. 2016. № 1. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2016-1/doc/1/07.pdf>.

2. Голованова Н. В. Інформація у глобальному суспільстві. *Теорія та практика державного управління*. 2017. № 1. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2017-1/doc/1/08.pdf>.

3. Голованова Н. В. Медіапростір як важливий чинник побудови інформаційного суспільства. *Актуальні проблеми державного управління*. 2017. № 1. С. 27-35.

4. Голованова Н. В. Ціннісні орієнтири інформаційної політики в просторі Україна-ЄС (у світлі тлумачень Плотина, Левінаса і синкретичних підходів давнього Києва) *Публічне урядування*. 2018. № 4(14). С. 90-103.

Holovanova N. V. Values of information policy in the space of ukraine-eu (in the light of plotin, levinas and syncretic approaches in the philosophy of ancient Kyiv). *Public management*. 2018. No 4(14). PP. 87-101.

5. Голованова Н. В. Питання створення ціннісної моделі інформаційної політики у медіапросторі. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України*. 2018. Вип. 2. С. 60-80.

6. Голованова Н. В. Інформаційна політика України як європейської держави в умовах сучасних загроз. *Публічне урядування*. 2019. № 3(18). С. 144-158.

Holovanova N. V. Information policy of Ukraine as an european state in conditions of current threats (architecture approach) *Public management*. 2019. No 3(18). PP. 143-157.

7. Голованова Н. В. Історико-філософські засади створення моделі новітньої (чутливої) інформаційної політики України як європейської держави. *Теорія та*

практика державного управління. 2019. Вип. 2. С. 80-89.

8. Голованова Н. В. Сучасний медіапростір в умовах побудови новітньої моделі державної інформаційної політики) до 30-річчя Незалежності України; архетипний підхід. *Věda a perspektivy: Praha-západ*, 2021, Vol. 3(3) С. 32-68.

Б. Які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Голованова Н. В. Інформаційний простір Україна-ЄС: ціннісні орієнтири, історія та сучасність. *Новий колегіум*. 2017. № 4. С. 30-34

2. Голованова Н. В. Медіапростір в умовах путінізму. *Актуальні проблеми розвитку управлінських систем: досвід, тенденції, перспективи*: матер. наук.-практ. конф. (м. Харків, ХарПІ НАДУ, 31 березня 2016 р.). URL: <http://kbuara.kharkov.ua/e-book/conf/2016-2/doc/3/05.pdf>

3. Nikiryelova Ye. M., Golovanova N. V. The European dimension of Ukraine and the media space of the eastern Ukrainian border. Збірник тез щорічної студентської конференції (м. Харків Харків, ХарПІ НАДУ, 14 квітня 2016 р.). URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/conf/2016-2/doc/6/03.pdf>

4. Голованова Н. В. Медіадіалог інтелектуалів і експертів України та США як чинник державної інформаційної політики. *Публічне управління XXI століття: форсайтінг успіху*: матер. XVI міжнар. наук. конгресу (м. Харків, ХарПІ НАДУ, 21 квітня 2016 р.). С. 159-163.

5. Nikiryelova Ye. M., Golovanova N. V. The European Union and Ukraine in the Context of National Security: Legal Framework and Media Space. *Публічне управління XXI століття: форсайтінг успіху*: матер. XVI міжнар. наук. конгресу (м. Харків, ХарПІ НАДУ, 21 квітня 2016 р.). С. 480-483.

6. Голованова Н. В. Слов'яномовний діалог у поліетнічному просторі світу. *Глобалізація/європеїзація і розвиток національних слов'янських культур*: матер. Міжнар. наук. конф. до Дня слов'янської писемності і культури (Київ, НАН України, 24 травня 2016 р.). С. 143-146.

7. Голованова Н. В. Історико-філософські засади регулювання медіапростору Україна – ЄС. *Національні цінності й національні інтереси в системі публічного управління*: матер. наук.-практ. конф. за міжнар. участю. (Київ, НАДУ, 12 жовтня 2016 р.), т. 1. С. 171-176.

8. Голованова Н. В. Вибори у США та інформаційна політика. *Публічне управління та адміністрування: розвиток і впровадження*: матер. наук.-практ. конф. молодих учених за міжнародною участю (Київ, НАДУ та Представництво Польської академії наук, 17 листопада 2016 р.). С. 48-51.

9. Голованова Н. В. Медіапростір як складова ноосфери. *Ноосферна парадигма в публічному управлінні: теорія, історія, сучасність*: матер. наук.-практ. конф. (Харків, ХарPI НАДУ, 15 березня 2017 р.). С. 88-93.

10. Голованова Н. В. Пріоритети державної інформаційної політики. *Актуальні проблеми розвитку управлінських систем: досвід, тенденції, перспективи*: матер. щорічн. наук.-практ. конф. (Харків, ХарPI НАДУ, 5 квітня 2017 р.). URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/conf/2017-3/doc/1/06.pdf>

11. Голованова Н. В. Образ інформаційного суспільства як чинник розвитку держави. *Публічне управління XXI ст.: традиції та інновації*: матер. XVII міжнар. наук. конгресу (Харків, ХарPI НАДУ, 27 квітня 2017 р.). С. 117-120.

12. Голованова Н. В. Ціннісні орієнтири державної інформаційної політики. *Публічне управління: ціннісні орієнтири, стандарти якості та оцінка ефективності*: матер. щорічн. Всеукр. науково.-практ. конф. за міжнародною участю (Київ, НАДУ, 26 травня 2017 р.). С. 18-21.

13. Голованова Н. В. Уроки періоду революційних перетворень 1917-1921 рр. для інформаційної політики України епохи метамодерну. *Проголошення незалежності Української Народної Республіки: досвід для сучасного державотворення*: матер. заочної Всеукр. науково.-практ. конф., присвяченої 100-річчю IV Універсалу Української Центральної Ради, (Київ, НАДУ, 29 березня 2018 р.). URL: http://academy.gov.ua/?lang=ukr&tip=osn&page=2&tipn=News&newsid=1366&designtype=blank_page

14. Голованова Н. В. Комунікація «вчитель-учень» як інструмент критичного сприйняття і чинник розвитку інформаційної політики. *Публічне управління XXI ст.: світові практики та національні перспективи*: матер. XVIII міжнар. наук. конгресу (Харків, ХарPI НАДУ, 26 квітня 2018 р.). С. 111-114.

15. Голованова Н. В. Запровадження мовлення громад як інструмент розвитку національної інформаційної інфраструктури у прикордонних областях. *Публічне врядування в Україні: стан, виклики та перспективи розвитку*: матер.

щорічн. Всеукр. науково.-практ. конф. за міжнародною участю , присвяченої 100-річчю державної служби в Україні, (Київ, НАДУ, 25 травня 2018 р.). С. 34-36.

16. Голованова Н. В. До створення антропоцентричної моделі інформаційної політики. *Теорія та практика публічного управління та адміністрування у XXI сторіччі*: матер. I Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю здобувачів вищої освіти та молодих вчених (Київ, 30 листопада 2018 р.). С. 78-80.

17. Голованова Н. В. Антропоцентричний підхід у інформаційній політиці сучасної України. *Проблема людини в українських реаліях: минушість та сьогоднішня* : матеріали Філософсько-антропологічних читань (Київ, Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, 5 жовтня 2018 р.) URL: <http://www.filosof.com.ua/>

Відомості про апробацію результатів дисертації

В ході роботи над дисертаційним дослідженням автор здійснив апробацію результатів дослідження на наступних науково-комунікативних заходах:

1. *"Україна і США: досвід і перспективи співпраці"*: I Міжнародна наукова конференція, Київський національний університет ім. Т. Г. Шевченка (Київ, 13 лютого 2016 р.);
2. Щорічна студентська англомовна науково-практична конференція ХарPI НАДУ (м. Харків, 14 квітня 2016 р.);
3. *"Актуальні проблеми розвитку управлінських систем: досвід, тенденції, перспективи"*: науково-практична конференція ХарPI НАДУ (м. Харків, 31 березня 2016 р.);
4. *"Публічне управління XXI ст.: форсайтинг успіху"*: (XVIII Міжнародний науково-практичний конгрес, м. Харків, 21 квітня 2016 р.);
5. *"День інформаційного суспільства 2016"*: Всеукраїнська науково-практична конференція за міжнародною участю (Київ, НАДУ, 19.05.2016);
6. *"Глобалізація/європеїзація і розвиток національних слов'янських культур"*: Міжнародна науково-практична конференція до Дня слов'янської писемності і культури (Київ, НАН України, 24 травня 2016 р.);
7. *"RTI250: Відзначення 250-ї річниці права на інформацію та подальше зміцнення всіх національних систем країн східного партнерства"*: Міжнародна конференція (Київ, Рада Європи і Верховна Рада, 21. Вересня 2016 р.);
8. *"Національні цінності й національні інтереси в системі публічного управління"*: науково-практична конференція за міжнародною участю (Київ, НАДУ, 12 жовтня 2016 р.);
9. *"Публічне управління та адміністрування: розвиток і впровадження"*. науково-практична конференція молодих учених за міжнародною участю (Київ, НАДУ та Представництво Польської академії наук, 17 листопада 2016 р.);
10. *"Ноосферна парадигма в публічному управлінні: теорія, історія, сучасність"*: науково-практична конференція ХарPI НАДУ (Харків, 15 березня 2017 р.);

11. *"Актуальні проблеми розвитку управлінських систем: досвід, тенденції, перспективи"*: щорічна науково-практична конференція ХарРІ НАДУ (Харків, 5 квітня 2017 р.);
12. *"Публічне управління XXI ст.: традиції та інновації"* XVII Міжнародний науково-практичний конгрес (Харків, 27 квітня 2017 р.);
13. *"Публічне управління: ціннісні орієнтири, стандарти якості та оцінка ефективності"*: щорічна Всеукраїнська науково-практична конференція за міжнародною участю (Київ, НАДУ, 26 травня 2017 р.);
14. *"Проголошення незалежності Української Народної Республіки: досвід для сучасного державотворення"*: заочна Всеукраїнська науково-практична конференція, присвяченої 100-річчю IV Універсалу Української Центральної Ради, (Київ, НАДУ, 29 березня 2018 р.);
15. *"Публічне управління XXI ст.: світові практики та національні перспективи"*: XVIII Міжнародний науково-практичний конгрес, (м. Харків, 26 квітня 2018 р.);
16. *"Публічне врядування в Україні: стан, виклики та перспективи розвитку"*: Щорічна Всеукраїнська науково-практична конференція за міжнародною участю, (м. Київ, 25 травня 2018 р.);
17. *"Архетипіка і публічне управління: європейський простір у вимірах уявного, реального та ідеального"*: IX теоретико-методологічний семінар за міжнародною участю (м. Монпельє, Франція, 28-29 червня 2018 р.);
18. *"Теорія та практика публічного управління та адміністрування у XXI сторіччі"*: I Всеукраїнська науково-практична конференція за міжнародною участю здобувачів вищої освіти та молодих вчених (Київ, 30 листопада 2018 р.);
19. *"Проблема людини в українських реаліях: минушість та сьогодні"*: філософсько-антропологічні читання (Київ, Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, 5 жовтня 2018 р.);
20. I Всеукраїнська науково-практична конференція за міжнародною участю здобувачів вищої освіти та молодих вчених, (Київ, НАДУ, 30 листопада 2018 р.)

Довідки про впровадження

УКРАЇНА

ХАРКІВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

ДЕПАРТАМЕНТ МАСОВИХ КОМУНІКАЦІЙ

Держпром, 6 під'їзд, 6 поверх, м. Харків, 61022, тел./факс (057) 705-00-41

E-mail: upress@kharkivoda.gov.ua

3009 2014 № 01-25/1523

на № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Голованової Наталі Вікторівни

В умовах глобалізації та у процесі розвитку інформаційного суспільства медіапростір держави зазнає певних викликів. З одного боку, маємо відкритість національних інформаційних систем, з іншого – з'являються проблеми у проведенні цілеспрямованої державної інформаційної політики та публічного урядування. Це потребує відповідних підходів у інформаційній політиці держави й розвитку усіх складових сучасного медіапростору.

Дисертаційне дослідження Н. В. Голованової на тему «Медіапростір в умовах формування та реалізації державної інформаційної політики», подане на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління, є нагальним і важливим з практичної точки зору.

Головановою Н. В. розкрито сутність поняття «медіапростір» як ментальної сфери. Зокрема підготовано матеріали щодо функціонування української мови в Україні, розглянуто тенденції розвитку книговидавництва, сфери друкованих і електронних медіа. Цінними є висновки щодо антропоцентричних і ціннісних підходів у інформаційній політиці України та світу. Запропоновано шляхи удосконалення телерадіопередач про книжки та читання.

Розроблені дисертантом пропозиції дуже важливі і враховані у роботі Департаменту масових комунікацій Харківської обласної державної адміністрації у частині уточнення підходів до представлення у медіапросторі Харківської області цінності книжок та читання, у проведенні консультацій, нарад та інших заходів з медіа області щодо надання їм методичних рекомендацій з питань створення ними передач про книжки та читання, науково-просвітницьких передач різної тематики, що, безумовно, впливає на збагачення змістів, присутніх у медіапросторі регіону.

Директор Департаменту

В. АННОПОЛЬСЬКА

Всеукраїнська Академія Наук Публічного Управління («ВАНПУ») /
 Всеукраїнская Академия Наук Публичного Управления («ВАНПУ») /
 Academy of Science the Public Administration («UASPA»)

www.as-publik.com E-mail: b.a.n.0989958888@gmail.com Tel., Viber, WhatsApp: +38 098 995 88 81

« ___ » ___ 2021 рік № 102

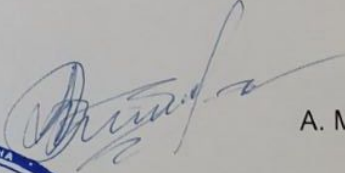
ДОВІДКА про впровадження результатів дисертаційного дослідження Голованової Наталі Вікторівни

Однією з ключових характеристик глобального інформаційного простору є поступове переміщення в інформаційне середовище більшості геополітичних процесів та відносин між державами, народами чи окремими інституціями й людьми. Інформація та інформаційні технології все більше перетворюються на головну зброю у міждержавному протиборстві, що спричинило появу численної кількості інформаційних загроз національній безпеці держави.

Означене обумовлює актуальність та нагальність дисертаційного дослідження Н. В. Голованової на тему "Медіапростір в умовах формування та реалізації державної інформаційної політики", поданого на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління.

Отримані наукові результати дослідження Н. В. Голованової були використані в діяльності Академії наук публічного управління, зокрема в частині реалізації запропонованих автором пропозицій і рекомендацій щодо в частині розробки конвергентної стратегії проведення опитувань у сфері міжнародної інформаційної політики, подальшого вдосконалення державної політики забезпечення інформаційної безпеки та зміцнення інформаційного суверенітету України, реалізація яких сприятиме становленню й розвитку ефективних механізмів забезпечення інформаційної безпеки держави в системі публічного врядування України в умовах формування глобального інформаційного суспільства.

Президент Академії наук
 публічного управління

 А. М. БАЛАШОВ

Eliton

ТОВ "Телерадіокомпанія "Елітон"

№ 498
ДАТА 27.10.2020

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Голованової Наталі Вікторівни

Дослідження медіапростору у конвергентному, державно-управлінському підході є важливим у визначенні глобального та національного у інформаційній політиці держави, у розширенні задач інформаційної політики як формуючої людиноцентричної та ціннісно-орієнтованої політики, захисті інформаційного суверенітету та безпеки.

Дисертаційне дослідження Н. В. Голованової на тему «Медіапростір в умовах формування та реалізації державної інформаційної політики», подане на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління, є своєчасним і нагальним.

Бачення автором медіапростору як багатоаспектної суперпозиції трьох видів просторів: інформаційного, віртуального та фізичного, - які в синергетичній сукупності становлять собою ментальну сферу та характеризуються домінантним впливом на соціальний простір, динамічною пластичністю, безмежністю, маніпулятивним характером протікання комунікаційних процесів, - є продуктивним.

Автор зосереджується на питаннях мультиконтекстності та складності, хвилеподібному характері медіапростору, на антропоцентричних і ціннісних орієнтирах у інформаційній політиці України та світу, на питаннях мови, наголошує на особливостях аналізу змісту і мови вітчизняних та зарубіжних телерадіопрограм, а також на важливості постійного моніторингу медіапростору на прикордонні України, складанні динамічної інформаційної карти, зокрема телерадіопростору Харківської області. Представлена математична модель медіапростору з використанням підходів програмування MIPmapping та Parallax occlusion mapping.

Розроблені дисертантом практичні пропозиції активно використовуються при створенні телепрограм ТОВ «Телерадіокомпанія «Елітон» у Харківській області та сприяють удосконаленню взаємодії, діалогу як усередині Солоницівської територіальної громади, так і співпраці з усіма громадами Харківщини.

Директор
ТОВ «Телерадіокомпанія «Елітон»

Макарук С. М.
(підпис, печатка)

**Мова пісень та ведення передач у програмах радіокомпаній Харківщини,
I півріччя 2021 р.**

Назва ТРО (назва), масивний пункт	Дата запису	Пісні												Мова аудіо передачі		
		загальна кількість радіо		у програмі радіо		загальна кількість радіо	кількість радіо		загальна кількість радіо		загальна кількість радіо		загальна кількість радіо	радіо		
		час	секунд	кількість	секунд		кількість	секунд	кількість	секунд	кількість	секунд				
ТОВ «Радіо «Нова хвиля» («МФМ») м. Харків	28.01.2021	20:45:36	5:50:25	28,13%	408	115	28,19%	124	34	27,42%	106	31	29,25%	1:36:55	1:20:04	82,61%
ТОВ «ТРК «Радіо 50» («NR»), м. Харків	07.02.2021	20:50:11	8:41:44	41,73%	421	178	42,28%	119	57	47,90%	119	50	42,02%	0:37:26	0:37:26	100,00%
ТОВ «ТERRAMEDIA» («Радіо Верра»), м. Лозова	12.02.2021	17:18:53	9:31:48	55,04%	314	171	54,46%	82	44	53,66%	103	55	53,40%	5:19:24	5:19:24	100,00%
ТОВ «АРТА Плюс» («Радіо Клас»), м. Ізюм	17.02.2021	21:46:40	10:00:37	45,97%	382	177	46,34%	98	44	44,90%	116	52	44,83%	1:32:44	1:32:44	100,00%
ТОВ «ТРК «ДАНТЕЛІОЦЕНТР» («Дані»), м. Балаклія	23.02.2021	20:11:23	8:46:23	43,45%	352	156	44,32%	95	34	35,79%	99	47	47,47%	2:15:33	2:09:02	95,12%
ТОВ «Радіо Слобожанщини» («Радіо Слобожанщини») м. Харків (пгт Великої Бурлуки)	01.03.2021	20:05:46	11:11:42	55,71%	379	203	53,56%	114	64	56,14%	106	49	46,23%	2:00:21	2:00:21	100,00%
МП Балаклійської районної ради «Вілерадіокомпанія "Орієнт" ("Говорить Балаклія"), м. Балаклія	02.03.2021	1:12:09	1:08:31	94,96%	22	21	95,45%	0	0	півень немає	1	1	100,00%	20:24:25	20:03:26	98,29%
ТОВ «Вілерадіокомпанія «СІМОН» («Радіо сто шість і шість») м. Харків	18.03.2021	22:16:29	6:19:08	28,37%	379	127	33,51%	106	36	33,96%	106	25	23,58%	0:50:03	0:50:03	100,00%
ТРК "ЛОЗОВА" ("ТРК ЛОЗОВА"), м. Лозова	25.03.2021	15:59:51	15:19:35	95,80%	280	271	96,79%	55	55	100,00%	93	89	95,70%	6:02:42	6:02:42	100,00%
Ізюмська радіокомпанія "РадіоІзюм" ("Говорить Ізюм"), м. Ізюм	06.04.2021	16:45:29	13:20:52	79,65%	320	252	78,75%	118	91	77,12%	83	70	84,34%	4:40:52	4:40:52	100,00%
МП «Редіяція Волинського районного радіомовлення» ("Говорить Волянськ"), м. Волянськ	20.04.2021	16:08:30	13:56:39	86,39%	290	226	77,93%	87	87	100,00%	88	76	86,36%	6:22:25	6:22:25	100,00%
ТРК Красноградщини "ЦЕНТР" ("Говорить Красноград"), м. Красноград	13.05.2021	2:36:35	2:09:13	71,67%	54	44	81,48%	8	8	100,00%	22	18	81,82%	20:36:55	20:36:55	100,00%
ТОВ «ТРК «Лонс» («Лонс FM»), м. Харків	16.05.2021	20:13:29	8:37:12	42,62%	412	174	42,23%	113	43	38,05%	122	50	40,98%	1:16:31	1:16:31	100,00%
Редіяція Шевченківського районного радіомовлення ("Говорить Шевченкове"), смт Шевченкове	20.05.2021	16:08:46	15:28:57	95,89%	285	276	96,84%	81	81	100,00%	107	107	100,00%	6:22:41	6:22:41	100,00%
ТОВ «Вілерадіокомпанія «Радіо Артиля» («Легке и спокійное радио RELAX») м. Харків	20.05.2021	16:43:12	4:29:33	26,87%	284	83	29,23%	89	25	28,09%	88	25	28,41%	0:39:26	0:39:26	100,00%

Додаток Д

Мова аудіовізуальних (електронних) засобів масової інформації, програми телебачення на Харківщині, I півріччя 2021 р. (подано окремим додатком)

Область	Назва каналу, місце реєстрації	Частота	Ліцензій	Логотип	Територія мовлення	Дія здійснення мовлення	Висхідна частота (кГц) та рівень сигналів (дБмВ)						Запланований обсяг мовлення (год/тиждень)					
							мін 07:00	мін 07:00	мін 18:00	мін 07:00	мін 18:00	мін 18:00						
							час	%	час	%	час	%	час	%				
Випуск 1 (мовлення здійснюється щодня/24 год, на добу, проте здійснюється мовлення в певні години)																		
Харківська	ПРАТ «ТРК «ГІГАНД АТВ»», м. Харків	11 ТВК	№ № 0049 Ам/мз 19.11.2015 р.		Три секції червоного, синього та зеленого кольорів	місцеве	03.02.2021 09.02.2021	101:37:55	97,00%	75:21:34	98,00%	26:16:21	94,00%	1:05:4:38	100,00%	6:21:17	100,00%	1:05:00:00
*Мовлення здійснюється щодня (1:05:00:00 год, на тиждень) з 07:00 по 18:09:02:21:55 год./тиждень з 18:00 до 22:00:50:1:0 год./тиждень																		
Випуск 2 (мовлення здійснюється щодня/24 год, на добу, проте здійснюється мовлення в певні години)																		
Харківська	Приватне підприємство «РТВ «Ланс-Центр»», м. Харків	Сателітна мре	№ № 0007 Ам/мз 07.09.2013 р.		"У"	місцеве	11.05.2021	98:48:51	94,11%	70:48:23	93,00%	28:00:36	100,00%	1:03:7:06	100,00%	8:46:03	100,00%	1:05:00:00
*Мовлення здійснюється щодня (1:05:00:00 год, на тиждень) з 07:00 по 21:00. Протягом тижня здійснюється мовлення в певні години мовлення з 07:00 по 18:09:05:17:03 год./тиждень з 18:00 до 22:00:37:1:6 год./тиждень																		
Випуск 3 (мовлення здійснюється щодня/24 год, на добу, проте здійснюється мовлення в певні години)																		
Харківська	ТОВ «ТРК «СІМІОН»», м. Харків	Сателітна мре	№ № 0127 Ам/мз 23.02.2018 р.		"Зірка"	місцеве	12.04.2021 18.04.2021	97:16:24	93,08%	70:21:08	93,37%	72:59:24	94,79%	26:55:16	97,89%	27:03:39	98,40%	1:05:00:00
*Мовлення здійснюється щодня (1:05:00:00 год, на тиждень) з 07:00 по 22:00. Протягом тижня здійснюється мовлення в певні години мовлення з 07:00 по 18:09:07:09:34 год./тиждень з 18:00 до 22:00:57:08 год./тиждень																		
Випуск 4 (мовлення здійснюється 24 год, на добу)																		
Харківська	ТОВ «ТРК «УЛАН»», м. Харків	39 ТВК	№ № 0031 Ам/мз 03.06.21 р.		"Р1"	регіональне	15.03.2021 15.03.2021	14:00:00	100,00%	0:00:00	-	14:00:00	100,00%	0:00:00	-	5:53:09	100,00%	14:00:00
*Мовлення здійснюється щодня (14:00:00 год, на тиждень) з 07:00 по 22:00. Протягом тижня здійснюється мовлення в певні години мовлення з 07:00 по 18:00:00:00:00 год./тиждень з 18:00 до 22:00:57:09 год./тиждень з 18:00 до 22:00:00:00:00 год./тиждень																		
Випуск 5 (мовлення здійснюється щодня/24 год, на добу, проте здійснюється мовлення в певні години)																		
Харківська	ПТ «ТРК "Зірка ТВ", м. Харків	25 ТВК	№ № 0085 Ам/мз 18.06.2009		"25 канал"	місцеве	22.02.2021 08.02.2021	1:05:00:00	100%	77:00:00	100%	28:00:00	100%	1:02:7:23	100%	0:6:33:37	100%	1:05:00:00
Випуск 6 (мовлення здійснюється щодня/24 год, на добу, проте здійснюється мовлення в певні години)																		
Харківська	ВАПТ "СБРИЖИТ", м. Первомайський	Екстремальне LASER-AM, SAS ASTRA AV, Швеція	№ № 0028 Ам/мз 22.10.2014		СВАРЖИТ	місцеве	15.03.2021 31.03.2021	99:42:55	95%	73:12:17	95%	26:30:38	95%	0:00:00		0:00:00		1:05:00:00
*Мовлення здійснюється щодня (1:05 год, на тиждень) з 07:00 по 22:00, проте протягом тижня здійснюється мовлення в певні години мовлення (запланован обсяг 65 год 17 м 05 сек/тиждень)																		
Випуск 7 (мовлення здійснюється щодня/24 год, на добу, проте здійснюється мовлення в певні години)																		
Харківська	ТРК "Вектор", м. Полтава	MX-5	№ № 0140 Ам/мз 10.10.2011		Вектор	місцеве	19.04.2021 15.04.2021	1:05:00:00	100%	77:00:00	100%	28:00:00	100%	0:6:21:33	100%	1:04:7:27	100%	1:05:00:00
Випуск 8 (мовлення здійснюється щодня/24 год, на добу, проте здійснюється мовлення в певні години)																		
Харківська	ТРК "Червоний" "Слабожанка", м. Харків	5:3 ТВК	№ № 0089 Ам/мз 13.01.2017		"С"	місцеве	17.05.2021 13.05.2021	99:28:22	100%	71:38:22	93%	28:00:00	100%	0:00:00		0:4:32:59	100%	1:05:00:00
*Мовлення здійснюється щодня (1:05 год, на тиждень) з 07:00 по 22:00, проте протягом тижня здійснюється мовлення в певні години мовлення (запланован обсяг 65 год 21 м 38 сек/тиждень)																		
Випуск 9 (мовлення здійснюється щодня/24 год, на добу, проте здійснюється мовлення в певні години)																		
Харківська	ТОВ ТРК "Народ", м. Первомайський	6:2 ТВК	№ № 0000 Ам/мз 18.06.2016		"Народ"	місцеве	17.05.2021 13.05.2021	99:28:22	95%	71:38:22	93%	28:00:00	100%	0:14:5:37	100%	0:1:5:41	100%	1:05:00:00